

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
(ПУЕТ)**

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ГОТЕЛЬНО-
РЕСТОРАННОГО ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

**Полтава
ПУЕТ
2020**

УДК
3-00

Друкується відповідно до наказу по університету № 112-Н від 01 вересня 2020 р.

Головний редактор – **О. О. Нестуля**, д. і. н., професор, ректор.

Заступник головного редактора – **О. В. Манжура**, д. е. н., доцент, проректор з науково-педагогічної роботи.

Відповідальний секретар – **Н. М. Бобух**, д. філол. н., професор, завідувач кафедри української, іноземних мов та перекладу.

Відповідальний редактор

В. О. Скрипник, д. т. н., професор, директор Навчально-наукового інституту харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу.

Члени редакційної колегії

Т. В. Капліна, д. т. н., професор (за спеціальністю Готельно-ресторанна справа), завідувач кафедри готельно-ресторанної справи ПУЕТ;

Г. П. Хомич, д. т. н., професор (за спеціальністю Харчові технології), завідувач кафедри технології харчових виробництв і ресторанного господарства ПУЕТ;

І. М. Петренко, д. і. н., професор (за спеціальністю Освітні, педагогічні науки), завідувач кафедри педагогіки та суспільних наук ПУЕТ.

Збірник наукових статей магістрів. Навчально-науковий інститут харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. – 3-00 Полтава : ПУЕТ, 2020. – с.

ISBN

У збірнику представлено результати наукових досліджень магістрів спеціальностей: Освітні, педагогічні науки освітня програма «Педагогіка вищої школи»; Готельно-ресторанна справа освітня програма «Готельно-ресторанна справа»; Харчові технології освітні програми «Технології в ресторанному господарстві» та «Технології зберігання, консервування та переробки м'яса».

УДК

*Матеріали друкуються в авторській редакції мовами оригіналів.
За виклад, зміст і достовірність матеріалів відповідальні автори.
Розповсюдження та тиражування без офіційного дозволу ПУЕТ заборонено.*

ISBN 978-966-184-

© Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі», 2020

ЗМІСТ

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма

«Готельно-ресторанна справа»

<i>Богомаз А. С.</i> Упровадження інноваційних технологій в хостелі, що проектується у місті Миргород Полтавської області.....	8
<i>Бортник К. О.</i> Екологічні тенденції та їх вплив на готельну індустрію	12
<i>Діговець О. О.</i> Особливості проектування готелів ділового призначення.....	18
<i>Дудник А. В.</i> Сучасний стан та перспективи розвитку готельного господарства Миколаївського регіону	22
<i>Завьорткіна Ю. С.</i> Впровадження інноваційних технологій у готельні підприємства України.....	26
<i>Косиченко К. С.</i> Підвищення конкурентоспроможності готелю «Аеропорт»	31
<i>Крисунів І. О.</i> Сучасні тенденції розвитку готельного господарства Харківського регіону.....	38
<i>Малішевський Р. О.</i> Проблеми розвитку готельного господарства у місті Черкаси	43
<i>Плахтюк В. Ю.</i> Екологічні інновації – джерело конкурентоспроможного функціонування підприємства готельного господарства.....	48
<i>Сідненко Б. Г.</i> Розвиток готельного-ресторанного господарства у місті Дніпро	53
<i>Ставицька Ю. О.</i> Сучасний стан фітнес та спортивно-туристичних готелів України.....	56
<i>Швіндін В. В.</i> Перспективи розвитку готелів ділового призначення в Україні	60
<i>Шевченко А. С.</i> Фізкультурно-оздоровчі послуги в готельному господарстві України	64

Шейка А. В. Роль штучного інтелекту та робототехніки в готельному бізнесі	70
Удовиченко О. В. «Зелені» технології та еко-готелі у сучасному готельному бізнесі	75

ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

Беляк В. В., Бондарчук В. С., Вировець В. М., Клименюк Р. Б. Використання плодово-ягідної сировини в технології харчових продуктів	80
Гайко А. В., Сорока А. О. Дослідження способів отримання соку із плодів дині	86
Журавльов Д. С. Розширення асортименту рибних січених виробів за рахунок використання рослинної сировини	91
Коломієць Є. К. Розробка технології альбумінової пасты.....	97
Корж В. С. Використання порошку топінамбуру для підвищення харчової цінності вівсяного печива	101
Кривошей М. М. Удосконалення технології вівсяного печива з використанням продуктів переробки горіхів	106
Мамай Д. О. Вплив порошку м'якоті кавуна на властивості бісквітного напівфабрикату	110
Марусенко О. В. Удосконалення технології напоїв оздоровчого спрямування на основі молочної сировини	115
Масич Ю. О. Використання кунжутного шроту в технології кексів	120
Польщіков Д. І., Коваль М. А., Лавренчук В. О. Розробка рецептур паштетів із м'яса птиці для спеціального харчування.....	125
Скляр А. Ю., Галушинський Є. М., Охремчук С. П. Удосконалення технології виготовлення	

кондитерських виробів з використанням борошна з вівса голозерних сортів.....	131
---	-----

ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

<i>Абгарян О. Л.</i> Сучасні педагогічні технології у контексті вищої економічної освіти.....	136
<i>Бабенко К. О.</i> Організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців економічної галузі з використанням дистанційних технологій	141
<i>Безпалый М. С.</i> Конфлікти адаптаційного періоду в студентській групі та їхня профілактика	146
<i>Браун В. В.</i> Розвиток аналітичної компетентності майбутніх фахівців	151
<i>Бровко Л. В.</i> Організація самостійної попередньо-пошукової роботи студентів закладів фахової передвищої освіти за технологією інтенсивного навчання	155
<i>Вельбой С. В.</i> Сутність та профілактика непатологічної деадаптації студента в закладі вищої освіти	160
<i>Гордєєва К. С.</i> Формування готовності до професійної діяльності майбутніх бухгалтерів в освітньому середовищі університету	164
<i>Гордієнко О. В.</i> Середовищний підхід у сучасній вищій освіті в контексті дистанційного навчання	172
<i>Данилевський Я. С.</i> Організація дозвілля студентської молоді.....	176
<i>Дернач І. Ф.</i> Формування культури спілкування майбутнього фахівця економічної галузі в освітньому процесі.....	179
<i>Дрозд Р. А.</i> Громадські об'єднання як чинник виховного впливу на студентську молодь	184
<i>Дубовик К. М.</i> Педагогічне спілкування: стилі та бар'єри.....	188

Задьор А. Е. Інноваційні методи навчання у закладах вищої освіти	193
Кібкало Б. І. Методична підготовка майбутніх викладачів в умовах магістратури.....	200
Козачок Е. А. Проблематика функціонування органів студентського самоврядування у закладах вищої освіти України.....	204
Лучко А. П. Особливості культурно-освітньої роботи викладачів закладів вищої освіти.....	209
Мельнічук Н. В. Критерії готовності до продуктивного професійного спілкування майбутніх фахівців економічної галузі	213
Миколаєнко О. В. Проблеми забезпечення економічної галузі фахівцями у сфері інноваційної діяльності	218
Мінаєв М. М. Передумови успішної взаємодії викладача і студента на засадах студентоцентризму	223
Нагайченко І. І. Методологічні підходи до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки	227
Насирова І. Ю. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи	233
Негода М. О. Тренінг як одна з ефективних форм проведення навчальних занять у вищій школі.....	237
Несват Н. А. Громадянське виховання студентської молоді як педагогічна та соціальна проблема.....	241
Нурмагомедов О. Н. Проектування викладачем інтерактивних інформаційних технологій навчання	245
Ольшанцев О. О. Системний аналіз вітчизняного досвіду при визначенні ключових компетентностей	250
Плоцька-Яковенко В. В. Характеристика засобів неформальної освіти майбутніх фінансистів	257

Половина А. С. Синергетичний підхід у практиці вивчення студентами гуманітарних дисциплін	261
Руденко В. В. Адаптація першокурсників до умов ВНЗ у процесі позанавчальної діяльності	266
Рушенко Д. В. Інноваційні освітні технології у формуванні управлінської компетентності викладача	270
Синявська Л. І. Розвиток особистості майбутнього фахівця гуманітарної сфери засобами музейної педагогіки	275
Скриннік М. М. Проблемне навчання як один із ефективних методів пошукової роботи студентів	280
Смаглій Я. О. Теоретичні аспекти формування професіоналізму майбутнього викладача на засадах акмеології.....	285
Сорокіна А. А. Теоретичні засади формування цифрової компетентності майбутніх фахівців обліку та аудиту	290
Насирова І. Ю. Організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи	295
Стародуб Ю. Сучасні реалії освітньої діяльності педагога вищої школи.....	299
Стеценко О. О. Удосконалення суб'єктних відносин студентів у закладі фахової передвищої освіти	308
Черненко С. В. Студентське самоврядування – важливий складник управління закладом вищої освіти	313
Юрченко К. О. Особливості освіти постмодерну.....	317
Ярова Ю. Д. Гендерна компетентність: зміст і завдання	322
Яровий С. Ф. Соціально-психологічні чинники інноваційного процесу.....	328

ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА

Освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

УДК 640.412:005

УПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ХОСТЕЛІ, ЩО ПРОЕКТУЄТЬСЯ У МІСТІ МИРГОРОД ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

А. С. Богомаз, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»
Т. В. Капліна, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. Проаналізовано сучасний стан впровадження креативних концепцій найбільш популярних хостелів в Україні та світі. Показана існуюча потреба населення в тимчасовому недорогому житлі для ночівлі в м. Миргород Полтавської області. Встановлено необхідність створення хостелу інноваційного формату, що дозволить такому засобу розміщення конкурувати на місцевому ринку послуг.

Ключові слова: хостел, засіб розміщення, концепція, інновація, капсульний Sleepbox формат.

Abstract. The current state of implementation of creative concepts of the most popular hostels in Ukraine and the world is analyzed. The existing need of the population for temporary inexpensive housing for overnight stays in Myrhorod, Poltava region is shown. It is necessary to create a hostel with an innovative format that will allow such accommodation to compete in the local services market.

Keywords: hostel, accommodation facility, concept, innovation, capsule Sleepbox format.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Хостел – це один із найбільш затребуваних засобів тимчасового розміщення. Популярність даного типу забезпечується перш за все, невисокою вартістю послуг [1]. Часто хостели асоціюються з поганими умовами. Але цей погляд є далеким від істини. Іноді таке житло майже ні в чому не поступається фешенебельним готелям, а його оформлення, навіть виграс за рахунок оригінальності [2]. Сьогодні заклади намагаються привертати увагу гостей сучас-

ними та креативними концепціями оформлення, конкуруючи один з одним. Тобто вибір формату проєктованого хостелу у м. Миргород Полтавської області є дуже актуальним.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У вітчизняній науковій літературі недостатньо інформації щодо вивчення соціального сегменту засобів розміщення. Але, проблеми хостелів висвітлювали в своїх працях такі вчені: Галасюк С. С. Маліновська О. Ю. Федоров Р. Г.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження можливостей проєктування хостелу з впровадженням інноваційних технологій в м. Миргород Полтавської області.

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні та усьому світі все більшої популярності набувають бюджетні подорожі, тому з кожним роком кількість хостелів збільшується. Хостели більше не жахливе, дешеве житло, а стильні і модні місця перебування. Наведемо приклади найкреативніших хостелів світу ночівля у яких запам'ятається на все життя: Point Montara (хостел у маяку; США, Каліфорнія, Монтара), Lavender Circus (ретро-хостел, що переносить гостей в епоху королів, лицарів і принцес; Угорщина, Будапешт), Santos Express (хостел у потязі; ПАР, затока Мюссел), Prison Hostel (хостел-в'язниця; Латвія, м. Кароста), Jumbo Stay Hostel (хостел на борту літака Boeing 747. Швеція, Стокгольм), St Briavels (хостел з привидами 800-літньому замку; Великобританія, Глостершир), Propeller Island (арт-хостел, де можна переночувати на ліжку, що зависло в повітрі, в дзеркальній кімнаті, в басейні чи у труні; Німеччина, Берлін) [2, 4, 5].

Прикладами успішної реалізації креативних концепцій хостелів в Україні є: More hostel (хостел в старовинному маєтку XIX століття; Одеса), «Елементарно, хостел» (в стилі кінематографа і літератури; Одеса), The Babushka Grand Hostel (хостел в стилі Радянського Союзу; Одеса), «GHOSTel», (хостел в середньовічному стилі; Львів), Хосмос (хостел для творчих людей – музикантів, художників і фотографів, Харків), Yard Hostel & Coffee Shop (хостел з кав'ярнею, Чернівці) та ін. [4, 5].

Так як останнім часом стають все більш популярними інноваційні капсульні готелі, які можуть забезпечити туристів найнеобхіднішим під час подорожі, пропонується проєктований

хостел у м. Миргород створити з використанням Sleepbox формату. Такі номери є сучасною альтернативою загальним кімнатам гуртожиткового типу, розроблені спеціально для забезпечення максимальної приватності, безпеки гостя та його речей. Sleepbox дозволяє зберегти особистий простір не переплачуючи за зайві квадратні метри. Цей японський винахід, представляє собою невеликі приміщення для відпочинку, на зразок половини купе в поїзді. Кожний бокс розрахований на дві особи з двоярусним розміщенням. Такі номери надають мінімальний простір, в якому розташовані ліжко, світильник, поличка, відкидна підставка для ноутбуку, невелика шафа для багажу, вішалка для одягу, розетки, дзеркало, Wi-Fi, можливо – плазмовий телевізор. У боксі повинна бути відмінна вентиляція і звукоізоляція. Віконця у таких кімнатах виходять у коридор, але їх можна закривати фіранками [4, 5].

Перевірку доцільності впровадження хостелу в м. Миргород проводимо на основі аналізу сильних і слабких сторін, зіставлення можливостей і небезпек діяльності майбутнього підприємства методом SWOT-аналізу (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз хостелу в місті Миргород

СИЛЬНІ СТОРОНИ	СЛАБКІ СТОРОНИ
Відсутність конкурентів серед інших хостелів. Унікальна історична і культурна спадщина м. Миргород. Дешевизна послуг (співвідношення ціна/якість). Не потребує великих площ. Оригінальний формат – Sleepbox. Мінімум обслуговуючого персоналу. Зручне місце розташування (транспортна мережа, центр міста, магазини, культурні і рекреаційні ресурси міста, поруч парковка). Відповідність стандартам. Близькість обласних центрів та інших населених пунктів та транспортне сполучення з ними	Конкуренцію складають інші засоби розміщення. Маловідомість на початковому етапі. Можливість не окупності. Залежність від сезонності. Неможливість обслуговування великих заходів. Невисока кваліфікація персоналу. Фінансові можливості

МОЖЛИВОСТІ	ЗАГРОЗИ
Розширення списку додаткових послуг та індивідуальних потреб. Співпраця з туроператорами. Розширення рекламної діяльності. Покращення якості обслуговування. Успішний імідж	Посилення конкуренції. Збільшення орендної плати. Зміни в законодавстві. Нестабільність соціально-економічної і політичної ситуації. Підняття тарифів ЖКГ. Відсутність підтримки ініціатив місцевої влади у сфері розвитку туризму з боку бізнесу та громадськості, центральних органів влади

Висновки. Отже, створення дешевої альтернативи проживання для подорожуючих в м. Миргороді сприятиме внесенню хостелу до розроблених екскурсійних маршрутів із відповідним привабленням уваги туристів та інвесторів. Проектування хостелу капсульного формату як інноваційного напрямку є перспективним і конкурентним готельним продуктом, що дасть змогу забезпечити пропозицію широкого спектра послуг, збільшити обсяги в'їзного і внутрішнього туризму, зростання бюджетних надходжень.

Список використаних джерел

1. Можливості розвитку хостелів в Україні. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/davydenko3.htm. – Назва з екрана.
2. Топ-7 незвичайних хостелів світу. URL: <https://studway.com.ua/nezvichayni-khosteli/>. – Назва з екрана.
3. Концептуальні засади діяльності хостелів. URL: [file:///C:/Users/PC/Downloads/eui_2015_2_3%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/PC/Downloads/eui_2015_2_3%20(1).pdf). – Назва з екрана.
4. AntiHostel «FORREST». URL: <https://wz.lviv.ua/news/366303-antihotel-forrest-ta-privatbank-daruyut-znizhki-klientam>. – Назва з екрана.
5. Капліна Т. В. Інноваційні технології в готельному господарстві: основи теорії : навч. посіб. / Т. В. Капліна, В. М. Столярчук, Л. П. Малюк, А. С. Капліна. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – 357 с.

ЕКОЛОГІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ГОТЕЛЬНУ ІНДУСТРІЮ

К. О. Бортник, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н., професор □ □ науковий керівник

Анотація. Стаття присвячена дослідженню екологічних тенденцій та їх впливу на готельну індустрію. Визначено, що останні тенденції в індустрії гостинності формують екологічні подорожі. Розглянуто поняття екологічно безпечного готелю. Проаналізовано зв'язок між екоінноваціями та конкурентними перевагами.

Ключові слова: готельна індустрія, тенденції, еко-готель, еко-інновації, джерела енергії.

Abstract. The article is devoted to the study of environmental trends and their impact on the hotel industry. It was determined that eco-traveling shapes the latest trends in the hospitality industry. The concept of environmentally friendly hotels is described. Also was analyzed the connection between eco-innovations and competitive advantages.

Keywords: hotel industry, sustainable development, eco-hotel, eco-innovations, energy sources.

Постановка проблеми. Поширення концепції сталого розвитку туризму значно впливає на готельне господарство, світові лідери індустрії задають темп розвитку технологій та інновацій у сфері екології. «Зелені» інновації займають нову лідируючу позицію серед факторів конкурентоспроможності підприємств готельного господарства, адже людям не байдужий стан навколишнього середовища. Тому актуальними залишаються питання дослідження екологічних тенденцій та їх впливу на готельну індустрію.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Сучасні дослідники не залишають осторонь питання функціонування підприємств готельної індустрії екологічної спрямованості. Так О. Л. Загорянська займалася оцінкою конкурентоспроможності еко-готелів, Н. Є. Паньків та В. М. Гунько досліджували вплив закладів туристичної інфраструктури на навколишнє середови-

ще. Серед закордонних вчених, що вивчали екоінновації, можна зазначити М. Портера, К. Ван дер Лінда, П. Слоана та ін.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення сучасних екологічних тенденцій та їх вплив на готельну індустрію, а також визначення конкурентних переваг впровадження екоінновацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питання екології та збереження навколишнього середовища з кожним днем займають лідируючі позиції. Готельна індустрія – частина загальної системи, що значно впливає на навколишнє середовище. Поточна частка викидів парникових газів цієї галузі становить 5 %, але до 2035 року прогнозується її збільшення на 130 %, згідно з дослідженнями Кембриджського університету лідерства в галузі сталого розвитку [1].

Екологічні подорожі швидко стають пріоритетом для мандрівників і туристичної галузі. Тому вони, безперечно, формують останні тенденції в індустрії гостинності. Саме готелі можуть забезпечити значний внесок в бік екологічності, змінюючи свою політику та цілі.

Звіт Booking.com за 2019 рік [2] показав, що 55 % подорожуючих здійснюють вибір в бік «стійкого туризму», тому не дивно, що багато готелів застосовують екологічну практику та створюють надійні переваги та програми для своїх працівників.

Нині, екологічно безпечні готелі – це підприємства, які значно знижують свій вплив на навколишнє середовище за рахунок передових екологічних методів в секторі технічного обслуговування, послуг, логістики, продуктів і матеріалів. Основні їх дії спрямовані на зменшення відходів, економію енергії і скорочення споживання води. Готель може зробити безліч кроків, щоб досягти стійкого розвитку. Деякі з них пов'язані з великими капітальними витратами, інші ж можливо реалізувати легко і з невеликими затратами.

Портер та Ван дер Лінд [3] вважають, що існує взаємозв'язок між екоінноваціями та конкурентними перевагами: компанії, які слідуєть суворим екологічним нормам, збільшують свою конкурентоспроможність, оскільки розробляють інновації, що сприяють підвищенню ефективності завдяки переробці продуктів, процесів та використанні нових методів роботи. Компанії починають експлуатувати ресурси більш свідомо, що веде до зменшення відходів та витрат.

Пов'язуючи екоінновації з індустрією гостинності, Слоан та ін. [4] описують причини, що спонукають готелі інвестувати в них: потенційна економія коштів; поліпшення іміджу та збільшення частки ринку; набуття конкурентоспроможних переваг; внутрішня мотивація. Богданович та Мартінац [5] у результаті опитування чотирьох найбільших європейських готельних ланцюгів, навели ще дві причини: запити від гостей та поради інших професіоналів.

Як свідчать дані інформаційних джерел [6] 75 % екологічних проблем у сфері гостинності пов'язано з надмірним використанням ресурсів. Завдяки новим технологіям можливо запобігти цьому. Інвестиції у відновлювані джерела енергії, такі як вітрогенератори або більш поширені сонячні панелі, можуть бути досить значними, та деякі уряди субсидують подібні інвестиції з метою забезпечення стійкого розвитку. Вони можуть бути використані для нагрівання води та забезпечення електроенергією.

Збираючи дощову воду через простий фільтр, ви можете заощадити до 70 % використання основної системи водопостачання (наприклад, дощова вода буде постачатися у туалети). Renewable Energy Hub – одна з компаній, що пропонують такі можливості [7].

Для енергозбереження доцільно використовувати датчики руху, що вмикають світло в приміщенні тільки тоді, коли там хтось перебуває.

Вдалим прикладом застосування екоінновацій є готель Marina Bay Sands, де запровадили інтелектуальну систему контролю над освітленням, обігрівом і водопостачанням, а також встановили регенеративні двигуни для ліфтів, які потребують на 40 % менше енергії, ніж звичайні [8]. Також широко відомий готель-сад ParkRoyal [9], що має в своєму інженерному арсеналі датчики дощу, сонячні батареї і значну площу природного озеленення.

Важливо розуміти, що саме грамотна екологічна політика в готелі веде до економії коштів. Енергозбереження в області тепlopостачання, вентиляції і кондиціонування може значно скоротити комунальні платежі. Також простою необхідністю та конкурентними перевагами є утилізація відходів, сортування сміття, відмова від споживання одноразового пластику та хімікатів.

Позитивним прикладом може бути діджиталізація: кожен сьогодні користується смартфоном, тому багато готелів розробили власні додатки та програми за допомогою яких гості можуть проводити онлайн-реєстрацію та виїзд, оплачувати рахунки, залишати відгуки, дізнаватися необхідну інформацію і користуватися додатковими послугами. Такий процес найкращим чином задовольнить потреби гостей, зробить їх перебування унікальним і екологічно безпечним, а також позбавить готель від необхідності друкувати меню, каталоги, буклети та будь-які інші паперові матеріали і документацію.

Незалежний консультант у сфері туризму і готельного бізнесу Ірина Боссхард [10] вважає, що сьогодні корпоративні клієнти, безумовно, віддають перевагу готелям, які активно і успішно беруть участь в програмах сталого розвитку. Найбільші ж готельні мережі, такі як Marriott або Radisson, вже просто не мислять ведення бізнесу без вибудовування еко-стратегій. Якщо зараз підприємства реалізують подібні програми на добровільних засадах, то в майбутньому це стане необхідністю. Важливим аспектом є отримання екологічних сертифікатів та інших документів, що свідчать про відповідність регіональним і міжнародним стандартам. Сертифіковані готелі відрізняються відповідальним підходом до бізнесу і роблять активний внесок у захист навколишнього середовища на місцевому і, як наслідок, глобальному рівні.

Наприклад, засоби розміщення, які пройшли сертифікацію Green Key, дотримуються 90 критеріїв, серед яких – скорочення споживання електроенергії, води, хімічної продукції, мінімізація відходів і передача їх на вторинну переробку. Кожен готель проходить спеціальну перевірку, яка проводиться експертом програми.

У США і деяких інших країнах «зелені» готелі об'єднуються в спеціалізовані асоціації та гості при виборі місця відпочинку орієнтуються на те, чи є цей готель членом такої асоціації.

Використання екоінновацій впливає не лише на навколишнє середовище, а і на здоров'я персоналу та гостей: через зниження шумового забруднення, використання органічної продукції, заохочення збалансованого харчування, спорту, поширення інформації про екологічні проблеми та можливості їх вирішення.

Більшість еко-готелів розташовано в унікальних природних комплексах на берегах найчистіших озер, річок, в заповідниках і охоронних зонах. Це, з одного боку, пов'язано з тим, що саме такі місця приваблюють людей, яким не байдужа доля природи. А з другого боку, такий комплекс мінімально шкодить навколишній природі, що дозволяє зберегти її первинну красу. Інша частина готелів розташовується в містах, але й тут можна робити якісне озеленення.

У листопаді 2019 року архітектурне бюро Sheppard Robson представило проект нового готелю в центрі Лондона під назвою Citicape House. Фасад будівлі практично повністю є однією великою клумбою, за рік він здатний поглинути до 8 т вуглекислого газу і виробити до 6 т кисню. Також незабаром у Лондоні наберуть чинності правила «зеленості» будівель, Urban Greening Factor [11], що встановлюють мінімально допустимий рівень озеленення території (власники будівель і ділянок можуть розбити парк на даху, висадити дерева у внутрішньому дворіку та ін).

Іншими яскравими прикладами еко-готелів є: Posada Corazón (Сан-Мігель), побудований з місцевих матеріалів, в будівлі є басейн з підігрівом від сонячних батарей і екологічно чистий фруктовий сад; Daintree Peaks Eco Stays (Квінсленд), готель живиться від 56 сонячних панелей, які зберігаються в батареях, і повністю відключений від електромережі; Janbeck's FAIRhaus (Німеччина), у готелі дбають про сортування відходів, виробляють електроенергію з сонця, а також мають власну очисну станцію для біологічних стічних вод [12]. Це лише невелика частина прикладів використання еко-ресурсів для функціонування індустрії гостинності закордоном.

Висновки. Отже, використання інноваційних екологічних технологій є безсумнівною перевагою для будь-якого готельного підприємства, а в найближчому майбутньому може стати необхідністю. Еко-інновації забезпечують підвищення ефективності роботи та поліпшення її якості, скорочення відходів, збільшення прибутковості і зменшення витрат, підвищення продуктивності праці, визнання на світовому ринку, задоволення інвесторів, співробітників та гостей.

Список використаних джерел

1. Cambridge Institute for Sustainability Leadership [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cisl.cam.ac.uk/> (дата звернення: 10.10.2020). – Назва з екрана.

2. Booking.com reveals key findings from its 2019 sustainable travel report [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://globalnews.booking.com/bookingcom-reveals-key-findings-from-its-2019-sustainable-travel-report/> (дата звернення: 07.10.2020). – Назва з екрана.
3. Портер М., Ван дер Линде К. «Green and competitive: ending the stalemate». – Harvard Business Review, 1995. – С. 112–115.
4. Слоан П., Легранд В., Чен Д. Sustainability in the hospitality industry. Principles of sustainable operations. – 2.ed. New York: Routledge. – 2013. – С. 95–97.
5. Богданович П., Мартінац І. Attitudes towards sustainability in chain hotels – Results of a European survey. – 2003. – С. 73.
6. Богданович П. Environmental Awareness and Initiatives in the Swedish and Polish Hotel Industries – Survey Results. – International Journal of Hospitality Management, vol. 25, no. 4, 2006. – С. 662–668.
7. Renewable Energy Hub [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.renewableenergyhub.com.au/> (дата звернення: 08.10.2020). – Назва з екрана.
8. Приоритет экологической эффективности [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://archi.ru/press/world/42542/prioritet-ekologicheskoi-effektivnosti> (дата звернення: 08.10.2020). – Назва з екрана.
9. Эко-дизайн отеля PARKROYAL on Pickering в Сингапуре [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://dd-space.com/dnevnik-dizaunera/eko-dizajn-otelya/> (дата звернення: 10.10.2020). – Назва з екрана.
10. Интервью Ирины Боссхард порталу Hotelier.Pro [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://impulsehospitality.ru/blog/article-interview-hotelier-pro-2015/> (дата звернення: 07.10.2020). – Назва з екрана.
11. What does the Urban Greening Factor mean for London? [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.landscapeinstitute.org/blog/urban-greening-factor-london/> (дата звернення: 10.10.2020). – Назва з екрана.
12. Meet the Innovative Hotels for Leaders in Sustainable Travels [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://ecobnb.com/blog/2020/06/innovative-hotels-leaders-sustainable-travels/> (дата звернення: 08.10.2020). – Назва з екрана.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЄКТУВАННЯ ГОТЕЛІВ ДІЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

О. О. Діговець, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

О. В. Володько, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті розглядається сучасний стан ділового туризму в Україні. Виявлено основні тенденції функціонування засобів розміщення, які проваджують діяльність у сфері ділового туризму. Наведені вимоги до проєктування готелів ділового призначення та визначені особливості концепції бізнес-готелів для Харківського регіону.

Ключові слова: діловий туризм, готельне господарство, готель ділового призначення, конференц-готель, готельний бізнес.

Annotation. The article considers the current state of business tourism in Ukraine. The main trends in the functioning of accommodation facilities operating in the field of business tourism have been identified. The requirements for the design of business hotels are given and the peculiarities of the concept of business hotels for the Kharkiv region are determined.

Keywords: business tourism, hotel management, business hotel, conference hotel, hotel business.

Постановка проблеми. Діловий туризм – перспективна та високорентабельна галузь туристичного сектору економіки. Для задоволення потреб туристів, які прибувають на конференції, симпозиуми, наради та ділові зустрічі, в багатьох країнах світу створені готелі, які мають певну інфраструктуру для організації бізнес-заходів. Вітчизняний ринок ділового туризму поки що перебуває у стадії формування. Тому актуальним є виявлення особливостей проєктування готелів ділового призначення в умовах сьогодення, а також дослідження щодо заходів, спрямованих на вдосконалення організації надання послуг туристам, які приїжджають із діловою метою.

Аналіз основних досліджень. Проблемам розвитку ділового туризму в Україні й світі присвятили свої праці такі вчені, як С. І. Нікітенко, М. П. Мальська, В. К. Федорченко, В. А. Квартальнов, А. Ю. Александрова, С. П. Кузик та інші. Сучасний стан готельної бази та інфраструктури бізнес-туризму досліджу-

вали М. Г. Бойко, Л. М. Гопкало, С. Г. Нездоймінов, Н. М. Кузнецова, О. В. Шикіна, І. Г. Пандяк, В. Г. Герасименко. Проте низка питань щодо проєктування і функціонування готелів ділового призначення і дотепер залишається невирішеною, що негативно впливає на їх сучасний розвиток.

Формування мети. Мета статті полягає в аналізі сучасного стану готелів ділового призначення, виявленні основних проблем, які гальмують їх розвиток на ринку ділового туризму, а також у висвітленні певних заходів щодо їх вирішення у Харківському регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діловий туризм відіграє найважливішу роль у розвитку національної економіки будь-якої країни, активно сприяючи її інтеграції у світовий ринок. За швидкі темпи зростання діловий туризм уже визнаний економічним феноменом ХХ сторіччя, а в новому столітті його роль буде тільки зростати [1]. В Україні основними центрами ділового туризму вважаються Київ, Львів та Харків як один з основних промислових регіонів України.

Сьогодні замість терміну діловий туризм часто використовується англійський термін-аббревіатура – MICE, що точно відображає структуру цього виду туризму: meetings/incentives/conferences/exhibitions, що в перекладі означає: зустрічі/інсентив/конференції/виставки [2] та основні цілі:

- проведення переговорів, нарад і ділових зустрічей з партнерами по бізнесу;
- встановлення і налагодження ділових контактів;
- відвідування професійних заходів (конгресів, симпозіумів, конференцій, виставок, ярмарок тощо);
- участь у спортивних змаганнях, гастролі;
- інсентив-тури, тренінги та навчання співробітників;
- поїздки офіційних делегацій тощо.

В організації інфраструктури ділового туризму провідну роль відіграють готелі ділового призначення – «конгрес-готелі» чи «конференц-готелі», «бізнес-готелі» [3], початок розвитку яких було покладено в США відкриттям у 1908 готелю «Буффало Статлер» для обслуговування бізнесменів і комерсантів.

На жаль, реальність українського сегменту готелів ділового призначення далека від ідеалу. У нашій країні простежується величезний розрив між вимогами ділових мандрівників і пропо-

нованим готельним продуктом. Сьогодні в Україні лише 18 % готелів відповідають вимогам міжнародних стандартів якості за рівнем комфорту бізнес-класу.

Для обслуговування ділових людей повинні бути створені відповідні умови, у зв'язку з чим до готелів «ділового призначення» висуваються такі вимоги [4]:

- місце розташування поблизу адміністративних, громадських та інших центрів міст і поселень;
- переважання в номерному фонді одномісних номерів;
- обов'язкова організація в номері, поряд із зоною відпочинку і сну, робочої зони;
- наявність у номерному фонді номерів-апартаментів, необхідних для обслуговування у випадках розміщення ділових людей із членами їхніх родин;
- наявність спеціальних приміщень для проведення ділових заходів: конференц-залів (бажано різної місткості), переговорних кімнат, приміщень для експозиції тощо;
- наявність спеціального технічного обладнання: для синхронного перекладу, усіляких видів зв'язку й оргтехніки;
- наявність служб фінансового забезпечення: відділень банків, пунктів обміну валюти тощо;
- забезпечення можливості надання високоякісного харчування: наявність ресторанів європейської та національної ідальня, кафе і барів вищих категорій, а також доставка харчування в номери;
- обладнання стоянок і гаражів для транспортних засобів;
- налагоджене транспортне сполучення з вокзалами, аеропортами, виставками і районами ділової активності.

Створити конкурентоспроможну інфраструктуру гостинності з сучасним рівнем комфорту для ділового туризму можна шляхом створення національних готельних союзів з поступовим їх входженням у міжнародні готельні корпорації. Важливими умовами реалізації цього завдання є комплексний підхід до аналізу методів і засобів підвищення інвестиційної привабливості проектів будівництва та модернізації сучасних засобів розміщення для ділових туристів, форм власності й організації управління, а також стабілізація ринку готельних послуг шляхом підвищення заповнюваності та водночас упровадження гнучкої цінової політики з урахуванням сучасних ринкових реалій.

Аналіз функціонування готельного господарства Харківського регіону для надання якісних послуг гостинності діловим туристам дозволяє вважати ефективними для проектування готелів ділового призначення наступні заходи [5]:

- сприяння вирішенню проблем сертифікації, категоризації та стандартизації готельних послуг на державному рівні шляхом розроблення відповідних рекомендацій, адже, наявність документів, які підтверджують якість готельних послуг;

- створення національних готельних мереж як базової платформи трансляції якісного готельного обслуговування в Україні;

- впровадження проектів розвитку готелів ділового призначення за участю міжнародних операторів, оскільки якісне управління готельним комплексом є важливим фактором його успішної діяльності, а міжнародні мережі є носіями високих стандартів сервісу;

- популяризації готельного продукту регіону шляхом використання різних засобів інформації, а саме виготовлення промоційних відеороликів про регіон, друк рекламно-інформаційних матеріалів про туристичний потенціал міста та ін.;

- відкриття туристично-інформаційних пунктів в Європі для залучення більшої кількості потенційних туристів;

- персоніфікація обслуговування та орієнтація на потреби клієнтів;

- активне впровадження інноваційних технологій у спеціалізовані бізнес-готелі, обов'язковою складовою яких є диверсифікований бізнес-центр, що має надавати безліч ділових послуг з обов'язковою розважально-ознайомлювальною програмою.

Висновки. Сучасний туризм із діловою метою стає найбільш перспективним видом туризму через свою позасезонність, прогностичність, орієнтацію на клієнта з високим рівнем доходу. При цьому головним гальмом розвитку ділового туризму є відсутність належного готельного господарства. Тому проектування готелів ділового призначення з високоякісним сервісом залишається питанням актуальним і першочерговим, особливо для міст-мільйонників – центрів ділової активності України.

Список використаних джерел

1. UNWTO (Всесвітня туристична організація) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www2.unwto.org> (дата звернення 03.10.2020 р.).

2. Круль Г. Я. Основи готельної справи : навч. посіб. – Київ : Центр учбової л-ри, 2011. – 368 с.
3. Титова Н. В. Діловий туризм в Україні: основні проблеми розвитку та шляхи їхнього вирішення / Н. В. Титова // Економіка і менеджмент культури. – 2013. – № 1. – С. 67–74.
4. Конференц-сервіс в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://conference-service.com.ua>. (дата звернення 03.10.2020 р.).
5. Харьков-онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://kharkov-online.com/> (дата звернення 01.10.2020 р.).

УДК 640.412-043.86

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА МИКОЛАЇВСЬКОГО РЕГІОНУ

А. В. Дудник, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

О. В. Володько, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглянуто стан готельного господарства у Миколаївській області. Проаналізовано Програму розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016–2020 роки та визначено шляхи підвищення конкурентоспроможності готельних підприємств регіону.

Ключові слова: колективні засоби розміщення, готель, готельне господарство, в'їзний туризм, хостел.

Annotation. The state of hotel economy in the Nikolaev area is considered. The Program of development of tourism and resorts in the Nikolaev area for 2016–2020 is analyzed and ways are defined increasing the competitiveness of hotel enterprises in the region

Keywords: collective accommodation facilities, hotel, hotel management, inbound tourism, hostel.

Постановка проблеми. Потенціал регіону Миколаївської області має всі перспективи розвитку готельного сегменту, але потребує індивідуального підходу до розробки стратегії розвитку зазначеної галузі.

Аналіз основних досліджень. Проблемами розвитку готельного бізнесу займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як М. П. Мальська, М. Й. Рутинський, А. І. Бутенко, О. А. Воробйова, М. І. Долішній, Е. В. Александрова, А. Б. Брутман,

В. М. Зайцева, О. І. Кочерга, С. С. Ткачова, Дж. Уокер та інші. У своїх дослідженнях учені розглядають питання щодо конкуренції у сфері готельно-ресторанного господарства, управління якістю готельних послуг, а також аналізують причини, які впливають на розвиток готельної галузі в регіонах. Проте, незважаючи на їх значний науковий доробок у цьому напрямі, ряд важливих проблем готельного господарства регіонів України вимагає глибшого дослідження.

Формування мети. Метою статті є висвітлення результатів дослідження стану та перспектив розвитку готельного господарства Миколаївського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вигідне економіко-географічне положення Миколаївської області, сприятливі кліматичні умови, наявність історико-культурних пам'яток та її рекреаційний потенціал (морські піщані пляжі, джерела мінеральної води, запаси лікувальних грязей Тілігульського та Бейкушського лиманів, 141 об'єкт природнозаповідного фонду) створюють сприятливі передумови для нарощування обсягів надання туристичних послуг та розвитку основного їх складника – готельного сектору.

За даними головного управління статистики на сьогоднішній день у Миколаївському регіоні діють 102 колективні засоби розміщення на 13 620 місць, з них: готелів та аналогічних засобів розміщування – 22 (1 468 місць); засобів розміщування на період відпустки та іншого тимчасового проживання (хостели, будинки відпочинку, пансіонати відпочинку, бази відпочинку, туристські бази, гірські притулки) – 76 (11 026 місць); кемпінгів та стоянок для житлових автофургонів і причепів, інші засоби розміщування (гуртожитки для приїжджих, інші місця для тимчасового розміщування) – 4 (126 місць) [1].

Найбільше підприємств готельного господарства (рис. 1) розташовано у обласному центрі 36 %, у м. Южноукраїнськ – 14 %, м. Вознесенськ – 7 %, у Березанському районі та м. Первомайськ – по 5 %, Кривозерському та Жовтневому районах – 4 та 3 відповідно, в інших районах по 1–2 об'єкти – 15 % [2].

Програмою розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016–2020 роки передбачалося ефективне використання наявних рекреаційних ресурсів; робота із залучення коштів іноземних і вітчизняних інвесторів; комплекс заходів щодо удосконалення системи управління туристичною сферою та

готельним господарством; зміцнення існуючої матеріальної бази засобів розміщення; нарощування обсягів надання туристичних послуг за рахунок розширення в'їзного та внутрішнього туризму, розроблення інноваційних проектів [3].

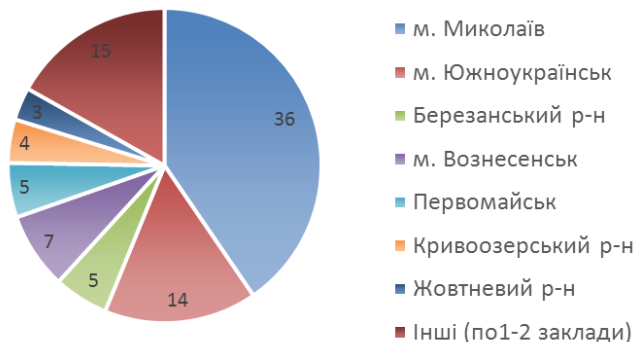

Рисунок 1 – Наявність готельних підприємств на Миколаївщині

Але аналіз діяльності готельних підприємств області показав, що вони переживають на сучасному етапі кризовий період, функціонуючи під впливом певних проблем розвитку, а саме [4]:

- низького рівня завантаженості готельних підприємств (у середньому тільки на 30 %);
- диспропорції у ціновій політиці та якості обслуговування;
- економічної кризи, пов'язаної із загостренням конфлікту на Сході та ситуацією з COVID-19;
- недоліків у роботі фінансово-банківської системи;
- обмеженої платоспроможності населення;
- недосконалої податкової системи.

Метою подорожей українців у регіон здебільшого є: 50 % – ділові поїздки, близько 40 % доводиться на поїздки для відпочинку і 10 % – на подорожі з іншою метою. Найбільш поширені екскурсійні поїздки (одна доба), тури вихідного дня (2–3 дні), відпочинок на морському узбережжі (до 10 днів).

У складних умовах сьогодення серед перспективних напрямів готельного бізнесу, як для внутрішнього, так і для зовнішнього ринку Миколаївщини, фахівці [5] визначають заміський формат готелів; об'єднання невеликих комфортних готелів на

природі. Ця мережа повинна включати сімейні готелі та пансіонати. Головне завдання такої мережі – сформувані ідеологію та новий імідж відпочинку на природі, оптимізувати систему продажів і підготувати її гідну презентацію на європейському ринку.

Іншим перспективним напрямом розвитку готельного господарства для регіону може стати створення державних житлово-комунальних підприємств типу «хостел», що будуть надавати «бюджетні» послуги розміщення в рамках регіональної мережі. При цьому надані послуги будуть мати якість, гарантовану державними стандартами. Створення подібних «бюджетних» засобів розміщення спрямовано на посилення внутрішнього та в'їзного туризму так званих «бекпекерів», тобто туристів, що мають при собі лише один рюкзак та зацікавлені лише у «даху». При цьому подібний туризм є дуже популярним у світі та приносить значний прибуток.

Висновки. Миколаївська область, з огляду на її географічне положення, природо-ресурсний потенціал, має наявні туристсько-рекреаційні ресурси та всі передумови для перспективного розвитку культурно-пізнавального, лікувально-оздоровчого, дитячого, природничо-пізнавального, науково-освітнього, релігійного, мисливського, сільського, екологічного, водного, етнічного, спортивно-оздоровчого, гастрономічного, ділового, подієвого, відпочинково-розважального, активного, екскурсійного та промислового видів туризму.

Враховуючи, що готельне господарство у регіоні знаходиться нині в кризовому стані, запропоновано зробити акцент на створення мережі спеціалізованих малих сімейних готелів на природі, що дозволить пожвавити рекреаційний напрям туризму, та на проектування засобів розміщення типу «хостел», діяльність яких буде спрямована на надання «бюджетних» місць подорожуючим «бекпекерам» як у межах країни, так і для іноземних туристів.

Список використаних джерел

1. Інформація про хід виконання Програми розвитку туризму та курортів у Миколаївській області [Електронний ресурс]: <https://data.gov.ua/dataset/3a5eea17-9a70-4cc3-b1e5-b75a862b490c> (дата звернення 1.10.2020 р.).

2. Огієнко М. М. Розвиток готельного господарства та його вплив на туристичний потенціал Миколаївщини / М. М. Огієнко, А. В. Огієнко, М. А. Мададов, Д. В. Чумачок // Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Економічні науки. – 2018. – С. 70–74.
3. Програма розвитку туризму та курортів у Миколаївській області на 2016–2020 роки [Електронний ресурс] : Рішення обласної ради від 10.06.2016 № 6: <https://www.mk-oblrada.gov.ua/UserFiles/decreed/15192123905a8d5766da49e.pdf> (дата звернення 01.10.2020 р.).
4. Mohn T. Travel Boom: Young Tourists Spent \$217 Billion Last Year. More Growth Than Any Other Group [Електронний ресурс]. URL: <https://www.forbes.com/sites/tanyamohn/2013/10/07/the-new-young-travelerboom/#7ee5d7cc4ff1> (дата звернення 02.10.2020 р.).
5. Рябев А. А. Готельні та хостельні мережі: дослідження споживчого попиту. Проблеми і перспективи розвитку підприємництва. 2016. – № 2(13). – Т. 1. – С. 94–101.

УДК 338.488:2:640.4

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ГОТЕЛЬНІ ПІДПРИЄМСТВА УКРАЇНИ

Ю. С. Завьорткіна, *магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»*

О. В. Володько, *к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Стаття присвячена сучасному стану впровадження інноваційних процесів у готельні підприємства України. Обґрунтовано необхідність постійного впровадження інновацій на висококонкурентному ринку готельних послуг. Визначено, що перспективним напрямом розвитку готельного бізнесу є інформатизація засобів розміщення. Наведені приклади найпопулярніших інноваційних розробок.

Ключові слова: інноваційна стратегія, готельний бізнес, конкуренція, інновації, мультимедійні технології.

Annotation. The article is devoted to the current state of implementation of innovative processes in hotel enterprises of Ukraine. The necessity of constant introduction of innovations in the highly competitive market of hotel services is substantiated. It is determined that a promising area of hotel business development is the informatization of accommodation facilities. Examples of the most popular innovative developments are given.

Keywords: innovative strategy, hotel business, competition, innovations, multimedia technologies.

Постановка проблеми. Готельні інновації продовжують аналізуватися лише у вузькому спектрі додаткових послуг, які може надати готель своїм клієнтам, а їх інвестиційний розвиток продовжує залишатися поза межами комплексного аналізу, тому подальші дослідження у цьому напрямку є актуальними.

Аналіз основних досліджень. Дослідженню розвитку готельного господарства, готельних мереж присвячено праці таких закордонних учених, як-от: О. О. Балашова, М. Вудроу, Г. Клікет, А. Майлер, Р. Мартін, Я. Мюррей, М. І. Кабушкін, В. С. Новіков, Б. Сміт, Р. Розенберг та І. Рикова. Також різні Іноваційні аспекти розвитку ринку готельних послуг вивчали вітчизняні вчені: Г. А. Андрощук, Л. О. Іванова, Т. В. Буряк, Г. Я. Круль, М. П. Мальська, О. Ф. Моргун, І. Г. Пандяк, П. Р. Пуцентейло, С. В. Скибинський та А. В. Цірат. Однак готельний бізнес постійно розвивається. Для залучення туристів використовують нові методи керування й технології обслуговування у секторі розміщення. Тож вивчення інноваційних підходів у готельному господарстві можна вважати актуальним питанням сьогодення.

Формування мети. Метою статті є проведення аналізу та динаміки інноваційного розвитку та його впливу на підприємства готельного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Досвід економічного і соціального розвитку суспільства підтверджує, що сталий розвиток готельного господарства може бути забезпечений виключно завдяки інноваційним технологіям та інноваційній діяльності на макро-, мезо- та мікрорівнях, які спрямовані на створення і впровадження нововведень. До інновацій тут можна віднести: використання передових інформаційних і телекомунікаційних технологій, вдосконалення технології надання готельних послуг, створення нових видів готельних послуг, моделей готельного бізнесу, формування стратегічних альянсів, впровадження сучасних форм управління підприємствами тощо.

К результату впровадження інновацій готельний бізнес України в останні десятиліття дуже сильно змінився [1]. Основними тенденціями його розвитку є:

- 1) утворення готельних ланцюгів;
- 2) поглиблення спеціалізації готельних закладів;

- 3) розвиток мережі малих підприємств;
- 4) введення комп'ютерних технологій;
- 5) орієнтація на екологічність;
- 6) збільшення місткості деяких нових готелів.

Основними видами інновацій, що мають місце в готельному бізнесі, є: продуктові, маркетингові, ресурсні та організаційні [2]. Обґрунтовуючи той чи інший варіант інноваційної стратегії, необхідно враховувати те, що вона має відповідати загальній стратегії розвитку готелю, бути прийнятною для нього за рівнем ризику й передбачати готовність ринку до сприйняття нововведень.

Продуктові інновації спрямовані на створення нових послуг та впровадження нових технологій обслуговування:

- застосування сучасних клінінгових технологій (дозування миючих засобів, низькотемпературна побутова хімія);
- встановлення енергозберігаючих технологій (автоматичні системи опалення, вентиляції та подачі води);
- використання екологічних матеріалів (постільна білизна з антибактеріальними і бактерицидними властивостями);
- аромотехнологія тощо.

Маркетингові інновації пов'язані з появою технологій дистрибуції в електронних системах бронювання, що дозволяють в режимі online керувати процесом бронювання.

Ресурсні інновації передбачають застосування електронної системи управління готелем та системи планування ресурсів підприємства.

Організаційні інновації пов'язані з розвитком готельного підприємства в системі та структурі управління: новітні методи навчання персоналу, купівля готельної франшизи, створення власної готельної мережі тощо.

Сучасні інновації коштують недорого, проте власники готелів все одно витрачаються на них, тому що тільки так можна забезпечити власне виживання на ринку. І однією з найпопулярніших нині розробок є електронне управління готелем. Для готелю під замовлення створюється спеціалізована система, до якої підключаються всі співробітники. За допомогою веб-ресурсу вони можуть отримувати всю необхідну інформацію про готель у будь-який момент; в режимі on-line бачити всі зміни, що у ньому відбуваються; бронювати номери для гостей; отримати доступ до максимально широкого комплексу каналів продажів.

Прагнучи запропонувати клієнтам ексклюзивний сервіс, багато готелів замовляють розробку особливих систем роботи, які суттєво розширюють функції готелю. Серед них, наприклад, можна виділити наступні [3]:

- систему автоматизації роботи працівників відділу продажів. Дозволяє управляти цією сферою, планувати зустрічі з партнерами та клієнтами, вести календар і розклад роботи менеджерів, а також полегшує виконання різних завдань.

- систему роботи з клієнтами. Це нові технології в готельному бізнесі, які сприяють проведенню повного аналізу розміщення гостей у готелі й видають повну аналітику по кожному з них.

- систему управління програмами лояльності для клієнтів. Дозволяє готелю розробляти особливі види заохочення для постійних клієнтів, клубні та дисконтні картки, преміальні сертифікати та ін.

Готельна індустрія дозволяє використовувати все різноманіття комп'ютерних технологій, починаючи від спеціалізованих програмних продуктів управління готельним підприємством до застосування глобальних комп'ютерних мереж. На сьогоднішній день у готельній індустрії використовується досить багато новітніх інформаційних технологій: глобальні комп'ютерні системи резервування, інтегровані комунікаційні мережі, системи мультимедіа, інформаційні системи менеджменту та інші [4].

Найбільший вплив сучасні інформаційні технології мають на просування готельного продукту. Прикладом такого ефективного просування є винахід QR-коду, який відкрив нові необмежені можливості для on-line взаємодії компаній і споживачів. Завдяки QR-коду можна запрограмувати всі відомі інновації готельно-ресторанного бізнесу, а також безліч нових можливостей. Абревіатура QR перекладається з англійської як «швидкий доступ», а сам матричний код здатний утримати величезний обсяг інформації у вигляді тексту, цифр, URL-адрес, календарів, схем, зображень. Швидкість розпізнавання QR-коду дуже висока, його можна розмішувати на будь-яких носіях, починаючи від касових чеків і меню і закінчуючи різними вивісками. Сканувати його можна мобільним телефоном або відеокамерою ноутбука [5].

Таож, ефективним напрямком інноваційних технологій у готельному бізнесі, на наше переконання, є впровадження мультимедійних технологій, зокрема довідників, буклетів, каталогів. Сьогодні готелі розміщують електронні довідники і каталоги в мережі Інтернет. Електронні каталоги готелю дозволяють віртуально подорожувати номерами різних категорій, залами ресторанів, конгрес-центрів, вестибюля, подивитися повну інформацію про готельне підприємство, ознайомитися зі спектром послуг, що надаються, системою пільг і знижок. Використання мультимедійних технологій дає можливість оперативно надавати потенційному гостю інформацію про готель і тим самим дозволяє швидко і безпомилково вибрати той готельний продукт, якого потребує гість.

Висновок. Необхідність впровадження інновацій у сфері готельно-ресторанного бізнесу стимулює конкурентна боротьба і цілий ряд інших вимог ринку. Важливість їх використання також обумовлюється мінливими вимогами споживачів. Сучасний розвиток індустрії гостинності спрямований на створення інноваційних технологій, які сприятимуть залученню якомога більшої кількості клієнтів, максимальній кількості продажів, завоюванню довіри гостя, формуванню позитивного іміджу підприємства.

Список використаних джерел

1. Юрченко О. Інновації в готельному бізнесі на сучасному етапі / О. Юрченко // Вісник Львівського університету. Серія: Міжнародні відносини. – 2014. – Вип. 34. – С. 292–300.
2. Шаповалова О. М. Інноваційна діяльність, як основа підвищення конкурентоспроможності готельного господарства / О. М. Шаповалова // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. – 2013. – № 16. – С. 224–228.
3. Поворознюк І. М. Шляхи підвищення якості готельних послуг в Україні [Електронний ресурс] / І. М. Поворознюк. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/5582/1/> (дата звернення 02.10.2020 р.).
4. Литовка А. Класифікація інноваційної діяльності туристичного підприємства / А. Литовка, О. Шикіна // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2016. – № 14. – С. 416–420.
5. Федосова К. С. Сучасні інформаційні технології в готельному і ресторанному бізнесі : монографія / К. С. Федосова, Л. М. Тележенко. – Одеса : ТЕС, 2010. – 264 с.

ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЮ «АЕРОПОРТ»

К. С. Косиченко, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

В. М. Столярчук, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу

Анотація. Стаття присвячена оцінці конкурентоспроможності готелю. Встановлені основні проблеми, які ведуть до зниження конкурентоспроможності готельного підприємства. Запропоновано низку заходів, реалізація яких сприятиме підвищення конкурентних переваг готелю «Аеропорт».

Ключові слова: готельні послуг, конкурентоспроможність, сильні та слабкі сторони, можливості, загрози.

Abstract. The article is devoted to assessing the competitiveness of the hotel on the basis of SWOT-analysis. The main problems that lead to a decrease in the competitiveness of the hotel business have been identified. It is shown that the activity of the accommodation is influenced by a significant number of internal and external factors. They have both direct and indirect effects and are interconnected.

Keywords: hotel services, competitiveness, strengths and weaknesses, opportunities, threats.

Постановка проблеми. Зацікавленість підприємств готельного бізнесу у підвищенні економічної ефективності діяльності підсилює необхідність підвищення конкурентоспроможності послуг, що ними надаються. У сучасних умовах господарювання конкурентоспроможність готелю є одним із найбільш важливих факторів, які впливають на можливість успішного його функціонування в умовах економічної кризи та зниженого попиту.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблему забезпечення конкурентоспроможності підприємств готельного господарства висвітлено в роботах науковців: Н. Ю. Балацької [1], С. В. Мельниченком [7], П. О. Підлепіною [8] та ін. Вченими А. А. Донець [2], А. В. Жуковим [3], Н. М. Кузнецовим [5] було сформульовано підходи до вивчення та аналізу факторів формування конкурентних переваг готельних підприємств. Поряд із тим, проблема забезпечення конкурентних переваг вимагає більш глибокого вивчення та індивідуального підходу для кожного конкретного засобу розміщення.

Формулювання мети. Метою досліджень є оцінка рівня конкурентоспроможності готелю «Аеропорт» (м. Бориспіль), визначення його слабких та сильних сторін, перспектив подальшого розвитку та отримання конкурентних переваг.

Виклад основного матеріалу досліджень. На даний час для забезпечення конкурентоспроможності готелю необхідні нові підходи до організації обслуговування гостей та менеджменту. Специфіка індустрії гостинності виявляється у тому, що персонал, зайнятий у сфері готельного бізнесу, має бути максимально орієнтований на гостей, надаючи високоякісні послуги. Керування конкурентоспроможністю передбачає здійснення заходів із систематичного вдосконалення сервісу, постійного пошуку нових рекламних засобів, нових груп потенційних споживачів [8].

На даний час забезпечення конкурентних переваг неможливе без спостереження за діяльністю реальних та потенційних конкурентів готелю. При цьому недостатньо виявити суперників та їх позиції на ринку, необхідно прогнозувати подальшу динаміку конкурентної боротьби. Прогнозування здійснюється, перш за все, на основі оцінки внутрішнього потенціалу досліджуваного готелю у порівнянні з аналогічними показниками конкурентів [4]. У роботі використаний найбільш відомий прийом оцінки конкурентоспроможності готелю – SWOT-аналіз.

Об'єктом дослідження є готель «Аеропорт» категорії «**», розташований у м. Бориспіль. Головною рисою підприємств готельного бізнесу, які функціонують у цьому населеному пункті, є значна орієнтація послуг на транзитних пасажирів повітряного транспорту, що пояснюється близьким розташуванням міжнародного аеропорту «Бориспіль». Із метою визначення напрямків підвищення конкурентоспроможності досліджуваного готелю та удосконалення існуючої стратегії на підставі експертної оцінки був проведений якісний та кількісний SWOT-аналіз, який дозволив виявити сильні та слабкі сторони готелю «Аеропорт», а також потенційні можливості та загрози з метою отримання більш детальної оцінки сил готелю та ситуації на готельному ринку м. Бориспіль (табл. 1).

Таблиця 1 – SWOT-аналіз готелю «Аеропорт» категорії «» у м. Бориспіль**

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Близьке розташування до аеропорту «Бориспіль». 2. Хороший імідж готелю. 3. Високий рівень підготовки персоналу. 4. Безкоштовний трансфер	1. Відсутність закладу ресторанного господарства при готелі. 2. Невідповідність протиепідеміологічним вимогам. 3. Переважно короткочасне перебування гостей. 4. Недостатнє використання рекламних засобів. 5. Відсутність власного сайту. 6. Застаріла матеріально-технічна база
Можливості (O)	Зовнішні загрози (T)
1. Надання безпечних умов проживання гостей в умовах пандемії COVID-19. 2. Запровадження інноваційних технологій для знезараження приміщень та повітря в них. 3. Впровадження онлайн-бронювання через мобільний додаток. 4. Організація харчування гостей у номерах	1. Зростання рівня інфляції. 2. Підвищення процентних ставок. 3. Нестабільна політична ситуація в країні. 4. Зменшення активності споживачів через пандемію коронавірусу. 5. Ризик закриття готелю через невідповідність рекомендаціям МОЗ України. 6. Коливання курсів валют. 7. Підвищення рівня безробіття. 8. Зниження реальних доходів населення

За результатами SWOT-аналізу можна визначити основні проблеми, які знижують конкурентоспроможність готелю «Аеропорт» на даний час:

1. Гості не мають можливості отримати харчування під час перебування в готелі.

2. Підприємство позиціонує себе як транзитний готель, тому, як правило, споживачі поселяються в ньому на кілька годин (у середньому – від 6 до 12) під час затримання авіарейсів або подорожуючи з пересадками.

3. Відсутність у готелі ізолятора та медичного працівника відповідно до вимог ВОЗ щодо запобігання поширення COVID-19.

4. Більшість гостей готельного підприємства отримує інформацію про нього на аеровокзалі або через сайт booking.com.

5. Згідно із відгуками споживачів переважна частина номерів обладнана застарілими меблями, житлові приміщення потребують ремонту [10].

Із метою визначення рівня конкурентоспроможності готелю «Аеропорт» у м. Бориспіль необхідно порівняти його з основними конкурентами. Відповідно із методикою в ході проведення SWOT-аналізу були розглянуті три готельні підприємства Борисполі, які відповідають категорії «**» та «***» і розташовані в районі дислокації готелю «Аеропорт»: «Нон-стоп», «Корона» та «Галант» (табл. 2). Під час аналізу особливу увагу приділяємо ступеню забезпечення епідеміологічних вимог, які набули особливої актуальності для функціонування засобів розміщення у зв'язку із поширенням COVID-19.

Таблиця 2 – Порівняльна характеристика конкурентів

Характеристики	Готель «Аеропорт»	Готель «Корона»	Готель «Галант»	Готель «Нон-стоп»
Категорія	«**»	«***»	«**»	«***»
Відстань від аеропорту	5 км	6,5 км	3,9 км	7 км
Відстань до станції метро	14 км	12 км	16 км	16 км
Наявність трансферу	безкоштовний	платний	платний	платний
Кількість номерів	23	17	25	12
Ціна на номер стандарт двомісний	720 грн	850 грн	950 грн	1 100 грн
Наявність автопарковки, що охороняється	+	+	–	+
Наявність закладу харчування	–	ресторан	ресторан, бар	кафе-бар
Надання сніданків	–	+	+	–
Наявність Wi-Fi	+	+	+	+
Наявність сайту	–	+	+	+
Оздоровчі послуги	–	–	+	–
Конференц-сервіс	–	+	+	–
Рівень обслуговування	високий	високий	високий	високий

Продовж. табл. 2

Характеристики	Готель «Аеропорт»	Готель «Корона»	Готель «Галант»	Готель «Нон-стоп»
Рівень використання рекламних засобів	недостатній	високий	недостатній	високий
Наявність банкомату	—	—	—	—
Наявність ізолятора	—	+	—	—
Забезпечення засобами дезінфекції та захисту	+	+	+	+
Дотримання технологічного регламенту дезінфекції	+	+	+	+
Наявність у штаті медичного працівника	—	+	—	+
Дотримання правил особистої гігієни персоналом	+	+	+	+

За результатами попередніх досліджень конкурентів здійснюємо бальну оцінку конкурентів за десятибальною шкалою. Вагомість факторів визначаємо в діапазоні від 0 до 1 (табл. 3).

Таблиця 3 – Оцінка конкурентоспроможності готелю «Аеропорт»

Фактори	Коеф. вагомості	Готель «Аеропорт»		Готель «Корона»		Готель «Галант»		Готель «Нон-стоп»	
1. Відстань від аеропорту	0,15	9	1,35	8	1,2	10	1,5	7	1,05
2. Транспортне забезпечення, наближеність до станції метро	0,15	10	1,5	6	0,9	7	1,05	7	1,05
3. Рівень обслуговування	0,15	8	1,2	8	1,2	7	1,05	10	1,5
4. Рівень цін	0,15	10	1,5	8	1,2	6	0,9	8	1,2
5. Харчування	0,1	0	0	9	0,9	10	1	8	0,8
6. Забезпечення вимог МОЗ	0,3	5	1,5	10	3	8	2,4	9	2,7

Продовж. табл. 3

Фактори	Коеф. ваго- мості	Готель «Аеро- порт»		Готель «Корона»		Готель «Галант»		Готель «Нон- стоп»	
7. Рекламне забезпечення	0,1	3	0,3	9	0,9	9	0,9	10	1
8. Конференц-сервіс	0,05	0	0	7	0,35	9	0,45	0	0
9. Наявність Wi-Fi	0,1	10	1	10	1	10	1	10	1
Коефіцієнт конкурентоспроможності			7,0		9,45		8,75		9,25

На підставі триманих даних можна зробити висновки, що на даний час готель «Аеропорт» займає останнє місце серед готелів-конкурентів, поступаючись конкурентам майже по всіх показниках (рис. 1).

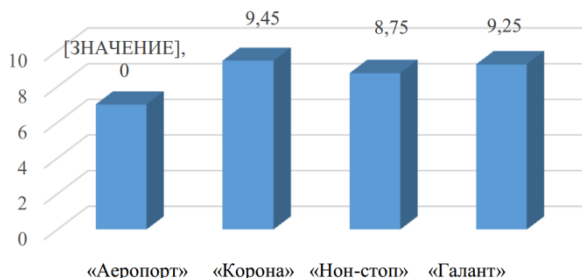

Рисунок 1 – Рівень конкурентоспроможності готелю «Аеропорт»

Таким чином, на основі проведених досліджень можна відокремити основні фактори, які визначають конкурентоспроможність підприємств готельного бізнесу і готелю «Аеропорт» зокрема:

✓ Місце розташування. Цей фактор визначає рівень готельного сервісу та вартість проживання. Для гостей транзитних готелів, яким є досліджуваний «Аеропорт» важливим є швидко дістатись до аеропорту. Поряд із тим, для споживачів, які мають час між перельотами для ознайомлення із містом, має значення також віддалення від центру міста, станції метро тощо.

✓ Дотримання вимог щодо запобігання поширення COVID-19. Рівень протиепідеміологічного захисту є найбільш актуальною

вимогою сьогодні, а дотримання рекомендацій МОЗ – обов’язковими до виконання. Досліджуваний готель поступається за цим показникам конкурентам, не лише знижуючи свої позиції на ринку послуг, але й наражаючи на небезпеку гостей.

✓ Рівень обслуговування. У готелі «Аеропорт» цей показник знаходиться на досить високому рівні. У значній мірі високі оцінки пояснюються привітним відношенням до гостей та високим рівнем професіоналізму персоналу.

✓ Перелік послуг, що надаються. Конкуренти досліджуваного готельного підприємства надають достатній перелік додаткових послуг. Основним недоліком, який значно знижує конкурентоспроможність готелю «Аеропорт», є відсутність послуг харчування, яка є особливо важливою для транзитних готелів.

Висновки. Із метою підвищення конкурентних переваг готелю «Аеропорт» необхідно приділити увагу реалізації заходів:

- забезпечити умови для безпечного перебування гостей у період пандемії COVID-19 (знезараження повітря, облаштування ізолятора, забезпечення підприємства медичним персоналом);
- організувати харчування при готелі (в умовах пандемії є доцільним організація харчування в номерах);
- розширити спектр додаткових послуг із метою залучення до підприємства не лише користувачів послуг аеропорту, але й інших туристів та подорожуючих із діловою метою;
- впровадити власний офіційний сайт із функцією бронювання;
- проводити активну рекламну політику.

Список використаних джерел

1. Балацька Н. Ю. Імідж як фактор конкурентоспроможності готельного підприємства / Н. Ю. Балацька, Д. М. Кушнір // Молодий вчений. – № 11 (38). – 2016. – С. 551–554.
2. Донець А. А. Методичний підхід до діагностики конкурентоспроможності готельних підприємств / А. А. Донець // Європейський вектор економічного розвитку. – 2014. – № 1 (16). – С. 58–64.
3. Жуков А. В. Обеспечение конкурентоспособности гостиничных услуг на основе применения инсентив-программ : дис. канд. экон. наук : 08.00.05 / А. В. Жуков ; Гос. университет упр. – Москва, 2014. – 172 с.

4. Завідна Л. Д. Аналіз, проблеми та перспективи розвитку готельного господарства в Україні / Л. Д. Завідна // Вісник ОНУ імені І. І. Мечникова. – 2015. – Т. 20. Вип. 3. – С. 91–95.
5. Кузнецова Н. М. Науково-методичні підходи до визначення стратегічних напрямків конкурентоспроможності готельних підприємств / Н. М. Кузнецова // Вісник соціально-економічних досліджень. – № 41 (2). – С. 54–59.
6. Малюга Л. М. Формування конкурентоспроможності готельних підприємств / Л. М. Малюга // Економіка і суспільство. – Вип. 5. – 2016. – С. 216–219.
7. Мельниченко С. В. Готельні оператори: конкурентоспроможність на національному ринку / С. В. Мельниченко, Т. В. Кудлай // Науковий вісник Ужгородського університету. – Сер. Економіка. – Вип. 1 (47). – Т. 2. – С. 171–175.
8. Подлепіна П. О. Конкурентоспроможність як чинник підвищення ефективності функціонування готельних підприємств / П. О. Подлепіна // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 1041. – 2013. – С. 128–131
9. Поворознюк І. М. Шляхи підвищення якості готельних послуг в Україні [Електронний ресурс] / І. М. Поворознюк. – Режим доступу: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/6789/5582/1/>
10. Booking.com [Електронний ресурс] / офіц. сайт. – Режим доступу: <https://www.booking.com>.

УДК [347:336]:005.3

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА ХАРКІВСЬКОГО РЕГІОНУ

І. О. Крисунов, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітня програма «Готельно-ресторанна справа»

В. М. Столярчук, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Проаналізовано проблеми підприємств готельного господарства Харківського регіону, які призводять до низького розвитку галузі та визначено основні з них. Наведено шляхи підвищення ефективності готельного бізнесу за рахунок впровадження сучасних тенденцій розвитку готельного господарства Харківського регіону.

Ключові слова тенденції розвитку, готельне господарство, підприємство готельного господарства, регіональний розвиток.

Abstract. The problems of hotel enterprises of Kharkiv region, which lead to low development of the branch, are analyzed. Ways to

increase the efficiency of the hotel business through the introduction of modern trends in the hotel industry of the Kharkiv region are presented.

Keywords: development trends, hotel industry, accommodation establishments, regional development.

Постановка проблеми. Ви рішення питань, щодо забезпечення засобами розміщення туристів, є одним з основних завдань готельного господарства. Готельний бізнес Харківського регіону є сектором економіки, що постійно та активно вдосконалюється. Факторами, що знижують його потенціал на сьогодні виступають воєнний конфлікт, значна соціальна напруженість, зниження платоспроможності населення, нестабільний курс валют, низький рівень модернізації матеріально-технічної бази, дефіцит фінансових ресурсів. Зазначені проблеми значно скорочують кількість підприємств готельного господарства, що призводить до необхідності використання сучасних тенденцій розвитку галузі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний внесок у розвиток теоретичної бази, пов'язаної з дослідженням готельної індустрії та тенденціями її регіонального розвитку, внесли такі вітчизняні та зарубіжні вчені: Г. Круль, М. Мальська, О. Розметова, В. Федорченко, А. Парфінченко, П. Подлепіна, Н. Данько, О. Любіцева, С. Юрченко, С. Байлика, Х. Роглева, Т. Сокол, С. Грабовенська, Є. Джанджугазова, Дж. Уокер та ін. Однак перелічені праці є фрагментарними дослідженнями, що вимагає пошук шляхів вдосконалення та використання новітніх тенденцій розвитку індустрії гостинності на регіональному рівні для Харківського регіону. Це є важливим та стратегічним завданням, що сприятиме конкурентоспроможності та соціально-економічному розвитку регіону.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження та систематизація сучасних перспективних напрямків розвитку готельного господарства Харківського регіону.

Виклад основного матеріалу дослідження. Харківський регіон не відноситься до основних, традиційних туристичних зон України. Безпосередня близькість до зони воєнного конфлікту вкрай негативно впливає на збільшення туристичних потоків та формування регіонального туристичного іміджу. Активізація туристичної діяльності в регіоні можлива за рахунок збільшення задоволення потреб споживачів туристичних послуг, а саме ефективній роботі закладів готельного господарства.

За період з 2010 року по теперішній час кількість підприємств готельного господарства змінювалась за рахунок екзо- та ендогенних факторів середовища функціонування. Зокрема проведення фінальної частини Чемпіонату з футболу Євро-2012 та законодавчі ініціативи щодо пільг у цей період позитивно вплинули на динаміку розвитку та сприяли підвищенню загального рівня якості надання послуг готельного господарства. Із точки зору статистики Харківська область виділяється високою питомою вагою готелів у структурі готельного господарства. Приблизно 36 % припадає на готелі, 5 % на санаторії [1]. Суттєва кількість підприємств готельного господарства припадає на м. Харків, інші зосередженні здебільшого в тих районах де проходять важливі транспортні магістралі та сконцентровані найбільші туристично-рекреаційні ресурси [1].

Номерний фонд підприємств готельного господарства в Харківській області здебільшого представлений номерами вищої, першої, другої та третьої категорії. В останні роки коефіцієнт використання місткості підприємств готельного господарства має тенденцію до спадання і складає приблизно 0,19, що свідчить про суттєве невикористання готельної інфраструктури. Можна виділити основні проблемами, що призвели до такого низького коефіцієнту [2, 3]:

- дефіцит бюджетного розміщення,
- складна економічна ситуація,
- значні витрати на утримання та експлуатацію номерного фонду,
- підвищення тарифів на комунальні послуги,
- недостатнє використання потенціалу готельних підприємств міста та області,
- низька конкурентоспроможність матеріально-технічної бази,
- проблеми нормативно-правового характеру,
- відсутність комплексного підходу до визначення характеру та специфіки Харківської області як туристичної локації,
- невідповідність цін рівню якості надання готельних послуг
- відсутність злагодженої політики поляризації та просування туристичних продуктів Харківської області та м. Харків, недостатня організація системи активізації туристів в регіоні;

- недосконалість форм галузевої статистики та фактична відсутність повної аналітики розвитку галузі, що перешкоджає розробці стратегічних планів розвитку підприємств,

- обмеженість практики використання електронних та автоматизованих систем бронювання готельних номерів та новітніх технологій у процесі здійснення обслуговування в засобах розміщення,

- відсутність програми підтримки підприємств, що займаються в'їзним туризмом;

- рекламно-інформаційного забезпечення, системи захисту прав подорожуючих;

- обмеженість додаткових послуг у готельних підприємствах;

- відсутність великих туроператорів із внутрішнього туризму, що мають власну туристичну інфраструктуру, власний інвестиційний потенціал.

Зважаючи на вказані проблеми та з метою підвищення ефективності функціонування готельної індустрії Харківського регіону, розроблені та готові до впровадження наступні заходи [4, 5]:

- створення сприятливого інвестиційного клімату в галузі (проведення виставок, бізнес-форумів, конгресів, ділових кіл, науково-практичних конференцій, семінарів та ін.);

- розробка науково-методичних положень щодо розвитку сегменту соціальних готелів, спрямованих на формування сукупності колективних засобів розміщення, доступних для туристів всіх категорій населення;

- забезпечення перегляду законодавчих і нормативних актів, які регламентують діяльність у готельному бізнесі, з урахуванням міжнародних норм;

- сприяння вирішенню проблем сертифікації, категоризації та стандартизації готельних послуг на державному рівні шляхом розроблення відповідних рекомендацій, адже, наявність документів, які підтверджують якість готельних послуг, першочергово викликають довіру у гостя готелю;

- розробка інтегрованої системи планування та координації заходів щодо розвитку готельних підприємств як на обласному, так і на міському рівні;

- активний розвиток готелів в складі багатofункціональних комплексів та створення національних готельних мереж як базо-

вої платформи трансляції якісного готельного обслуговування в Україні;

- впровадження проектів розвитку готелів за участю міжнародних операторів;

- удосконалення транспортної інфраструктури, встановлення європейських дорожніх туристичних знаків;

- сприяння популяризації готельного продукту регіону шляхом використання різних засобів інформації, а саме виготовлення промоційних відеороликів про регіон, друк рекламно-інформаційних матеріалів про туристичний потенціал міста та ін.;

- створення потужного туристичного іміджу регіону в поєднанні з готельним господарством (наприклад, створення так званих концептуальних готелів, що містять виразну тематичну складову);

- створення нових типів туристично-рекреаційних територій (наприклад, тематичних парків), сприяння активному розвитку внутрішнього туризму;

- відкриття туристично-інформаційних пунктів в Європі для залучення більшої кількості потенційних туристів;

- участь у міжнародних виставках-ярмарках з різних видів туризму.

Висновки. Проведені дослідження надали можливість визначити основні чинники, які негативно впливають на ефективність діяльності підприємств готельного господарства. Встановлено фактори зовнішнього середовища, які позитивно впливають на розвиток засобів розміщення в регіоні. Вирішення проблем розвитку готельного бізнесу Харківського регіону можливе за умови ефективної адаптації світових змін, інтенсифікації оновлення матеріально-технічної бази, трансформації системи цінностей готельних підприємств у бік клієнторієнтованого високоякісного сервісу на основі міжнародних стандартів обслуговування.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf/>.
2. Андременко І. Б. Організаційно-економічні аспекти розвитку готельного господарства регіону : автореф. дис. ... канд. екон. наук :

08.10.01 / І. Б. Андrenко ; Харк. держ. акад. міськ. госп-ва. – Х., 2003. – 20 с.

3. Стан і проблеми розвитку готельного господарства України в контексті підготовки до ЄВРО – 2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/Jul12009/10.htm>.
4. Михайлова О. П. Основні проблеми готельного бізнесу в Україні / О. П. Михайлова, П. В. Брінь // Вісник НТУ «ХПІ». – 2012. – № 58 (964). Серія: Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. – С. 101–106.
5. Подлепіна П. О. Кластери як організаційна форма активізації регіонального туристичного ринку / П. О. Подлепіна // Туристичний бізнес: світові тенденції та національні пріоритети : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 21–22 травня 2010 року. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2010. – С. 162–167

УДК 640.412:005.591

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА У МІСТІ ЧЕРКАСИ

Р. О. Малішевський, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

Н. В. Рогова, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи, науковий керівник

Анотація. У статті наведено аналіз основних проблем та показників розвитку готельного господарства у м. Черкаси. Визначено основні проблеми розвитку готельного господарства та запропоновано шляхи їх вирішення. Розгляд сучасного стану готельної індустрії України дозволить виявити існуючі на даний момент проблеми задля пропонування можливих заходів щодо їх усунення.

Ключові слова: готельно-ресторанне господарство, готельна індустрія, засоби розміщення, стандарти обслуговування.

Abstract. The article presents an analysis of the main problems and indicators of hotel development in Cherkasy. The main problems of hotel development are identified and ways to solve them are suggested. Consideration of the current state of the hotel industry of Ukraine will identify existing problems in order to suggest possible measures to address them.

Keywords: hotel and restaurant industry, hotel industry, accommodation facilities, service standards.

Постановка проблеми. Сьогодні індустрія гостинності як сукупність підприємств сфери обслуговування та інших організацій працює в умовах жорсткої конкуренції, відвойовуючи як національний, так і міжнародний ринки.

Готельне господарство – важливий сектор в структурі туризму, що представляє собою матеріально-технічну базу галузі і визначає вигляд, особливості і якість продукту. Будівництво нових готелів може істотно підвищити привабливість туристичної галузі, збільшити потік приїжджих і, навпаки, застаріла готельна база може стати причиною зниження туристичної активності в регіоні і спаду конкурентоспроможності на туристичному ринку.

Черкаська область в сучасних умовах господарювання має достатньо потужний потенціал для розвитку туристично-рекреаційних послуг, а це, у свою чергу, спонукає до активізації з боку органів місцевого самоврядування.

Сприятливі кліматичні, географічні умови розташування Черкаської області на мапі України, багатий культурно-історичний спектр туристичної атрактивності, вагомий сегмент архітектурно-краєзнавчої спадщини та інші притаманні Черкащині особливості, унікальність трипільської культури, літературно-мистецькі надбання тощо спонукають до пошуку методів, методик, інструментарію та прикладних важелів менеджменту для удосконалення туристичної логістики та рекреаційної інфраструктури.

Аналіз основних досліджень. Питаннями готельного бізнесу займалися такі вчені: Роглев Х. Й., вивчав основи менеджменту в готельному бізнесі; Пуцентейло П. Р., розглядав питання економіки і організації туристично-готельного підприємництва; Скопень М. М., Гуляєв В. Г., Плотникова Н. І., займалися питаннями впровадження комп'ютерних технологій в туризмі; Кифяк В. Ф. розглядав можливості організація туристичної і готельної діяльності в Україні.

Аналізуючи потреби гостей в м. Черкаси, можна сказати що простим обслуговуванням їх вже не здивуєш. Кожен заклад має виділятися ще хоч якимись новинками, які наддадуть гостям більше можливостей та зацікавить. Найчастіше на даний момент процес бронювання та резервування в готельно-ресторанному бізнесі проходить через електронний простір, тобто майже всі вже використовують гаджети. Найбільшою потребою для гостей

є заряджання пристрою. Стандартні розетки біля столів вже не підходять. Тим більше дуже затратно та незручно розташовувати їх біля кожного столу.

Формування мети. Метою статті є дослідження проблем розвитку готельного господарства у м. Черкаси.

Виклад основного матеріалу дослідження. Місто Черкаси вирізняється високими показниками ділової активності, приймає у себе переважну більшість гостей області. За останні десятиліття кількість готелів та їхня одночасна місткість внаслідок економічних перетворень дещо знизилася як в обласному центрі, так і в інших поселеннях області незважаючи на те, що й раніше вони мали доволі скромний готельний фонд, розрахований на певні категорії туристів. Тим часом, частка не готельних закладів, що функціонують на території області є досить значною.

Зміни в економіці країни, пов'язані з переходом на ринкову модель господарювання, передбачали комерціалізацію державних галузей, що не могло не відобразитися на туризмі в цілому і готельному господарстві, зокрема. Більша частка готелів м. Черкаси перейшла у колективну чи приватну власність. Залишившись без державних дотацій, підприємства перейшли на самоокупність. Проте, кожний клієнт, оцінивши рівень західного сервісу, вимагає відповідного комфорту і обслуговування від вітчизняних готельних підприємств. Поруч з тим, економічні реформи, що призвели до падіння життєвого рівня основної кількості населення, зробили недоступними для нього послуги навіть найдешевших готелів. Усе це негативно вплинуло на завантаженість номерного фонду закладів розміщення готельного типу Черкащини. Зменшення кількості відрядних туристів, а також зменшення або навіть зникнення планового туристичного потоку, спричинило зміни в структурі попиту на готельні послуги. Проте, подальша незначна стабілізація економіки, істотне поживлення на ринку внутрішнього туризму області відобразилося на збільшенні частки ділових і відрядних туристів, а також тих, що подорожують з метою пізнання та відпочинку.

Готелі намагаються надавати послуги європейського класу, здійснюючи поетапну реконструкцію наявної готельної бази і будуючи нові заклади розміщення. Останніми роками спостерігається повільне зростання завантаженості готелів м. Черкаси,

також присутня тенденція до підвищення якості обслуговування.

Згідно з відомостями головного управління статистики Черкаської області за 2019 рік кількість підприємств готельного типу на території області становила 101 одиницю [1].

Більшість готельних закладів області перебуває в колективній власності (80 % від реальності кількості), значно менше – у державній (12 %) та комунальній (8 %).

Більшість готелів знаходиться у тих містах Черкаської області, що вирізняються високими показниками ділової активності, концентрацією історико-культурних чи природних ресурсів. Розвитку готельних закладів обласного центру сприяє вдале місцезнаходження, майже всі вони розміщені у центральній частині міста чи недалеко від центру, на головних транспортних магістралях, що робить можливим недорогий трансфер до залізничного та автобусного вокзалів.

На сьогоднішньому етапі розвитку майже у всіх готелях відбулася і продовжує відбуватися поетапна реконструкція, що включає: ремонт і облаштування номерного фонду; поновлення фасадів; заміну інженерних комунікацій; модернізацію сектора громадського харчування, спортивних і розважальних комплексів. Зрозуміло, що з ремонтом і будівництвом таких об'єктів автоматично зростає категорійність готелів, проте існуюча проблема низької окупності та нестачі інвестицій істотно уповільнює темпи перетворень.

За типами готельних підприємств на території області виділяють наступні: готелі для ділових людей; курортні готелі; спортивні; транзитні (мотелі та готелі). Сегментація на ринку готельних послуг необхідна для правильного визначення категорії потенційних клієнтів. Внаслідок чого він зможе розраховувати на високий рівень рентабельності протягом усього року. Однак, на сьогодні готелі області надають свої послуги усім без винятку категоріям відвідувачів.

Слід зазначити, що практично всі готелі надають послуги міжнародного та міжміського зв'язку, усі висотні споруди мають ліфти. Рівень сервісу, що пропонується клієнтам, загалом вирізняється високими показниками. Проте для того, щоб готельні підприємства надавали якісні послуги, необхідно постійно відновлювати матеріально-технічну базу [2].

Найважливішим показником, що характеризує стан готельного господарства та рівень рентабельності – є завантаження номерних фондів закладів розміщення. Аналізуючи показники завантаженості готелів у 2019 р., можна виділити два чітких максимуми – зима-літо. Вартість розміщення у готелі безпосередньо залежить від типу готелю, його популярності, а також від категорії («люкс», «напівлюкс», стандартні) і комфортності номерного фонду. Важливий вплив на формування цін мають географічне розміщення готелю, віддаленість його від центру міста, ділових, історико-культурних та інших об'єктів, від рівня конкуренції на готельному ринку тощо. Вартість основної послуги готелів області у 2019 р. значно варіювалась в межах від 980 до 940 грн за місце. Найкращі готелі області – надають послуги розміщення за ціною від 1200 до 9 800 грн. Найвища вартість – у номерів категорії «люкс». Проте занадто високі ціни можуть відштовхнути клієнта від вибору того чи іншого закладу розміщення, здатні викликати підозру щодо якості пропонованих послуг у деяких категорій відвідувачів. Наявність знижок і пілг при заселенні – привабливий фактор при виборі готелю. Зазвичай готелі Черкащини надають знижки на послуги розміщення постійним клієнтам.

Отже, слід зазначити, що збільшення рентабельності підприємств розміщення можливе лише при зростанні коефіцієнта завантаженості готелів, що підвищує частку фондів від експлуатації основних фондів та увагу з боку потенційних інвесторів. Усе це можливе лише за умови збільшення туристичного і ділового потоку в область.

Найгострішою проблемою в готельному господарстві міста Черкаси є необхідність диверсифікації та спеціалізації пропозицій послуг гостинності. Нині немає статистичних даних щодо використання житлового сектора в туристичних цілях, зокрема даних про здавання житла іноземцям. Ринкові відносини загострили старі й спричинили нові соціально-економічні проблеми у сфері готельного господарства: мала кількість готелів, недостатнє державне регулювання, застаріле технологічне забезпечення, низька якість послуг, нестача кваліфікованих кадрів, недостатня реклама тощо.

Висновок. Матеріально-технічний стан готелів міста Черкаси, не відповідає міжнародним стандартам.

Готельне господарство міста потребує залучення інвестицій. Повинні вживати заходів для створення сприятливого інвестиційного клімату та активного залучення коштів іноземних інвесторів до розвитку готельного господарства.

Список використаних джерел

1. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
2. Туризм і світова економіка [Електронний ресурс]: офіц. сайт Всесвітньої туристичної організації. – Режим доступу: <http://www.eunwto>.

УДК 640.412:502/504

ЕКОЛОГІЧНІ ІННОВАЦІЇ – ДЖЕРЕЛО КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

В. Ю. Плахтук, *магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»*

Т. В. Капліна, *д. т. н., професор, завідувач кафедри – науковий керівник*

Анотація. У статті доведено необхідність впровадження інноваційних технологій на підприємстві готельного господарства. Розкрито понятійний апарат екологічних інновацій. Розглянуто основні типи еко-інновацій та приклади їх впровадження. Досліджено особливості функціонування еко-інновацій у готельному бізнесі.

Ключові слова: екологічні інновації, готельний бізнес, безпечні послуги, сталий розвиток, критерії екологічності.

Abstract. The article shows the necessity of the implemetation of innovative technologies in the hotel industry. The conceptual apparatus of ecological innovations is revealed. The main types of eco-innovations and examples of their implementation are considered. Peculiarities of functioning of eco-innovations in hotel business are investigated.

Keywords: ecological innovations, hotel business, secure services, sustainable development, environmental criteria

Постановка проблеми. Світовий досвід ведення готельного господарства показує, що в умовах багатовимірної конкуренції

підприємству необхідно зосереджувати увагу на довгостроковій стратегії. Досягти її без упровадження інноваційної діяльності у бізнесі на сьогодні практично неможливо [1].

Для успішного впровадження інновацій необхідно враховувати фактори, які мають прямий вплив не тільки на сьогодні, а й на майбутнє. Наша біосфера щорічно зазнає серйозних антропогенних навантажень, ось чому актуальність збереження природних ресурсів стає все більш пріоритетною при розробці інновацій майбутнього.

Одним із ключових інструментів концепції «зеленої» економіки, яка була освітлена на конференції ООН зі сталого розвитку, є екологічні інновації [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженням питань впровадження екологічних інновацій як ефективного методу управління економікою підприємства займалися багато зарубіжних та вітчизняних науковців та вчених. Серед них найбільший вклад у розробку цих питань внесли В. Семенова, О. Михайлюк, В. Шевчук, С. Степанов, Ю. Саталкін та інші [3].

Формулювання мети. Дослідження екологічних інновацій як джерела конкурентоспроможного функціонування на підприємстві готельного господарства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вперше поняття «екологічні інновації» з'явилося в книзі Клода Фаслера та Пітера Джеймса «Driving Eco-Innovation: A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability» в 1999 році [4]. Цей термін вони трактували, як процеси та продукти, які сприяють сталому розвитку. Пізніше, європейські економісти А. Рейд та М. Медзінські стверджували, що еко-інновації – це процес створення нових та конкуренто-оцінених товарів, систем, послуг та процедур, що призначені для задоволення людських потреб та забезпечення кращої якості життя для кожного, що досягається мінімальним використанням природних ресурсів на одиницю продукції, а також мінімальний викид токсичних речовин протягом цілого життєвого циклу [5]. Це визначення дало ширше розуміння об'єктів еко-інноватики.

Як і будь-які інші інновації, екологічні – можуть бути технічними (обладнання, яке працює на природних речовинах), технологічними (технології, які зменшують кількість викидів токсичних речовин в атмосферу), продуктовими (товари багаторазового вжитку, виготовлені на ресурсах, які мають короткий

термін розпаду у природному середовищі), організаційними (впровадження стандартів якості відповідних сталому розвитку), регулятивними або маркетинговими для підвищення «зеленої конкурентоспроможності» підприємства [6].

Основними критеріями екологічних інновацій є:

- науково-технічний прогрес (рішення проблем забезпечення паливно-енергетичними ресурсами та альтернативними джерелами енергії, екологічно чистими продуктами харчування, товарами народного споживання, новими матеріалами, ресурсозберігаючими технологіями тощо);
- практичне втілення (використання в промисловості, сільському господарстві, освіті, охороні здоров'я тощо);
- здатність задовольняти потреби за допомогою обміну (реалізованість на ринку) [7].

На сьогодні, вирішення проблем навколишнього середовища є життєво необхідним і актуальними для будь-якої галузі господарювання, включаючи і готельно-ресторанну сферу. Піклуючись про екологічну рівновагу, готельєри також залучаються до цього процесу і намагаються в міру можливостей впроваджувати еко-інноваційні технології на своїх підприємствах. Для більшого розуміння функціонування таких інновацій розглянемо приклади деяких з них.

Проблема високої концентрації двоокису вуглецю в повітрі є чи не однією з головніших на сьогоднішній день. Саме тому, одним з перших кроків до більш стійкої діяльності готелів є впровадження належного вимірювання вуглецевого сліду. Адже, без належного розуміння нинішнього стану впливу підприємства готельного господарства на навколишнє середовище неможливо вирішити в якому напрямку рухатися далі. Згідно з дослідженням проведеним фахівцями Smartvatten, лише 21 % європейських готелів вимірюють викиди вуглецю [8].

Не менш важливим є запровадження в готелі систем автоматизованого збереження води та енергії. Її реалізація можлива шляхом встановлення аераторів на умивальниках для ванної, щоб зменшити споживання води; заміна стандартних унітазів на версії з низьким потоком або з подвійним промиванням. Використання освітлення з енергозберігаючими датчиками, які автоматично вимикаються та вмикаються, а також підлаштовують яскравість [9].

Серед інших екологічних інноваційних технологій, які можуть бути доступні готельєрам, зацікавленим у довгостроковій рентабельності інвестицій необхідно виділити:

- встановлення сонячних панелей;
- для зменшення споживання води – використання збору дощової води, сірої води та кондиціонера або конденсату холодоагенту для таких потреб, як зрошення, промивання туалету чи системи пожежогасіння;
- використання датчиків денного освітлення для офісних, загальних та зовнішніх зон готелю;
- встановлення станції зарядки електромобілів для гостей готелю, ресторану та бару та інші [9].

Екологічно безпечні засоби є проривом у сфері клінінгу і для будь-якого готелю, що вводить їх як стандарти своєї роботи. Яскравим прикладом є ресторан Café Fleuri's в Бостоні, який був сертифікований асоціацією Green Restaurant як «зелений ресторан», після того, як став використовувати миючі засоби, котрі не містять хлору і пінополістиролу [10].

Надважливим для готельного підприємства є використання альтернативних джерел енергії. До яких належать: сонячна, геотермальна, вітрова, припливна тощо. Саме таке завдання виконує еко-готель Crowne Plaza в Копенгагені, який практично всю енергію отримує за допомогою сонячних батарей, розміщених на фасаді будівлі. Енергозберігаюча системи дозволяє скоротити споживання енергії на 53 % в порівнянні зі звичайними готелями. Система водо нагрівання та охолодження заснована на використанні ґрунтових вод, що дозволяє зберегти близько 90 % енергії, необхідної для клімат-контролю в будівлі [11].

У результатах дослідження, проведеного бразильськими вченими для Міжнародної Конференції зі Стійкого Туризму в 2016, представлені головні мотиви готельєрів для інвестування в екологічні інновації [12]. Дослідниками було опитано три світові готельні мережі, і з'ясовано, що:

1. Основною мотивацією для впровадження еко-інновацій для готельєрів є потенційні економічні вигода, а також конкурентні переваги на ринку.

2. Двоє з трьох респондентів зазначили, що займалися еко-інноваційною діяльністю на підприємстві готельного господарства саме за запитом гостей.

3. Головними перевагами інвестування в екологічні інновації в готельному бізнесі є: підвищення прибутковості, скорочення відходів, покращення ефективності, збільшення продуктивності та зниження витрат.

Підсумовуючи вищесказане, необхідно підкреслити, що використання екологічних інноваційних технологій на підприємстві готельного господарства може бути не лише корисним для навколишнього середовища, а й економічно вигідним.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що екологічні інновації мають на меті створення та впровадження нововведень у вигляді нової продукції, технології, методу, форми організації виробництва, що безпосередньо або опосередковано сприяє зниженню екодеструктивного впливу виробництва та споживання на навколишнє середовище та вирішенню екологічних проблем. Світовий досвід показує переваги впровадження еко-інновацій, як-от підвищення конкурентоспроможності готельного господарства та збільшення прибутковості.

Список використаних джерел

1. Why innovation and new technology is important for the accommodation industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prenohq.com/blog/why-innovation-is-important-for-the-accommodation-industry/>
2. Конференция Организации Объединенных Наций по устойчивому развитию [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/declarations/riodecl.shtml.
3. Семенова В. Ф. Екологічний менеджмент / В. Ф. Семенова, О. Л. Михайлюк. – Київ : Центр навч. л-ри, 2004. – 407 с.
4. Fussler C. Driving Eco-Innovation: A Breakthrough Discipline for Innovation and Sustainability / C. Fussler, D. James. – London : Pitman, 1996. – 364 p
5. Reid A. Eco-Innovation. Final report for Sectoral Innovation Watch / A. Reid, I. Miedzinski. – Brighton : TechnopolisGroup, 2008. – 96 с.
6. Загвойська Л. Д. Еко-інновації у бізнес стратегіях у контексті екологічної глобалізації / Л. Д. Загвойська / Маркетинг. Менеджмент. Інновації ; за ред. д. е. н. С. М. Ілляшенко. – Суми : ТД «Папірус», 2010. – С. 395–405.
7. Данілова О. М. Еко-маркетингові тенденції в розвитку готельного господарства / О. М. Данілова, І. В. Погинайко // Науковий вісник Чернігівського університету : зб. наук. пр. – Чернівці : ЧНУ, 2012. – Вип. 633-634 : Географія. – С. 165–168.

8. The State of Sustainable Hotel Management in Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://smartvatten.com/resources/sustainable-hotel-management-in-europe-research-report/>
9. Go Green Hotels: Green Ideas for Hotels and Resorts [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.globalstewards.org/green-hotel.htm>.
10. Café Fleuri's Sunday brunch goes green [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bostonchefs.com/events/cafe-fleuris-sunday-brunch-goes-green/>
11. How Crowne Plaza Copenhagen Towers in Denmark Became One of the Most Sustainable Hotels Worldwide [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sustainability-leaders.com/crowne-plaza-copenhagen-towers-sustainable-hotel-example-denmark/>
12. Menezes V. O. Eco-innovation and competitive strategy in global hotel chains: developing a conceptual relationship model / V. O. Menezes, S. K. Cunha. – Unicentro : WIT Press, 2016 – 178 p.

УДК 338.487:711.2

РОЗВИТОК ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ГОСПОДАРСТВА У МІСТІ ДНІПРО

Б. Г. Сідненко, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

Н. В. Рогова, к. т. н., доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи – науковий керівник

Анотація. Стаття призначена проблемі готельно-ресторанного бізнесу у м. Дніпро. Проаналізовано стан готельно-ресторанного господарства міста.

Ключові слова: ресторанний бізнес, готель, послуги готельного господарства, засіб розміщення, готельний бізнес.

Abstract. The article is devoted to the problem of hotel and restaurant business in Dnipro. The state of the hotel and restaurant economy of the city is analyzed.

Keywords: restaurant business, hotel, hotel services, accommodation, hotel business.

Постановка проблеми. Дніпропетровська область є одним з найбільш розвинених в економічному відношенні регіонів України. За чисельністю населення, внеском у загальнодержавні обсяги виробництва валового внутрішнього продукту масштабами промислового та сільськогосподарського виробництва,

обсягами експорту товарів та надходжень до бюджету вона займає провідні місця серед інших регіонів України. Розвиток ринку туристичних послуг та його інфраструктурне забезпечення, особливо готельного господарства – є актуальною проблемою і важливою перспективою для Дніпропетровської області. Цей сектор відіграє помітну роль у регіональній економіці, що, відповідно, потребує розвитку місцевої інфраструктури, диверсифікації видів туристичних послуг, підвищення ефективності управлінських рішень щодо регулювання галузі та реалізації стратегічних пріоритетів відповідно до стану та тенденцій кон'юнктури внутрішньорегіонального туристичного ринку.

Одночасно зі збільшенням загальної кількості туристів помітний розвиток одержала інфраструктура туризму й основний її компонент – готельний сектор, що прагне одержати свою частку бізнесу. У сучасних умовах готелі змушені боротися за «місце під сонцем», а за наявності можливості – прагнути до розширення свого бізнесу. Останнім часом у зв'язку з недавнім економічним спадом у розвинених країнах світу різко загострилася конкурентна боротьба в індустрії гостинності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Значний науковий внесок у дослідження теоретичних і практичних проблем діяльності закладів готельно-ресторанного бізнесу в Україні зроблено у працях вітчизняних науковців: Г. Т. П'ятницької, В. А. Антонової, О. С. Сватуок, Т. І. Головачук, Т. П. Кононенко, Л. М. Яцун, М. П. Мальська та І. Г. Пандяк, М. Г. Бойко та Л. М. Гопкало, Т. Г. Сокол, Г. Я. Круль, О. М. Головки, колектив авторів під керівництвом В. Г. Герасименка тощо.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження аналізу сучасного стану готельно-ресторанної індустрії у місті Дніпро.

Виклад основного матеріалу дослідження. Готельне господарство Дніпропетровської області має низку проблем: дефіцит якості обслуговування і сервісу (за застарілими радянськими стандартами, що не відповідає світовим нормам); територіальна непропорційність; брак кваліфікованих кадрів, що є однією з причин неефективної організації роботи та низького рівня обслуговування; низький рівень та темп формування та розвитку готелів; недостатня мотивація до збільшення ефективності роботи готелів; недостатньо сформована база для розвитку сільського (зеленого) туризму.

Недостатність комплексної політики держави, не оптимізоване державне управління туристичною сферою, а нормативно-

правове та організаційно економічне забезпечення не відповідає сучасним потреба та вимогам споживачів та тенденціям розвитку туристичної галузі [1].

Низька якість обслуговування, відсутність якісної реклами, глибинної інформації про туристичні послуги; недостатній розвиток міжнародного співробітництва та євроінтеграційних процесів, покращення туристичного іміджу регіону; недосконалість статистики з питань туризму та готельної індустрії.

Крім цього, відмічаємо практично відсутність індустрії розваг на території краю, а наявна – хаотична та неорганізована.

В українському законодавстві відбуваються коливання у питаннях права власності землі, особливий хаос відбувається у цьому питанні для іноземних компаній. А також невідповідні умови для оренди та будівництва. Все це відштовхує потенційних іноземних інвесторів. На сьогодні вирішується питання приватизації земель. Найважливішою проблемою є те, що туристично-рекреаційний потенціал регіону мало відомий не тільки закордонному, а й вітчизняному споживачеві.

Готельний ринок Дніпра є середньорозвиненим, та незважаючи на це має великий потенціал для розвитку порівняно з іншими містами України. Дніпро – промислове місто, в якому знаходиться значна кількість заводів і фірм. Дуже багато людей приїжджають у місто з метою відпочинку, туризму, бізнесу і не можуть знайти місце для тимчасового проживання з доступними цінами та якісним обслуговуванням, тому тут існує незадоволений попит на якісні готельні послуги [2].

Основними перешкодами розвитку готельного-ресторанного господарства у м. Дніпро є:

1. Недостатня кількість готелів та інших об'єктів розміщення внаслідок значних бар'єрів входження на ринок готельних послуг України

2. Невідповідність цін рівню якості готельних послуг (вартість проживання в українських готелях в 2–3 рази перевищує вартість проживання в готелях аналогічного рівня країн Європи).

3. Непристосованість готелів та інших закладів розміщення до потреб людей з обмеженими фізичними можливостями.

Завдяки тому, що м. Дніпро займає вигідне територіальне положення, багато сполучних шляхів проходить крізь місто та прилеглі території. Тож не дивно, що за головну мету приїзду до Дніпра, визначають бізнес. Адже, саме завдяки достатньому

рівню розвитку промисловості, до міста надходить великий відсоток іноземних капіталовкладень.

Але не поступається місцем і розвиток соціальної інфраструктури та мережа підприємств сфери та послуг. Відпочинок та розваги є невід'ємною частиною міста. Зелені парки, торговельно-розважальні центри не можуть не приваблювати туристів аби зупинитися в одному з готелів та провести гарно час.

Тож логічно було б передусім збільшити кількість ділових готелів високого рівня комфортності, створити більше готелів для відпочинку та покращити рівень якості вже в наявних готелях.

Висновки. Сьогодні готельно-ресторанний бізнес в Україні перебуває на стадії глибокої структурної перебудови, інституційного становлення, формування внутрігалузових, міжгалузових та зовнішньоекономічних зв'язків. Повною мірою це відноситься до процесу формування готельної інфраструктури, відповідного сегмента ринку праці, системи державного регулювання досліджуваної діяльності.

Отже, створення нових готелів, готельних комплексів та різноманітних баз відпочинку на сьогодні є необхідним і перспективним, адже місцевість дніпропетровського регіону має всі умови для ведення вдалого готельного бізнесу.

Список використаних джерел

1. Мальська М. П., Пандяк І. Г. – Київ : Центр учбової л-ри, 2012. – 472 с.
2. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 728.51

СУЧАСНИЙ СТАН ФІТНЕС ТА СПОРТИВНО-ТУРИСТИЧНИХ ГОТЕЛІВ УКРАЇНИ

Ю. О. Ставицька, *магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*

Д. А. Миронов, *к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. В статті розглянуто сучасний розвиток спортивно-туристичних готелів України. Наведено типи сучасних готелів. Представлено фактори, що враховуються при їх проектуванні. Обґрунтовано необхідність вирішення проблеми із проекту-

ванням та будівництвом спортивно-туристичних готелів для організації ефективного відпочинку і оздоровлення населення, раціонального використання вільного часу кожної людини. Визначено регіони, які мають найбільш розвинену інфраструктуру готелів спортивно-туристичного спрямування в Україні.

Ключові слова: спортивно-туристичний готель, ефективний відпочинок, оздоровлення населення.

Abstract. The article considers the modern development of sports and tourist hotels of Ukraine. The types of modern hotels are given. The factors taken into account in their design are presented. The necessity of solving the problem with the design and construction of sports and tourist hotels for the organization of effective recreation and rehabilitation of the population, the rational use of free time of each person is substantiated. The regions with the most developed infrastructure of sports and tourism hotels in Ukraine have been identified.

Keywords: sports and tourist hotel, effective recreation, rehabilitation of the population.

Постановка проблеми. Сучасний розвиток готельної справи у світовій практиці пропонує клієнтові (споживачеві готельних послуг) різноманітний готельний сервіс залежно від цін, що складаються на ринках цих послуг. Щороку засоби масової інформації повідомляють численну клієнтуру про нові форми діяльності в цьому виді сервісу.

Сучасні готелі відрізняються за призначенням, місткістю, поверховістю, типами конструкцій, рівнями комфорту, режимами експлуатації (цілорічні, сезонні), місцем розташування (місто, курорт тощо), функціональним призначенням, забезпеченістю харчуванням, тривалістю проживання в них, рівнями цін. Усі ці фактори враховуються при проектуванні і впливають на склад приміщень готелю, архітектурно-планувальну структуру будівлі тощо. Основні ознаки, що характеризують готелі, це: місткість, поверховість, призначення і рівень комфорту.

Останнім часом з'являється все більше нових спортивних і туристичних центрів та комплексів з розвинутою інфраструктурою. Важливою складовою частиною таких об'єктів є готельні підприємства. Матеріальна база, що призначена для розміщення спортсменів і туристів, посідає одне з перших місць при формуванні туристичної інфраструктури. Створення сучасних спортивно-туристичних готелів високого класу є все більш

актуальною проблемою, але досліджень, що стосуються цієї тематики в Україні недостатньо.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблемою сучасного стану фітнес та спортивно-туристичних готелів в Україні займалися у свої працях такі вчені, як: С. В. Ведмідь, Н. І. Мельниченко, Т. І. Ткаченко, М. Г. Бойко, Л. М. Гопкало, М. В. Новак. Однак у вказаних працях основний акцент спрямовано все ж таки на дослідження економічної проблеми розвитку готельно-туристичного бізнесу.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження сучасного стану фітнес та спортивно-туристичних готелів України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз вітчизняного досвіду будівництва вказує на те, що кількість готельних підприємств, які об'єднують одночасно спортивну і туристичну функцію, обмежена. Функціональна організація туристичних та спортивних готелів в радянські часи мала значні відмінності. Але останні роки характеризуються значним розвитком урбанізації та зростанням психофізіологічного перевантаження людей. В таких умовах стала надзвичайно актуальною і гострою проблема організації ефективного відпочинку й оздоровлення населення, раціонального використання вільного часу кожної людини. Як показав досвід експлуатації спортивно-туристичних готелів за кордоном, об'єднання цих двох функцій надає значних переваг і зручностей при експлуатації, в тому числі і з економічної точки зору.

Одним з найважливіших питань, яке виникає при визначенні умов розвитку спортивно-туристичних готелів в Україні, є аналіз основних факторів, що впливають на їх розміщення. Адже при будівництві готелів необхідно провести дослідження природних умов регіону, розглянути соціально-демографічні аспекти, обґрунтувати економічну доцільність, проаналізувати місто-будівні умови.

Найбільш розвинену інфраструктуру готелів спортивно-туристичного спрямування в Україні мають такі регіони як: узбережжя Чорного та Азовського морів, гірські райони Криму та Карпат. Це пояснюється їх зручним розміщенням поблизу курортних зон, а також гірськолижних туристичних центрів. Прикладом спортивно-туристичного готелю в Україні є комплекс «Буковель», який знаходиться в селі Поляниця в 35 км від міста Яремча, поблизу лижних та гірськолижних трас.

Перспективними для будівництва спортивно-туристичних готелів є також північні регіони країни (Сумська, Чернігівська, Київська області), які мають сприятливі рекреаційні ресурси для розвитку зимових видів спорту, а також значні спортивні традиції. Важливими факторами, що впливають на розміщення спортивно-туристичних готелів, є містобудівні. Практика експлуатації готелів показує, що найбільш ефективне їх розташування в центрі міста, з багатьох причин. Центр будь-якого міста, як правило, добре пов'язаний транспортно зі всіма його районами і основними комунікаціями. Прикладом є готель «Спорт» у місті Київ.

Рівень комфорту та обслуговування в готельних підприємствах також має вплив на розміщення готелів спортивно-туристичного спрямування. Як правило, готелі більш високої категорії розташовуються в центральній частині міста, або поблизу неї. Відповідно готелі з меншим рівнем комфорту знаходяться в периферійних районах або на околиці.

На сьогодні в Україні налічується понад 4,5 тисячі готелів, пансіонатів, санаторіїв, будинків і таборів відпочинку, готових одночасно прийняти 620 тисяч чоловік. Показник начебто непоганий. Та річ не в кількості, а в якості. Щонайменше 90 % із них потребують сьогодні відновлення і модернізації. Більшість готелів з високою якістю обслуговування знаходяться лише в столиці, центрах великих міст або в найбільш розвинених курортних центрах.

Висновки. Розглянувши основні фактори, що впливають на розміщення готелів спортивно-туристичного спрямування, можна зробити висновок, що подальший розвиток даної проблематики має значні перспективи для економічного і національного зростання нашої держави. Оцінка природно-кліматичних, економічних та містобудівних чинників доводить доцільність об'єднання туристичної та спортивної функції в готельних підприємствах.

Таким чином, динаміку розвитку готельного сектору можна оцінити як позитивну. Україна має величезний потенціал і можливості для розвитку готельної і туристично-спортивної сфери, ефективного використання природно-рекреаційних та історико-культурних ресурсів, всебічного задоволення оздоровчо-спортивних, пізнавальних, духовних потреб вітчизняних і іноземних туристів, сприятливих умов для активізації діяльності інвесторів у сфері туризму і гостинності.

Список використаних джерел

1. Байлик С. И. Гостиничное хозяйство. Проблемы, перспектива, сертификация. – Київ : ВИРА-Р, 2001.
2. Байлик С. И. Проектирование и эксплуатация гостиниц. – Київ, 1995.
3. Барановский М. И. Комплексы отдыха и туризма. – Київ : Будівельник, 1985. – 104 с.
4. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування : монографія. – Київ : ВПЦ «Київський університет», 2001. – 395 с.
5. Бойко М. Г. Фактори ефективного розвитку підприємництва у сфері готельного господарства України // Наук. вісн. Полт. ун-ту спожив, коопер. України. – 2001. – № 4.
6. Іванова Л. О. Маркетингові можливості сучасного готельного бізнесу в Україні. – Л., 2002.

УДК 640.4

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГОТЕЛІВ ДІЛОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В УКРАЇНІ

В. В. Шеіндін, *магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітня програма «Готельно-ресторанна справа»*
Д. А. Миронов, *к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядається сучасний стан та перспективи розвитку бізнес-готелів в Україні. Проаналізовано проблеми та перспективи розвитку ділового туризму. Запропоновано та обґрунтовано використання інноваційних технологій організації робочого простору в бізнес-центрах готельних комплексів. Наведено спектр сучасних засобів подання інформації та автоматизації управління обладнанням конференц-залу. Доведено необхідність диверсифікації послуг для ділових туристів.

Ключові слова: готель ділового призначення, діловий туризм, ділова поїздка, бізнес-готель.

Abstract. The article considers the current state and prospects of development of business hotels in Ukraine. Problems and prospects of business tourism development are analyzed. The use of innovative technologies for the organization of working space in business centers at hotel complexes is offered and substantiated. The range of modern means of information presentation and automation of conference hall equipment management is given. The necessity of diversification of services for business tourists is proved.

Keywords: business hotel, business tourism, business trip.

Постановка проблеми. Одним із феноменів ХХІ століття є діловий туризм, який займає значний сегмент ринку гостинності. З кожним роком діловий туризм набуває все більшої популярності і серед українців, оскільки відрядження складають вагомому частину поїздок в країні. Це вимагає наявності відповідної інфраструктури, особливо для підприємств готельного господарства. Основними центрами ділового туризму є міста Київ, Одеса, Львів, які хоч і мають певну інфраструктуру, але все ж таки знаходяться в стадії формування. Тому актуальним питанням є виявлення особливостей функціонування та розвитку засобів розміщення, призначених для ділових туристів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми й перспективи розвитку ділового туризму в Україні й світі досліджували у свої працях такі вчені, як: В. К. Федорченко [1], Г. Я. Круль [2], М. П. Мальська [3, 4], А. Ю. Александрова [5], Х. Й. Роглев [6]. У вказаних працях головну увагу приділено саме розвитку ділового туризму, а також організації та надання основних та додаткових послуг на підприємствах готельного господарства. Саме тому, аналіз перспектив розвитку готелів ділового призначення в Україні є достатньо актуальною проблемою.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження особливостей функціонування та перспектив розвитку готелів ділового призначення в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Класична готельна послуга це – операція підприємства готельного господарства з розміщення споживача через пропозицію номера або місця для тимчасового проживання, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням і тимчасовим перебуванням.

Сьогодні діловий (бізнес) туризм, як особлива форма туризму, займає вагомому частку в світовому туристичному русі. За даними International Congress and Convention Association в 2015 році в Україні проводилося лише 5 великих міжнародних конгрес-заходів. З 2016 року їх число збільшилося до 8 [7]. За даними Адміністрації Держприкордонслужби, у 2016 році до України в'їхало 13,6 млн туристів, у 2017 році – 14,4 млн, а лише за першу половину 2018 року – понад 12 млн осіб. Суттєва частка туристів, при цьому, вказувала метою своєї поїздки – ділову або службову [8]. Близько 9 % всіх міжнародних поїздок

– ділові. Ці дані дозволяють впевнено стверджувати про збільшення попиту на послуги готелів ділового призначення, як засобів розміщення для українців, які подорожують всередині країни, так і для іноземців. Забезпечення 60–65 % завантаження лише завдяки бізнес туристам – цілком реальна перспектива для готелів даного типу [9].

В організації інфраструктури бізнес-туризму в Україні провідну роль відіграють готелі ділового призначення (бізнес-готелі, конгрес-готелі). Дані готелі повинні бути здатними забезпечити бізнесменів повним комплексом необхідних умов для ділових зустрічей та надавати широкий спектр додаткових послуг.

Готелі, які розташовують на своїй базі бізнес-центри, мають додаткову можливість проводити різні конференції, виставки та тренінги за індивідуальним замовленням.

Розвиток технологій сьогодні дозволяє створювати нові конференц-зали, що матимуть вагомі переваги над звичайними, що проектувалися шаблонно протягом десятиріч.

Дослідження та аналіз закордонного досвіду дає змогу стверджувати про перспективність конференц-залів-трансформерів, а також впровадження інтерактивного управління залом під час організації та проведення конференцій із застосуванням новітніх цифрових технологій. Головною перевагою інтерактивного конференц-залу є багатофункціональність, тобто здатність в найкоротший термін трансформуватися, змінюючи своє призначення від тренінгової кімнати до кімнати для проведення переговорів або залу для проведення корпоративного заходу.

Крім зручних залів та новітнього обладнання гостям завжди необхідна надихаюча атмосфера і енергія протягом усього робочого дня. В цьому запорука успіху кожного заходу. Інноваційні інтер'єри покликані виконувати цю функцію. Наприклад, оформлення приміщення з зображенням зеленіючих дерев дають змогу передати свіжість лісу, надихаючи та сповнюючи природною енергією.

Використання спеціальних засобів і інноваційних підходів до проектування сучасних конференц-залів при готелях однозначно сприятиме залученню більшої кількості ділових туристів протягом усього року. Це позитивно впливатиме як на економіку одного конкретного готелю, так і на економічний стан країни в цілому.

Іноземні туристи для задоволення своїх потреб здебільшого обирають великі мережеві готелі, що підтримують світовий рівень комфорту і обслуговування. В Україні це готелі мережі Hilton, Radisson, Intercontinental. Готелі ділового призначення України повинні покращити рівень обслуговування, а також налагодити довірливі відносини зі споживачами. Для цього необхідне впровадження спеціальних пропозицій, технічного супроводу та інноваційних технологій в проведенні різних заходів.

Висновки. Найголовнішими вимогами, що висувають бізнесмени до готельних послуг, залишаються: комфортність проживання (наявність в номері робочого місця, стаціонарного телефону, достатньої кількості розеток, звукоізоляція, WiFi, room-service і т. д.), швидкість обслуговування, надійний трансфер, зручне розташування готелю.

На сучасному етапі розвитку сфери гостинності та туризму, діловий туризм знаходиться у перехідному стані від звичайних відряджень до повноцінної бізнес індустрії. Використання технологій SmartWall для зонування робочого простору в бізнес-центрах при готелях, сучасних засобів представлення інформації та автоматизації управління обладнанням конференц-залів – необхідні умови для диверсифікації послуг для бізнес-туристів.

Список використаних джерел

1. Федорченко В. К. Гостиничное хозяйство: основные показатели, оценка качества услуг : учеб. пособие. / В. К. Федорченко, И. М. Минич. – Київ : Логос, 1999. – 76 с.
2. Круль Г. Я. Основы гостиничного дела : учеб. пособие. / Я. Круль. – Київ : Центр учебной л-ры, 2011. – 368 с.
3. Мальская М. П. Международный туризм и сфера услуг : учебник / М. П. Мальская, Н. В. Антонюк, Н. М. Ганич. – Київ : Знание, 2008. – 661 с.
4. Мальская М. П. Основы туристического бизнеса : учеб. пособие / М. П. Мальская, В. В. Худо, В. И. Цыбух. – Київ : Центр учебной л-ры, 2004. – 272 с.
5. Александрова А. Ю. Международный туризм : учебник / А. Ю. Александрова. – Москва : Аспект Пресс, 2004. – 185 с.
6. Роглев Х. Й. Основы гостиничного менеджмента : учеб. пособие / Х. Й. Роглев. – Київ : Кондор, 2005. – 408 с.
7. Офіційний сайт Міжнародної асоціації конгресів і конференцій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iccaworld.org/>

8. Офіційний сайт Державної прикордонної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dpsu.gov.ua/>
9. Гостиничний бізнес: тенденції конференц-услуг // Hotel Business Сертифіцирований журнал для отельєров – 2013.

УДК 640.412(477.83):005.591.6

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ПОСЛУГИ В ГОТЕЛЬНОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

А. С. Шевченко, студентка спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

В. М. Столярчук, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглянуто стан надання фізкультурно-оздоровчих послуг у засобах розміщення України. Проаналізовано зміну кількості тренажерних залів у засобах розміщення та з урахуванням типу підприємств. Також наведено чинники, які негативно впливають на розвиток фізкультурно-оздоровчих послуг на підприємствах готельного господарства, основні переваги надання цієї додаткової послуги, для діяльності підприємства.

Ключові слова: готельне господарство, додаткові послуги, тренажерні зали.

Abstract. The state of rendering of the gym service in the facilities of Ukraine is considered. Changes in the number of gyms in accommodation facilities over a certain period and their number in enterprises by type of establishment are analyzed. The main advantages of this additional service for the activity of the enterprise are also given.

Keywords: hospitality industry, additional services, gyms.

Постановка проблеми. Сьогодні готельне господарство України не стоїть на місці, а стрімко розвивається. Щоб приваблювати велику кількість споживачів не достатньо лише надавати готельний номер чи запропонувати сніданок у номер, потрібно пропонувати широкий спектр додаткових послуг, мати певну особливість.

З кожним днем стиль здорового способу життя набуває все більшої актуальності. Як наслідок споживачі готельних послуг теж не залишаються осторонь даного тренду. Все більше гостей віддають перевагу засобам розміщення з наявністю тренажерного чи спортивного залу. Тому дослідження даного питання є

актуальним, і дасть змогу дослідити на якому рівні знаходиться дана послуга, серед додаткових послуг готельного господарства України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В останні роки чітко простежується тісний взаємозв'язок між спортом та туризмом, швидкими темпами зростає оздоровча роль спорту, що спричинило зацікавленість великої кількості населення в багатьох його видах, і як наслідок споживачі готельних послуг більшу перевагу віддають засобам розміщення у яких наявні тренажерні зали, спортивні майданчики, басейни та ін.

Проблему створення сучасних спортивно-туристичних готелів висвітлюють Д. С. Бородай та В. М. Лях [1]. У публікації визначені основні фактори, що безпосередньо впливають на розвиток інфраструктури готелів спортивно-туристичного призначення, серед яких: природно-кліматичні, містобудівні, соціально-економічні та демографічні. У праці проведена диференціація готельних підприємств за призначенням, визначені готелі туристичного та спортивно-туристичного призначення, розглянуті особливості функціональної організації спортивно-туристичних готелів на прикладі зарубіжного та вітчизняного досвід. Також зазначену проблему частково розглядали М. Л. Зінковська [2] та Д. В. Зуєва [3].

Формування мети. Метою статті є вивчення стану надання фізкультурно-оздоровчих послуг, як виду додаткових послуг в готельному господарстві України.

Виклад основного матеріалу. У сучасному світі однією з головних тенденцій є ведення здорового способу життя. Тому значна кількість гостей спрямовують свій вибір на готель, який може запропонувати послуги тренажерного залу. Наявність тренажерного залу обумовлено не тільки побажаннями гостей, а й державними, міжнародними стандартами та рекомендаціями Всесвітньої туристичної організації. Так, за ДБН В.2.2-20.2008 «Будинки і споруди. Готелі» у готелях «***» та вище рекомендується передбачити спортивні приміщення та споруди фізкультурно-оздоровчого комплексу [4].

Тренажерні зали при готелях умовно розділяють на три типи [3]:

1. Тренажерний зал, розрахований виключно на постояльців. Особливість подібних залів – невелика прохідність і відповідно

невелика площа. Такі зали не приносять комерційний прибуток, послуга зазвичай включена у вартість проживання.

2. Тренажерний зал, розрахований не тільки на гостей, а й на відвідувачів з вулиць. Це приносить додатковий дохід.

3. Комерційний тренажерний зал – готелі здають в оренду свою площу стороннім організаціям, які й займаються його облаштуванням.

З інформації, зазначеної вище, можна дійти висновку, що тренажерний зал може слугувати досить непоганою платформою для залучення додаткових коштів при діяльності у сфері гостинності. Крім фінансової користі, для підприємства існують й інші переваги наявності даної послуги:

- залучення споживачів як вітчизняних, так і закордонних;
- підтримка конкурентоспроможності підприємства на високому рівні;
- відповідність послуг світовим вимогам у даній галузі, що позитивно впливає на імідж підприємства;
- розширення спектру додаткових послуг, що надаються;
- сприяння розвитку даної галузі в державі.

За даними Державної служби статистики України [5] можна простежити за зміною кількості тренажерних залів у засобах розміщення в Україні (рис. 1).

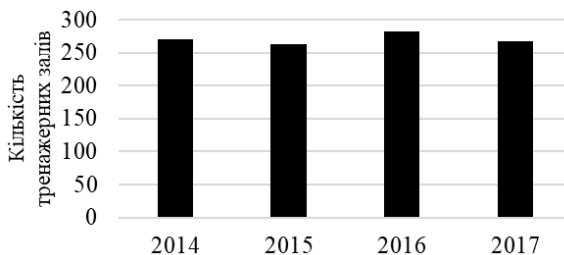

Рисунок 1 – Загальна кількість тренажерних залів при засобах розміщення

За даними рисунка 1, кількість тренажерних залів в засобах розміщення протягом 2014–2017 років постійно змінювалася, так в період з 2014 по 2015 роки та з 2016 по 2017 кількість тренажерних залів у країні зменшувалася, а з 2015 по 2016 роки відбувається збільшення даного показника.

Інформацію щодо оснащеності засобів розміщення тренажерними залами можна отримати завдяки вивченню їх співвідношення (рис. 2).

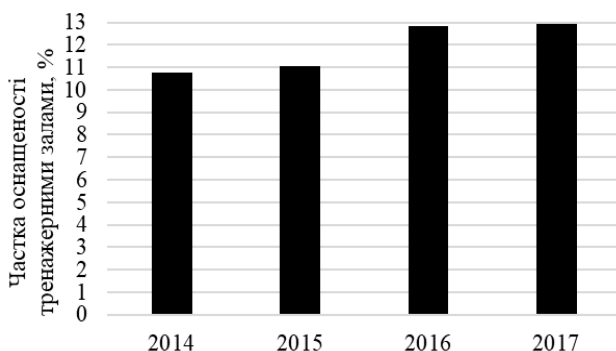

Рисунок 2 – Частка оснащеності засобів розміщення тренажерними залами, %

За даними рис. 2 можна дійти висновку, що кількість тренажерних залів змінювалася відносно до кількості засобів розміщення. Відсоток даних структурних підрозділів протягом 2014–2017 років постійно зростав, це могло бути пов'язано із відкриттям нових засобів розміщення в яких були наявні тренажерні зали та із закриттям вже існуючих, у яких дана послуга була відсутня.

Більш детальну інформацію можна отримати, поглянувши на кількість тренажерних залів у різних типах засобів розміщення за роками. Дана інформація наведена в табл. 1.

Таблиця 1 – Кількість тренажерних залів, за типами засобів розміщення [5]

Назва показника	2014	2015	2016	2017
Готелях та аналогічних засобах розміщування				
Готелі	95	98	116	106
Гуртожитки для приїжджих	2	1	1	1
Туристичні бази, гірські притулки та ін.	8	5	5	6
Спеціалізованих засобах розміщування				
Санаторіях	85	87	90	88
Дитячих санаторіях	24	22	24	22

Продовж. табл. 1

Назва показника	2014	2015	2016	2017
Пансіонатах з лікуванням	4	2	2	2
Дитячих закладах оздоровлення цілорічної дії, дитячих центрах	7	9	10	5
Санаторіях-профілакторіях	27	21	19	19
Бальнеологічних лікарнях, грязь-лікарнях, бальнеогрязьолікарнях (включаючи дитячі)	1	2	2	2
Будинках відпочинку та пансіонатів	7	4	2	2
Базах відпочинку, інших закладах відпочинку (крім турбаз)	9	12	10	13
Оздоровчих закладів 1–2 денного перебування	2	0	1	1

За даними табл. 1, можна дійти висновку, що найбільша кількість тренажерних залів з 2014 по 2017 роки знаходиться в готелях, до того ж їх кількість постійно збільшується, також досить високі показники даного структурного підрозділу спостерігаються у санаторіях, що є невід'ємною частиною їх діяльності. Найнижчими показниками відзначаються гуртожитки для приїжджих, пансіони, оздоровчі заклади 1–2-м перебуванням.

Чинником, який позитивно впливає на збільшення кількості тренажерних залів при готелях є проникнення світових готельних мереж на територію нашої держави. На сьогоднішній день в Україні діють готелі під управлінням восьми міжнародних готельних операторів, серед яких: Rezidor Hotel Group (Бельгія), Best Western International (США), HELIOPARK (Росія), Global Hyatt Corporation (США), Rixos (Туреччина), International Hotel Group (Великобританія), Accor (Франція), Fairmont (Канада) [2, 6].

Чинниками які негативно впливають на розвиток послуги тренажерних залів при засобах розміщення є:

- недотримання засобами розміщення державних та міжнародних вимог;
- нестабільний економічний стан великої кількості підприємств;

– неслідування підприємств готельного господарства світовим тенденціям;

– небачення власниками готелю перспективи у наданні даної послуги.

Спираючись на вищевказану інформацію, можна зазначити, що готельне господарство в Україні у питанні наявності тренажерних залів у засобах розміщення потребує розвитку.

Висновки. Додаткові послуги, які надаються в вітчизняних засобах розміщення на базі тренажерного залу, на сьогоднішній день користується значним попитом. Проведені дослідження показали, що не всі готелі категорії «***» і вище пропонують гостям фізкультурно-оздоровчі послуги, тим самим не тільки не враховують потреби відвідувачів, а й порушують державні та міжнародні стандарти. Результати проведеного аналізу надають підстави зробити висновок, що надання фізкультурно-оздоровчих послуг вітчизняними засобами розміщення потребує розвитку. Це негативно впливає на діяльність самого підприємства, адже втрачається велика кількість споживачів, зменшується рівень конкурентоспроможності. Крім того негативно відображається на розвитку готельного господарства країни в цілому.

Список використаних джерел

1. Сучасні проблеми архітектури та містобудування [Електронний ресурс] : наук.-техн. зб. / відпов. ред. М. М. Дьомін / Д. С. Бородай, В. М. Лях // Передумови формування та тенденції розвитку спортивно-туристичних готелів. – 2011. – № 28. – Режим доступу: <http://library.knuba.edu.ua/books/zbirniki/01/201128.pdf>.
2. Зінковська М. Л. Розвиток національних та міжнародних готельних мереж в Україні. [Електронний ресурс] / М. Л. Зінковська // Управління розвитком. – 2015. – № 21. – Режим доступу: file:///C:/Users/admin/Desktop/Uproz_2013_21_58.pdf.
3. Зуєва Д. В. Обладнання спортивних залів в готелі [Електронний ресурс] / Д. В. Зуєва. – 2014. – Режим доступу: <https://ukrbukva.net/stati/>.
4. ДБН В.2.2-20:2008. Будинки і споруди. Готелі (ДБН В.2.2-20:2008 С.). – Чинний від 28.07.2008. – Київ : Міністерства регіонального розвитку та будівництва України, 2008. – [12]. – (Приміщення та споруди фізкультурно-оздоровчого призначення).
5. Сайт Державної служби статистики України. Розділ «Туризм». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
6. Сайт Radisson Hotels [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.radissonhotels.com/en-us/>

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА РОБОТОТЕХНІКИ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

А. В. Шейка, магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»

Т. В. Капліна, д. т. н., професор, завідувач кафедри – науковий керівник

Анотація. У статті визначено сутність штучного інтелекту як економічної категорії та наведено основні технологічні передумови його виникнення як «підривної» технології Четвертої промислової революції, розвиток якої може спричинити технологічний прорив будь-якої країни світу. Розглянуто нові формати та інноваційні підходи використання штучного інтелекту на підприємстві готельного господарства.

Ключові слова: штучний інтелект, готельний бізнес, технологічні інновації, робототехніка, підприємства готельного господарства.

Abstract. The article defines the essence of artificial as an economic category and presents the main technological prerequisites for the emergence of artificial intelligence as a “disruptive” technology of the Fourth Industrial Revolution, the development of which can cause a technological breakthrough in any country. New formats and innovative approaches to the use of artificial intelligence at the hotel industry are considered.

Keywords: artificial intelligence, hotel business, technological innovations, robotics, hotel industry.

Постановка проблеми. На сьогодні штучний інтелект (англ. – Artificial Intelligence, AI) є одним із ключових драйверів цифрової трансформації економіки, стаючи невід’ємною частиною багатьох організацій у державному та приватному секторах [1]. AI зараховують до розряду так званих «підривних» технологій, що становлять основу IV промислової революції, розвиток яких може спричинити технологічний прорив будь-якої країни в декількох галузях одночасно. Технології на основі штучного інтелекту зумовлюють значне підвищення продуктивності, виникнення нових продуктів, зменшення кількості рутинних завдань тощо. Як і будь-яка проривна технологія, AI принесе суспільству нові ризики, змінивши природу давно усталених ролей.

У міру того як ми переходимо в епоху, коли підривні технології стають доступними для всіх і поширюються у всіх галузях, деякі з цих технологій мають кардинально змінити спосіб діяльності індустрії гостинності в майбутньому.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідженню штучного інтелекту (AI) присвячені численні роботи як зарубіжних (А. Барр, Е. А. Фейгенбаум, Дж. Ф. Люгер, А. Тьюрінг, Ч. Беббідж, С. Рассел, та П. Норвіг), так і вітчизняних (М. Глибовець, М. Єфремов, Г. Іванченко, А. Матвійчук, О. Подгаєцький, Д. Попов, О. Швирков) науковців та практиків. Незважаючи на тривалу історію розвитку штучного інтелекту, досі немає єдиного розуміння його сутності. В той же час, низка питань щодо впровадження штучного інтелекту в готельному бізнесі досі залишається відкритою.

Формулювання мети. Визначення ролі штучного інтелекту та робототехніки в готельному бізнесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Упровадження штучного інтелекту зросло на 270 % за останні чотири роки, причому лише на минулий 2019 рік – на 37 %, згідно з опитуванням ІТ-директорів Gartner, в якому брало участь понад 3 000 керівників [2].

Штучний інтелект відіграє все більшу роль в управлінні гостинністю, насамперед через його здатність виконувати традиційно людські функції в будь-який час доби. Це означає, що власники готелів можуть заощадити значні гроші, усунути людські помилки та забезпечити чудове обслуговування.

Однією з ключових проблем обслуговування гостей для готелів є швидке реагування на їх запити, саме штучний інтелект може вирішити цю проблему. Більше того, він здатний допомагати у виконанні таких завдань, як аналіз даних, і завдяки збору даних може ефективно «вчитися» та адаптуватися до взаємодії із споживачами. Сьогодні, веб-сайти, чат-боти, персоналізовані пошукові платформи та віртуальні помічники в кімнаті впроваджуються для покращення залучення споживачів послуг, підвищення рівня конверсії та персоналізації досвіду гостя.

Згідно з опитуванням, проведеним Booking.com в 2018 році, майже третина мандрівників почувалися би комфортно, дозволяючи комп'ютеру планувати свою наступну поїздку на основі інформації з історії їх подорожей [3]. Використовуючи штучний інтелект, туристичні бренди можуть створювати персоналізовані рекомендації на основі ряду унікальних уподобань.

На початку 2018 року TUI Group та служба планування подорожей на базі AI Utrip об'єдналися для створення персоналізованої служби планування подорожей [4]. Цей вишуканий інтернет-інструмент пропонує подорожуючим оцінювати свої уподобання відповідно до різних категорій, включаючи «Природа та пригоди», «Гастрономія», «Покупки» або «Відпочинок». Крім того, він включає додаткові фільтри, такі як «Подорож», «Стиль подорожі» або «Мета подорожі», які допомагають ще більше вдосконалити роботу.

Алгоритм Utrip AI аналізує мільйони можливих комбінацій та пропонує щоденний маршрут для всієї поїздки. Крім того, мандрівники можуть додати ще більше заходів до маршруту, передбаченого інструментом, щоб мати змогу максимально персоналізувати його.

Водночас Personality Hotels, мережа бутик-готелів у Сан-Франциско також використовує Utrip, щоб запропонувати власну послугу планування маршруту. Інтерфейс різний, але мета однакова [5].

Ще одним прикладом використання штучного інтелекту на підприємстві готельного господарства для підвищення ефективності роботи та задоволеності гостей є так звані чат-боти [6]. Чат-бот є найновішим способом спілкування гостей із готелем без необхідності використання телефону, щоб поговорити з консьєржем удень чи вночі.

Чат-боти AI використовуються на платформах соціальних мереж, дозволяючи клієнтам задавати запитання та отримувати майже миттєві відповіді, цілодобово, без вихідних. Це безцінно для готелів, оскільки чат-боти забезпечують такий час відгуку, який майже неможливо реалізувати при взаємодії людини з людиною.

Розроблена готелем Cosmopolitan Las Vegas та представлена його цифровим агентством R / GA Chicago, чат-бот Rose вперше була представлена в січні 2017 року. Грайлива особистість Rose відкрила нові можливості для чат-ботів в індустрії гостинності. Її кмітливі, спритні та надихаючі повідомлення відображають виразну привабливість курорту. У поєднанні з енергійним брендом The Cosmopolitan і провідним на ринку креативом, Rose виходить за рамки роботизованих коментарів і замість цього використовує свою індивідуальну, притаманну готелю Cosmopolitan особистість для залучення та розваги гостей. Використо-

вуючи бесіди текстових повідомлень у режимі реального часу, Rose проводить для гостей мистецькі екскурсії, організовує доставку зручностей (рушники, подушки та вішалки) до гостьових кімнат, пропонує ідеальні ресторани, рекомендує унікальні коктейлі поза меню та навіть грає в ігри. Після запуску Rose змогла автоматично відповісти на 80 % запитань гостей. Гості, які користувались Rose, були на 33 % більше задоволені своїм перебуванням на основі відгуків гостей і витратили в середньому на 30 % більше, перебуваючи в готелі [7].

Наступним прикладом штучного інтелекту в індустрії гостинності є його використання для особистого обслуговування гостей. Ми спостерігаємо розвиток роботів зі штучним інтелектом, і потенціал для розвитку цієї технології величезний. Вже зараз він здатний вирішувати основні ситуації, що стоять перед гостями.

На сьогодні найкращим прикладом цього є робот штучного інтелекту під назвою «Конні», розроблений для готельної мережі Hilton, та названий в честь її засновника Конрада Хілтона [8]. Робот здатний надати туристичну інформацію гостям, які з ним взаємодіють. Найбільш вражає, що він здатний вчитися на людській мові та пристосовуватися до індивідумів. Зрештою, це означає, що чим більше гостей розмовлятимуть із ним, тим краще він ставатиме.

Голосові помічники – наступна важлива річ створена за допомогою штучного інтелекту, яка пропонує кращий, швидший та зручніший спосіб з надавання послуг гостинності.

За даними Google, голосові пошуки становлять 50 % усіх онлайн-запитів у 2020 році. Це на 20 % більше, ніж у 2016 році. Крім того, у 2018 році спостерігалось понад мільярд голосових пошуків на місяць. У своїй нещодавній промові Мод Бейлі, головний директор з питань цифрових технологій мережі AccorHotels, пояснила, що до 2020 року 75 % будинків у США будуть оснащені голосовим помічником. Вона очікує, що ця тенденція відбудеться і в Європі до 2025 року. Ось чому Accor так багато інвестує в головий пошук AI і нещодавно запустив його у своєму мобільному додатку [9].

Alexa for Hospitality – це спеціальна версія Alexa, яка інтегрується з системами готельного програмного забезпечення для гостей. Alexa з'єднується з апаратним та програмним забезпеченням для виконання певних завдань через додатки, які називаються Alexa Skills [10].

Голосовий асистент Alexa – це технологія віртуального помічника, розроблена компанією Amazon, як працює на базі штучного інтелекту. Вона активується командою пробудження або командою за замовчуванням Alexa, після чого пристрій готовий прослухати наступне питання, запит чи інструкцію. Послуга реалізується шляхом використання «розумних динаміків» Echo, які встановлюються в кожному номері і налаштовуються безпосередньо під специфіку і потреби конкретного готельного об'єкту. Така система дозволить готелю спростити процеси обслуговування, а у гостей з'явиться можливість отримувати всю необхідну інформацію про готель та замовляти послуги безпосередньо з номеру. Для прикладу, голосовий помічник допоможе дізнатися розташування найближчого фітнес-центру, години роботи басейну, замовити обід або прибирання у номері, а також зв'язатися з консьєржем або з рецепцією. Для цього достатньо буде попросити: «Alexa, замов вино»; або: «Alexa, зарезервуй місця у SPA». Даний запит надійде співробітнику відповідного департаменту готелю.

Висновки. Підсумком вище зазначеного є те, що рівень технологічних інновацій на сьогодні є неймовірно високим. Від чат-ботів до голосових асистентів – готельний бізнес має великі можливості для впровадження інновацій на основі штучного інтелекту. Такі інновації допоможуть покращити досвід перебування гостей у засобі розміщення, що в свою чергу призведе до підвищення конкурентних переваг на ринку готельних послуг.

Список використаних джерел

1. Піжук О. І. Штучний інтелект як один із ключових драйверів цифрової трансформації економіки / О. І. Піжук. – Ірпінь : Університет державної фіскальної служби України, 2019. – 41 с.
2. How Will Your Hotel Property Use Machine Learning in 2020 and Beyond? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hoteltechnologynews.com/2020/01/how-will-your-hotel-property-use-machine-learning-in-2020-and-beyond/>
3. Eight Travel Predictions for 2018, as revealed by Booking.com [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.booking.com/eight-travel-predictions-for-2018-as-revealed-by-bookingdotcom/>
4. TUI Group, Utrip unleash AI-driven travel planning platform [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.phocuswire.com/TUI-Group-Utrip-travel-planning>.

5. Artificial Intelligence: examples of how hotels are changing [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://becominghuman.ai/artificial-intelligence-examples-of-how-hotels-are-changing-adc9a8a0de10>.
6. How Hotels Are Using Artificial Intelligence to Improve Your Stay [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cntraveler.com/story/how-hotels-are-using-artificial-intelligence-to-improve-your-stay>.
7. The Cosmopolitan of Las Vegas Updates Rose, Its SMS Chatbot [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://hospitalitytech.com/cosmopolitan-las-vegas-updates-rose-its-sms-chatbot>.
8. How to use Artificial Intelligence in the Hospitality Industry [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.revfine.com/artificial-intelligence-hospitality-industry/>
9. Why AI-powered voice assistants in hotels are so important [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.quicktext.im/blog/why-ai-powered-voice-assistants-in-hotels-are-so-important/>
10. How can the Amazon Alexa Echo Speakers Improve Customer Experience [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.revfine.com/amazon-alexa-echo-speakers-hospitality/>

УДК 330.342.24:332.142.6]:640.412

«ЗЕЛЕНІ» ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЕКО-ГОТЕЛІ У СУЧАСНОМУ ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ

О. В. Удовиченко, *магістр спеціальності 241 Готельно-ресторанна справа, освітньої програми «Готельно-ресторанна справа»*

В. Д. Карпенко, *к. е. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Руйнівний вплив діяльності людини на навколишнє середовище підвищив попит на екологічну продукцію та послуги у всьому світі. У готельному бізнесі України ця тенденція лише набирає обертів і стає дедалі більш актуальною. У статті розглянуті приклади «зеленого» маркетингу, що використовуються готельєрами для підвищення конкурентних переваг засобів розміщення та залучення більшої чисельності гостей.

Ключові слова: екологічний маркетинг, роль екологічного маркетингу в розвитку готельного бізнесу, «зелений» готель, просування готельного продукту.

Abstract. The devastating impact of human activities on the environment has increased the demand for environmental products

and services around the world. In the hotel business of Ukraine, this trend is only gaining momentum and is becoming increasingly important. The article considers examples of «green» marketing used by hoteliers to increase the competitive advantages of accommodation and attract more guests.

Keywords: ecological marketing, role of ecological marketing in development of hotel business, «green» hotel, promotion of hotel product.

Постановка проблеми. В сучасних умовах підвищеної конкуренції у готельному готельєри знаходяться у безперервному пошуку інноваційних маркетингових рішень для створення додаткових конкурентних переваг готелів та з метою виділитись поміж інших конкурентів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дана проблема стала актуальною та отримала розвиток у дослідженнях багатьох вітчизняних науковців: В. В. Звенігородським [1], М. В. Клапчуком [2], Н. Є. Кудла [3], Л. Ю. Матвійчук [4] та І. В. Тишук. О. В. Поляничко [5] та Т. В. Катоніна [6] розглядають проблему екологічного туризму як одну з найбільш нагальних і таких, що вимагають особливої уваги держави та власників готельного бізнесу.

Формулювання мети. «Зелені» технології на даному етапі розвитку готельного бізнесу є важливим важелем забезпечення конкурентних визначення переваг засобів розміщення та формування екологічної культури як виробників готельного продукту, так і їх споживачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку із значним антропогенним навантаженням на екосистему та загрозою екологічної катастрофи люди починають більш обережно ставитись до використовуваних ресурсів, що підвищило попит на екологічно безпечні продукти. Світовий ринок екологічних товарів і послуг на 2019 рік склав \$ 230 млрд, А на 2020 рік має скласти \$ 885 млрд [5].

У всьому світі зростає популярність екотуризму і сьогодні його частка в загальному попиті становить 17 %. У перспективі попит на даний вид туризму буде щорічно підвищуватись на 5 % [7]. Згідно з опитуванням Trip Advisor 2019 Travel Trends Survey (Північна Америка і Європа) 12 % опитаних обирає виключно готелі, що пропонують розумне використання ресурсів. 70 % респондентів віддали перевагу такому готелю серед

інших, а 90 % готові відвідувати ресторани, які готують страви з екологічно чистих продуктів [4].

Зацікавленість споживачів у безпечному для довкілля туризмі підштовхнула готельєрів до впровадження екологічного маркетингу. Його суть полягає в спільній діяльності споживача, виробника та держави шляхом формування екологічної культури і задоволення потреб споживача за рахунок забезпечення виробниками більш високої споживчої, екологічної та етичної цінності товару [4].

Застосовуючи екологічний маркетинг в управлінні, готель не лише задовольняє сучасні вимоги ринку до товарів та послуг, а й переконує людей зробити вибір на користь екологічно чистих готелів [2].

Надаючи споживачам так звані «зелені» послуги, готелі вносять відчутний внесок у збереження навколишнього світу. Гості, користуючись запропонованими еко-послугами розглядають їх як найбільш корисні для себе і для суспільства в цілому.

Перехід функціонування з використанням «зелених» технологій є досить витратним для засобів розміщення. Попри це політика передових вітчизняних готелів спрямована на екологізацію діяльності, постійне і неухильне впровадження систем управлінських, технологічних та інших рішень. Це дозволяє підвищувати ефективність використання природних трудових ресурсів при покращенні або незмінності якості природного середовища [7].

Досить високий інтерес готельного бізнесу до еко-технологій зумовлений і можливістю економії витрат виробництва за рахунок:

- а) водо- і енергозбереження;
- б) систем розділеного збору відходів;
- в) економного або повторного використання деяких предметів;
- г) застосування екологічних або перероблених матеріалів;
- д) використання гіпоалергенної постільної білизни;
- е) використання засобів для клінінгу без хлору;
- ж) альтернативних джерел енергії;
- з) озеленення території;
- и) інформування та заохочення гостей готелю;
- к) взаємодії з місцевими жителями [6].

Попит на новий вид туризму досить швидко отримав реакцію готельного бізнесу, який намагається підлаштуватись під сучасні вимоги. Так, внаслідок розвитку еко-туризму на ринку з'явився новий тип готелів – еко-готелі.

Еко-готель представляє собою екологічно стійкий засіб розміщення, що вніс істотні екологічні покращення у свою структуру з метою зведення до мінімуму вплив на навколишнє середовище [2].

Існують як сертифіковані еко-готелі, так і готелі, які не позиціонують себе таким чином, але активно приймають участь у програмах ресурсозбереження.

Все частіше еко-готелі застосовують сонячні батареї, світлодіоди, датчики руху для ввімкнення та вимкнення світла, електрокари та програми енергозбереження [4].

Також починають активно вводити в експлуатацію інновації, що являють собою нові, більш безпечні для навколишнього середовища та споживачів продукти та технології, що ґрунтуються на використанні нових екологічно чистих матеріалів, напівфабрикатів, комплектуючих тощо. Окрім того. Готелі, які позиціонують себе як еко-готелі, ключовим фактором у визначенні формату ставлять своє місце розташування на природних територіях із сприятливими екологічними умовами.

Слід також відмітити, що до екологічних готелів відносять різноманітні будівлі різних типів: традиційні помешкання (шалаші, шатри, хатини), так і засоби розміщення з екзотичною архітектурою (еко-готель Hang Nga у формі дерева у В'єтнамі).

За допомогою даних планувальних рішень власники готелів мають за мету повністю занурити туристів у природу і світ місцевих жителів, їх традиції та культуру. Однак не всі мандрівники готові повністю відмовитися від благ цивілізації, тому для них створюються готельні комплекси зі стандартним набором зручностей і послуг, стилізовані під традиційні житла.

Саме такі перетворення в готельному бізнесі розглядаються в якості трансформації готельних послуг під параметри, які задає екотуризм.

Висновки. Таким чином, на прикладі екологічного туризму визначено, яким чином готельний бізнес підлаштовується під нові види туризму, їх характерні риси та вимоги, які є найбільш затребуваними сьогодні у споживачів.

З розвитком екологічного туризму на ринку рекреаційних послуг з'явився новий тип готелів – еко-готелі, головною метою яких є забезпечити гідного відпочинку при мінімальному впливі на навколишнє середовище. Екологічні готелі відрізняються від інших практичними особливостями функціонування, такими як: використання сонячних батарей, мінімальні витрати води, програми енергозбереження та інше. Виходячи з вищесказаного, вважаємо, що необхідно розвивати і вдосконалювати описаний вид туризму, оскільки на даний час спостерігається підвищений інтерес до нього.

Список використаних джерел

1. Звенигородський В. В. Туристський потенціал України у розвитку міжнародного туризму // Інноваційні моделі розвитку туристичної інфраструктури України. Буковинське та світове старообрядництво: історія, культура, туризм : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 23–24 вересня 2006 р.). Чернівці, 2006. Ч. I. С. 85–89.
2. Клапчук М. В., Несп'як В. І. Інноваційні аспекти розвитку готелів // Вісник Львівського інституту економіки і туризму : зб. наук. ст. – Львів : ЛІЕТ, 2016. № 11. С. 70–77.
3. Кудла Н. Є., Замрій О. М. Еко-інноваційна концепція у готельно-ресторанному бізнесі // Туристичний, готельний і ресторанный бізнес: інновації та тренди : тези. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7 квіт. 2016 р.). Київ : КНТЕУ, 2016. С. 167–168. ISBN 978-966-629-767-2
4. Матвійчук Л. Ю., Тищук І. В. Регіональні особливості поширення зеленого туризму в Україні // Економічні науки. Сер. Регіональна економіка : зб. наук. пр. – Луцьк : РВВ Луцького НТУ, 2014. Вип. 11 (43). С. 149–157.
5. Паньків Н. Є., Гунько В. М. Вплив закладів туристичної інфраструктури на навколишнє середовище та розвиток еко-готелів як інноваційної концепції гостинності // Науковий вісник НЛТУ України. 2017. Вип. 27(3). С. 108–112.
6. Полянничко О. В., Катоніна Т. В. Екологізація готельно-ресторанної сфери в Україні // Туристичний бізнес: сучасні тренди та стратегії розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Київ, 16 березня 2018 р.). Київ : КНЕУ, 2018. С. 160–163.
7. Шувар Н., Пасельський Д. Сучасні напрямки екологізації закладів готельно-ресторанного господарства України // Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку : матеріали XXXVIII Всеукр. наук. інтернет-конф. (Переяслав-Хмельницький, 14 грудня 2017 р.). Зб. наук. пр. – Переяслав-Хмельницький, 2017. Вип. 38. С. 186–189.

ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ

Освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

УДК 664.681.15

ВИКОРИСТАННЯ ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ СИРОВИНИ В ТЕХНОЛОГОГІЇ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

В. В. Бєляк, В. С. Бондарчук, В. М. Вировець, Р. Б. Клименюк, магістри спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»
Г. П. Хомич, д. т. н., професор – науковий керівник

Анотація. Розглянуто шляхи використання плодово-ягідної сировини та продуктів вторинної переробки в якості джерела органічних кислот, пектинових та біологічно-активних речовин в рецептурі харчових продуктів. Визначено доцільність використання плодово-ягідних соків в технології маринування м'ясних напівфабрикатів з підвищеним вмістом сполучної тканини. Встановлено можливість часткової заміни желатину желуючими соками з вичавок журавлини та смородини чорної в технології отримання цукерок з суфле та десерту пана-кота. Досліджено вплив желуючого соку на структуру готових виробів.

Ключові слова: журавлина, смородина чорна, порічка, хеномелес, сік, вичавки, желуючий сік, маринування, м'ясні напівфабрикати, цукерки, суфле, пана кота, пектинові речовини, органічні кислоти.

Abstract. The ways of using fruit and berry raw materials and recycled products as a source of organic acids, pectin and biologically active substances in food recipes are considered. The expediency of using fruit and berry juices in the technology of marinating meat semi-finished products with high connective tissue content has been determined. The possibility of partial replacement of gelatin with gelling juices from cranberry and black currant extracts in the technology of obtaining soufflé candies and pan-cat dessert has been established. The influence of gelling juice on the structure of finished products has been studied.

Keywords: cranberries, black currants, currants, henomeles, juice, pomace, jelly, juice, marinades, meat products, sweets, souffles, cat, pectin, organic acids.

Постановка проблеми. Використання традиційних видів сировини в харчовій промисловості практично вичерпали свої можливості. Виробникам складно представити на ринок дійсно інноваційний натуральний продукт без широкого використання штучних барвників та ароматизаторів, хоча їх використання, останнім часом, викликає багато негативних емоцій у споживачів і не сприяє популяризації нових продуктів. До того ж перед цивілізованими споживачами великих міст все частіше нагальним стає питання збереження здоров'я в умовах несприятливого навколишнього середовища, зростання кількості «хвороб цивілізації» при тотальному дефіциті природних речовин, що підтримують і зміцнюють імунітет.

Здавна відомо, що наявність і різноманітність біологічно активних речовин (БАР) зосереджена у рослинній сировині, як у первинному елементі еволюції. Плодово-ягідна сировина є основним джерелом вітамінів, більшості мікроелементів, особливе місце в її складі займають флавоноїди, які синтезуються у природі тільки рослинами і мікроорганізмами. Завдяки своїй високій біологічній активності, обумовленій наявністю в молекулі активних ОН-груп, вони підлягають різним перетворенням та приймають участь у ряді фізіологічних процесів: активно впливають на роботу серця, шлунку, підшлункової залози, печінки, нирок, а також серцево-судинної, бронхо-легеневої, імунної, центральної нервової систем [1].

Хімічний склад та лікувально-профілактична дія плодів та ягід свідчать про те, що їх доцільно використовувати при виробництві харчових продуктів, з метою підвищення їх антиоксидантних властивостей.

Однак, в процесі їх переробки утворюється значна частка відходів (35–45 %), що в економічному аспекті дуже неефективно і нерентабельно. До того ж у відходах залишається значна кількість вітамінів, барвних речовин та інших БАР, тому у міжнародній практиці пропонуються різні напрямки їх використання, що актуально також і для України. Використання відходів в якості вторинної сировини і шляхи її вирішення найшли відображення в розробленій і прийнятій Національній стратегії управління відходами в Україні до 2030 року [2].

Використовують відходи пектиновмісної сировини для виробництва пектину; виробництва фруктових порошків та фруктового борошна [3–5]. Вони є джерелом БАР і способом

вирішення екологічної проблеми, пов'язаної з забрудненням навколишнього середовища

Аналіз основних досліджень і публікацій. Провівши аналіз робіт провідних вітчизняних науковців, які спрямовані на використання плодово-ягідної сировини в технології харчових продуктів, визначили актуальність і доцільність використання не тільки рослинної сировини, але й продуктів вторинної її переробки як джерела пектинових речовин, органічних кислот та біологічно активних речовин з метою заміни хімічних поліпшувачів та максимального використання ресурсного потенціалу сировини [6–10].

Використання відходів переробки плодово-ягідної сировини дозволить не тільки запровадити технологію комплексного використання сировини, збільшити асортиментний ряд виробів в меню закладів ресторанного господарства, але й підвищить їх харчову та біологічну цінність, поліпшить структурно-механічні властивості та органолептичні показники якості [9]. Аналіз літературних джерел підтвердив, що перспективною сировиною для харчових виробів є плодово-ягідна сировина. Зокрема, хеномелес, журавлина, смородина чорна та желючий сік, отриманий на основі вичавок даної сировини.

Формування мети. Метою досліджень є використання плодово-ягідної сировини в технології харчових продуктів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Показники якості ягід та вичавок з плодово-ягідної сировини та готових виробів визначали за фізико-хімічними та органолептичними показниками.

Проводили аналіз якості сировини у стадії споживчої стиглості. Органолептична оцінка плодів (хеномелес) та ягід (смородина чорна, журавлина, порічки) показала, що вони мають кислий смак та колір і аромат специфічний відповідній сировині.

Підготовлену плодово-ягідну сировину використовували для отримання соків. Вихід соку складав 50–60 %. Вичавки, отримані після вилучення соку, аналізували і визначали напрямки їх подальшого використання.

Результати визначення фізико-хімічних показників якості плодово-ягідної сировини та вичавок з неї наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Фізико-хімічні показники якості плодово-ягідної сировини та вичавок ($n = 3, p \leq 0,05$)

Найменування		Показники якості				
сировини	зразка	Масова частка, %			Вміст, мг/100 г	
		сухих речовин	титрованих кислот	пектинових речовин	L-аскорбінової к-ти	фенольних речовин
Смородина чорна	Ягоди	19,70	2,25	1,90	225,50	610,00
	Вичавки	30,60	1,50	2,30	86,50	762,80
Журав-лина	Ягоди	13,00	2,20	1,42	20,00	120,00
	Вичавки	26,80	1,70	1,55	8,50	290,00
Хеномелес	Плоди	15,40	5,20	1,65	250,00	650,00
	Вичавки	24,80	4,85	1,80	120,00	780,00
Порічка	Ягоди	18,40	1,50	1,30	65,00	154,00
	Вичавки	34,00	1,30	1,55	22,30	198,40

Визначено за результатами показників хімічного складу сировини та вичавок, отриманих після вилучення соків (табл. 1), що вони є багатим джерелом органічних кислот, пектинових та фенольних речовин, характеризуються значним вмістом L-аскорбінової кислоти.

Досліджено доцільність використання соків з дикорослої сировини (хеномелесу, журавлини) в технології маринування м'яса з підвищеним вмістом сполучної тканини. Встановлено, що використання соків позитивно впливає на функціонально-технологічні властивості м'яса яловичини, свинини та молюска рапани і може використовуватися для їх попередньої обробки. За значенням показника ніжності м'ясо рапани має вищі показники при маринуванні в соці з хеномелесу на 40 % в порівнянні з свіжою рапаною, показник вологозв'язуючої здатності підвищився на 19 %, а вологоутримуючої здатності – на 35 % в порівнянні з контролем, що впливає на соковитість готового напівфабрикату.

Результати проведених досліджень стали підставою для удосконалення технології м'ясних напівфабрикатів і визначення напрямів використання їх у складі кулінарної продукції.

Враховуючи значний вміст пектинових речовин у вичавках плодово-ягідної сировини доцільно використовувати їх в технології солодких страв, де застосовується в якості структуроутворювачів желатин. Відповідно з вичавок плодово-ягідної сировини отримували желуючий сік і проаналізували його на вміст пектинових речовин. Отримані результати досліджень наведені на рис. 1.

Рисунок 1 – Вміст пектинових речовин у плодово-ягідній сировині

Отримані результати експериментальних досліджень (рис. 1), підтверджують наявність у желуючих соках з вичавок плодово-ягідної сировини значного вмісту пектинових речовин, що підтверджує доцільність використання їх в технології солодких страв як часткову заміну желатину, що позитивно вплине на біологічну цінність готового продукту та його антиоксидантні властивості. Желуючі соки – перспективний напрямок переробки відходів, який дозволяє запровадити ресурсозберігаючі технології в закладах ресторанного господарства.

Желуючий сік, отриманий з вичавок смородини чорної, використовували в технології похідних пана-коти, а желуючий сік з журавлини – в технології виготовлення суфле для начинки цукерок.

За результатами експериментального дослідження встановили оптимальну кількість желуючого соку в десерті – 50–60 % від розрахункової кількості желатину. Визначено, що подальше збільшення приводить до зниження міцності желе. Дослідні зразки з додаванням 50 % і 60 % желуючого соку володіють

кращими структурно-механічними властивостями у порівнянні з контролем: мають вищі показники пружності на 4–5 %; показник еластичності підвищується на 6–7 %, що підтверджує здатність желе краще витримувати деформацію.

Желюючий сік з журавлини використовували в технології приготування суфле для начинки цукерок. Використання желюючого соку дозволило зменшити вміст желатину в рецептурному складі суфле на 30 % і позитивно вплинуло на органолептичні показники готового виробу. Структура суфле була більш ніжною в порівнянні з контрольним зразком і стабільною при кімнатній температурі. Колір суфле був злегка рожевого відтінку, а смак – із приємною, гармонійною кислотою.

Висновки. Таким чином, результати проведених досліджень свідчать про позитивний вплив плодово-ягідної сировини на якість харчових продуктів як джерела органічних кислот в технології маринадів та пектинових речовин, отриманих при переробці вичавок із пектиновмісної сировини, при виготовленні солодких страв. Обрані напрями переробки дозволяють не тільки максимально використати сировинні ресурси, але й отримати готові вироби з підвищеною біологічною цінністю та новими смаковими відтінками.

Перспектива подальших досліджень передбачає перевірку отриманих результатів у виробничих умовах.

Список використаних інформаційних джерел

1. Хомич Г. П., Капрельянц Л. В. Фенольні сполуки дикорослих плодів і ягід: склад, властивості, зміни при переробці: монографія. Полтава: ПУЕТ, 2013. 217 с.
2. Національна стратегія управління відходами в Україні до 2030 року [Електронний ресурс]. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 р. № 820-р. URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/820-2017-p>.
3. Будаева В. В., Якимов Д. Й. Биологически активные комплексы из отходов растениеводства и диких растений /Ползуновский вестник. 2007. № 3. С. 15–24.
4. Писаренко В. Н. Безвідходні технології при переробці сільськогосподарської продукції. Агроекологія. Полтава, 2008. С. 41–47.
5. Снежкін Ю. Ф., Петрова Ж. О. Харчові порошки з рослинної сировини. Класифікація, методи отримання, аналіз ринку / Biotechnologia Acta. 2010. Т. 3, № 5. С. 43–49.

6. Хомич Г. П. та ін. Використання вторинної рослинної сировини в технології солодких страв та оздоблювальних напівфабрикатів / Г. П. Хомич, О. М. Горобець, Ю. В. Левченко, Н. І. Ткач, Ю. М. Добринь // Науковий вісник ПУЕТ. Серія Технічні науки. Полтава : 2019. Вип. 1 (86). С. 21–28.
7. Хомич Г. П., Горобець О. М., Левченко Ю. В., Лебеденко Т. Є., Медведь Л. М. Комплексне використання журавлини в технології борошняних виробів. Науковий вісник ПУЕТ, серія «Технічні науки», С. 29–37.
8. Кондратьев Д. В. Биологическая ценность виноградных выжимок. Перспективы использования новых видов сырья в пищевых технологиях: материалы I регион. науч.-практ. конф. Пятигорск: Изд-во «Риа-КМВ», 2007. С. 29–33.
9. Лебеденко Т. Є., Соколова Н. Ю., Кожевнікова В. О. Ефективність використання пектиновмісної дикорослої сировини у хлібопеченні. Наукові праці ОНАХТ. Одеса, 2015. Т. 1. Вип. 46. С. 123–126.
10. Оболкіна В. І. Застосування напівфабрикатів з дикорослих плодів та ягід для подовження терміну придатності кондитерських виробів. Ресурс- та енергоощадні технології виробництва і пакування харчової продукції – основні засади її конкурентоздатності : матеріали V Міжнар. спец. наук.-практ. конф., (Київ, 14 вер. 2016 р.). Київ : НУХТ, 2016. С. 124–125.

УДК 663.81:634.651

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОСОБІВ ОТРИМАННЯ СОКУ ІЗ ПЛОДІВ ДИНІ

А. В. Гайко, А. О. Сорока, *магістри спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»*

І. С. Тюрікова, *д. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Надано характеристику основних фізико-хімічних показників дині сортів «Золотава» та «Амал». Доведено біологічну цінність дині за частинами плоду сорту «Золотава». Досліджено, що під час віджимання соку за вмістом в сировині різних частин плоду вихід соку змінюється. Визначено органолептичні показники отриманих соків. Доведено вплив складу сировини на ароматичні і смакові властивості соку. Перероблення цілого плоду на сік не рекомендується.

Ключові слова: технологія, сік, дині, плоди, біологічна цінність.

Abstract. The main physical and chemical parameters of melon varieties “Zolotava” and “Amal” are described. The biological value of melon in terms of fruit parts of the Zolotava variety is proved. It was studied that during juice extraction, the juice yield changes according to the content of different parts of the fruit in the raw material. Organoleptic parameters of the obtained juices were determined. The influence of the composition of raw materials on the aromatic and taste properties of juice is proved. Processing a whole fruit into juice is not recommended.

Keywords: technology, juice, melons, fruits, biological value

Постановка проблеми. Погіршення екологічного стану України, несприятливі кліматичні умови, не збалансовані за складом харчові продукти, можуть сприяти виникненню і розвитку багатьох захворювань людей. Проблема збереження здоров'я населення країни, насамперед пов'язана з необхідністю створення продуктів функціональної спрямованості, систематичне вживання яких поліпшує протікання фізіологічних процесів в організмі.

Для запобігання дії несприятливих факторів на організм людини, необхідно включати в раціон харчування населення продукти, що мають у своєму складі біологічно цінні речовини (повноцінні білки, жири, вуглеводи, вітаміни, мінеральні речовини, харчові волокна та ін.) [1]. У зв'язку з цим виникає проблема забезпечення населення продуктами з високою біологічною цінністю. Досить актуальним є питання розширення асортименту харчових продуктів з нетрадиційних і малотрадиційних видів рослинної сировини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Баштанні культури, зокрема диня, є багатим джерелом багатьох життєво важливих для організму людини харчових речовин, перш за все вітамінів, вуглеводів, мінеральних речовин і пектинів [2]. Разом з тим терміни зберігання дині обмежено, тому велике значення має перероблення дині у промисловому масштабі і виробництво з неї різних продуктів харчування, в тому числі, соків, сорбетів. На особливу увагу заслуговують соки, які зберігають у своєму складі значну кількість корисних нутрієнтів, у тому числі вітамінів [3, 4]. Тому, з метою отримання соку з дині з максимальною збереженою часткою біологічно активних речовин (БАР) є доцільним дослідження фізико-хімічних показників плоду та соку з дині.

Формулювання мети. Метою досліджень було удосконалення технології отримання соку з плодів дині.

Виклад основного матеріалу дослідження. Значний вплив на виробництво продуктів гарантованої якості надають такі фактори як хімічний склад сировини, а також технологічні параметри оброблення її з метою надання готовому продукту нових властивостей і характеристик [5].

Основний показник якості дині – її хімічний склад. Вода – головна складова частина дині і в залежності від сорту культури вміст її визначається у межах 84–88,5 %. До складу харчових речовин, що містяться в дині, входять білки, вуглеводи (цукру, крохмаль, клітковина), органічні кислоти, вітаміни, мінеральні речовини.

В якості об'єкту дослідження обрано дині пізньостиглих сортів, які завозяться з південних регіонів – Амал і Золотава. Основні фізико-хімічні показники плодів подано в табл. 1.

Таблиця 1 – Фізико-хімічні показники дині різних сортів

Найменування показників	Сорт дині	
	золотава	амал
Сухі речовини, %	2,7	2,4
Пектинові речовини, мг/100 г	0,53	0,37
L-аскорбінова кислота, мг/100 г	14,0	10,0
Каротиноїди, мг/100 г	0,12	0,10
Титровані кислоти (у перерах. на яблучну), %	0,40	0,38
Антиоксидантна активність, мВ	28,3	27,8

Отже, досліджені показники якості дині довели їх високу біологічну цінність за вмістом пектинових речовин, аскорбінової кислоти та каротиноїдів (табл. 1). Визначено, що диня сорту «Золотава» містить трохи вищі показники якості від сорту «Амал». Отже, враховуючи багатий хімічний склад дині пізньостиглих сортів, слід їх використовувати для виробництва продуктів тривалого зберігання підвищеної харчової та біологічної цінності.

Для подальших досліджень обрано диню сорту «Золотава», тому, що він найбільш розповсюджений і частіше реалізовується у південно-східному та центральному регіонах України. Крім того, плід за формою (довгастий), розміром і вагою (1,5–3,0 кг) зручні для промислового перероблення, а м'якоть відрізняється

приємним смаком і містить усі характерні для дині корисні речовини.

Для визначення маси соку із різних частин плоду та його органолептичних показників попередньо проведено експериментальні дослідження з віджимання соку. Для цього відібрані плоди дині вручну розрізано на часточки. Одночасно відокремлено насіння, потім зрізана кірка з прилеглим шаром м'якоті загальною товщиною 8–10 мм. Окремо зважували м'якоть, насіння і шкірку. Кожну складову плодів поділили на чотири рівні за масою частини. Для отримання соку виділено чотири проби, в яких була присутня різна комбінація складових частин плодів: 1 – м'якоть, шкірка, насіння; 2 – м'якоть, насіння; 3 – м'якоть, шкірка; 4 – м'якоть.

Підготовлені проби сировини піддавали відживанню та зважували. Вихід соку визначали по відношенню до маси проб. Результати досліджень подано в табл. 2.

Таблиця 2 – Вихід соку з проби за різними частинами плоду дині

№ проби*	Маса, г						Вихід соку до маси, %	
	повна	без шкірки	без насіння	м'якоть	на віджимання	соку	на віджимання	повної
1	1 560	–	–	–	1 560	1 254	80,4	80,4
2	1 560	1 098	–	–	1 098	896	81,6	80,4
3	1 560	–	1 492	–	1 492	1 248	85,4	81,6
4	1 560	–	–	1 000	1 000	890	89,0	57,4

* 1 – м'якоть, шкірка, насіння; 2 – м'якоть, з насінням, без шкірки; 3 – м'якоть, шкірка, без насіння; 4 – м'якоть.

Як випливає з таблиці 2, вихід соку з різною комбінацією частин дині становить 80,4–89,0 %. Найбільшого вилучення соку (89 %) досягається з чистої м'якоті дині, найменше – з проби, що містить усі частини плоду.

Розрахунковим шляхом визначено вихід і витяг соку з кожної окремої складової плоду дині. Результати наведено в табл. 3.

Таблиця 3 – Вихід соку з різних частин плоду

Назва частин плоду	Маса		Вихід соку		Витяг соку від загальної маси плоду, %
	мг	%	мг	%	
Плід повний	1 560	100,0	1 254	80,4	80,4
М'якоть	1 000	64,1	890	89,0	57,1
Шкірка з прилеглим до неї шаром м'якоті (8 мм)	462	29,6	358	77,5	22,9
Насіння	98	6,3	6,0	6,1	0,4

З табл. 3 випливає, що з динною шкіркою та з прилеглим до неї шаром м'якоті, що залишається після зрізання кірки, вихід соку становить 77,5 %, що дозволяє підвищити вихід на 20–22,9 %. Однак використання у процесі отримання соку кірки і насіння може змінити смак і запах продукту. Тому проведено визначення органолептичних показників соків, отриманих із різних проб (рис. 1).

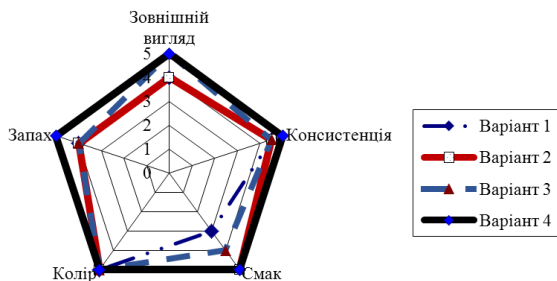

Рисунок 1 – Органолептичні показники соків із дини за різною складовою частин плоду: 1 – м'якоть, шкірка, насіння; 2 – м'якоть, з насінням, без шкірки; 3 – м'якоть, шкірка, без насіння; 4 – м'якоть

Найкращими варіантами соку за органолептичною оцінкою (рис. 1) визначено проби № 2 і № 4. Сік за № 2 (з насінням, без шкірки) за органолептичними показниками – рідкий, однорідний, непрозорий, помаранчевий, приємний за ароматом, ледве віддає насінням, більш солодкий, ніж № 1 і № 3, і з легкою кислинкою, консистенція – слабков'язка. Сік № 4 (із м'якоті) – рідкий, однорідний, прозорий, ніжно-помаранчевого кольору, приємного ніжного аромату, солодкий з кислинкою, без стороннього присмаку, консистенція – рідка. Однак смак соку значною

мірою суб'єктивний показник, тому можна переробляти диню на сік як у цілому вигляді, так і лише м'якоть.

Висновки. Таким чином, за проведеними дослідженнями можна визначити напрямки комплексного безвідходного перероблення плодів дині з отриманням соку як основного продукту. Запропонована технологія виключає високотемпературне оброблення та дозволить зберегти вітамінний склад сировини.

Відповідно до результатів органолептичних показників перероблення цілого плоду на сік не рекомендується. Однак смак соку значною мірою суб'єктивний показник, тому можна переробляти диню на сік як у цілому вигляді, так і лише м'якоть.

Список використаних джерел

1. Інноваційні технології харчової продукції функціонального призначення : монографія : у 2 ч. / за ред. О. І. Черевко, М. І. Пересічного ; 4-ге вид., перероб. та допов. Х. : ХДУХТ, 2017. 962 с.
2. Адмаева А. М. Разработка технологии соков на основе дыни : дис. ... канд. техн. наук по спец. 05.18.16. Алматы, 2009. 156 с.
3. Промышленная апробация новой технологии мультисоков с использованием натуральных компонентов / Адмаева А. М., Еркебаев М. Ж., Медведков Е. Б. и др. Пищевая технология и сервис. 2011. № 6. С. 52–54.
4. Сіренко Р. Р., Тюрікова І. С. Дослідження біологічної цінності дині. Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у ХХІ столітті : тези доп. ХЛІІІ Міжнар. наук. студ. конф. за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2019 рік (м. Полтава, 07–08 квітня 2020 р.) : у 2 ч.. ч. 1. Полтава : ПУЕТ. 2020. С. 285–287.
5. Тюрікова І. С., Пересічний М. І., Рогова Н. В. Розроблення технології біологічно цінного смвзі з використання волооського горіха. Eastern-European Journal of Enterprise Technologies. 2015. 5/11(77). С. 49–53. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2015.51066>.

УДК 641.553:635.6

РОЗШИРЕННЯ АСОРТИМЕНТУ РИБНИХ СІЧЕНИХ ВИРОБІВ ЗА РАХУНОК ВИКОРИСТАННЯ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

***Д. С. Журавельов**, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітньої програми «Технології в ресторанному господарстві»*

***Н. В. Олійник**, к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Розглянута можливість використання вторинної рослинної сировини (шроту конопляного насіння) при виготов-

ленні рибних січених виробів з метою підвищення їх біологічної цінності та розширення асортименту функціональних продуктів.

Ключові слова: вторинна сировина, шрот, конопля, функціональні харчові продукти, асортимент рибних січених виробів.

Abstract. There was considered the possibility of secondary vegetable raw materials using (hemp seed schrot) in the manufacture of chopped fish products in order to increase their biological value and expand the range of functional products.

Keywords: secondary raw materials, schrot, hemp, functional food products, range of chopped fish products.

Постановка проблеми. На стан здоров'я людини впливають безліч факторів. Передусім це харчування, звички, фізичні та психологічні навантаження тощо. Забруднене навколишнє середовище та виснажливий ритм життя здатні порушити імунітет та зруйнувати природну здатність організму запобігати захворюванням. Розрекламовані вітамінні комплекси не завжди по кишені, фрукти та овочі стають менш доступними, а дійсно корисні молочні продукти все важче знайти в супермаркетах.

Для профілактики та лікування багатьох захворювань традиційна і нетрадиційна медицина рекомендує безпечні і недорогі речовини рослинного походження, створені самою природою.

У контексті нової науки, яку називають фармаконутріціологією, перспективним є дослідження нових видів природної сировини, що характеризуються біологічно активними властивостями. Одним із таких представників рослинної сировини є коноплі.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Рослина згадується в багатьох медичних книгах минулого, а також в історії життя слов'ян. Конопля використовується людьми вже більше десяти тисяч років і є однією з найстаріших сільськогосподарських культур. Наші предки збирали спочатку насіння дикорослих рослин, але поступово коноплю «домашнили» і стали вирощувати самостійно. На сьогодні конопляне насіння також вирощується в Китаї, Чилі, Канаді, у країнах Європи і в США.

Насіння конопель – перспективний біологічно активний інгредієнт для харчової промисловості. Воно одне з кращих джерел легкозасвоюваного рослинного білка; фітонутрієнтів, що підтримують нормальний стан тканин, кровоносних судин, клітин шкіри та внутрішніх органів; поліненасичених жирних кислот; вітамінів А, D і Е та групи В, кальцію, натрію, заліза і

харчових волокон. З насіння конопель виготовляють обрушене конопляне насіння, конопляну олію, конопляне борошно, висівки конопляні (клітковина), конопляний протеїн.

Насіння конопель – дуже поживний продукт. Їх можна їсти в сирому вигляді, а також додавати в інші страви: смузі, салати, випічку, супи тощо. Наприклад, на Русі була поширена конопляна каша, для якої насіння конопель заливали водою і варили на повільному вогні, поки страва не стане розсипчастою.

Завдяки унікальним технологічним властивостям конопляна продукція отримала нові, нетрадиційні напрями використання [1].

Проблематиці використання продуктів переробки конопель у харчових виробництвах присвятили свої дослідження вчені України та світу. Так, Н. О. Фалендиш, Т. І. Янюк та Ю. В. Бадрук пропонують до використання в хлібопекарській промисловості конопляне борошно та олію. Заміна 10 % пшеничного борошна першого сорту на конопляне борошно забезпечує найкращу якість хліба серед усіх зразків [2].

Доведена можливість і доцільність використання борошна конопляного в суміші з борошном житнім і пшеничним у виробництві хліба (Л. А. Самофалова, Н. А. Березіна). Автори стверджують, що житньо-пшеничний хліб з додаванням конопляного борошна має приємні органолептичні властивості, характеризується підвищеною харчовою і біологічною цінністю [3].

Л. А. Журавльова, А. П. Журавльов та М. Б. Терехов дослідили вплив конопляної олії на якість пшеничного хліба із борошна вищого сорту. У результаті цього було виявлено, що додавання конопляної олії при виробництві пшеничного хліба дозволяє отримати цінний продукт дієтичного та оздоровчого характеру за рахунок вмісту поліненасичених жирних кислот [4].

Також є досвід збагачення молочних продуктів насінням конопель. Існує спосіб виробництва морозива з використанням конопляного насіння та кунжуту як смакової добавки, що включає приготування суміші, її пастеризацію, гомогенізацію, охолодження, визрівання, фризрування та фасування й загартування морозива. Додатковою операцією є внесення у суміш для морозива на кінець пастеризації або під час фризрування конопляного насіння або кунжуту у кількості 3–20 мас.% [5].

У Національному університеті харчових технологій О. М. Кирпіченковою, І. В. Дочинець, Л. В. Стахурською проведено дослідження з додаванням шроту та олії конопляного насіння в тісто, що дозволило одержати пісочне печиво з достатніми споживчими властивостями, збагачене повноцінним білком, хлорофілом, вітамінами та мінеральними речовинами. Розроблене печиво має функціональні властивості [6].

Урбеч (кавказька страва) – дуже корисний і висококалорійний натуральний продукт. Готується з горіхів або насіння з додаванням меду. Його використовують для лікування і профілактики різних захворювань. Урбеч з конопляного насіння – одна з найкорисніших різновидів пасти, оскільки містить більшість необхідних для здоров'я речовин [7].

За аналізом основних досліджень і публікацій, актуальним є доцільність використання продуктів переробки насіння конопель у харчових технологіях. Нами вивчається можливість використання насіння конопель як біологічно активної сировини у виробництві тефтелей рибних.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування і розробка технології рибних січених виробів для отримання виробу з функціональними властивостями за рахунок використання вторинної рослинної сировини (шроту конопляного насіння).

Виклад основного матеріалу дослідження. За продукт-аналог узято виріб «Тефтелі рибні» (рецептура № 547 [8]).

Як рослинну сировину при виготовленні рибних січених виробів ми використовували шрот насіння конопель. Конопляний шрот є супутнім продуктом при отриманні з насіння конопель рослинної олії. Це багате джерело харчових волокон, які справляють комплексний оздоровчий вплив на організм людини і, зокрема, сприяють: покращенню перистальтики кишківника, відновленню нормального складу кишкової мікрофлори, зниженню ризику утворення на стінках артерій небезпечних атеросклеротичних бляшок, відновленню нормального вмісту в крові глюкози, перешкоджають розвитку цукрового діабету II-го типу, сприяють позбавленню від зайвої ваги, перешкоджають розвитку ожиріння.

Конопляний шрот вводили в рецептуру тефтелей рибних, замінюючи ним філе тріски. Заміну проводили у кількості 3,5, 5,5, 7,5 % від маси основної сировини.

Вивчали реологічні властивості напівфабрикатів. За даними досліджень побудовано графік залежності абсолютної деформації від граничної напруги зсуву (рис. 1).

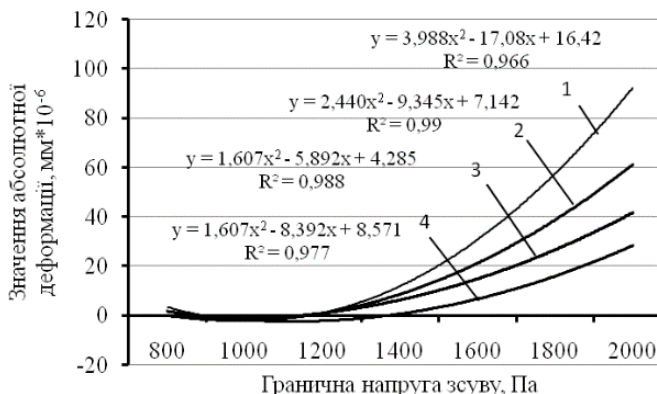

Рисунок 1 – Графік залежності абсолютної деформації напівфабрикатів рибних січених виробів від граничної напруги зсуву

З результатів дослідження реологічних властивостей видно, що при заміні основної сировини на шрот конопляного насіння в кількості 3,5 та 5,5 %, абсолютна деформація плавно зростає, а при 7,5 % вмісті – різко збільшується. Це пояснюється тим, що відбувається розрив міжмолекулярних зв'язків компонентів фаршу. Тому шрот доцільно додавати до котлетної маси в кількості не більше 5,5 % від маси основної сировини (риби).

Введення до рецептури тефтелей рибних шроту конопляного насіння вплинуло також і на рН напівфабрикатів. З результатів досліджень видно, що введення шроту конопляного насіння у рецептуру тефтелей буде позитивно впливати на зберігання напівфабрикатів, оскільки чим більший процент добавки, тим середовище стає більш лужним (рис. 2).

Органолептичними дослідженнями встановлено, що найкращі показники має котлета із заміною 5,5 % риби на шрот конопляного насіння.

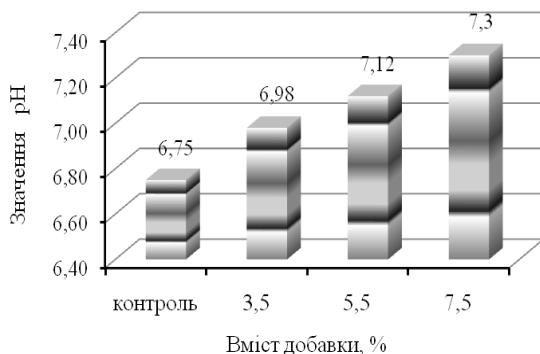

Рисунок 2 – Залежність величини вологозв’язуючої здатності від кількості внесеної добавки

Висновки. Таким чином, розробка технології рибних січених виробів із використанням шроту конопляного насіння є актуальною, оскільки насіння конопель – перспективний біологічно активний інгредієнт для харчової промисловості. Уведення шроту конопляного насіння, який є вторинною сировиною після отримання конопляної олії, у рецептуру тефтелей рибних дозволяє отримати продукцію з високими органолептичними, фізико-хімічними та структурно-механічними показниками якості, знизити собівартість виробу, підвищити поживну цінність, розширити асортимент рибних січених виробів, а також отримати продукт функціонального призначення. Оптимально рекомендовано 5,5 % заміну риби на шрот конопляного насіння.

Список використаних джерел

1. Серков В. А. Селекция и семеноводство однодомной безнаркотической конопли в Лесостепи среднего Поволжья : монография. Пенза : РИО ПГСХА, 2012. 230 с.
2. Фелендиш Н. О., Янюк Т. І., Бадрук Ю. В. Використання продуктів переробки конопляного насіння в хлібопеченні. Хранение и переработка зерна. 2016. № 12. С. 55–57.
3. Самофалова Л. А. Повышение качества ржано-пшеничного хлеба путем внесения конопляной добавки. Известия высших учебных заведений. Пищевая технология. 2004. № 4. С. 31–33.
4. Журавлева Л. А. Конопляное масло и его использование в хлебопечении. Хранение и переработка зерна. 2012. № 5. С. 51–53.

5. Спосіб виробництва морозива з комбінованим складом: пат. № 82966 Україна: А23G 9/04 ; заявл. 25.06.2007 ; опубл. 26.05.2008. Бюл. № 10.
6. Кирпіченкова О. М. Дочинець І. В. Стахурська Л. В. Розширення асортименту виробів функціонального призначення в закладах ресторанного господарства Інновационная техника, технологии и промышленность. 2019. № 5. С. 21–26.
7. Конопляне насіння: користь і шкода, як проростити і приймати [Електронний ресурс] : веб-сайт. URL: <https://ideas-center.com.ua/?p=20476> (дата звернення: 15.08.2020).
8. Збірник рецептур страв і кулінарних виробів для підприємств громадського харчування. Москва: Економіка, 1982. 446 с.

УДК 637.3

РОЗРОБКА ТЕХНОЛОГІЇ АЛЬБУМІНОВОЇ ПАСТИ

Є. К. Коломієць, магістр спеціальності 181 Харчові технології освіти програма «Технології в ресторанному господарстві»

А. Б. Бородай, к. вет. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті узагальнено інформацію про традиційні технології виробництва альбумінового сиру в різних країнах та розроблено технологію пасти з альбуміну сироватки молока.

Abstract. The article summarizes information about traditional technologies of albumin cheese production and technology of whey albumin paste has been developed.

Ключові слова: альбумінові сири, молочна сироватка, сироваткові білки, незамінні амінокислоти, технологія.

Keywords: albumin cheeses, whey, whey proteins, essential amino acids, technology.

Постановка проблеми. Побічним продуктом виготовлення сичужного сиру є сироватка, яку використовують для виробництва молочного цукру, концентрату сироваткових білків, на корм тваринам. Крім того, сироватку можна використовувати і для виробництва альбумінових сирів. Молочна сироватка містить білки, жири, лактозу, молочну кислоту, вітаміни і мінерали, а також корисні мікроорганізми. У ній міститься білок альбумін, який і є основним компонентом сироваткового сиру [2, 5].

У різних країнах і регіонах світу альбумінові сири мають різні назви. Так, у Карпатах – це вурда, у Румунії і Молдові – урда (urda), у Греції – мізіфра (mizithra), на Кавказі (у різних регіонах) – налугі, лора, лорек, хачо, у Норвегії – бруност

(brunost), міісжуусто (meesjuusto) у фінів, мюсеост (myseost) у датчан, місіостур (mysuostur) в ісландців, у Швеції – молькенкезе (із сироватки, яку отримують із козячого молока) і місост (mysost) із сироватки з коров'ячого молока, в Італії – це рікотта, у деяких регіонах Німеччини – зігер (Ziger), бранкезе (Braunkäse), на Кіпрі – анурі (anari). Усі ці сири набагато менш калорійні, ніж більшість традиційних твердих сирів, що робить альбумінові сири ідеальним продуктом для дієтичного харчування [1, 4].

Національні рецептури сирів із сироватки відрізняються в основному температурою приготування, закваскою, пропорцією сировини. Також різною може бути подальша обробка отриманого сиру: досягнення потрібної жирності, консистенції, ароматизація. Регулюючи вуглеводний, жировий і водно-сольовий склад, використовуючи різні методи обробки сировини, а також різні смакові й ароматичні речовини, можна створювати принципово нові види сироваткових сирів із гарними органолептичними та структурно-механічними властивостями [3].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Альбумінові сири мають відмінності в технології, різні на смак і колір, але об'єднує їх загальна сировина – молочна сироватка [1, 4]. Залежно від сировини, яку використовують для виготовлення альбумінових сирів, їх класифікують на такі: сири з молочної сироватки та сири із суміші молочної сироватки і молока. Співвідношення білків сироватки до казеїну в альбумінових сирах повинно становити не менше як 1 : 1, а жирова фаза альбумінових сирів повинна містити тільки молочний жир. Розглянуті продукти з погляду колоїдної хімії та реології є структурованою, комбінованою полідисперсною системою, у якій частинки дисперсної фази і дисперсного середовища, взаємодіючи між собою, утворюють структуру з певними властивостями. Отже, під час розроблення технології цих продуктів основну складність становить формування структури продукту, надання йому функціональних властивостей пребіотичного та пробіотичного напрямів. Тому раціональне використання білкових ресурсів із високою біологічною цінністю є важливою проблемою забезпечення населення повноцінними білками [5].

До найбільш перспективних розробок цього напрямку слід віднести створення харчових продуктів на основі традиційних технологій та популярних серед населення рецептур, що визна-

чає найменші виробничі витрати при впровадженні її у виробництво і ефективні показники реалізації готової продукції.

Метою дослідження є розробка технології альбумінової пасти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для підвищення біологічної цінності та збільшення виходу продукту в рецептурі використовували ретентат молочної підсирної сироватки виробництва ТОВ «Лубенський молокозавод», отриманий з переробки підсирної сироватки, методом концентрування її на ультрафільтраційній установці до масової частки сухих речовин 20–21.

Першим етапом роботи було проведення органолептичної оцінки ретентату молочної підсирної сироватки (табл. 1).

Таблиця 1 – Органолептичні показники ретентату

Назва показника	Характеристика ретентату молочної сироватки
Зовнішній вигляд, колір	Однорідна рідина солом'яно-жовтого кольору, без сторонніх домішок, з незначним білковим осадом
Смак і запах	Чистий, властивий молочній сироватці, злегка солодкуватий, без сторонніх присмаків і запахів

Також було проведено аналіз фізико-хімічних показників складу ретентату молочної сироватки (табл. 2).

Таблиця 2 – Фізико-хімічні показники ретентату молочної сироватки

Назва показника	Отримані результати
Густина, кг/м ³	1 087
Титрована кислотність, °Т	40
Активна кислотність, рН	6,05
Ступінь чистоти за еталоном, група	I
Масова частка сухих речовин, %	20,1
Масова частка жиру, %	0,08
Масова частка білку, %	4,03
Масова частка лактози, %	17,6

Найбільший вихід білкової маси (25,8±0,10 г) встановлено при хлоркальцієвому способі виділення білків, дещо менший – 25,3±0,08 г – при кислотнo-лужному способі. Титрована кислотність АМ (альбумінової маси) отриманої хлоркальцієвим та

кисотно-лужним способом складала 41 і 45 °Т відповідно, що впливало на смак – він був прісний і слабо виражений. АМ отримана кислотним способом мала вихід білкової маси менший, ніж при хлоркальцієвому й кислотно-лужному способах – 25,1 г та підвищену кислотність 95 °Т, що надавало їй надлишковий кисломолочний смак. При тепловому способі виділенні білків, встановлено найменший вихід альбумінової маси – 24,9 г, проте вона була найкраща за смаковими якостями.

АМ за класичною технологією отримують відварюванням із молочної сироватки. Сироватку, отриману під час виробництва сиру, фільтрують, нагрівають до 93...95 °С і витримують у ємкостях при цій температурі 2–3 год. Далі її охолоджують холодною водою, що міститься у міжстінному просторі ємкості. Сироватку зливають через штуцер. Альбуміновий згусток, що залишився, вибирають у лавсанові мішки і пресують до отримання продукту з вмістом води не більше 80 %. Готовий сир має кремовий колір і чистий смак з характерним присмаком альбуміну.

Із метою отримання готового продукту зі збалансованим складом пропонуємо на основі АМ розробити інноваційний продукт, який буде відповідати сучасним вимогам харчування людини.

Сировиною для вироблення сирної пасти служила свіжа альбумінова маса, хімічні й мікробіологічні показники якої наведені в таблиці 3.

Для отримання готового продукту з необхідними мікробіологічними показниками та подовження термінів зберігання САП (сирної альбумінової пасти) в технологічний процес була включена операція термічної обробки пасти при 75 °С з витримкою протягом 5 хвилин.

У зв'язку з наявністю специфічного альбуміну присмаку, присутнього в АМ, у подальшому доцільно підібрати смако-ароматичні інгредієнти, що не мають гострого смаку та дослідити продукт у процесі зберігання.

Таблиця 3 – Хімічні та мікробіологічні показники альбумінової маси

Найменування показника	Значення показника
Масова частка сухих речовин, %	26,0±0,5
Масова частка жиру, %	–
Титрована кислотність, °Т	90+5

Найменування показника	Значення показника
КМАФАнМ, КУО/г $\times 10^3$	8,4 $\pm$ 1,7
БГКП, н.в.ч./г $\times 10^4$	Не виявлені в 0,1 г
Дріжджі, КУО/г $\times 10^4$	Не виявлені в 0,1 г
Пліснява, КУО/г $\times 10^3$	Не виявлені в 0,1 г

Висновок. У ході роботи було визначено основні фізико-хімічні та мікробіологічні показники сирної альбуминової пасти, у подальших дослідженнях буде підібрано збагачувачі та розроблена рецептура пасти, яка може бути впроваджена на молокопереробних підприємствах у цехах з виробництва кисломолочних продуктів після незначної модернізації виробництва.

Список використаних джерел

1. Білик О. Я. Білковий склад сиру урда / Тези науково-практичної конференції «Стан та перспективи сучасних технологій виробництва харчових продуктів». Вінниця, 28–29 березня 2013 р. С. 62–63.
2. Білик О. Я., Дроник Г. В. Молочна сироватка – цінна сировина для виробництва функціональних продуктів / Науковий вісник ЛНУВМ та БТ імені С. З. Гжицького. Львів, 2009. Т. 11, № 2 (41), Ч. 5. С. 422а–422г.
3. Волкова Т. А., Кравченко Э. Ф. Альбуминная масса и пасты на ее основе / Переработка молока. 2008. № 8. С. 38–39.
4. Евдокимов И. А. Мировые тренды и тенденции развития технологий переработки молочной сыворотки / Материалы Международной научно-практической конференции «Молочная индустрия 2009». Москва : АНО «Молочная промышленность», 2009. С. 75–76.
5. Ткаченко Н. А., Українцева Ю. С., Авершина А. С. Фракційний склад білків у пастах для дитячого харчування / Науковий вісник ЛНУВМ та БТ ім. С. З. Гжицького. 2015. Т. 17, № 4 (64). С. 164–172.

УДК 664.6.022.3:547.455.65

ВИКОРИСТАННЯ ПОРОШКУ ТОПІНАМБУРУ ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ ВІСЬЯНОГО ПЕЧИВА

В. С. Корж, магістр спеціальності 181 Харчові технології
освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

Н. І. Ткач, к. т. н, доцент – науковий керівник

Анотація. Досліджено використання в рецептурі кондитерських виробів порошку топінамбуру для зниження калорійності

та підвищеної біологічної цінності. Визначено вплив вмісту рослинної добавки на фізико-хімічні та структурно-механічні властивості вівсяного печива. Доведена доцільність заміни пшеничного борошна в вівсяному печиві порошком топінамбуру в кількості 10 %. Проведено сенсорну оцінку органолептичних показників готових виробів та показники якості вівсяного печива. Встановлено, що заміна частини пшеничного борошна на порошок топінамбуру, сприяє поліпшенню якості вівсяного печива.

Ключові слова: порошок топінамбуру, інулін, нетрадиційна сировина, печиво вівсяне.

Abstract. The use of Jerusalem artichoke powder in the confectionery recipe to reduce caloric content and increase biological value has been studied. The influence of vegetable additive content on physicochemical and structural-mechanical properties of oatmeal cookies is determined. The expediency of replacing wheat flour in oatmeal cookies with Jerusalem artichoke powder in the amount of 10% has been proved. Sensory evaluation of organoleptic parameters of finished products and quality indicators of oatmeal cookies was performed. It is established that the replacement of part of wheat flour with Jerusalem artichoke powder helps to improve the quality of oatmeal cookies.

Keywords: Jerusalem artichoke powder, inulin, non-traditional raw materials, oatmeal cookies.

Постановка проблеми. Для України дуже важливою проблемою є розробка, розширення та покращення асортименту кондитерських виробів для хворих на цукровий діабет. За останні роки спостерігається тенденція збагачення продуктів харчування різноманітними біологічно активними речовинами рослинного походження.

Одним із шляхів розширення та покращення асортименту діабетичних кондитерських виробів може бути використання сировини, яка має властивість знижувати рівень цукру у крові [1]. Таку властивість має інуліномістка сировина, це – топінамбур, цикорій, часник. Проте, в нашій державі топінамбур чомусь не дуже популярний, широкого застосування він не знайшов, промисловою переробкою практично ніхто не займається.

Топінамбур, на даний час, є найбільш перспективною сировиною як для застосування у вигляді продуктів його переробки на підприємствах: пюре, сиропу, соку, порошку тощо, так і для виготовлення чистого інуліну.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Ефективний розвиток харчової і переробної промисловості передбачає раціональне використання ресурсів, розробку нових видів продукції за сучасними технологіями. Останніми роками актуальним напрямом у хлібопекарській галузі є освоєння нового виду сировини – топіамбуру, ріпаку, кунжуту, шротів олійних культур: льону, гарбузового насіння, горіхів, що мають в своєму складі високоцінні жири, білки, харчові волокна, мінеральні речовини та вітаміни [2, 3].

Найбільш вивченими і широко використовуваними в їжу пребіотиками є інулін та фруктоолігосахариди, що містяться в самих бульбах топіамбуру. Використання порошку з топіамбура як пектину, біоконцентрату інулінових речовин, і легкозасвоюваних зброджувальних цукрів обмежується його специфічними органолептичними показниками якості, наданням виробам незвичного присмаку [4].

Багато напрацювань як вітчизняних, так і закордонних вчених присвятили дослідженню складу топіамбуру, зокрема, Л. Бобрівик, Н. Ф. Степанець, В. І. Вавілов, І. Гулій, Н. В. Ремесло, І. Г. Грінченко, Б. Н. Кахан, В. В. Дорохович, М. М. Калакура, М. І. Пересічний, А. Г. Баранова, С. Я. Корячкина, І. В. Чистова. Результатами всіх цих досліджень підтверджується високий вміст в топіамбурі вітамінів органічних кислот, та мінеральних речовин.

Формулювання мети. Головною метою статті є дослідження способів поліпшення споживчих властивостей та надання борошняним кондитерським виробам оздоровчого призначення за допомогою додавання порошку топіамбуру.

Виклад основного матеріалу дослідження. Одним із етапів проведених досліджень є встановлення доцільності використання у борошняних кондитерських виробках додаванням порошку топіамбуру, так як поєднання борошняної та овочевої сировини з інуліну може суттєво вплинути на якість готового продукту.

Найціннішим компонентом топіамбуру є інулін. Поряд з чистим інуліном у бульбах топіамбуру міститься велика кількість інулідів (полімерів фруктози з меншим ступенем полімеризації). Самі бульби топіамбуру багаті на пектин, дієтичну клітковину, органічні кислоти та вітаміни. Серед важливих макроелементів, які входять до складу топіамбуру, можна

відмітити калій та магній, з мікроелементів – залізо та цинк. Завдяки наявності калію продукти переробки топінамбуру можуть виконувати роль радіопротекторів, тобто захищати організм людини від променевого ураження. Залізо у складі топінамбуру міститься у двохвалентній формі, і це обумовлює чи не малу здатність топінамбуру для лікування малокрів'я у людини. [5].

За контрольний зразок було прийняте вівсяне печиво, виготовлене за стандартною рецептурою.

Під час дослідження було виконано відпрацювання зразків, в яких була проведена заміна частини борошна пшеничного порошком топінамбура в кількості 5, 10, 15 % до маси борошна.

Рецептурне співвідношення борошна і порошку у дослідних зразках з розрахунку 200 г готового печива наведено в табл. 1.

Таблиця 1 – Рецептура дослідних зразків, г

Назва зразка	Борошно пшеничне,		Порошок топінамбуру,	
	у натурі	у сухих речовинах	у натурі	в сухих речовинах
Контроль	70,0	59,85	–	–
Зразок 5 %	66,5	56,85	3,5	3,22
Зразок 10 %	63,0	53,86	7,0	6,44
Зразок 15 %	59,5	50,87	10,5	9,66

На підставі проведених технологічних досліджень можна зробити висновок, що введення порошку топінамбура до складу напівфабрикату з тіста із заміною борошна пшеничного на 5, 10, 15 % порошку, змін в характеристиці тіста не спостерігалось. Воно залишилося пластичним, однорідним за структурою. Вологість відповідала допустимим параметрам і перебувала в межах $4,6 \pm 0,1$ до $8,6 \pm 0,1$ %.

З отриманого тіста були відформовані напівфабрикати виїмкою діаметром 38 мм.

Заготовки випікали при температурі 180 °C протягом 10 хв. Після охолодження визначали органолептичні та основні фізико-хімічні і структурно-механічні показники.

За органолептичними показниками, згідно з аналізом актів дегустації, дослідні зразки відповідали вимогам ДСТУ 3781 – 98 «Печиво. Загальні умови». Однак, необхідно відзначити, що при заміні 15 % пшеничного борошна на порошок топінамбуру,

проявлявся незначний присмак і запах топінамбуру. Найбільш прийнятним варіантом є партія з заміною 10% пшеничного борошна порошком топінамбуру.

Аналіз фізико-хімічних показників якості вівсяного печива наведений в табл. 2.

Таблиця 2 – Фізико-хімічні показники вівсяного печива з порошком топінамбуру

Зразки	Вологість, %	Намочування, %	Лужність, °
Контроль	5,2±0,1	151,67±0,5	0,95±0,1
5 %	5,6±0,1	153,64±0,5	0,90±0,1
10 %	5,8±0,1	155,70±0,5	0,80±0,1
15 %	8,6±0,1	157,52±0,5	0,70±0,1

Вологість даних зразків готового печива зростала в межах 0,4–3,4 % зі збільшенням кількості порошку, що пов'язано з більш високою вологоутримуючою здатністю порошку топінамбуру порівняно з пшеничним борошном.

Підвищення показника намочуваності даних зразків становило в межах від 1,97–5,85 %, що пов'язано також з більш високою вологоємкістю порошку топінамбуру.

Збільшення кількості порошку топінамбуру у рецептурі печива призводить до зниження лужності, обумовленою тим, що в порошку вміщується дещо більша кількість органічних кислот, порівняно з борошном. Таким чином, показники лужності даних зразків печива вівсяного не перевищують 2,0°, що відповідає вимогам ДСТУ.

Аналіз структурно-механічних показників проказав, що зі збільшенням кількості порошку топінамбуру в рецептурі печива щільність і формостійкість незначно зменшуються.

Висновок. Встановлено, що оптимальна кількість введення порошку топінамбуру замість пшеничного борошна становить 10 %. Така заміна позитивно впливає на органолептичні і фізико-хімічні показники вівсяного печива.

Перспективою досліджень є визначення оптимальної кількості порошку топінамбуру на заміну цукру в рецептурі і впливу такої заміни на якість вівсяного печива. Робота з удосконалення технології вівсяного печива з порошком топінамбуру триває.

Список використаних джерел

1. Гніцевич В. А. Нові дані про хімічний склад плодів топінамбура // Вісник ДонДУЕТ. – 2001, № 1 (9). С. 78–82.
2. Іжевська О. П. Удосконалення технології хлібобулочних виробів з використанням шроту насіння льону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. техн. наук : спец. 05.18.01 «Технологія хлібопекарських продуктів, кондитерських виробів та харчових концентратів» / О. П. Іжевська. – Київ, 2017. – 20 с.
3. Носенко Т. Т. Використання макухи ріпаку в технології хліба з суцільнозмеленого зерна пшениці / Т. Т. Носенко, Л. А. Михонік, Т. О. Волощенко // Хлібопекарська і кондитерська промисловість України. 2014. № 12. С. 3–5.
4. Кочнев Н. К. Лечебно-диетические свойства топінамбура. Иркутск : ТОО «Биотек», 1997, 12 с.
5. <http://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6848/1/dvvdvinsmv.tmdbkv.pdf>. (27.10.2020 рік).

УДК 664.681:634.51

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ВІВСЯНОГО ПЕЧИВА З ВИКОРИСТАННЯМ ПРОДУКТІВ ПЕРЕРОБКИ ГОРІХІВ

М. М. Кривошей, магістр спеціальності 181 Харчові технології освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

А. Л. Рогова, к. е. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Досліджено технологічні властивості шротів кедрового та волоського горіхів. Встановлено, що гідрофільні властивості шротів вище, ніж у борошна пшеничного та вівсяного. Визначено, що оптимальним є внесення досліджуваних продуктів переробки горіхів на стадії емульгування разом з іншими рецептурними компонентами – такі вироби мають найменшу щільність та найкращі органолептичні показники. Розроблено технологію та рецептури вівсяного печива зі шротом кедрового горіха та шротом волоського горіха з вмістом добавок 15 % від маси борошна пшеничного.

Ключові слова: печиво вівсяне, шрот кедрового горіха, шрот волоського горіха, органолептичні показники, комплексний показник якості.

Abstract. The technological properties of cedar and walnut meal have been studied. It is established that the hydrophilic properties of meal are higher than that of wheat and oat flour. It is determined that it is optimal to apply the studied products of nut processing at the

stage of emulsification together with other prescription components - such products have the lowest density and the best organoleptic characteristics. The technology and recipes of oatmeal cookies with pine nut meal and walnut meal with the content of additives 15% by weight of wheat flour have been developed.

Keywords: oatmeal cookies, pine nut meal, walnut meal, organoleptic indicators, complex quality indicator.

Постановка проблеми. Одним з пріоритетних напрямків державної політики в області оздоровчого харчування населення є необхідність ліквідації дефіциту мікронутрієнтів з використанням спеціалізованих харчових продуктів. На сьогоднішній день за статистичними даними кондитерські вироби відносяться до харчових продуктів, що користуються попитом у споживачів. Перспективним джерелом харчових волокон, мінеральних речовин та інших функціональних інгредієнтів є побічна продукція олійного виробництва – шроти та жмихи, частка яких складає близько 40 % від обсягу сировини, що переробляється. Цінним джерелом корисних речовин є продукти переробки горіхів – шроти кедрового та волоського горіхів. Зазначена сировина містить значну кількість білків, харчових волокон мінеральних речовин та вітамінів. Це робить перспективним проведення досліджень стосовно використання цих добавок у технології вівсяного печива.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Попит на вироби, які відносяться до групи «здорове харчування» стрімко зростає, ця тенденція поширюється і на борошняні кондитерські вироби. Печиво – продукція, яка користується стабільно високим попитом, як у дорослих, так і у дітей. Приємний смак і розсипчаста структура приваблює споживачів, але печиво вважається висококалорійним продуктом. Один з напрямків моделювання виробів з високими органолептичними показниками та покращеною біологічною цінністю – це спрямований вибір сировини. Добавки з рослинної сировини – не тільки ефективний, але і економічно вигідний спосіб збагачення печива.

Цінною з фізіологічної точки зору сировиною є продукти переробки горіхів – шрот кедрового горіха (ШКГ) та шрот волоського горіха (ШВГ). До їх складу входить значна кількість харчових волокон, білків (38,59 та 33,63 % у ШКГ та ШВГ відповідно), жирів, багатих на поліненасичені жирні кислоти тощо [1, 2]. Білки шротів мають кращий амінокислотний скор порівняно з білками борошна.

Формулювання мети. Мета роботи – розроблення технології вівсяного печива з використанням продуктів переробки горіхів – шроті кедрового та волоського горіхів.

Викладання основного матеріалу дослідження. До складу досліджуваних продуктів переробки горіхів входить значна кількість білків та інших біополімерів (крохмалю, харчових волокон та ін.). Зазначені сполуки мають певні функціонально-технологічні властивості, які визначають їх поведінку під час виробництва харчових продуктів, чинять вплив на структуру, технологічні та споживчі властивості готових виробів та на перебіг технологічних процесів.

Під час формування якості продукції на стадіях емульгування та замісу тіста важливим показником є гідрофільність добавок – здатність до поглинання та утримування вологи. Білок-полісахаридні комплекси продуктів переробки горіхів представлені проламинами, целюлозами, геміцелюлозами, пектиновими речовинами, які входять до їх складу в різному кількісному співвідношенні та мають різні гідрофільні властивості.

Шроті горіхів є дрібнодисперсними порошкоподібними добавками, які схожі за зовнішніми характеристиками з борошном, тому вважали за доцільне характеристики шротів порівняти з аналогічними властивостями борошна пшеничного та борошна вівсяного.

Дослідження показали, що шрот кедрового горіху та шрот волоського горіху порівняно з борошном пшеничним вищого сорту мають більше значення показнику водоутримувальної здатності відповідно в 4 та 5 рази, а у порівнянні з борошном вівсяним – в 2,3 та 2,9 рази, що зумовлене наявністю у складі добавок значної кількості біополімерних гідрофільних сполук.

Важливим етапом розроблення нової технології є визначення стадії внесення добавок. З цією метою досліджували можливість внесення шротів горіхової сировини на таких стадіях:

- емульгування з іншими рецептурними компонентами (спосіб 1);
- замісу тіста в готову емульсію разом з борошном вівсяним (спосіб 2);
- замісу тіста разом з борошном пшеничним (спосіб 3).

Внесення шротів горіхової сировини здійснювали у кількості 15 % від маси борошна пшеничного. Вибір вказаної концентрації добавки зумовлений результатами органолептичної оцінки готових виробів під час пробного лабораторного випікання. По-

рівняння велось відносно зразка без добавки. Оцінку якості готового вівсяного печива проводили за органолептичними показниками та показником щільності.

Дослідження показали наступне: у разі внесення добавок на стадії замісу тіста разом з борошном пшеничним (спосіб 3) щільність вівсяного печива порівняно з контрольним зразком підвищується – до 0,75 та 0,78 для печива з ШКГ та ШВГ (у контролі – 0,71).

Внесення добавок на стадії замісу тіста в готову емульсію разом з борошном вівсяним (спосіб 2) також спричиняє ущільнення готової продукції. Найкращі характеристики за показником щільності набуває вівсяне печиво, до якого горіхові шроти вносилися на стадії емульгування разом з іншими рецептурними компонентами (спосіб 1), що, на наш погляд, можна пояснити позитивним впливом добавок на властивості емульсії.

Оцінка органолептичних властивостей готових зразків вівсяного печива показала, що у разі внесення добавок способом 2 та способом 3 спостерігається наявність хрустоту під час розжовування, що пов'язано з тим, що часточки добавок не встигають поглинути воду. Найбільш близький до контролю – зразок, в якому внесення добавок здійснювалося на стадії емульгування разом з іншими рецептурними компонентами (спосіб 1).

Попередніми дослідженнями визначено, що раціональне дозування продуктів переробки горіхів у технології вівсяного печива має становити 15 % від маси борошна пшеничного. З огляду на вищезазначене розроблено дві рецептури вівсяних виробів: печиво «Тигреня» зі шротом кедрового горіха та печиво «Вівсяно-горіхове» зі шротом волоського горіха з таким вмістом добавок.

Для отримання загальної характеристики рівня якості розроблених видів вівсяного печива проведена його комплексна оцінка порівняно з контрольним зразком. Для більш повного розкриття системи властивостей продукції розроблено ієрархічну структуру показників якості вівсяного печива – «дерево властивостей». Зважаючи на те, що властивості, які включено до дерева, не однакові за значимістю, експертною групою визначено коефіцієнти вагомості одиничних та групових показників якості.

Вираження комплексної оцінки якості виробів отримували в результаті об'єднання групових оцінок властивостей, які розраховували за допомогою адитивної моделі комплексної оцінки з

урахуванням коефіцієнтів вагомості показників. Результати розрахунку представлено в табл.

Таблиця – Комплексні показники якості зразків

Вид вівсяного печива	Комплексний показник якості, од.
Контроль	0,87
Печиво «Тигрєня»	0,97
Печиво «Вівсяно-горіхове»	0,98

Комплексний показник якості всіх досліджуваних зразків вівсяного печива знаходиться в інтервалі, який відповідає оцінці «дуже добре». Однак, за значенням комплексного показнику якості вівсяне печиво «Тигрєня» (з додаванням шроту кедрового горіха) та вівсяне печиво «Вівсяно-горіхове» (з додаванням шроту волоського горіха) перевершують контрольний зразок відповідно на 11,5 та 12,6 %.

Таким чином, внаслідок обчислення комплексного показнику якості доведена ефективність використання продуктів переробки горіхів (шроту кедрового горіха та шроту волоського горіха) під час формування якості вівсяного печива.

Висновок. Запропоновано технологію вівсяного печива з додаванням продуктів переробки горіхів, яка відрізняється від традиційної наявністю добавок, операції їх просіювання та внесенням на стадії приготування емульсії.

Список використаних джерел

1. Шрот кедр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fungodoctor.com.ua/ua/product/shrot-kedra/> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Шрот грецького ореха [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://amrita.net.ua/pi/products_id/1212 (дата звернення: 20.07.2020).

УДК 664.68:641.18

ВПЛИВ ПОРОШКУ М'ЯКОТІ КАВУНА НА ВЛАСТИВОСТІ БІСКВІТНОГО НАПІВФАБРИКАТУ

Д. О. Мамай, магістр спеціальності 181 Харчові технології освіти програма «Технології в ресторанному господарстві»

А. Л. Рогова, к. е. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглянуто можливість використання порошку м'якоті кавуна в технології бісквітного напівфабрикату. Вне-

сення добавки сприяє збільшенню вологості виробів, зниженню упіку, підвищенню пористості та коефіцієнту підйому. Розроблено рецептуру бісквітного виробу з використанням порошку м'якоти кавуна у кількості 15 % від маси борошна та зниженням вмісту цукру. Виріб збагачується вітаміном С, пектиновими речовинами, харчовими волокнами, мінеральними елементами, має високі органолептичні показники якості.

Ключові слова: бісквітний напівфабрикат, порошок м'якоти кавуна, вологість, упік, органолептичні показники, харчова цінність.

Abstract. The possibility of using watermelon pulp powder in the technology of biscuit semi-finished products is considered. The application of the additive helps to increase the humidity of the products, reduce baking, increase porosity and lifting coefficient. A recipe for a sponge cake product was developed using watermelon pulp powder in the amount of 15 % by weight of flour and reducing the sugar content. The product is enriched with vitamin C, pectin, dietary fiber, mineral elements, has high organoleptic quality indicators.

Keywords: biscuit semi-finished product, watermelon pulp powder, moisture, baking, organoleptic characteristics, nutritional value.

Постановка проблеми. Найбільш швидким, економічно обґрунтованим і прийнятним шляхом поліпшення структури харчування населення є збагачення продуктів харчування, які найбільш споживаються, на корисні речовини. До таких продуктів відносяться борошняні кондитерські вироби. Бісквіти користуються широким попитом у населення. На їх основі виробляють широкий асортимент тортів, тістечок, рулетів. Але це у більшості випадків традиційні бісквіти. Тому доцільним є розроблення бісквітів функціонального призначення.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Джерелом корисних компонентів – харчових волокон, пектинових речовин, органічних кислот мінеральних речовин та вітамінів (в т. ч. вітаміну С, РР, групи В, β-каротину) – є кавун. Крім того, це недорога сировина широко розповсюджена в агрокомплексі України. Це сезонна сировина. У зв'язку з цим рекомендовано її використання в технологіях борошняної продукції у вигляді порошку, отриманого методом активаційного сушіння (за ЮВЕТ-технологією [1]), що дозволяє зберегти наявні в кавуні корисні речови-

ни. Усе це робить перспективним проведення досліджень стосовно використання такого порошку в якості допоміжної сировини під час виготовлення бісквітних виробів.

Формулювання мети. Мета роботи – розробка технології бісквітних виробів з використанням порошку м'якоті кавуна. Для досягнення поставленої мети були обрані наступні завдання: дослідити функціонально-технологічні властивості порошку м'якоті кавуна; його вплив на фізико-хімічні та органолептичні показники якості бісквітного напівфабрикату; розробити рецептуру та технологічну схему приготування бісквітного напівфабрикату з добавкою; оцінити харчову цінність нових виробів.

Викладання основного матеріалу дослідження. Об'єкт дослідження – технологія бісквітного напівфабрикату з використанням порошку м'якоті кавуна.

Кавун має низку корисних для організму людини властивостей: покращує перистальтику кишечника за рахунок клітковини, є сильний сечогінний засіб, у зв'язку з цим застосовується при сечокам'яній хворобі. Рекомендується хворим на цукровий діабет, при недокрів'ї, ожирінні. Уповільнює старіння – за рахунок високого вмісту фолієвої кислоти, наявності антиоксидантів та інших біологічно активних речовин [2].

Таким чином, можна зазначити, що кавун є джерелом значної кількості корисних для людини нутрієнтів. Однак м'якоть кавуна містить велику кількість води (96 %), тобто зазначені речовини знаходяться в «розбавленому» вигляді. У зв'язку з цим основну увагу приділяють отриманню концентратів з кавуна шляхом висушування м'якоті до вологості 6–7 %.

До складу порошку м'якоті кавуна, отриманого методом активаційного сушіння, входять харчові волокна, органічні кислоти, мінеральні речовини і вітаміни. Вміст вітаміну С, наприклад, становить від 70,85 до 80,15 мг/100 г.

У якості контрольного зразку обрано бісквіт з какао-порошком, виготовлений за рецептурою № 6 [3]. Внесення порошку кавуна здійснювали на стадії замісу тіста після попереднього змішування з борошном та з какао-порошком. Дослідженню підлягали зразки бісквіту з вмістом добавки 5, 10, 15 та 20 % від маси борошна. Зважаючи на те, що до складу порошку м'якоті кавуна входить значна кількість моно- та дисахаридів (68,84 %) зменшували на відповідну кількість рецептурний вміст цукру.

Серед фізико-хімічних показників якості досліджуваних зразків оцінювали вологість, пористість, коефіцієнт підйому, упік. Згідно з нормативною документацією вологість випеченого бісквіту з какао-порошком має становити 24 ± 3 %. Використання порошку м'якоті кавуна сприяє незначному підвищенню вологості виробів, що зумовлене високими гідрофільними властивостями добавки, які надають їй пектини та клітковина. Крім того, до вмісту порошу входить певна кількість глюкози та фруктози, яким притаманні високі вологоутримувальні властивості.

Підвищення вологості виробів є причиною зниження втрат виробом води в процесі випікання, як наслідок, спостерігається зниження упіку бісквітних напівфабрикатів. Зокрема, у зразку з максимально досліджуваним вмістом добавки (20 % від маси борошна) значення упіку нижче, порівняно з контрольним на 14 відносних відсотка. Таким чином, вихід виробів при внесенні до рецептури порошку м'якоті кавуна підвищується.

Споживчі властивості бісквітів значною мірою залежать від структурно-механічних характеристик м'якушки, які можна оцінити за коефіцієнтом підйому тіста під час випікання та за пористістю готової продукції. Встановлено, що за умов дозування порошку м'якоті кавуна у кількості до 15 % значення цих показників підвищується, зокрема, пористість бісквітів з таким вмістом добавки зростає з 75 до 86 %, а коефіцієнт підйому – на 23,1 % порівняно з контролем.

Підвищення зазначених показників, на наш погляд, зумовлене тим, що до складу добавки входять пектинові речовини (5,55 %), яким притаманні поверхнево-активні властивості, що може спричиняти покращення піноутворення в бісквітному тісті. Погіршення структурно-механічних властивостей бісквітних виробів із вмістом добавки більше 15 %, пояснюється тим, що розмір частинок добавки складає до 100 мкм, а борошна – 40 мкм. Внаслідок цього відбувається обтяження тістової заготовки і осідання виробу. Також, добавці притаманна більш висока щільність, що перешкоджає підйому тіста при її великих концентраціях у рецептурі.

Споживчі властивості виробів з бісквітного тіста, окрім фізико-хімічних показників, значною мірою визначаються органолептичними характеристиками.

Додавання порошку м'якоті кавуна у кількості до 10 % не оказує впливу на органолептичні властивості бісквіту – продукція має правильну форму, не підгорілу, глянцевою, без ушкоджень поверхню, рівномірний коричневий колір скоринки. Внесення добавки в кількості до 15 % сприяє збільшенню підйому виробів, бісквіти мають добре пропечену рівномірну пористість, правильну форму. Для зразку з 15 % властива матовість поверхні, поява приємного присмаку та запаху. Підвищення вмісту добавки до 20 % супроводжується погіршенням пористості виробів (вона стає нерівномірною, м'якуш містить багато порожнин), на поверхні з'являються підриви, ступінь підйому – нерівномірний, що погіршує форму. Відчувається сильно виражений присмак і аромат добавки.

Таким чином, зважаючи на проведені фізико-хімічні і органолептичні дослідження, встановлено, що раціональне дозування порошку м'якоті кавуна у технології бісквіту з какао-порошком складає 15 % від маси борошна зі зменшеною кількістю цукру в рецептурі.

Розроблений продукції властива покращена порівняно з традиційним зразком харчова цінність (табл.).

Таблиця – Харчова цінність продукту

Показник	Контроль	З добавкою
Білки, %	12,1	12,25
Жири, %	7,14	7,18
Вуглеводи, %	54,5	54,07
Харчові волокна, %	0,85	1,02
Пектинові речовини, %	0,00	0,26
Калорійність, ккал	332,33	332,15

За вмістом білків, жирів, вуглеводів та калорійністю розроблений продукт майже не відрізняється від контрольного зразка. Однак бісквіт з добавкою характеризується більшою кількістю (на 20 %) харчових волокон, наявністю пектинових речовин, які відсутні у контрольному зразку.

Бісквіт з порошком м'якоті кавуна порівняно з контролем збагачений на калій (на 17,8 %), кальцій (на 21,7 %), магній (в 3,6 рази), залізо (на 16,9 %), мідь (на 34,8 %), цинк (на 13,6 %).

Відмічається, що внесення порошку м'якоті кавуна сприяє підвищенню вмісту вітамінів. Зокрема, кількість β -каротину в

продукції зростає в 3 рази, ніацину – на 8,4 %, рибофлавіну – на 7,1 %. Крім того, виріб значно збагачується вітаміном С, який відсутній в зразку без добавки.

Висновок. Таким чином, використання порошку м'якоти кавуна в технології бісквіту є доцільним, так як суттєво підвищується харчова цінність продукту. Крім того, вироби мають гарні органолептичні показники якості.

Список використаних джерел

1. ЮВЭТ-технологии [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uvet.info/ru/uvet-technology.html> (дата звернення: 20.07.2020).
2. Кавун: калорійність, хімічний склад, корисні властивості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dovidka.biz.ua/kavun-kaloriynist-himichniy-sklad-korisni-vlastivosti/> (дата звернення: 20.07.2020).
3. Сборник рецептур мучных кондитерских и булочных изделий для предприятий общественного питания. Москва : Экономика. 1986. 300 с.

УДК 664:67.02

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ НАПОЇВ ОЗДОРОВЧОГО СПРЯМУВАННЯ НА ОСНОВІ МОЛОЧНОЇ СИРОВИНИ

О. В. Марусенко, магістр спеціальності 181 Харчові технології освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

А. Б. Бородай, к. вет. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті показано доцільність використання молочної та ягідної сировини у технології функціональних напоїв.

Abstract. The article shows the expediency of using whey and berry raw materials in the technology offunctional drinks.

Ключові слова: напої, молочна сироватка, обліпиха, смородина, біологічно активні речовини.

Keywords: drinks, whey, buckthorn, currant, biologically active substances.

Постановка проблеми. Більшість населення України сьогодні живе й працює у прискореному ритмі, віддаючи більшу частину свого часу роботі й нехтуючи правилами здорового харчування, необхідності повноцінного сну та відпочинку. За таких умов функціональне харчування може бути використане з ме-

тою попередження розвитку перевтоми і виснаження організму [3, 4].

Для закладів ресторанного господарства та підприємств, які прагнуть організувати надання послуг харчування відповідно до принципів здорового харчування, впровадження напоїв оздоровчого спрямування сприятиме зростанню інтересу споживачів, які дотримуються здорового способу життя й харчування. Споживання молочно-рослинних напоїв зростає у весняно-літній період, оскільки відвідувачі сприймають їх як освіжаючі сезонні напої, але поза їх увагою залишаються оздоровчі властивості, тому варто звернути на них увагу, наприклад, вказавши у меню калорійність напою, підвищений вміст окремих мікронутрієнтів та відсоток задоволення потреби у них за рахунок споживання порції напою відповідно до Норм фізіологічних потреб населення України в основних харчових речовинах та енергії [3].

Процедура проєктування рецептури полягає у виборі харчової основи й ефективних функціональних інгредієнтів для її збагачення на основі аналізу їх нутрієнтного складу, а також у підборі таких масових часток кожного з них, які забезпечують необхідний кількісний і якісний склад рецептурної композиції [1, 2, 5].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Покращення якісної адекватності харчування, інакше кажучи забезпечення відповідності хімічного складу харчового раціону фізіологічним потребам людського організму – це покликання функціональних продуктів. До розряду функціональних продуктів, належить той харчовий продукт, у складі якого біозасвоюваний функціональний інгредієнт міститься у кількості 10–50 % від середньої добової потреби в належному нутрієнті [3, 4]. Необхідно звернути увагу на те, що обмеження кількісного вмісту функціонального складника у функціональному продукті харчування спричинений тим, що використання цього продукту у складі звичайного раціону харчування має бути постійним. Його можуть включати й інші харчові продукти певною кількістю та спектром потенційних функціональних складників. Загальна сума біологічно засвоюваних функціональних нутрієнтів у травному тракті, які потрапляють до організму, не має перевищити добову фізіологічну потребу в них здорового організму, оскільки це супроводжується виникненням небажаного побічного ефекту [3].

Молочна сироватка доки не знайшла належного застосування у технології харчових продуктів. Враховуючи невичерпаний інноваційний потенціал цієї сировини, нами запропоновано розробити технологію напою із використанням сироватки та соками ягід. Сироватка практично не має в своєму складі жирів, багата цінними білками. До того ж, молочний цукор, який міститься в сироватці, легко засвоюється організмом. У сироватці містяться також цінні мінеральні речовини: калій, кальцій, магній, фосфор і багато вітамінів. Вона допомагає організму виводити шлаки і зайву рідину, а також розщеплює шкідливі відкладення без шкоди для здоров'я. При багатосторонньому науковому дослідженні були встановлені корисні властивості сироватки: позитивний вплив на мікрофлору кишечника, функції нирок та печінки; буферний ефект сироваткових білків позитивно впливає на кислотнолужні метаболізми в організмі; білки сироватки легко засвоюються, завдяки чому організм отримує всі вище вказані корисні компоненти [5].

Використання молочної сироватки в поєднанні з ягідною сировиною дозволить отримати збалансовані продукти з гарними органолептичними показниками, а також підвищити вміст біологічно-активних речовин у раціоні харчування всіх груп населення.

Метою дослідження є використання молочної та ягідної сировини в технології напоїв оздоровчого спрямування. Базовою сировиною для напоїв було обрано сироватку, до якої запропоновано додавати сік/пюре ягід обліпихи або смородини. Харчову й біологічну цінність сировини та отриманого нового продукту оцінювали розрахунковим методом, функціонально-технологічні властивості та фізико-хімічні показники визначили з використанням стандартних методик.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ягоди обліпихи та смородини, використані в дослідженнях, були зібрані в сезон їхнього урожаю на території Полтавської області. Аналізували ягоди у стадії споживчої стиглості.

Спочатку визначили хімічний склад молочної та ягідної сировини (табл. 1 і 2).

Моделювання дослідних зразків проводили, враховуючи фізіологічну потребу людини у вітаміні С (близько 95 мг).

Таблиця 1 – Фізико-хімічний склад ягід ($n = 3, p \leq 0,05$)

Назва показника	Од. виміру	Обліпіха	Смородина
Сухі речовини	%	13,2	12,7
Пектинові речовини	%	0,7	0,9
Титрована кислотність	%	2,1	3,4
L-аскорбінова кислота	мг/100 г	45,5	41,3

Також зважали на те, що при високотемпературній пастеризації продукту близько 20 % вітаміну С руйнується.

Таблиця 2 – Хімічний склад молочної сироватки ($n = 3, p \leq 0,05$)

Назва показника	Од. виміру	Показник
Масова частка сухих речовин, у т.ч.:	%	5,65
масова частка жиру	%	0,30
масова частка білку	%	0,82
щільність	кг/м ³	1022
титрована кислотність	°Т	54
активна кислотність	од. рН	4,6

Таблиця 3 – Органолептичні показники напою «Смородинка»

Назва показника	Значення показника
Зовнішній вигляд та консистенція	Однорідна рідина, без осаду.
Смак і запах	Чисті, без сторонніх присмаків і запахів, злегка кислуватий смак зумовлений соком смородини
Колір	Фіолетовий, обумовлений внесенням соку смородини, рівномірний по всій масі

Технологія приготування напою складалася з кількох етапів: отримання ягідного соку, змішування компонентів та охолодження. На першому етапі мили, сортували, бланшували ягоди обліпіхи, смородини та вичавлювали на соковичавлювальному апараті або протирали через сито для отримання соку/пюре. На другому етапі з'єднували сік, цукор та сироватку, пастеризували продукт. На третьому етапі змішану масу розливали у ємкості та охолоджували.

У процесі зберігання напою при температурі $(4\pm 2)^\circ\text{C}$ органолептичні й фізико-хімічні показники протягом перших 72 годин істотно не змінювалися. При подальшому зберіганні відбувалися зміни смаку, запаху, консистенції та кислотності.

Таблиця 4 – Фізико-хімічні показники продукту

Найменування показника	Значення показника для напою
Титрована кислотність, $^\circ\text{T}$	80
Густина, г/см^3	1,025
Масова частка жиру, %	0,25
Вміст сухих речовин, %	7,3
Вміст білку, %	0,76
Вміст лактози, %	4,84
Температура охолодженого продукту, $^\circ\text{C}$	4 ± 2

Мікробне число й кількість патогенних та умовно-патогенних мікроорганізмів у продукті протягом 72 годин не перевищували вимоги нормативної документації.

Висновок. Удосконалення технології напоїв оздоровчого спрямування дозволить розширити асортимент функціональних продуктів. Соціальний ефект впровадження технології полягає у забезпеченні населення України продуктами з високим вмістом біологічно активних речовин.

Список використаних джерел

1. Молочні коктейлі для профілактичного харчування / М. В. Рудавська, О. М. Ганич, В. О. Лизогуб, В. І. Равінський. Довкілля і здоров'я людини : міжнар. наук.-практ. конф., 17–19 квіт. 2008 р. : матеріали. Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, НДІ фітотерапії, 2008. С. 238–241.
2. Назаренко Ю. В., Ященко С. Ю. Особливості використання молочної сироватки та ретентату, отримання високоякісних напоїв оздоровчого спрямування. Збірник наукових праць ХДУХТ. Харків, 2016. № 2 (23). С 127–142.
3. Рудавська Г. Б., Тищенко Є. В., Притульська Н. В. Наукові підходи та практичні аспекти оптимізації асортименту продуктів спеціального призначення : монографія. Київськ. нац. торг.-екон. ун-т. Київ : [б. и.], 2002. 370 с.
4. Шемета О. О., Дожук К. М. Функціональне харчування – новий підхід до здорового способу життя. Ліки України. № 1 (186). 2015. С. 24–27.

5. Шингарева Т. И., Павлистова Н. А. Разработка новых видов молочных белковых продуктов для здорового питания. Харчові добавки. Харчування здорової та хворої людини : матеріали VII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. Кривий Ріг : ФОП Чернявський Д. О., 2016. С. 122.

УДК 664.68:613.24

ВИКОРИСТАННЯ КУНЖУТНОГО ШРОТУ В ТЕХНОЛОГІЇ КЕКСІВ

Ю. О. Масич, *магістр спеціальності «Харчові технології», освітньої програми «Технології в ресторанному господарстві»*
Н. В. Олійник, *к. т. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Розглянута можливість використання вторинної рослинної сировини (кунжутного шроту) при виготовленні кексів з метою підвищення їх біологічної цінності та розширення асортименту функціональних борошняних кондитерських виробів.

Ключові слова: вторинна сировина, шрот, кунжут, функціональні харчові продукти, борошняні кондитерські вироби.

Abstract. The possibility of using secondary vegetable raw materials (sesame schrot) in the manufacture of cupcakes in order to increase their biological value and expand the range of functional flour confectionery.

Keywords: secondary raw materials, schrot, sesame, functional food products, flour confectionery.

Постановка проблеми. Сучасна епоха – це епоха бурхливого розвитку науки і техніки, неконтрольованого зростання населення Землі, поступової деградації природного середовища під впливом негативних антропогенних чинників. Однією із визначальних рис нинішнього етапу розвитку суспільства є те, що проблема збереження здоров'я населення, збільшення тривалості життя кожного індивіда перестала бути сферою уваги лише біології та медицини і посіла значне місце в розвитку новітніх харчових технологій, визначаючи їх напрям та пріоритети. Дослідження нутриціологів свідчать про те, що в сучасному суспільстві одне лише традиційне харчування неминуче призводить до тих чи інших видів харчової недостатності [1].

Конструювання, виробництво та споживання нових харчових продуктів може здійснюватися лише на підставі науково обґрун-

тованих і перевірених практикою медико-біологічних принципів, нових технологій перероблення сільськогосподарської та лікарської сировини на оздоровчі продукти і гарантією абсолютної безпеки такої продукції для споживачів.

На сьогодні у виробництві борошняних кондитерських виробів одним із головних завдань, що стоїть перед виробниками, є впровадження інноваційних методів виробництва, використання нетрадиційної сировини у створенні традиційних та функціональних виробів, впровадження прогресивних ресурсозберігаючих технологій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Відомо, що введення рослинних добавок у борошняні кондитерські вироби покращує фізико-хімічні показники готових виробів, збагачує вироби біологічно-активними речовинами, сприяє розширенню асортименту. Дані вироби відрізняються достатньою формостійкістю, мають розвинуту пористість та об'єм. Вказана проблема досліджена у роботах М. Кравченка, Н. Ярошенко, О. Іжевської, І. Козяр, Я. Косінової, О. Писарець, А. Абрамової, К. Рубанки, Т. Давиденко, М. Суботіної, Є. Єгорової, А. Рогової та ін.

Одним із напрямків підвищення харчової цінності продуктів харчування є застосування кунжуту та продуктів його переробки (борошна, шроту, олії). Насіння кунжуту та кунжутний шрот є цінним джерелом харчових волокон, мікро- та макроелементів. Тому продукти переробки кунжуту є раціональною сировиною для збагачення харчових продуктів.

У інституті продовольчих ресурсів НААН України досліджено можливість використання кунжутного шроту в технології бісквітів. Встановлено, що при вживанні 100 г розроблених бісквітів при заміні борошна на кунжутний шрот у кількості 20 % добова потреба у поліненасичених жирних кислотах і мононенасичених жирних кислотах покривається на 10–20 %, а добова потреба кальцію – на 20 % [2].

Досліджено вплив рослинних добавок на показники якості пряників. Введення у рецептуру пряників кедрового або кунжутного борошна сприяє поліпшенню якості пряничних виробів [3].

Використання кунжутного борошна запропоновано при виробництві французького печива-безе. Кунжутне борошно значно перевищує за амінокислотним складом пшеничне борошно за вмістом незамінних амінокислот: валіну, лізину, фенілаланіну та тирозину, треоніну. Дані вироби характеризуються високими органолептичними показниками [4].

Досліджена можливість використання кедрового шроту в технології приготування борошняних кондитерських виробів. Вміст білка у продукті 3,2–5,3 %, а кількість незамінних кислот у ньому втричі більше за кількість незамінних кислот у пшеничному борошні вищого сорту. Також у кедровому шроті містяться полі ненасичені жирні кислоти, токофероли та фосфоліпіди [5].

Існують технології заміни борошна пшеничного на кунжутний шрот при виробництві млинців [6] або ж на борошно кедрове при виробництві пісочного печива [7].

Фірмою Ben Hill Gritten (США) запатентований спосіб виготовлення борошна з відходів виробництва фруктових соків. Відходи змішують з борошном кунжуту і подрібнюють. Цитрусове борошно містить 10,5 % білка, 62,5 % вуглеводів, 2,5 % жиру, 13 % сирої клітковини, 5 % вологи. Використання борошна дозволить збагатити вироби корисними речовинами, підвищити органолептичні показники якості продукції.

За аналізом основних досліджень і публікацій, актуальним є доцільність використання продуктів переробки насіння кунжуту в харчових технологіях.

Серед широкого асортименту харчових продуктів високою популярністю у населення користується кондитерська продукція, в тому числі і борошняні кондитерські вироби. Нами досліджується можливість використання кунжутного шроту як біологічно активної сировини у виробництві kekсів.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення питання можливості використання шроту кунжутного насіння у виробництві kekсів для отримання виробу з функціональними властивостями.

Виклад основного матеріалу дослідження. При розробці нової рецептури виробів із kekсового тіста за продукт-аналог обрано рецептуру № 82 Збірника рецептур борошняних кондитерських і булочних виробів для підприємств ресторанного господарства. Для отримання продукту лікувальної та профілактичної дії, збагаченого баластними речовинами, добавку у вигляді подрібненого шроту кунжутного насіння додавали у кількості 15, 20, 25 % до маси основної сировини. Перерахунок рецептури проводили за сухими речовинами.

Відповідно до розробленої рецептури проводили визначення основних показників, які характеризують якість kekсових ви-

робів. Одним із таких показників є пористість. Відомо, що пористість визначає засвоюваність виробів, чим більша пористість, тим краща засвоюваність. Пористість дослідних зразків дещо відмінна від контрольного зразку (рис. 1).

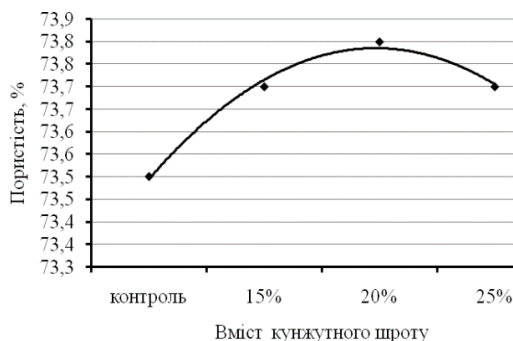

Рисунок 1 – Вплив кунжутного шроту на пористість кексових виробів

Встановлено, що із збільшення кількості внесеної добавки, пористість кексових виробів зростає при заміні пшеничного борошна на кунжутний шрот особливо у кількості 20 %.

При проведенні досліджень було встановлено, що внесення кунжутного шроту також призводить і до підвищення виходу готових виробів. На рис. 2 наведена діаграма залежності виходу готових виробів від кількості внесеної добавки.

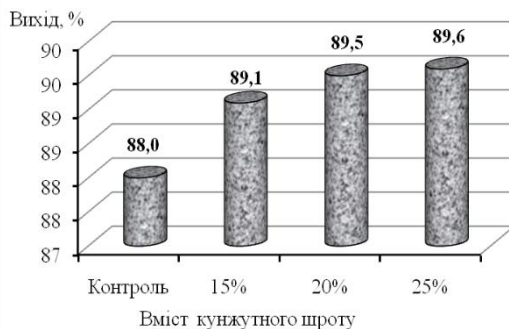

Рисунок 2 – Залежність виходу готових виробів від кількості внесеної добавки

Збільшення виходу кексів відбувається із збільшенням кількості внесеної добавки.

При дослідженні органолептичних показників готових кексів визначено, що нові вироби із заміною пшеничного борошна на 15, 20 % кунжутного шроту мають гарні органолептичні показники. За зовнішнім виглядом вони не поступаються контрольним виробам. Аналізуючи вигляд на розломі можна сказати, що кекси з добавкою мають більшу пористість. Тому вони вищі. У кексів з добавкою у кількості 25 % висота однакова із контролем та не проглядається пориста структура. Він більш щільний та на розломі видно крупне вкраплення добавки більш яскравого забарвлення порівняно з контрольним виробом, під час розжовування відчуються крупинки добавки.

Зовні колір усіх виробів світло-коричневий, окрім 3-го дослідного зразку. Він має коричневий колір. Додавання шроту кунжутного насіння дає приємний смак та аромат спецій. Додавання 25 % кунжутного шроту є нераціональним, тому що смак спецій насичений і дає гіркуватий присмак.

Висновки. Отже, розробка технології кексів із використанням кунжутного шроту є актуальною, так як насіння кунжуту – перспективний біологічно активний інгредієнт для харчової промисловості. Уведення кунжутного шроту, який є вторинною сировиною після отримання кунжутної олії, у рецептуру кексів дозволяє отримати продукцію з високими органолептичними, фізико-хімічними та структурно-механічними показниками якості, знизити собівартість виробу, підвищити поживну цінність, розширити асортимент борошняних кондитерських виробів. Оптимально рекомендовано 20 % заміну пшеничного борошна на шрот кунжутного насіння.

Список використаних джерел

1. Ципріян В. І. Гігієна харчування з основами нутриціології: підручник : у 2 кн. Кн. 1. Київ : Медицина, 2007. 528 с.
2. Абрамова А. Г., Рубанка К. В., Писарець О. П. Використання кунжутного шроту в технології бісквітів функціонального призначення. Інноваційні технології в готельно-ресторанному бізнесі: всеукраїнська науково-практична конференція, 22–23 березня 2017 р. Київ. Київ : НУХТ, 2017. С. 132–137.
3. Кравченко М. Ф., Ярошенко Н. Ю. Дослідження впливу вмісту рослинних добавок на показники якості пряників. Восточно-Европейский журнал передових технологий, 2017. № 5/11 (89). С. 22–31.

4. Давиденко Т. С., Лазоренко Н. П. Використання кунжутного борошна при виробництві французького печива-безе маскарпоне. Нові ідеї в харчовій науці – нові продукти харчовій промисловості: міжнародна наукова конференція присвячена 130-річчю Національного університету харчових технологій. Київ : КНТЕУ, 2014. С. 597.
5. Субботина М. А., Ряполов А. Н. Исследование состава кедровой муки. Технология и техника Агропромышленного комплекса : сб. мат. Всероссийской науч.-практ. конф., 2005. С. 50–52.
6. Іжевська О., Козяр І., Косінова Я. Млинці оздоровчої дії для закладів ресторанного господарства в умовах сучасності. Технічні науки та технології. 2020. № 2 (20). С. 269–277.
7. Рогова А. Л., Іванова О. В., Панасова Т. Г. Підвищення харчової цінності пісочного напівфабрикату за рахунок кедрового борошна. Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України, 2008. № 1 (28). С. 99–102.

УДК 663.05:664.934

РОЗРОБКА РЕЦЕПТУР ПАШТЕТІВ ІЗ М'ЯСА ПТИЦІ ДЛЯ СПЕЦІАЛЬНОГО ХАРЧУВАННЯ

Д. І. Польщиків, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології зберігання, консервування та переробки м'яса»;

М. А. Коваль, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»;

В. О. Лавренчук, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

Л. Б. Олійник, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті представлено нові рецептури м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів для спеціального харчування на основі м'яса та субпродуктів птиці – курей, індиків та перепелів. Рецептури розроблені за принципами харчової комбінаторики на основі поєднання м'ясної сировини та рослинних компонентів, які збагачують продукти на водо- та жиророзчинні вітаміни, мінеральні речовини, складні вуглеводи, у т.ч. баластні. Як рослинні інгредієнти паштетів для спеціального харчування відібрано цвітну капусту, цукіні, моркву, цибулю, айву. Досліджено органолептичні, функціонально-технологічні показники зразків паштетів.

Ключові слова: паштети, спеціальне харчування, харчова комбінаторика, курятина, індичатина, перепелятина, цвітна капуста, цукіні, айва.

Abstract. The article presents new recipes for meat and meat and vegetable pâtés for special nutrition based on poultry meat and offal - chickens, turkeys and quails. The recipes are developed on the principles of food combinatorics based on a combination of raw meat and plant components that enrich products with water- and fat-soluble vitamins, minerals, complex carbohydrates, including ballast. Cauliflower, zucchini, carrots, onions, quinces were selected as vegetable ingredients of pate for special food. Organoleptic, functional and technological parameters of pate samples were studied.

Keywords: pâtés, functional food, food combinatorics, chicken, turkey, quail, cauliflower, zucchini, quince.

Постановка проблеми. Харчування визнано найвагомішим фактором, від якого залежить стан здоров'я населення країни. За оцінками експертів [1], від стану системи охорони здоров'я європейців воно залежить лише на 8–12 %, а від способу життя та харчування – на 52–55 %. Особливо важливо це для людей, які потребують спеціального харчування, а саме відповідного біохімічним, фізіологічним і функціональним особливостям організму: наприклад, дітям шкільного віку, людям похилого віку, хворим на ожиріння, тощо. Тим більше, що такі чинники як якість та безпечність харчування можуть бути контрольованими на 100 % [2, 3]. Тому розширення асортименту продуктів харчування для таких груп споживачі доцільно здійснювати за принципами адекватного харчування.

Класичні рецептури м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів створювалися в основному за органолептичними характеристиками та енергетичною цінністю, без урахування збалансованості продукту за хімічним складом, відповідності фізіологічним потребам тим групам населення, яким вони були рекомендовані для споживання [1]. Таким чином, існуючі рецептури паштетів на м'ясній основі не завжди відповідають сучасним фізіологічним нормам конкретним групам споживачів та оновленій концепції здорового харчування. А створення збалансованих рецептур м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів підвищеної біологічної цінності зі збалансованим хімічним складом відповідає вимогам сучасної науки про харчування. Тому розробка нових та удосконалення наявних технологій та рецептур паштетів із м'яса

та субпродуктів птиці з додаванням нетрадиційних рослинних інгредієнтів з метою поліпшення збалансованості хімічного складу, технологічних та якісних характеристик готової продукції, а також розширення асортименту паштетів для спеціального харчування (геродієтичного, шкільного та для хворих на ожиріння).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження за даною тематикою та значний внесок у дослідження теоретичних і практичних питань, пов'язаних з розробкою та удосконаленням технологій м'ясних паштетів, здійснювали науковці В. В. Євлаш, В. М. Пасічний, Д. В. Гриньова, Є. О. Котляр, О. А. Топчій та ін. Але і на сьогодні залишається нагальною потреба в глибшому та більш детальному дослідженні питань розробки м'ясних паштетів для спеціального харчування окремих груп населення з визначеними особливими харчовими потребами.

Формулювання мети. Метою статті є дослідження перспектив використання рослинних інгредієнтів (цвітної капусти, цукіні, айви), нетрадиційних для м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів із м'яса та субпродуктів птиці (курятини, індичатини та перепелятини) для збагачення продуктів на біологічно активні та есенціальні речовини на основі лабораторних досліджень технологічних та органолептичних характеристик дослідних зразків.

Для досягнення поставленої мети поставлені та вирішені наступні задачі: підібрані рецептури та технології виробництва паштетів, виготовлені дослідні зразки м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів; досліджено ряд технологічних показників паштетів (рН, вологоутримувальну та жирутримувальну здатності); проведено органолептичну оцінку виробів; проаналізовані результати досліджень та зроблені висновки.

Виклад основного матеріалу дослідження. У зв'язку зі збільшенням виробництва м'яса птиці (курятини, індичатини та перепелятини) на вітчизняному ринку науково-практичний інтерес представляє розширення сфери його використання у м'ясній індустрії та закладах ресторанного господарства, розробка та удосконалення рецептур м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів. Для адаптації виробів для спеціального харчування пропонується використовувати нетрадиційну рослинну сировину для оптимізації хімічного складу та технологічних властивостей [1, 4].

За визначенням (ДСТУ 4424:2005 «Виробництво м'ясних продуктів. Терміни та визначення понять») паштетом називають

вирази пастоподібної консистенції з фаршу, виготовленого з вареної та (або) сирі м'ясної сировини з додаванням жиру, з використанням рослинної сировини за рецептурою, запечені в металевій формі або піддані термічній обробці і розфасовані. Традиційні технології виробництва паштетів зазвичай передбачають використання від трьох видів сировини і більше тваринного і рослинного походження, що зумовлює значну кількість, багатостадійність та різноманітність застосовуваних способів технологічного оброблення. У результаті комбінування різних способів оброблення як основної сировини (м'яса та субпродуктів), так і додаткової рослинної сировини таких, як варіння, бланшування, пасерування, обсмажування, гомогенізацію та інші види, створюється можливість багатоваріативності отримання готового продукту [5, 6]. Готові паштети мають вигляд ніжнього однорідного продукту пастоподібної консистенції з приємним оригінальним смаком, запахом і кольором.

У процесі розробки рецептур м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів керувались наявністю вітчизняних м'ясних сировинних ресурсів (м'яса та субпродуктів курячих, індичих та перепелиних) [2], доступністю і економічною доцільністю використання нетрадиційних рослинних інгредієнтів (цвітної капусти, цукіні, айви, моркви, цибулі) [5, 6].

На основі цих інгредієнтів було створено по п'ять рецептур паштетів з м'яса та субпродуктів птиці. Контролем обрано зразок паштету «Брюсельського», виготовленого згідно з ДСТУ 4432:2005 «Паштети м'ясні. Технічні умови» [7]. М'ясну сировину в рецептурах паштетів (куряче, індиче та перепелине м'ясо, печінку курячу та індичу, серце та печінку перепелині) попередньо бланшували. Відібрана м'ясна сировина забезпечує дієтичність, високу засвоюваність та низьку калорійність продукту. Також в рецептуру дослідних зразків входили такі інгредієнти, як цвітна капуста та айва бланшовані, цукіні, морква та цибуля пасеровані, вершки, соняшникова олія рафінована. Поєднання м'ясних та рослинних інгредієнтів дозволяє збалансувати паштети за амінокислотним, жирнокислотним та вітамінним складом.

У табл. 1 наведені оптимальні за органолептичними та технологічними характеристиками рецептури зразків м'ясних та м'ясорослинних паштетів.

Таблиця 1 – Рецептūra м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів

Найменування компонентів	Зразки паштетів		
	1	2	3
Перепелятина бланшована	25		
Серце та печінка перепелині бланшовані	8		
Курятина (філе) бланшоване		42	
Куряча печінка бланшована		10	
Індичатина (стегно) бланшована			35
Індича печінка бланшована			12
Вершки 20 %			18
Цвітна капуста бланшована	29		
Цукіні пасерований		20	
Айва бланшована			12
Морква пасерована	10	5	10
Цибуля пасерована	8	5	8
Соняшникова олія рафінована	8	8	5
Бульйон	12	10	
Вихід	100	100	100
Сіль	1,8	1,8	1,8
Перець чорний подрібнений	0,03	0,03	0,03
Коріандр подрібнений	0,02	0,02	0,02

Для дослідження доцільності використання запропонованих рецептур визначали технологічні показники дослідних зразків паштетів: вологоутримувальну (ВУЗ) та жирутримувальну здатності (ЖУЗ), активну кислотність середовища (рН) [4]. Результати досліджень наведені у таблиці 2.

Таблиця 2 – Технологічні показники паштетів

Показники	Варіант зразків			
	контроль	1	2	3
ВУЗ, %	63,8	66,1	70,9	71,5
ЖУЗ, %	55,3	59,3	61,2	64,4
рН, од.	6,0	6,2	6,2	5,9

Результати показали, що у зразках із відібраних видів м'яса та субпродуктів показник ВУЗ вищий за показник контролю (свинина жирна, печінка свиняча) на 2,3–7,7 %. Здатність змодульованої харчової системи утримувати ліпіди в процесі технологічного оброблення продукту також зростає на 4,0–11,1 %. Це дає можливість робити висновок про достатньо високу ефективність комбінацій м'ясної та рослинної сировини у складі паш-

тетних виробів. Результати визначення показника рН показали мінімальні зміни дослідних зразків порівняно з контролем, що свідчить про позитивний вплив використаних інгредієнтів на активну кислотність м'ясних систем та стабільність розроблених паштетів.

Органолептичну оцінку виготовлених зразків паштетів проводили за 20-ти бальною системою. На рис. 1 зображені профілі сенсорних характеристик м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів. Профілограма показує, що всі органолептичні показники у дослідних зразках паштетів вищі за показники контрольного зразку. Дегустатори максимальну загальну оцінку 18,3 бали отримав зразок 3 (із індичатини з айвою), зразки 1 та 2 отримали приблизно однакову підсумкову оцінку – 17,5–17,7 балів. А контрольний зразок був оцінений у 16,4 бали. Що доводить доцільність використання запропонованих рецептур м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів.

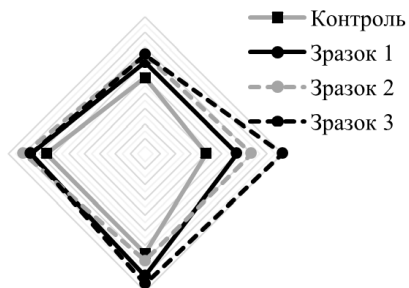

Рисунок 1 – Профілограма органолептичної оцінки паштетів

Висновки. За результатами проведених досліджень можна стверджувати, що запропоновані рецептури паштетів із м'яса та субпродуктів птиці (курятини, індичатини та перепелятини) з використанням нетрадиційних рослинних інгредієнтів (цвітної капусти, цукіні та айви) дозволяють розширити асортимент м'ясних та м'ясо-рослинних паштетів, підвищити їх харчову і біологічну цінність при ефективному впливові на технологічні властивості, гарантувати їх безпечність. Ґрунтуючись на результатах лабораторних досліджень, є необхідність продовжувати роботу над аналітичними дослідженнями біологічної та енергетичної цінності паштетів. Наукова новизна полягає у науковому обґрунтуванні ефективності використання м'яса та субпродуктів птиці у комбінації із рослинними інгредієнтами в складі паштетів.

ної продукції. За хімічним складом та технологією приготування паштети можуть бути рекомендовані для спеціального харчування: зразок 1 – для геродієтичного харчування, зразок 2 – для хворих на ожиріння, зразок 3 – для дітей шкільного віку.

Список використаних джерел

1. Українець А. І. Нові продукти для раціонів військово-службовців / А. І. Українець, Г. О. Сімахіна, Н. О. Стеценко. – Київ : Сталь, 2017. – 292 с.
2. Полегенька М. А. Аналіз сучасного стану виробництва продукції птахівництва в Україні / М. А. Полегенька // Економіка та держава. – 2019. – № 3. – С. 137–143.
3. Сімахіна Г. О. Модифікація харчових продуктів: багатоваріантність підходів та пріоритети / Г. О. Сімахіна, Р. Ю. Науменко // Харчові технології: Наукові праці НУХТ 2018. Т. 24, № 6. – Київ : 2018. – С. 112–119.
4. Антипова Л. В., Глотова І. А., Рогов І. А. Методи дослідження м'яса та м'ясних продуктів. – Москва : Колос, 2004. – 571 с.
5. Олійник Л. Б. Розробка технології паштетів із м'яса перепелів / Л. Б. Олійник, Ж. Ю. Пазюк // Зб. наук. ст. магістрів. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – С. 61–66.
6. Олійник Л. Б. Удосконалення технології паштетів / Л. Б. Олійник, Ю. В. Конєва, В. В. Волощук, Л. А. Овчиннікова // Зб. наук. ст. магістрів. – Полтава : ПУЕТ, 2018. – С. 61–66.
7. ДСТУ 4432:2005. Національний стандарт України. Паштети м'ясні. Технічні умови. – Київ : Держспоживстандарт України, 2006. – 19 с. Чинний від 2006-07-01.

УДК 664.683

УДОСКОНАЛЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ВИГОТОВЛЕННЯ КОНДИТЕРСЬКИХ ВИРОБІВ З ВИКОРИСТАННЯМ БОРОШНА З ВІВСА ГОЛОЗЕРНИХ СОРТІВ

А. Ю. Скляр, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

Є. М. Галушинський, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

С. П. Охремчук, магістр спеціальності 181 Харчові технології, освітня програма «Технології в ресторанному господарстві»

Ю. Г. Наконечна, к. т. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті наведено результати досліджень впливу вівсяного борошна на фізико-хімічні та структурно-механічні

властивості заварного тіста та якість заварних напівфабрикатів, з метою створення нового асортименту виробів із підвищеною харчовою цінністю, оригінальними смаковими властивостями, зменшеною калорійністю. Науково обґрунтовано інноваційну технологію заварних напівфабрикатів з підвищеною харчовою та біологічною цінністю. Установлено, що під час заміни пшеничного борошна на вівсяне у кількості від 10 % до 50 %, готовий виріб має найкращі органолептичні та фізико-хімічні показники.

Ключові слова: інноваційна технологія, вівсяне борошно, заварне тісто, заварний напівфабрикат, харчова цінність, структурно-механічні властивості.

Abstract. The article presents the results of research on the effect of oatmeal on the physicochemical and structural-mechanical properties of custard dough and the quality of custard semi-finished products, in order to create a new range of products with high nutritional value, original taste, reduced calories. Innovative technology of custard semi-finished products with increased nutritional and biological value is scientifically substantiated. It is established that when replacing wheat flour with oatmeal in the amount of 10% to 50 %, the finished product has the best organoleptic and physicochemical parameters.

Keywords: innovative technology, oatmeal, custard dough, custard semi-finished product, nutritional value, structural and mechanical properties.

Постановка проблеми. Борошняна кондитерська продукція представлена великою групою виробів, різноманітною за своїм асортиментом, зовнішнім виглядом, ароматом та смаком [1]. Основною сировиною в технології борошняних кондитерських виробів є борошно, цукор, жири, яєчні та молочні продукти. На їх частку припадає близько 90 % усієї сировини, що використовується. Однак більшість кондитерських виробів бідні на вітаміни та біологічно активні речовини, за рахунок їх відсутності в основній сировині, або руйнації під дією високих температур під час випікання [2, 3].

Сучасні тенденції до споживання продуктів зі зниженою калорійністю та підвищеною харчовою і біологічною цінністю потребують інноваційних рішень у процесі створення нового асортименту кондитерських виробів. Споживчі властивості кондитерських виробів, зокрема із заварного тіста, залежать від

якості рецептурних компонентів, їх хімічного складу та технологічних властивостей. Тому одним із пріоритетних напрямків у процесі створення інноваційних технологій продукції з підвищеним вмістом біологічно активних речовин є використання нових видів нетрадиційної для кондитерської галузі сировини.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Для підприємств харчової промисловості актуальною є задача розширення сировинної бази борошна за рахунок використання альтернативної сировини, яка дасть можливість повністю або частково замінити пшеничне борошно на інші види борошна з метою збагачення харчового продукту біологічно активними речовинами. Розробками вітчизняних та закордонних вчених В. В. Дорохович, Н. П. Лазоренко, О. М. Шаніна, І. В. Галясний, Г. П. Хомич, К. Г. Іоргачова, Н. П. Івчук, та ін. підтверджена актуальність і доцільність розробки технологій кондитерських виробів оздоровчого призначення. Літературний огляд показав, що вівсяне борошно з голозерних видів вівса слугує джерелом таких корисних компонентів, як білки, полісахариди, рослинні харчові волокна, амінокислоти, вітаміни, ферментів, мікро- та мікроелементів, у тому числі кремнію, марганцю, селену, магнію, кальцію, заліза [4]. Вівсяне борошно за складом амінокислот є наближеним до цінного м'язового білка, що робить його відмінною сировиною у виробництві дієтичних продуктів. Вівсяне борошно містить у своєму складі багато легкозасвоюваних вуглеводів, більше того, воно сприяє утворенню в організмі людини гормону серотоніну, який відповідає за гарний настрій [5]. Борошно з голозерних сортів вівса дуже добре підходить для випікання борошняних кондитерських виробів. Включення в раціон продуктів, що містять у своєму складі вівсяне борошно покращує роботу нервової системи, захищає серцево-судинну систему, зміцнює організм і регулює обмінні процеси [6].

Формулювання мети. Метою досліджень, поданих у статті, є вивчення фізико-хімічних і технологічних властивостей борошна з голозерного вівса і його вплив на структурно-механічні властивості заварного тіста та якість заварного напівфабрикату з нього, з метою створення нового асортименту виробів із підвищеною харчовою цінністю, оригінальними смаковими властивостями, зменшеною калорійністю.

Із метою визначення оптимального дозування вівсяного борошна голозерних сортів вівса проводилися дослідження з його

впливу на органолептичні, фізико-хімічні та структурно-механічні властивості напівфабрикатів і готових виробів.

Оцінку органолептичних показників якості заварного напівфабрикату здійснювали за наступними диференційними показниками: смак і запах, форма, стан поверхні, вигляд у розломі. Органолептична оцінка якості заварного напівфабрикату показала, що під час внесення до рецептурного складу вівсяного борошна в кількості від 10 до 50 % заварний напівфабрикат має приємний смак, аромат та досить велику повітряну камеру на розрізі. Установлено, що під час заміни пшеничного борошна на вівсяне у кількості до 30 %, готовий виріб має найкращі органолептичні показники.

Для формування в'язко-еластичних властивостей тіста і текстурних властивостей виробів важливе значення має процес заварювання борошна. Як показали результати досліджень структурно-механічних властивостей модельних зразків тіста, з частковою заміною пшеничного борошна на борошно вівса в кількостях 10 %, 20 %, 30 % та 50 % на цій стадії формуються безперервні матриці білково-полісахаридних комплексів вівса і матриці конденсаційних комплексів клейковини пшениці, які визначають майже однакові значення пластичної деформації цих зразків заварного тіста.

Заварне тісто з використанням вівсяного борошна відрізняється своїми фізико-хімічними характеристиками в порівнянні з контрольним зразком. Структурно-механічні властивості заварного тіста проводили на структурометрі СТ-2, отримані дані наведені в табл. 1.

Таблиця 1 – Деформаційні характеристики зразків заварного тіста

Назва зразка	Н загальна, мм	Н пластичн., мм
1. Заварне пшеничне тісто (Холодна вода 20 °С)	19,500	19,500
2. Прісне вівсяне тісто (Холодна вода 20 °С)	2,789	2,789
1. аварне пшеничне тісто (Гаряча вода 95 °С) контроль	10,453	10,453
2. Заварне тісто (Гаряча вода 95 °С) 10 % вівсяного борошна	10,021	10,021

Назва зразка	Н загальна, мм	Н пластичн., мм
3. Заварне вівсяне тісто (Гаряча вода 95 °С) 30 % вівсяного борошна	9,852	9,852
4. Заварне вівсяне тісто (Гаряча вода 95 °С) 50 % вівсяного борошна	9,647	9,947
5. Заварне вівсяне тісто (Гаряча вода 95 °С) 50 % вівсяного борошна	9,563	9,563
6. Заварне вівсяне тісто (Гаряча вода 95 °С) 80 % вівсяного борошна	9,132	9,132
7. Заварне вівсяне тісто (Гаряча вода 95 °С) 100% вівсяного борошна	8,922	8,922

Загальна деформація, що збігається з пластичною деформацією (Н) у зразка № 1 (контроль) склала 10,45 мм; у зразка № 2 – 10,021 мм; у зразка № 3 – 9,85 мм, у зразка № 4 – 9,64 мм; у зразка № 5 – 9,56 мм; у зразка № 6 – 9,13 мм; у зразка № 7 – 8,9 мм. Таким чином, значення пластичної деформації у зразків тіста на вівсяному і пшеничному борошні мають близькі значення. Такі зразки тіста мають достатню пластичність, яка дозволить легко розтягуватися виробам під час випікання і сприяє утворенню великої порожнини всередині.

Отримані дані за дослідженням структурно-механічних властивостей заварного тіста показали, що можлива часткова і повна заміна пшеничного борошна на вівсяне борошно, зі збереженням будови тіста і якості готових виробів, тому що структура заварного тіста формується за рахунок клейстеризованого крохмалю і некрохмальних полісахаридів вівсяного борошна.

Висновки. Результати теоретичних та експериментальних досліджень, що проводились, показали доцільність застосування борошна з голозерних сортів вівса для поліпшення органолептичних показників заварних напівфабрикатів та підвищення його фізіологічної цінності. Додавання вівсяного борошна до пшеничного борошна дозволить у рецептурах заварних напівфабрикатів зменшити кількість цукру та жиру, сприятиме зменшенню його калорійності. У подальшому для розроблення нового асортименту борошняних кондитерських виробів із підвищеною харчовою та біологічною цінністю передбачається застосування інших видів борошна – із ячменю, кукурудзи, рису тощо.

Список використаних джерел

1. Шелудько В. М. Нові види борошняних кондитерських виробів в Україні. Хранение и переработка зерна. 2011. № 6. С. 30–32.
2. Кочеткова А. А. Функциональные пищевые продукты: некоторые технологические подробности в общем вопросе. Пищевая промышленность. 2013. № 5. С. 8–10.
3. Капрельянц Л. В., Іоргачова К. Г. Функціональні продукти. Одеса : Друк. 2003. 334 с.
4. Українець А. І., Ковбаса В. М., Федоренченко Л. О. та ін. Нові підходи до використання зернових культур. Наукові праці НУХТ. Київ. 2002. № 13. С. 58–60.
5. Холодченко Р. М. Овес голозерний – цінна зернова культура [Електронний ресурс]. URL: www.sworld.com.ua/konfer26/851.pdf. (дата звернення: 23.09.2020).
6. Соц С. М., Кустов І. О. Можливості використання вівса для створення продуктів функціонального призначення. Збірник центру наукових публікацій «Велес» за матеріалами міжнародної науково-практичної конференції: «Наука в епоху дисбалансів». Київ : Центр наукових публікацій. 2016. № 2. С. 71–74.

ОСВІТНІ, ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Освітня програма «Педагогіка вищої школи»

УДК 330.101

СУЧАСНІ ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ У КОНТЕКСТІ ВИЩОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ОСВІТИ

О. Л. Абгарян, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Проаналізовано зміст поняття «педагогічна технологія», розглянуто напрями актуальних пошуків у сфері технологізації вищої педагогічної освіти. Обґрунтовано вимоги до викладача, який повинен творчо підходити до вибору тих чи інших педагогічних технологій, усвідомлювати їхні основні і допоміжні дидактичні ресурси, уміти надавати їм належного змістового наповнення.

Ключові слова: педагогічна технологія, вища економічна освіта, підготовка фахівця, інформаційно-комунікативні техно-

логії, інтерактивне навчання, кейс-технології, особистісно-професійний розвиток.

Abstract. The content of the concept of “pedagogical technology” is analyzed, the directions of actual searches in the field of higher pedagogical education technologicalization are considered. The requirements to the teacher who must be creative in the choice of certain pedagogical technologies, to be aware of their main and auxiliary didactic resources, to be able to provide them with the appropriate content are substantiated.

Keywords: pedagogical technology, higher economic education, specialist training, information and communication technologies, interactive learning, case technologies, personal and professional development

Постановка проблеми. Розвиток нашої країни значною мірою базується на потужному кадровому потенціалі економічної галузі, що закладає основи процвітання всіх сторін життя суспільства. Саме тому поліпшення якості вищої економічної освіти слід розглядати як один з національних пріоритетів. Концепцією розвитку економічної освіти в Україні (2004) передбачалося, що її основною місією має стати розвиток і використання економічних знань для формування творчої особистості, підвищення якості життя українського народу і прогресивного розвитку суспільства [2]. В умовах сьогодення ці орієнтири підтверджують свою значущість, що засвідчується, зокрема, Стратегією сталого розвитку «Україна-2020» [3]. Тож економічні ЗВО активно оновлюють підходи до організації освітнього процесу, його змістового наповнення, методичного забезпечення, опановуючи з цією метою нові педагогічні технології.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження вітчизняних учених (А. Бура, А. Гура, В. Єфремов, Т. Захарова, О. Лукомська, В. Федоренко, С. Федоренко та ін.) засвідчують, що в царині вищої економічної освіти постійно оновлюються, розширюються зі зміною економічних реалій і без того чисельні завдання, які мають бути вирішені задля того, аби молоді фахівці були достатньо підготовленими до роботи в сучасних умовах.

Одним із найбільш затребуваних сьогодні засобів підвищення ефективності підготовки фахівців у закладах вищої освіти є сучасні педагогічні технології, широке впровадження яких засвідчується численними дослідженнями (В. Беспалько,

М. Гриньова, О. Пехота, О. Пометун, І. Прокопенко, Г. Селевко, І. Якиманська та ін.). Проте підготовка фахівця економічної галузі потребує майстерної екстраполяції характерних для вищої освіти педагогічних технологій у сферу підготовки фахівця економічної діяльності, які б найбільшою мірою орієнтували студентів на опанування виконуваних у її процесі функцій – проєктувальної, організаційної, управлінської, виконавської, технічної [5].

Формулювання мети. Метою статті є аналіз потенціалу сучасних педагогічних технологій як засобу підготовки фахівця економічної галузі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття педагогічної технології свого часу стало предметом значної кількості дискусій, що мали на меті чітко визначити сутність і змістові межі цього явища, схарактеризувати його іманентні ознаки. Відомі трактування належать В. Беспальку, Л. Кайдаловій, М. Кларіну, Л. Кондрашовій, В. Монахову, Г. Селевку, М. Ярмаченку, та коло дослідників і кількості визначень є набагато ширшими.

Нам видається доречним скористатися в якості базового визначенням, що належить О. Васюк та С. Виговській: «педагогічна технологія – це спланована викладачем із високою педагогічною майстерністю організація освітнього процесу, з оптимальним доббором методів, засобів, форм навчання, та за якої гарантовано досягаються високі результати» [1, с. 9].

Вчені виокремлюють також компоненти технології – цільовий, змістовий, операційний та результативний, відзначають її основні особливості (цілеспрямованість, послідовність, алгоритмічність (поетапність), оптимальність, комплексність, цілісність, структурованість, багаторівневість, економічність, коригованість тощо) [1, с. 9]. Проте, спираючись на думку одного з теоретиків сучасного періоду технологізації освіти В. Беспалька, називають і одну з найвразливіших рис педагогічної технології – «неопрацьованість мотивації навчальної діяльності, що пов'язана з найбільшим недоліком педагогічної технології – ігноруванням особистості».

Цитована праця була написана близько десятиліття тому, і, хоча основні наведені витяги з неї зберегли свою значущість, упродовж останніх років педагогами велась активна робота з пошуку технологій, здатних усунути зазначений вище недолік.

Зокрема, у галузі вищої економічної освіти було здійснено значні напрацювання, відбувалося постійне накопичення і теоретичне узагальнення досвіду технологізації навчання, який передбачав би не лише засвоєння на високому рівні алгоритму професійної діяльності, а й враховував її творчий складник, сприяв особистісно-професійному розвитку майбутнього фахівця.

Практика навчання в економічному закладі вищої освіти, аналіз спеціальної літератури дають нам змогу стверджувати, що серед застосовуваних педагогічних технологій можна умовно виокремити три групи, які ми позиціонуємо як професійно-інструментальні, особистісно-розвивальні та комбіновані (особистісно-професійного спрямування). Перша група має в пріоритеті ефективне засвоєння змісту та прийомів професійної діяльності в найбільш загальному і стандартному їхньому вигляді. Її професіоналізуючий сенс є безумовним, а основний результат застосування – готовність суб'єкта до входження в професійну сферу, здатність швидко і якісно виконувати типові завдання та наявність достатнього обсягу знань, умінь і навичок, на основі яких у конкретних умовах можуть сформуватися специфічні, локальні компетентності. Як приклад, можна навести інформаційно-комунікаційні технології, які дають у руки майбутньому фахівцеві практично універсальний інструмент, необхідний у сучасному світі майже кожному. «Запровадження новітніх інформаційних технологій, сучасної комп'ютерної техніки та програмно-інформаційних засобів у навчально-виховний процес у вищій школі, – зазначає О. Олійник, – дозволяє в комплексі розв'язати низку актуальних проблем, що постають перед нею в сучасних умовах: підвищити інформаційну культуру майбутнього фахівця, зробити доступним для нього світові інформаційні ресурси; посилити інформаційну насиченість всього навчально-виховного процесу в вищих навчальних закладах країни. Такі зміни в організації навчального процесу дозволяють формувати в майбутніх фахівців необхідні для кожної сучасної людини компоненти інформаційної культури» [4, с. 41].

Інший, особистісно-розвивальний аспект професійної підготовки майбутнього економіста в його технологічній інтерпретації також є певним чином універсальним, але зорієнтований більшою мірою на особистісний розвиток студента. Ідеться про технології інтерактивного характеру, що забезпечують його готовність до взаємодії з іншими суб'єктами професійного

середовища. Звісно, значна кількість особистісних якостей не належить до суто професійних, проте зміст навчальної інтеракції, її ситуаційно обумовлений характер, опанування спеціальної лексики, засвоєння службових реалій робить інтерактивні технології важливим засобом формування професійної компетентності майбутнього економіста.

Зі сказаного вище бачимо, що жорстко розділити технології на такі, що дають виключно професійно-інструментальний чи особистісно-розвивальний імпульс у професіоналізації майбутнього економіста практично неможливо. Проте, на наш погляд, оптимальними для комплексного вирішення головних проблем професійної підготовки слід визнати комбіновані технології, серед яких першість тримають сьогодні навчальні кейси.

Кейс-метод також часто відносять до інтерактивних технологій, але ми більш схильні акцентувати його спорідненість із технологіями проектної діяльності. Сутність технології кейсу І. Ночвіна стисло представляє як «метод ситуативного навчання на конкретних прикладах, – це опис конкретної проблемної ситуації в будь-якій сфері діяльності, заснований на реальних фактах. Сутність методу кейсів полягає в аналізі запропонованих проблемних ситуацій і виборі найбільш оптимального вирішення проблеми серед декількох ефективних рішень» [4, с. 53]. Не можна не погодитися з дослідницею в тому, що кейс-технології вирішують одночасно низку різнорівневих завдань, допомагаючи студентові оволодіти «не тільки певною сумою професійних теоретичних знань, умінь і практичних навичок, а й вміти критично і конструктивно мислити, творчо розв'язувати проблеми, приймати нестандартні і швидкі рішення, прагнути до самоосвіти й саморозвитку» [4, с. 52], а отже, вони повинні посісти важливе місце в арсеналі професійних засобів сучасного викладача економічного ЗВО.

Висновки. Таким чином, сучасна педагогіка успішно реалізує в економічній освіті технологічний підхід, конструюючи все нові засоби для підготовки висококваліфікованого фахівця, готового відповідати сучасним професійним вимогам. При цьому важливо, щоб викладач творчо підходив до вибору тих чи інших педагогічних технологій, усвідомлював їхні основні і допоміжні дидактичні ресурси, умів надавати їм належного змістового наповнення.

Список використаних джерел

1. Васюк О. В., Виговська С. В. Сучасні підходи до трактування поняття «педагогічна технологія». Вісник Національного університету оборони України. 2011. № 6 (25). С. 5–9.
2. Концепція розвитку економічної освіти в Україні. Освіта України. 2004. № 6. С.4–5.
3. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#n10> (дата звернення: 30.09.2020).
4. Нові технології економічної освіти: можливості та результати впровадження у навчальний процес : матеріали наук.-метод. конф. викладачів економічного факультету ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, ХНПУ, 2018. 79 с.
5. Сингаївська А. Технологія навчання економічних дисциплін як педагогічна проблема [Електронний ресурс]. URL: http://novup.kpi.ua/2005-3-2/19_Singajivska.pdf (дата звернення: 28.09.2020).

УДК 378.1

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

К. О. Бабенко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник.

Анотація. У статті схарактеризовано організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців економічної галузі з використанням дистанційних технологій: посилення мотивації студентів до опанування навчальним матеріалом за допомогою дистанційних технологій; індивідуальний підхід до професійної підготовки фахівців економічної галузі в умовах освітнього закладу; активне використання сучасних інтернет-сервісів для організації освітнього процесу.

Ключові слова: професійна підготовка, фахівець, економічна галузь, дистанційні технології, освіта, дистанційне навчання, професія.

Abstract. The article characterizes the organizational and pedagogical conditions of professional training of specialists in the field of economics with the use of remote technologies: strengthening the

motivation of students to master the material with the help of remote technologies; individual approach to the professional training of specialists in the economic field in an educational institution; active use of modern Internet services for the organization of the educational process.

Keywords: professional training, specialist, economic branch, distance technologies, education, distance learning, profession.

Постанова проблеми. У наш час питання освіти є досить актуальним, так як не в кожного є можливість навчатися кожного дня по п'ять або сім годин в аудиторії, чи витрачати по декілька тижнів на сесію під час заочного навчання, а от навчатися дистанційно є досить актуальним та зручним. В усьому світі воно набуває досить великого попиту, але в той же час перед навчальним закладом постає ряд питань: як організувати навчальний процес; в який час здійснювати навчальну діяльність; за допомогою яких програм проводити навчання.

Аналіз останніх публікацій. Проблематику вдосконалення економічної освіти досліджувати О. Аксьонова, В. Балюк, І. Бальягіна, Є. Іванченко, Г. Ковальчук, Н. Кононець, Г. Матукова, Н. Тверезовська, Н. Ткаленко, Н. Пасічник, Т. Поясок, В. Федоренко та інші науковці. Ці дослідження дають можливість вивчити всі умови професійної підготовки фахівців, зокрема, можливості упровадження дистанційних технологій у процесі навчання.

Формулювання мети. Мета написання даної полягає у визначенні організаційно-педагогічних умов професійної підготовки фахівців економічної галузі з використанням дистанційних технологій.

Виклад основного матеріалу дослідження. У наш час значення економічної освіти значно зросло. Збільшилася конкуренція на ринку праці висококваліфікованих фахівців, які можуть не тільки усвідомлювати механізм дії, а й швидко опановувати нові знання і навички, необхідні для успішного виконання поставлених задач, особливо, в умовах цифровізації економіки. Тому в навчальних закладах підвищилася якість викладання та вимоги до підготовки висококваліфікованих фахівців-економістів.

Економіст – професія нової епохи. Ця людина живе не сьогоднішнім днем, а думкою про майбутнє, дбає про добробут, досягає цілей завдяки величезному обсягу знань, здобутому на

основі вивченого матеріалу в навчальному закладі та дослідженому особисто, та завдяки таланту до економічної справи.

Досліджуючи процес формування професійної спрямованості студентів економічних спеціальностей на початковому етапі навчання, В. Зінченко виділяє такі педагогічні умови:

1. Забезпечення взаємозв'язку навчального матеріалу фундаментальних економічних дисциплін зі змістом господарської діяльності підприємств при набутті студентами знань, умінь та навичок вирішення організаційно-управлінських та фінансово-господарських завдань.

2. Надання спрямованості фундаментальної економічної освіти на формування в студентів мотивів до оволодіння професійно значущими знаннями та вміннями.

3. Наближення процесу підготовки студентів до практичної діяльності економіста сучасного підприємства.

Аналізуючи вищевикладене, зазначимо, що під педагогічною умовою для майбутніх спеціалістів економічного профілю розглядаються як обставини, при яких елементи процесу навчання (знання, вміння та навички) впливають на формування професійного досвіду студента та сприяє його реалізації в певній сфері діяльності. Однак підготовка майбутніх спеціалістів економічного профілю залежить від педагогічних умов організації навчальної діяльності, вибору спеціальних засобів, методів, форм навчання, а в нинішніх реаліях – в умовах дистанційної освіти. Це сприятиме розвитку професійних якостей особистості, наполегливості, цілеспрямованості, відповідальності, економічного та критичного мислення.

Отже, процес навчання потребує організаційно-діяльнісного підходу до визначення і реалізації організаційно-педагогічних умов, які відповідатимуть поставленим цілям підготовки майбутніх спеціалістів економічного профілю. Забезпечення організаційно-педагогічних умов охоплює усі сфери взаємодії між викладачами, студентами та іншими суб'єктами освітнього процесу. Адже вони підвищать якість процесу навчання, а також забезпечать наступність та послідовність засвоєння професійних знань, умінь та навичок, що сприятиме всебічному розвитку студентів.

Одним з найперспективніших технологій вивчення дисциплін в наш час є дистанційне навчання. Дистанційне навчання являє собою індивідуалізований процес набуття знань, умінь,

навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Дистанційна форма навчання передбачає доступ до інтернету, технічне забезпечення (комп'ютер, планшет, смартфон тощо) в усіх учасників освітнього процесу, а також те, що вчителі володіють технологіями дистанційного навчання.

Основними перевагами вивчення дисциплін за допомогою дистанційних технологій є:

- можливість навчатися в будь-який час та в будь-якому місці. Студент має можливість навчатися не виходячи з дому чи офісу в зручний для нього час;

- доступність до навчального матеріалу. У студента зникає проблема доступу до навчального матеріалу, він має можливість використовувати для навчання не тільки підручник, а й методики, статті, наукові роботи та інше;

- навчання без відриву від основного виду діяльності. Для навчання не потрібно брати відпустку, щоб вчасно виконувати поставленні завдання;

- навчання в своєму темпі. Можливість вивчення повторно інформації або вивчення більш складних питань;

- індивідуальний підхід. Використання дистанційних технологій підходить для організації індивідуального підходу. Крім того, що студент сам обирає собі темп навчання, він може оперативнo отримати у викладача відповіді на питання, що виникають;

- зручність для викладача. Викладачі можуть здійснювати свою діяльність незалежно від того, де вони перебувають, також мають можливість приділити більше уваги всім студентам, ніж при традиційному методі викладання.

Крім переваг, дистанційне навчання має і недоліки:

Необхідна сильна мотивація студента. Весь необхідний матеріал студентові потрібно вивчати самостійно, що потребує сили волі, самоконтролю та відповідальності. Підтримувати певний темп навчання без стороннього контролю вдається не всім.

Проблема ідентифікації студента. На даний момент найефективнішим способом простежити чи студент самостійно знав

залік чи іспит є відеоспостереження, але це не завжди можливо зробити, тому студентам доводиться особисто приїжджати до вишу для підсумкової атестації.

Нестача практичних навичок. На жаль, комп'ютерні тренажери не можуть замінити так звану «живу» практику, дуже важливу для майбутніх фахівців.

Перелік ресурсів для швидкого панування технологій дистанційного навчання:

1. Конференція та чат ZOOM. Відеоконференцз'язок з обміном повідомленнями і передачею контенту в режимі реального часу.

2. Skype. Підтримувати зв'язок стає легше завдяки Skype. Розмовляйте. Спілкуйтеся в чаті. Співпрацюйте.

3. Google Class. Безкоштовний веб-сервіс створений Google для навчальних закладів з метою спрощення створення, поширення і класифікації завдань безпаперовим шляхом.

4. Blogger. Сервіс для ведення блогів, за допомогою якого будь-який користувач може завести свій блог, не вдаючись до програмування і не турбуючись про встановлення та налаштування програмного забезпечення.

Для створення тестів, завдань тощо можна використовувати платформи Classtime, Kahoot, Quizizz, IDroo, Miro.

Blogger. Сервіс для ведення блогів, за допомогою якого будь-який користувач може завести свій блог, не вдаючись до програмування і не турбуючись про встановлення та налаштування програмного забезпечення.

Отже, *організаційно-педагогічні умови професійної підготовки фахівців економічної галузі з використанням дистанційних технологій* можна сформулювати так: 1) посилення мотивації студентів до опанування навчального матеріалу за допомогою дистанційних технологій; 2) індивідуальний підхід до професійної підготовки фахівців економічної галузі в умовах освітнього закладу; 3) активне використання сучасних інтернет-сервісів для організації освітнього процесу.

Висновок. Аналізуючи напрацювання вчених, можна зробити висновок, що професія економіста є досить популярною, особливо, коли людина дійсно майстер своєї справи, має не тільки базові знання, а й удосконалює їх за допомогою різних курсів, семінарів, лекцій та інше. Однак не завжди є можливість навчатися і працювати, тому дистанційне навчання є досить

важливим у наш час, оскільки з його допомогою можливо навчатися в зручний час та в будь-якій точці світу, де є Інтернет.

Список використаних джерел

1. Балягіна І. А., Богорад М. А., Ковальчук Г. О. Методика викладання економіки: навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Київ : КНЕУ, 2003. 330 с.
2. Зінченко В. О. Формування професійної спрямованості студентів економічних спеціальностей на початковому етапі навчання : автореф. дис. канд. пед. наук. Луганськ, 2008. 20 с.
3. Іванченко Є. А. Формування професійної мобільності майбутніх економістів у процесі навчання у вищих навчальних закладах : дис. канд. пед. наук. Одеса, 2005.
4. Кононец Н. В., Балюк В. О. Сучасні підходи до розроблення електронних освітніх ресурсів для формування цифрової компетентності майбутніх економістів. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2019. № 4 (156). С. 1521.
5. Поясок Т. Б. Система застосування інформаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів у вищих навчальних закладах : дис. докт. пед. наук. Київ, 2009. 559 с.
6. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти» : дис. канд. пед. наук. Одеса, 2003.

УДК [378:37.03].009

КОНФЛІКТИ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ В СТУДЕНТСЬКІЙ ГРУПІ ТА ЇХНЯ ПРОФІЛАКТИКА

М. С. Безпалій, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Описуються проблеми становлення стосунків у студентській групі на перших етапах її формування й аналізується роль викладача у вирішенні внутрішніх та міжособистісних конфліктів, типових для цього періоду. Розглядаються ознаки конфліктогенної ситуації та способи зняття надмірного емоційного напруження у навчальних та позанавчальних стосунках першокурсників.

Ключові слова: студент, першокурсник, викладач, академічна група, адаптація, конфлікт, конфліктогенна ситуація.

Abstract. The problems of relation formation in the student group at the first stages of its formation are considered and the role of the teacher in the solving of the internal and interpersonal conflicts typical for this period is analyzed. Signs of a conflict situation and ways to relieve excessive emotional stress in the educational and extracurricular relationships of freshmen are analyzed.

Keywords: student, freshman, teacher, academic group, adaptation, conflict, conflict situation.

Постановка проблеми. Період входження першокурсника до нових умов життя і діяльності завжди розглядався як важливий для його подальшого становлення як у навчанні, так і, згодом, у професії загалом. Адже, як зазначають В. Петрук та Н. Ляховченко, стресові для молоді чинники – слабка наступність між середньою і вищою школою, своєрідність методики та організації навчального процесу у ЗВО, великий обсяг інформації, відсутність навичок самостійної роботи «викликають велике емоційне напруження, що нерідко призводить до розчарування у виборі майбутньої професії» [3]. Кваліфікований викладач, зазвичай, докладає чимало зусиль, аби більшість цих проблем були розв'язані вже впродовж першого семестру, що, на думку як педагогів, так і самих студентів часто є для останніх психологічно найбільш складним за весь період навчання. Проте на тлі дидактичних складнощів не варто ігнорувати також і комунікативні негаразди, які постають перед першокурсниками в ході становлення стосунків у академічній групі і можуть стати причиною як несприятливого психоемоційного мікроклімату в навчальному колективі, так і значних особистих проблем.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Адаптація студента в закладі вищої освіти стала розглядатися як важлива для науково-педагогічного вивчення приблизно з 70-х років минулого століття і знайшла відображення в роботах Т. Алексєєвої, Г. Васяновича, С. Вітвицької, Г. Волнушкіної, О. Гури, К. Делікатного, Є. Дурманенко, Л. Мітіної, В. Петрук, В. Семиченко та багатьох інших дослідників у різноманітних аспектах, що дозволяє більшості ситуацій, які виникають у цьому процесі, розглядати об'єктивно і різнобічно, виходячи із притаманного їм різноманіття причинно-наслідкових зв'язків. Проте зміна соціального контексту освіти, своєрідність поєднання особистостей у межах академічної спільноти спричиняють необхідність подальших досліджень у цьому напрямку. Зокрема, це

стосується конфліктологічного складника внутрішньогрупової комунікації, який, навіть не маючи яскравих виявів, зазвичай, у ній присутній.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз причин виникнення конфліктів у академічній групі першого року навчання і завдань педагогів щодо їхньої профілактики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність адаптації студента в ЗВО досить повно, на наш погляд, відображено у визначенні, що його подає Г. Волнушкіна. Учена розглядає її як процес «пристосування особистісних якостей до умов даного навчального закладу і формування на цій основі нових особистісних соціально і професійно значущих якостей, що забезпечують реалізацію особистісного потенціалу студентів» [1]. Таким чином, адаптаційний період (він приблизно збігається з першим роком навчання – Т. Спіріна, Ю. Зарюгіна [4, с. 183]) – це час певних особистісних змін, які повинні бути, по-перше, професійно зорієнтованими, а по-друге, мають відповідати позитивним орієнтирам розвитку особистості студента.

Закономірно постає питання, чи існує небезпека того, що, фактично, сформована особистість почне набувати в новому для неї середовищі рис і якостей негативного плану. Ми впевнені, що саме так може відбутися, якщо молода людина вже має розвинені задатки до деструктивної суспільної поведінки і якщо умови цього середовища будуть недостатньо сприятливими для того, аби її особистісний розвиток відбувався в оптимальному варіанті.

Спираючись на думку Т. Дуткевич [2, с. 222–223], яка розглядає основні причини загострення проблем соціально-психологічного клімату в колективі – одного з провідних чинників впливу соціального середовища на особистість, відзначимо, що насамперед сюди відносяться:

а) зростання психічної напруги (темпу, ритму діяльності). Це закономірно при переході від шкільного навчання до умов і вимог університету, і педагог повинен посприяти тому, аби на перших порах забезпечити оптимальний для студента графік роботи над дисципліною;

б) зростання «духовних потреб і запитів особистості (у самовираженні, самоствердженні, визнанні, престижі)». Увага до студента, вчасне підкреслення його позитивних рис і допомога в боротьбі з негативом є досить типовими для більшості досвід-

чених викладачів і можуть вважатися одним із найпоширеніших засобів педагогічної підтримки студентів у адаптаційний період;

в) відсутність задоволення вимог до культури спілкування. З часом у групі має виробитися стиль спілкування, гідний майбутніх освічених фахівців, вільний від жаргонізмів та «суржику», витриманий емоційно та інтонаційно, проте формується він, насамперед, під впливом викладачів, їхнього прикладу та м'якого контролю за мовленням студентів;

г) відчуження значної кількості студентів від загальної справи, автономізація на тлі спільного вирішення групою навчальних та позанавчальних проблем, яка має долатися завдяки дидактичній та виховній майстерності педагога..

Аналіз взаємодії у групах першокурсників показує, що наявність бодай частини перелічених чинників у повсякденній практиці можна розглядати як конфліктогенну ситуацію, тобто таку, що спонукає до появи як внутрішніх (на основі претензій до себе через нездатність прийняти обставини взаємодії), так і зовнішніх конфліктів (на основі претензій до оточення – інших студентів та викладачів, у діях яких бачаться причини психоемоційного дискомфорту). Це ще не конфліктна ситуація, але перша сходинка до появи внутрішнього чи зовнішнього конфлікту.

Внутрішньоособистісні конфлікти згаданого характеру, зазвичай, виникають саме в тих студентів, хто схильний до самоаналізу, самовиховання і при цьому ще не досить стійкий у своїх життєвих принципах. Небезпека полягає, насамперед, у тому, що такі студенти найчастіше зорієнтовані на соціально-позитивний саморозвиток, а внутрішній конфлікт за відсутності підтримки авторитетних осіб може призвести, врешті, до розчарування в собі та розвитку комплексу меншовартості, до відчуження від колективу, намагання перейняти більш егоцентричні способи самовияву тощо. Можна сказати, що це конфлікт дезадаптованості вчорашнього школяра, який в силу обставин втратив комфортне середовище існування, а в нових умовах не зміг ідентифікувати чинників, які б сприяли його підйому на звичний рівень самовияву та самоповаги.

Важливо, щоб викладач не лише виявив студентів, схильних до конфліктів такого типу, а й допоміг їм виокремити і освоїти в оточуючому середовищі ті його складники, які б і в подальшому слугували опорою для розвитку кращих рис особистості майбутнього фахівця.

Зовнішній конфлікт може мати як латентний, так і відкритий перебіг. Його зміст може бути різним, але завжди включає елементи невдоволення соціальним оточенням – поведінкою, характером, особливостями мовлення і зовнішності своїх товаришів та педагогів. Часто він виникає як один із наслідків юнацького максималізму або ж надмірної вразливості, проте може бути результатом егоцентризму, емоційної глухоти, невихованості певної частини студентів. Викладач повинен досить пильно поставитися до учасників конфлікту, з'ясувати домінуючі риси їхнього характеру, зміст і обставини виникнення протидії. Він має пам'ятати, що від того, чию сторону він займе в конфлікті і якими засобами добиватиметься його завершення, залежить не лише виховний ефект ситуації, а й стійкий психоемоційний мікроклімат в академічній групі, від якого значною мірою залежатиме ефективність її навчання.

Висновки. Проблема документно-інформаційного забезпечення для банківських установ нині є однією з ключових, оскільки від якості документно-інформаційної бази залежить ефективність функціонування банківської установи на ринку...

Список використаних джерел

1. Волнушкіна Г. Соціально-психологічні особливості процесу адаптації студентів до навчання у вищому навчальному закладі [Електронний ресурс]. URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v9/i9/16.pdf> (дата звернення 06.10 2020).
2. Дуткевич Т. Конфліктологія з основами психології управління. Київ : Центр навч. л-ри. 2005. 456 с.
3. Петрук В., Ляховченко Н. До питання адаптації першокурсників у ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILEA=&2_S21STR=VchdpuP_2013_1_108_7 (дата звернення 07.10 2020).
4. Спіріна Т., Зарюгіна Ю. Особливості адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у вищому навчальному закладі. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Педагогіка, соціальна робота». 2014. Вип. 32. С. 182–184.

РОЗВИТОК АНАЛІТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ

В. В. Браун, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононець, д. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті розглядається модель «навчання аналітичній діяльності» майбутніх фахівців, яка містить п'ять етапів. Авторкою виокремлено структуру аналітичної діяльності студента щодо вирішення творчо-пошукових завдань, які максимально сприяють розвитку аналітичної компетентності майбутніх фахівців.

Ключові слова: аналітична компетентність, розвиток, модель, етапи, майбутній фахівець.

Abstract. The article considers the model of «teaching analytical activities» of future specialists, which contains five stages. The author singles out the structure of the student's analytical activity to solve creative search tasks that best contribute to the development of analytical competence of future professionals.

Keywords: analytical competence, development, model, stages, future specialist.

Постановка проблеми. Історія дидактики багата на пошуки такої діяльності студентів, яка моделює їхнє наукове дослідження, що сприяє не лише засвоєнню закономірностей, правил, фактів з навчальної дисципліни, а й веде до засвоєння ними дослідницьких процедур, розвитку їхньої аналітичної компетентності. Актуальним стає пошук таких моделей навчання, які б давали можливість будувати пізнання студентом навчальної дисципліни як системи завдань, що вимагають чіткого алгоритму його аналітичної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідження аналітичної компетентності майбутніх фахівців можуть базуватися на працях, присвячених психолого-педагогічним засадам професійної підготовки фахівців (М. Артюшина, Л. Ворона [7], І. Калініченко [7], Н. Кононець, Л. Лебедик [1–2; 7], Л. Нічуговська, О. Набока, Т. Поясок, В. Стрельніков [2–6], С. Шара [7], О. Шпак та ін.).

Аналіз наукової і навчальної літератури показав, що завдяки аналітичній діяльності особистість створює цілісну картину професії, здійснює прогноз на майбутнє стосовно дії певних чинників, осіб, організацій; до когнітивних якостей, які необхідні для аналітичної діяльності, належать: допитливість, зацікавленість, проникливість, аналітичність, синтетичність, вміння бачити причини і наслідки, схильність до експерименту тощо; до креативних – захоплення, натхнення, уява, інтуїція, неординарність, винахідливість, відчуття новизни, незалежність, схильність до розумного ризику, прогностичність тощо; до методологічних – вміння ставити мету і стійкість в її досягненні, творення норм, схильність до планування, комунікабельність, бачення смислу, рефлексивність, самоспостереження, самоаналіз, самооцінка тощо [1, с. 56–57; 2, с. 194].

Формулювання мети. Метою статті є виокремлення моделі «навчання аналітичній діяльності» майбутніх фахівців, яка розвиває їхню аналітичну компетентність.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо виклад його суті й результатів з виокремлення моделі «навчання аналітичній діяльності», що спрямована на засвоєння досвіду систематичної аналітичної діяльності. Після висунення студентами, вироблення й перевірки дослідницьких гіпотез, ретроспективний аналіз спільної аналітичної діяльності проводить викладач. Означена модель містить такі п'ять етапів [1, с. 57–58; 2, с. 190]:

1) ознайомлення з проблемою (викладач пояснює студентам правила взаємодії, створює ситуацію пізнавального конфлікту);

2) збір і підтвердження фактичної інформації – верифікація (студенти ведуть збір необхідної інформації про досліджувані об'єкти та явища; викладач розширює поле пізнавального пошуку, характеру й обсягу доступної студентам інформації);

3) збір інформації – експериментування (студентами виділяються як змінні досліджувані чинники, висувають гіпотези, перевіряються передбачувані причинно-наслідкові зв'язки; в експериментуванні передбачені такі основні аспекти: вивчення об'єктів, яке може відбуватися шляхом зміни умов і спостереження за їхньою поведінкою і не передбачати обов'язкової наявності якихось гіпотез, але може давати підґрунтя для їхньої побудови і безпосередньої перевірки; допомога майбутнім фахівцям у його засвоєнні є завданням викладача; зокрема, він

рекомендує студентам не поспішати завчасно відкидати неперевірені гіпотези, незалежно від того, правильні вони, чи ні);

4) формулювання пояснення (формулюють власні пояснення, яких часто буває декілька, майбутні фахівці; пропонує змінити формулювання студентам викладач так, щоб їм стали зрозумілими відмінності у змісті формулювань; у ході обговорення може продукуватися в групі таке пояснення, яке відповідає повністю початковій ситуації);

5) аналіз ходу аналітичної діяльності (студенти звертаються до ходу проведеного дослідження, аналізують його; викладач орієнтує їх на з'ясування того, що було найбільш ефективним для побудови гіпотези, пошуку інформації, перевірки пояснення аналітичної діяльності тощо.

Отже, в означеній моделі «навчання аналітичній діяльності» у студентів формуються навички аналітичної діяльності, досвід її проведення як наукового пізнання, навчання сприяє не суто засвоєнню професійних знань як узагальнень, зроблених у певний момент, а й оволодінню самим процесом аналітичної діяльності, у якому створюються й перевіряються означені узагальнення [1, с. 58].

На основі поданого вище аналізу моделі «навчання аналітичній діяльності», дослідниками [2, с. 190] виділяються декілька закладених у ній процедур аналітичної діяльності: бачення (виявлення) проблеми; формулювання (постановка) проблеми; з'ясування актуальних питань; формулювання гіпотези; планування й вироблення навчальної аналітичної діяльності; збір інформації (накопичення фактів, спостережень, доказів); аналіз і синтез зібраної інформації; співставлення інформації і висновків; підготовка й написання повідомлення про результати аналітичної діяльності; презентація підготовленого повідомлення; переосмислення результатів аналітичної діяльності під час відповідей на запитання; перевірка гіпотез; побудова узагальненої інформації про аналітичну діяльність; побудова резюме, висновків.

Структура аналітичної діяльності студента щодо вирішення творчо-пошукових завдань може бути такою [див.: 1, с. 58; 2, с. 190–191; 6, с. 216–217]: 1) аналіз суті завдання: а) його усвідомлення – з'ясування наявності інформації (виділення елементів); виявлення структурних зв'язків і відносин; б) актуалізація й організація знання (застосування одержаної інформації до

конкретних умов завдання) – пошук інформації; розпізнання виду завдання; виділення окремих елементів і їх вивчення; комбінування окремих деталей; перегрупування елементів; в) перекодування завдання (креслення, схематичний запис тощо); г) формулювання нового завдання; 2) усвідомлення проблемності (суперечливості) завдання, формулювання проблеми; 3) пошук плану рішення: висування гіпотези (ідеї про можливий шлях рішення проблеми і задуму її реалізації); доказ гіпотези; складання розгорнутого плану рішення; 4) втілення рішення: реалізація послідовних дій згідно плану; доведення того, що результат задовольняє вимоги аналітичної діяльності; 5) ретроспективний аналіз аналітичної діяльності (рефлексія); визначення і закріплення прийомів, які привели до мети: обговорення даного рішення з погляду його раціональності; обговорення способів пошуку рішення, з'ясування ефективності різних прийомів, узагальнення їх у певній системі; зіставлення запропонованої аналітичної діяльності з іншими, виявлення загальних закономірностей.

Ретроспективний аналіз аналітичної діяльності майбутніх фахівців доцільно проводити на основі системи запитань [див.: 1, с. 59; 2, с. 191], як наприклад: Які моменти в процесі аналітичної діяльності є головними, найважливішими? У чому полягала головна складність? Який із прийомів аналітичної діяльності заслуговує на увагу, бо його можна застосовувати в аналогічних професійних ситуаціях?

Одним з критеріїв ефективності означеної моделі є якість і кількість навчального продукту, що створюється студентами та викладачами [1, с. 59]. У студентів – це індивідуальні освітні програми, індивідуальні і колективні творчі роботи різних рівнів і типів, рефлексивні тексти та тести для самоконтролю. У викладачів – програми, авторські курси, якісні характеристики досягнень студентів, методичні тексти і розробки, освоєні технології навчання.

Висновком з дослідження є констатація того, що означена модель розвитку аналітичної діяльності підсилює креативну складову вищої освіти, сприяє виробленню навчальних курсів пошукового типу, проєктуванню інтерактивних інформаційних і телекомунікаційних засобів і технологій навчання.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В. Технології навчання для розвитку аналітичної компетентності майбутніх бакалаврів з економіки. Фізико-математична освіта : науковий журнал. 2019. Вип. 2. Ч. 2. С. 56–59.
2. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
3. Стрельников В. Ю. Критерії якості підготовки бакалаврів економіки. Економіка, бізнес-адміністрування, право. 2018. Вип. № 4(4). С. 301–308.
4. Стрельников В. Ю. Педагогічні основи забезпечення особистісного і професійного розвитку студентів засобами інноваційних технологій навчання : монографія. Полтава : ПУСКУ, 2002. Кн. 1. 295 с. Кн. 2. 230 с.
5. Стрельников В. Ю. Проектування дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки на основі міжнародних стандартів ISO 9001 : зб. наук. пр. Полтавського держ. пед. ун-ту імені В. Г. Короленка. Серія «Педагогічні науки». Полтава : Фірма «Техсервіс», 2005. Вип. 7 (46). С. 228–238.
6. Стрельников В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія. Полтава : ПУСКУ, 2006. 375 с.

УДК 378

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ ПОПЕРЕДНЬО-ПОШУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ ЗА ТЕХНОЛОГІЄЮ ІНТЕНСИВНОГО НАВЧАННЯ

Л. В. Бровко, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. О. Шара, *к. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто шляхи організації самостійної роботи студентів закладів передвищої освіти у технології інтенсивного навчання. Доведено, що попередньо-пошукова робота й самостійна підготовка студентів закладів фахової передвищої освіти за випереджуючим принципом до лекційних, практичних і семінарських занять забезпечує якісну їх підготовку.

Ключові слова: інтенсивне навчання, попередньо-пошукова робота, самостійна робота студента, заклад фахової передвищої освіти, лекційні, практичні та семінарські заняття.

Abstract. The article considers the ways of organizing independent work of students of higher education institutions in the technology of intensive training. It is proved that preliminary search work and independent preparation of students of institutions of professional higher education on the advanced principle for lectures, practical and seminar employments provides their qualitative preparation.

Keywords: intensive training, pre-search work, independent work of a student, institution of professional higher education, lectures, practical and seminar classes.

Постановка проблеми. Організація інтенсивного навчання потребує переосмислення місця і ролі самостійної роботи студента закладу фахової передвищої освіти. Сучасна практика закладів фахової передвищої освіти показує, що велика частка студентів у процесі навчання займає споживацьку позицію, відповідальність за його результати перекладає на викладача. Аудиторне подання інформації традиційно має більшу вагу за його домашню самостійну роботу. Проблема полягає у запровадженні інтенсивного навчання студентів закладів фахової передвищої освіти, коли означена пропорція зміниться на користь їхньої самостійної роботи.

Аналіз основних джерел і публікацій, у яких започатковано розв’язання проблеми, показує, що дослідники звертають увагу на необхідність самостійної підготовки студентів закладів фахової передвищої освіти за випереджувочим принципом не тільки до практичних і семінарських занять, а й до лекцій (Л. Ворона [7], І. Калініченко [7], Л. Копитіна [1], Л. Лебедик [1–2; 7], М. Нікандров, Л. Оліфіра [7], Є. Сковін, В. Стрельников [2–6], С. Шара [7] та ін.).

Формулювання мети. Метою статті є пошук ефективних шляхів організації самостійної роботи студентів закладів передвищої освіти у технології інтенсивного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Під самостійною роботою розуміють будь-яку організовану викладачем активну діяльність студентів, яка спрямована на виконання поставленої дидактичної мети в спеціально відведений для цього час [1, с. 74–79; 2–7]. Самостійна робота визначає динаміку розумової діяльності, характеризується швидкістю засвоєн-

ня знань, ступенем зосередженості уваги, рівнем протікання нервових процесів, розумовою працездатністю тощо; індивідуально-психологічними особливостями студентів закладів фахової передвищої освіти; спеціальними формами, прийомами і способами; мотиваційними чинниками.

Після проведення планомірного попереднього пошуку, студент закладу фахової передвищої освіти стає підготовленим до сприйняття нової навчальної теми на більш глибокому рівні, що дозволяє значною мірою зекономити навчальний час. Поняття «самостійна робота» студентів закладів фахової передвищої освіти набуває принципово нового смислу, перетворюється в попередньо-пошукову дослідницьку роботу, важливість якої рівноцінна підготовчій роботі самого викладача. Студенти із тих, кого навчають традиційно, перетворюються в тих, хто навчає і відповідає за якість своєї освіти.

Принципова різниця технології інтенсивного навчання від традиційної полягає в тім, що паралельно з викладачем студент закладу фахової передвищої освіти працює над вивченням нового матеріалу у ролі дослідника, а не як пасивний репродуктор отриманої інформації, на доступному йому рівні він вирішує наукову проблему.

Організація попередньо-пошукового етапу роботи потребує майстерності у формуванні завдання, чіткості у виділенні цілісних інформаційних модулів, проблемної ситуації для попередньо-пошукової роботи, мобільності і гнучкості при коректуванні завдання для кожного студента закладу фахової передвищої освіти з урахуванням його інтересів і потенціалу; дозволяє йому усунути прогалини в знаннях, усвідомити свій рівень підготовки, свідомо обрати рівень навчання, вибрати найбільш прийнятні форми роботи з навчальним матеріалом.

Таке розуміння попередньо-пошукової роботи узгоджується із сучасним принципом навчання, суть якого полягає у виявленні студентом і розумінні ним дефіциту раніше способів дій і засвоєних знань, тобто не показ готового способу навчальної діяльності, а «виروشування», пошук цього способу. Ролью викладача стає організація «зсередини» пошукової діяльності. Викладач вирішує навчальне завдання разом із студентами закладу фахової передвищої освіти, а не замість них. Основні форми реалізації їхньої пошукової діяльності – діалог і полілог, у яких визначається зміст подальших навчальних завдань, аналізуються шляхи їхнього вирішення.

З урахуванням переваг попередньо-пошукової роботи, інтенсивність навчального процесу досягається за рахунок організації технологічного ланцюгу, який можна застосувати як у лекційних, так і практичних заняттях. Йдучи в аудиторію, викладач вже знає, що викликає найбільші труднощі у студентів закладів фахової передвищої освіти. Канал «зворотного зв'язку» можна налагодити через відповідальних в групах за предмети чи старост навчальних груп, які до початку заняття збирають у кожного зі студентів закладів фахової передвищої освіти інформацію про рівень їх готовності до навчальних занять, про їх запитання і побажання до викладача щодо форми, змісту, структури навчального матеріалу. Зібрана інформація у встановлені терміни стає відомою викладачеві за допомогою електронної пошти, телефонного зв'язку тощо. Таким чином, під час заняття у викладача немає потреби з'ясовувати труднощі студентів, ступінь домашнього опрацювання матеріалу тощо.

Резерв часу можна використати для висвітлення досліджуваних проблем із різних кутів зору, обговорення особливо важких і складних положень дисципліни, для обміну думками учасниками процесу навчання, відповіді на запитання студентів закладів фахової передвищої освіти, які виникли в ході їхнього самостійного вивчення теми. Заняття у результаті проводиться на якісно вищому рівні. Успіх навчального заняття, його результати залежать не лише від підготовки викладача, а й від підготовки студентів.

Цілеспрямована підготовка студентів закладів фахової передвищої освіти до кожного заняття, знайомство до зустрічі з викладачем з навчальним матеріалом і проблемно-пошуковим полем створює у них позитивний настрій, викликає підвищену пізнавальну цікавість, змушує шукати вирішення проблем, виробляє потребу у систематичній роботі для отримання знань, формує науково-дослідницькі вміння. Для цього необхідно формувати у студентів закладів фахової передвищої освіти вміння планувати пошуково-пізнавальну діяльність, її самоорганізація спрямовується на виконання цього плану, самоконтроль в ході діяльності [1, с. 74–79; 3, с. 40–47; 4, с. 263–265; 5, с. 125–131; 6, с. 50–57; 7, с. 472–484].

З метою розвитку позитивного ставлення студентів закладів фахової передвищої освіти до пошукової діяльності, необхідно забезпечити успішність пошуку, навчити їх застосуванню підходів до вирішення пізнавальної завдання, а також вміти здійс-

нювати керівництво їхніми рішеннями. Залучення студента закладу фахової передвищої освіти до активного процесу мислення відбувається лише тоді, коли вирішення проблеми набуває для нього особистого значення. Тому для того, щоб у студентів закладів фахової передвищої освіти формувалося позитивне ставлення до пошукової діяльності, необхідно щоб: вирішення проблеми відбувалося за його активної мислинневої діяльності; умовою активності цього процесу стала озброєність студента закладу фахової передвищої освіти необхідними для прийняття і вирішення проблем запасами знань і досвіду з виучуваної теми; активність і спрямованість процесу мислення забезпечувалась наявністю усвідомленої студентами закладу фахової передвищої освіти структури діяльності, яка сприяє вирішенню досліджуваних проблем.

Для підведення студентів закладів фахової передвищої освіти до чіткого розуміння суттєвого і несуттєвого у змісті нового матеріалу, недостатньо лише означених підходів до викладання. Важливим є попереднє осмислення для отримання нових знань, адже воно сприяє виникненню гіпотези, до якої студенти закладу фахової передвищої освіти самостійно приходять. Якщо гіпотеза виникла у них у ході підготовки до заняття, вона є більш ефективною, порівняно з гіпотезою, що виникає безпосередньо на занятті. Остання залежить багато в чому від майстерності викладача. У процесі попередньо-пошукової роботи виробляються навички і вміння, які сприяють глибокому пізнанню явищ і предметів, що, у кінцевому результаті, приводить студентів закладів фахової передвищої освіти до чіткого розуміння в змісті нового матеріалу суттєвого і несуттєвого. Студенти мають готуватися не стільки до того, щоб відзвітуватися за одне заняття про свої знання і вміння з навчального матеріалу, скільки до вироблення на новому рівні нових компетентностей, знань і вмінь, активного творчого пошуку, набуття нових знань і вмінь.

Висновком із проведеного дослідження є обґрунтоване твердження, що технологія інтенсивного навчання студентів закладів фахової передвищої освіти має суттєву перевагу над наявною практикою, адже їхня попередньо-пошукова робота й самостійна підготовка за випереджувачим принципом до лекційних, практичних і семінарських занять забезпечує якісну підготовку до вирішення проблем у майбутній професійній діяльності.

Список використаних джерел

1. Копитіна Л. П., Лебедик Л. В. Особливості лекції і семінару в умовах інтенсивного навчання у вищих навчальних закладах. Зб. наук. ст. магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2013–2014 навч. року. Полтава : ПУЕТ, 2014. С. 74–79.
2. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю., Стрельников М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
3. Стрельников Віктор. Підготовка викладачів до проектування системи інтенсивного навчання. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 40–47.
4. Стрельников В. Ю. Принципи інтенсифікації навчання. Наукова спадщина академіка Івана Зязюна у вимірах сучасності і майбутнього : зб. мат. І Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30–31 березня 2017 року) / ред. Колегія : В. П. Андрущенко, В. Г. Кремень, Н. Г. Ничкало ; укл. Н. В. Гузій. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2017. С. 263–265.
5. Стрельников В. Ю. Принципи побудови змістовних модулів в системі інтенсивного навчання. Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки. 2016. № 5. С. 125–131.
6. Стрельников В. Ю. Проектування змісту навчання з метою його інтенсифікації. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Старобільськ, 2016, № 6 (303) жовтень. Ч. I. С. 50–57.
7. Svitlana O. Shara, Larisa I. Vorona, Iryna O. Kalinichenko, Lesya V. Lebedyk and Larisa M. Olifira. The formation of the humanistic position of the student in the educational process. Journal of Intellectual Disability. Diagnosis and Treatment. 2020. Volume 8. № 3. Pp. 472–484.

УДК 159.938.363.7

СУТНІСТЬ ТА ПРОФІЛАКТИКА НЕПАТОЛОГІЧНОЇ ДЕЗАДАПТАЦІЇ СТУДЕНТА В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

С. В. Вельбой, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Визначено сутність і проаналізовано загальні причини дезадаптації студентів на початковому періоді навчання.

Зроблено висновок про необхідність в середовищі закладу вищої освіти здійснювати педагогічну підтримку, першокурсників, достатньо різноманітну за змістом і прийнятну за способами міжособистісного контакту.

Ключові слова: студент, першокурсник, заклад вищої освіти, адаптація, дезадаптація, педагогічна підтримка.

Abstract. The essence and the general reasons of maladaptation of students at the initial period of training are defined. It is concluded that it is necessary to provide pedagogical support to freshmen in a higher education institution, which is quite diverse in content and acceptable in terms of interpersonal contact.

Keywords: student, freshman, institution of higher education, adaptation, maladaptation, pedagogical support.

Постановка проблеми. Різка зміна умов навчання і сукупності вимог, що виявляють себе після вступу випускника загальноосвітньої школи до закладу вищої освіти, ставлять молоду людину перед необхідністю пристосовуватися до нового середовища та його особливостей, тобто адаптуватися до нової суспільної практики. Цей процес є для багатьох досить непростим і нелінійним, викликає стресові стани, несприятливо впливає на результати їхнього навчання, а від швидкості і успішності його перебігу значної мірою залежить суб'єктивна якість здобутої в подальшому освіти.

Розглядати адаптацію тільки як складний і емоційно затратний процес було б неправильним: насамперед, хоча б тому, що вона актуалізує незамінні для успішного навчання у ЗВО ресурси особистості. Проте студент у період адаптації потребує особливої уваги з боку викладачів, оскільки цей процес не тільки є об'єктивно і суб'єктивно непростим, але за певних умов у першокурсників спостерігається протилежний за поточними і результативними характеристиками процес – дезадаптація.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми адаптації студентської молоді широко висвітлюються у спеціальній літературі та психолого-педагогічних дослідженнях (Ю. Бохонкова, Т. Буяльська, С. Вітвицька, В. Казміренко, Г. Левківська, О. Малихін, Н. Мирончук, В.Петрук, О. Плотнікова, Л. Подоляк, В. Семиченко, В. Сорочинська, Т. Спіріна, М. Фіцула, Н. Шевченко, В. Штифурок, В. Юрченко та ін.).

Про дезадаптацію дослідники студентства говорять рідше, іноді зовсім не розглядаючи такої можливості. Так, автори

посібника «Психологія вищої школи» [2] у досить ґрунтовному глосарії, що наводиться в книзі, присвячують різним видам адаптації три статті (адаптація; адаптація дидактична; адаптація соціально-психологічна), повністю залишаючи поза увагою явище дезадаптації. Проте воно існує і, як видно з низки робіт (Т. Каткова, Т. Самородова, Т. Скорбач, І. Соколова, С. Харченко та ін.), є таким, що потребує педагогічної уваги і більш розлогого дослідницького аналізу.

Формулювання мети. Метою статті є розкриття сутності й основних причин непатологічної дезадаптації студентської молоді та визначення завдань закладу освіти щодо її подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Непатологічна дезадаптація першокурсників у освітньому середовищі закладу вищої освіти повинна розглядатися як явище, з яким зустрічається або ж має ризик зустрітися ледь не кожен першокурсник. Такий висновок ми робимо на підставі наших спостережень за трьома довільно обраними групами студентів 1 курсу впродовж першого місяця їхнього навчання. Певні проблеми та потенційні ускладнення виникали практично в усіх студентів, хоча дехто долав їх зовні майже безсимптомно (але при опитуванні визнавав їхню наявність). У решти час від часу проявлялися типові симптоми дезадаптаційної поведінки, до яких дослідники [1; 3; 5] відносять підвищену тривожність, дефіцит міжособистісних контактів, закритість, домінування інтелектуальної сфери над емоційною тощо. Тільки одиниці проходили адаптацію практично без негативних переживань, легко і з цікавістю освоюючи новий для себе освітньо-соціальний простір.

Учені різних галузей, що вивчали проблему дезадаптації, пояснюють її з різних позицій. Так, вважаючи, що дезадаптація є негативною стадією адаптаційного процесу, яка визначається функціональною недостатністю певних підсистем останнього, психолог І. Соколова розглядає феномен адаптації як динамічний процес тісно пов'язаний із функціональним станом організму, який відбиває особливості перебігу процесів гомеостазу та адаптації [4, с. 10]. С. Харченко аналізує дезадаптацію як фактор прояву стресу, вважаючи проблему дуже актуальною і мотивуючи свою думку тим, що «адаптаційний процес у вищій школі все частіше характеризується дезорієнтованістю студентів, їхньою емоційною нестабільністю, гострим переживанням відчуженості, низькою результативністю, неадекватністю витрачених зу-

силь, страхом перед невизнанням і, як наслідок, гострим переживанням стресових ситуацій» [5, с. 324].

Усвідомлюючи, що в основі дезадаптації обов'язково лежать певні внутрішні причини, викладач, який працює з першокурсниками, повинен, однак, урахувати, наскільки значна як у її виникненні, так в і усуненні роль соціального оточення. У цьому плані, зокрема, Т. Каткова і К. Песоцька акцентують на ролі академічної групи, підкреслюючи, що саме особистісні взаємовідносини – це один із найважливіших факторів емоційного клімату групи, «емоційного благополуччя» її членів [1]. Тому слід визнати вагомість завдань кураторів, викладачів навчальних дисциплін, органів студентського самоврядування щодо формування у академічній групі максимально сприятливого для кожного студента емоційного мікроклімату і стосунків взаємної підтримки.

З огляду на сказане констатуємо, що перед педагогами ЗВО, що працюють з першокурсниками, стоїть обширні й різнопланові завдання щодо її профілактики. Т. Самородова радить застосовувати для цього такі засоби, як психолого-педагогічна діагностика ознак і передумов дезадаптації; виявлення рівнів і визначення форм дезадаптації студентів; створення в навчальному закладі педагогічного середовища, що враховує індивідуально-типологічні особливості студентів; реалізація корекційної допомоги для студентів з різними рівнями адаптації, як в аудиторний, так і в позааудиторний час; використання здоров'язберігаючих технологій у навчальному процесі; підготовка творчої групи з числа студентів старших курсів для проведення адаптаційних заходів; відвідування адміністрацією і предметно-цикловими комісіями навчальних занять з метою визначення результативності адаптаційного періоду; організація загальних і групових заходів для студентів першого курсу; розробка та реалізація спільних і індивідуальних програм профілактики дезадаптації студентів-першокурсників тощо [3].

На наш погляд, ці та інші заходи обов'язково повинні враховувати значні індивідуальні відмінності дезадаптованих студентів і передбачати широкий вибір варіантів для їхнього включення до взаємодії з педагогами чи кураторами-старшокурсниками (при залученні таких). Адже часто дезадаптовані студенти є найменш чутливими щодо стандартних її форм і виявляють скутість, сором'язливість, інертність, пасивність, що стають на заваді отриманню вчасної підтримки і допомоги.

Висновок. Отже, адаптація першокурсників є досить суб'єктивно складним, стресогенним, неоднозначним за своїми поточними і результативними характеристиками і водночас дуже важливим процесом, що в ряді випадків істотно гальмується суб'єктивно нездоланими для молодшої людини чинниками чи й набуває рис дезадаптації. Тому на початковому періоді навчання в середовищі закладу вищої освіти студент повинен знаходити особистісно зорієнтовану педагогічну підтримку, достатньо різноманітну за змістом і прийнятну за способами міжособистісного контакту.

Список використаних джерел

1. Каткова Т. А., Песоцька К. Г. Дезадаптація студентів в умовах навчання у вищій школі як фактор прояву стресу [Електронний ресурс]. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=%20UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pspo_2013_40\(1\)___35.pdf](http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=%20UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/pspo_2013_40(1)___35.pdf) (дата звернення: 12.09.2020)
2. Подоляк Л. Г., Юрченко В. І. Психологія вищої школи : навч. посіб. Київ : ТОВ «Філ-студія». 2006. 320 с.
3. Самородова Т.Е. Проблема дезадаптации студентов первых курсов СПО. Современная педагогика. 2015. № 9 [Електронний ресурс]. URL: <http://pedagogika.snauka.ru/2015/09/4882> (дата звернення: 12.09.2020).
4. Соколова І. М. Психофізіологічні основи попередження дезадаптації студентів перших років навчання : автореф. дис. ... д-ра психол. наук: 19.00.02. Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. Київ, 2008. 31 с.
5. Харченко С. В. Дезадаптація студентів в умовах навчання у вищій школі як фактор прояву стресу. Проблеми сучасної психології. 2009. Вип. 6. Ч. 2. С. 323–332.

УДК 378.1

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ БУХГАЛТЕРІВ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ

К. С. Гордєєва, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник

Анотація. Розглянуто основні засади підготовки фахівців з бухгалтерського обліку і суміжних знань та узагальнено проб-

леми сучасної професійної освіти за фаховим спрямуванням. Визначено, що у цих процесах важливою є орієнтація навчальних програм на набуття ключових компетентностей та на створення механізмів їх запровадження для бухгалтерсько-економічних спеціальностей. Проведено аналіз професійних компетентностей у підготовці бухгалтерських кадрів та оцінено їх відповідність сучасним кваліфікаційним вимогам, що висувуються до таких фахівців у контексті вимог національного і глобального соціально-економічного середовища. Зіставлено вироблені компетентності в українській університетській освіті за напрямом «облік і оподаткування» з міжнародними принципами професійної освіти і навчання. Проаналізовано зміст ключових, базових і спеціальних компетентностей як складників професійної компетентності майбутніх фахівців облікової сфери знань у зіставленні з міжнародними стандартами. Сформульовано окремі аспекти в поглибленні змісту компетентностей та їх взаємозв'язку і взаємозумовленості для підвищення якості підготовки бухгалтерських кадрів в університетській освіті.

Ключові слова: готовність, професійна діяльність, облікові спеціальності, професійна підготовка, професійна компетентність

Abstract. The basic principles of training specialists in accounting and related knowledge are considered and the problems of modern professional education in the professional field are generalized. It is determined that in these processes it is important to focus training programs on the acquisition of key competencies and to create mechanisms for their implementation for accounting and economics. An analysis of professional competencies in the training of accounting staff and their compliance with modern qualification requirements for such professionals in the context of the requirements of the national and global socio-economic environment. The developed competencies in Ukrainian university education in the field of “accounting and taxation” are compared with the international principles of vocational education and training. The content of key, basic and special competencies as components of professional competence of future specialists in the field of accounting knowledge in comparison with international standards is analyzed. Some aspects of deepening the content of competencies and their interrelation and interdependence to improve the quality of accounting training in university education are formulated.

Keywords: readiness, professional activity, accounting specialties, professional training, professional competence

Постановка проблеми. В умовах соціально-економічних змін, що відбуваються в нашій країні в теперішній час, з'являються нові запити до професійної підготовки майбутніх висококваліфікованих фахівців, які спрямовані на виконання складних завдань, розв'язання багаторівневих задач та швидкого адаптування до нововведень у професійній діяльності. Необхідною умовою підготовки таких спеціалістів та показником результативності їхнього навчання є формування готовності до професійної самореалізації. Важливість вирішення даної проблеми підводить до розуміння її актуальності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Загальне поняття «готовності до діяльності» розглядалося в наукових працях О. Асмолова, С. Максименка, О. Мороза, А. Прангішвілі, С. Рубінштейна, Л. Кандибовича, М. Дьяченка, М. Дурай-Новакової, О. Пелеха, І. Кона, В. Лісовського, А. Ліненка, Д. Узнадзе та ін. У наукових дослідженнях розглядається психологічний аспект готовності, визначено її зміст, структуру та запропоновано шляхи її формування. Теоретичним і практичним аспектам організації обліку та питанням підготовки обліково-аналітичних кадрів присвячені роботи О. Вітренко, Л. Гнилицької, С. Голова, Т. Давидюка, В. Жука, С. Зубілевича, В. Івашкевича, С. Калабухової, Г. Кірейцева, В. Метелиці, В. Савчука, В. Сопка, Л. Чижевської та ін.

Мета статті полягає в конкретизації змісту поняття «професійна компетентність» майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, теоретичному обґрунтуванні значення та ролі компетентностей студентів облікових спеціальностей у формуванні сучасних знань та обґрунтуванні педагогічних умов використання компетентнісного підходу у підготовці майбутніх фахівців обліку та оподаткування.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фахова та професійна підготовка майбутнього обліковця з реєстрації бухгалтерських даних являє собою педагогічний процес, очікуваними результатами якого є формування ключових компетентностей майбутнього обліковця з реєстрації бухгалтерських даних, що є важливою характеристикою діяльності кваліфікованого робітника, його інтегративною якістю, синтезом професійних компетенцій та особистісних професійно важливих якостей. Сучасне

суспільство, виробництво, ринок товарів, послуг і праці відрізняються швидкими темпами змін не тільки в суспільстві, а й в освіті. Динамізм і невизначеність, притаманні нашому життю, виявляються на всіх рівнях – глобальному, регіональному, соціальному, індивідуальному. Ці принципово нові умови висувають інші вимоги до підготовки фахівців на всіх рівнях професійної освіти. Професійно-особисте становлення фахівця припускає формування в нього творчої готовності до професії. Тому однією з основних проблем підготовки працівників має стати дослідження щодо виховання професійно-значущих якостей майбутніх фахівців через формування готовності студентів до майбутньої професійної діяльності. Загальновизнаним як на національному, так і міжнародному рівні є факт, що альтернативою, яка домінує в стандартах другого покоління предметно-знаннєвої моделі підготовки фахівця, повинен бути компетентністний підхід. Він передбачає нові підходи до професійних якостей випускників, базові уміння, адекватне сприйняття взаємозалежного світу. У зарубіжних наукових джерелах поняття «компетентність» трактується як сукупність знань, навичок, якостей, поведінки, ставлення і застосування їх у практиці професійної діяльності. Міжнародні організації (комісія Ради Європи, ЮНЕСКО, Міжнародний департамент стандартів для навчання, досягнення та освіти) розглядають компетентності як здатність застосовувати знання і вміння у нових ситуаціях.

Формування професійної компетентності має свою специфіку на різних етапах навчання в блоках загальнокультурної, професійної і спеціальної підготовки. Інтегральним критерієм ефективності підготовки є рівень сформованості професійної компетентності у майбутніх фахівців з обліку та аналізу. Оптимізація процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аналізу визначається одночасною комплексною взаємодією психолого-педагогічних умов і чинників. Найважливішими критеріями формування професійної компетентності майбутніх фахівців з обліку та аналізу є світоглядний, мотиваційний, поведінковий, когнітивний, оцінний та ін. Актуальність якісної підготовки фахівців, які володіють професійними знаннями, пов'язана також зі стратегією застосування міжнародних стандартів фінансової звітності в Україні, зокрема потребою визначення спеціальних компетентностей майбутніх фахівців з обліку та оподаткування, здатних усунути розбіж-

ності в оцінці результатів господарсько-економічної діяльності на міжнародному рівні. До таких належать Міжнародні стандарти фінансової звітності (IFRS), Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку (IAS), Інтерпретації, розроблені Комітетом з інтерпретації міжнародних стандартів фінансової звітності (IFRIC) або колишнім Постійним Комітетом з інтерпретації (SIC). Системність спеціальної підготовки до облікової роботи за МСФЗ зумовлюється всім контекстом навчання, коли кожна дисципліна розглядається як засіб формування професійної компетентності майбутнього фахівця.

Міжнародна федерація бухгалтерів (IFAC) для забезпечення підвищення рівня професії бухгалтера через освіту розробила сім міжнародних стандартів (International Education Standards for Professional Accountants), що є обов'язковими для всіх членів Міжнародної федерації бухгалтерів. До їх складу ввійшли такі стандарти: IES 1 «Вихідні вимоги до програми професійної бухгалтерської освіти» (участь у наскрізній програмі професійної бухгалтерської освіти); IES 2 «Зміст програм професійної освіти» (сфера професійних знань та необхідність їх постійного розширення відповідно до умов середовища); IES 3 «Професійні навички» (вимоги до професійного бухгалтера, зокрема навички в інтелектуальній, технічній, функціональній, організаційній сферах); IES 4 «Професійні цінності, етика» (визначає професійні цінності, принцип вироблення професійних суджень); IES 5 «Вимоги до практичної підготовки» (практичний досвід до моменту присвоєння кваліфікації професійного бухгалтера); IES 6 «Оцінка професійних здібностей та компетенцій» (оцінювання професійних здібностей та компетенції кандидатів до моменту отримання кваліфікації професійного бухгалтера в розрізі як теоретичних знань, так і практичного їх застосування); IES 7 «Система безперервної професійної освіти». Перш ніж стати бухгалтером, необхідно здобути якісну освіту, яка б мала практичне значення. Навчання буде плідним тоді, коли майбутньому фахівцю будуть притаманні певні якості: послідовність, скрупульозність, допитливість і настирливість, здатність нести відповідальність за свої професійні вчинки та дії. Для підготовки конкурентоспроможних і затребуваних на сучасному ринку праці фахівців навчальні програми повинні бути спрямовані на опанування принаймні десяти навичок, якими зацікавиться роботодавець, щоб залучити бухгалтера у свою команду:

1. Уміти знижувати податковий тиск на компанію, тобто знати й уміти застосовувати на практиці різноманітні методи податкової оптимізації в межах законодавства. На сьогодні це найцінніший досвід бухгалтера, оскільки знання таких методів, можливість отримати вигоду від їх упровадження і здатність прогнозувати всі ризики потрібні як підприємству, так і його керівнику.

2. Професіональний досвід, новаторське мислення і прагнення до отримання нових знань, підвищення кваліфікації.

3. Здатність взяти на себе ключові обов'язки з оцінювання фінансово-господарської діяльності підприємства, розраховувати фінансові показники, здійснювати прогнозування розвитку бізнесу (підприємницької діяльності), займатися бюджетуванням і ціноутворенням. Тобто, щоб бути конкурентоспроможним і затребуваним, слід виходити за межі бухгалтерського функціонера і бути здатним мислити більш масштабно: не просто в установлені терміни здавати звітність, але й визначати фінансову політику підприємства (компанії); не просто оцінювати рішення, але й брати участь у їх реалізації.

4. Досвід з організації управлінського обліку, ведення управлінської документації та прийняття управлінських рішень, який дозволяє швидко відповісти на запитання: наскільки ефективно спрацювала компанія (підприємство) в минулому місяці; який із видів діяльності або структурних підрозділів має найкращі здобутки і чим це пояснюється; наскільки привабливою наша компанія (підприємство) є для кредиторів та інвесторів?

5. Комунікабельність і вміння працювати в колективі (команді). Комунікативні здібності, лідерські якості, новаторське мислення (особливо стратегічне) – сьогодні ці якості надзвичайно важливі для бухгалтерів, які повинні постійно взаємодіяти з керівництвом і співробітниками компанії (підприємства), представниками кредитних організацій, податкових органів, покупцями та замовниками, постачальниками та підрядниками, інвесторами й акціонерами.

Тобто кваліфікований бухгалтер – це людина, яка не лише працює із цифрами, документами і забезпечує ведення обліку, а й мислить масштабно, бачить і оцінює всі бізнес-процеси підприємства (компанії), може фахово співпрацювати з іншими учасниками команди. Для цього важливо вміти приймати правильні рішення і не боятися брати на себе відповідальність за їх

виконання. З огляду на все зазначене вище потрібно також уміти зрозуміло пояснити керівнику компанії (підприємства) робочий момент, не використовуючи професійної термінології, і не тільки керівнику, а й колективу в цілому. Адже куди найчастіше приходять співробітники підприємства (компанії) із запитаннями? Звичайно, у бухгалтерію.

6. Використання ІТ-технологій для підвищення продуктивності праці. Володіння цифровими технологіями – неодмінна умова для успішного розвитку фінансового та управлінського обліку.

7. Швидка адаптація до зовнішніх змін. В умовах динамічної економіки та постійних нововведень у законодавстві підприємства все частіше потребують фахівців, які оперативно та легко зможуть упровадити зміни і реформи в облікову політику компанії.

Сьогодні для бухгалтерів важливо не тільки завжди бути готовими до радикальних змін зовнішнього середовища, але й уміти жити в перехідному періоді, налаштовуватися на постійні вдосконалення і спокійно реагувати на нестабільність. Ринкові зміни породжують нові вимоги до бухгалтерів, але при цьому дають їм і нові можливості для розвитку.

8. Застосування міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. Знати практику міжнародного обліку – означає знати універсальну мову фінансистів усього світу. За прогнозами експертів, бухгалтери, які не вивчають МСБО, у найближчі роки перестануть мати попит у роботодавців. Без цих знань вони не зможуть ефективно працювати не тільки в іноземних компаніях, а й у вітчизняних. Це також стосується і знань іноземної мови за фахом.

9. Застосування глобальних принципів управлінського обліку. Ефективне прийняття рішень ніколи не було настільки важливим і водночас настільки складним. Конкуренція є постійною, оскільки інновації та новатори щоденно порушують статус-кво. Саме для таких умов ведення бізнесу дві найавторитетніші бухгалтерські асоціації у світі – Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів (AICPA) та Привілейований інститут управлінських бухгалтерів CIMA (Велика Британія) – створили Глобальні принципи управлінського обліку.

10. Синтез теорії та практики. Досвід європейських країн доводить ефективність дуальної освіти, головною метою якої є проходження, крім глибокої теоретичної підготовки на лекціях та семінарах, практичної облікової підготовки в умовах виробництва. Водночас особливого значення в процесі підготовки фахівця набуває використання електронних ресурсів, порталів та інформаційних сторінок періодичних видань у галузі обліку, аналізу, аудиту і оподаткування

Висновки. Отже, можна дійти висновку, що педагогічними умовами використання компетентнісного підходу в підготовці майбутніх фахівців обліку та аналізу доцільно визначити: формування системи професійних знань на основі інтегративного підходу; використання проблемного підходу до структурування змісту навчання на основі ідей міждисциплінарної інтеграції; реалізацію використання нових інформаційних технологій на основі інтегративного підходу; конструювання інтегрованих мета предметів тощо. До подальших напрямів дослідження відносимо розроблення конкретного складу компонентів професійної компетентності майбутнього фахівців обліку та аналізу, які формуються в процесі навчання у вищому навчальному закладі. Педагогічна проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців полягає в тому, щоб не тільки навчити їх виконувати свої професійні функції, а й прищепити їм системний підхід до аналізу проблемних ситуацій і вміння на основі цього аналізу приймати оптимальні рішення, які б ураховували зміст і структуру їхньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Літкова О. І. Професійна компетентність майбутніх фахівців з обліку та аудиту в умовах запровадження МСФЗ [Електронний ресурс]. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2370.
2. Мних Є. В. Проблеми професійної підготовки спеціалістів з обліку і аудиту в умовах інтеграції європейської освіти. Бухгалтерський облік і аудит. 2004. № 5. С. 25–27.
3. З.Мельничук М. Г. Болонський процес: удосконалення викладання бухгалтерського обліку для економістів та правознавців у Вищих навчальних закладах України. Бухгалтерський облік і аудит. 2004. № 8. С. 37–40
4. Драч І. І. Компетентнісний підхід як ключовий методологічний інструмент модернізації підготовки майбутніх викладачів вищої школи. Теорія та методика управління освітою. 2011. № 7.

5. Матюха М. М. Інноваційні підходи до підготовки фахівців обліково-аналітичного напрямку в умовах модернізації освіти [Електронний ресурс]. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/791/1/V90sp_P203-212.pdf.
6. Життєва компетентність особистості: від теорії до практики : наук.-метод. посіб. / за ред. І. Г. Єрмакова. Запоріжжя : Центріон, 2005. 640 с.
7. Пометун О. І. Інтерактивні технології навчання. Київ : Наук. світ, 2004. 85 с.
8. Красицьникова Г. В. Професійна педагогіка [Електронний ресурс]. URL: http://lubbook.net/book_303_glava_17_Tema_15._
9. Все про бухгалтерський облік [Електронний ресурс]. URL: <http://vobu.ua/>

УДК 377.017.4

СЕРЕДОВИЩНИЙ ПІДХІД У СУЧАСНІЙ ВИЩІЙ ОСВІТІ В КОНТЕКСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

О. В. Гордієнко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. С. Тодорова, к. пс. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглянуто проблему реалізації середовищного підходу у вищій школі в умовах дистанційного навчання при пандемії. Зроблено висновок, що застосування середовищного підходу в умовах пандемії повинне стати важливим інструментом з'ясування можливостей вимушеного нею способу навчання та його максимально оперативного вдосконалення. Напрямами такого вдосконалення визначено академічний, комунікативний та інтерактивний.

Ключові слова: середовищний підхід, освітнє середовище, вища школа, студент, викладач, навчання в умовах пандемії

Abstract. The problem of realization of the environmental approach in higher school in the conditions of distance learning at a pandemic is considered. It is concluded that the application of the environmental approach in a pandemic should be an important tool to clarify the possibilities of the forced way of learning and its most rapid improvement. Areas of such improvement are defined as academic, communicative and interactive.

Keywords: environmental approach, educational environment, higher school, student, teacher, training in a pandemic.

Постановка проблеми. У вітчизняній освіті загалом та у вищій освіті зокрема все міцніші позиції завойовує середовищний підхід, який дозволяє «перенести акцент у діяльності викладача з активного педагогічного впливу на особистість студента, у контекст формування «освітнього середовища», в якому відбувається його професійне становлення» [5, с. 107]. Не можна не погодитися з О. Ярошинською, що завдяки такому підходу в навчальній діяльності включаються механізми внутрішньої активності студента у взаємодіях із усіма компонентами середовища. При цьому, якщо середовище є достатньо сприятливим, його активний і вільний саморозвиток отримує значну підтримку і відбувається з належною ефективністю.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Обстоюючи методологічну цінність середовищного підходу, хочемо послатися на ту обставину, що він «дозволяє інтегрувати різні методологічні підходи, досліджувати проблеми педагогіки через призму освітнього середовища, долаючи обмеженість мислення, даючи комплексне, багатогранне бачення освітнього процесу» [2, с. 38].

Вивчення освітнього середовища розпочалося у вітчизняній дослідницькій практиці досить недавно, проте відповідний підхід привернув увагу багатьох науковців (А. Баль, М. Братко, О. Жданова-Неділько, Е. Заредінова, А. Макагон, В. Мелешко, Л. Нечепоренко, Г. Полякова, І. Сидорук, С. Совгіра, О. Ярошинська та ін.). Учені розглядають сутність середовищного підходу, його реалізацію в різних освітніх сферах з акцентами на навчанні чи вихованні, особливості підготовки фахівця до створення сприятливого освітнього середовища і реалізації його потенціальних можливостей у педагогічному процесі.

Та оскільки наше життя включає в себе все нові реалії, що накладають відбиток на формування особистості тих, хто навчається, і тих, хто навчає, то дослідження нових середовищних чинників спричиняє появу нових і нових робіт.

Формулювання мети. Метою статті є розгляд проблеми реалізації середовищного підходу у вищій школі в умовах дистанційного навчання при пандемії.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 2020 році українська вища школа зіткнулася з низкою проблем, які хоча й були частково прогнозовані в інших ракурсах (скажімо, щодо осіб з особливими потребами), проте в масових масштабах

виявилися неочікуваними. Пандемія COVID-19, яка продовжується й сьогодні, поставила весь загаль вітчизняних науково-педагогічних працівників перед необхідністю терміново освоювати нові форми організації навчальної роботи.

Ми не будемо торкатися дуже багатьох проблем технічного характеру, які на загальному й особистісному рівні вже частково вирішуються. Хочемо зупинитися на завданнях збереження елементів сприятливого середовищного впливу на студента в процесі опосередкованої взаємодії з викладачем та іншими студентами.

Детальне вивчення наслідків пандемії і пов'язаного з нею карантину для вищої освіти України ще попереду. Однак у засобах масової інформації вже обговорюються реалії нової організації навчання як у нашій країні, так і за кордоном.

Зокрема, відомо, що значна частина працівників вищої школи Німеччини наголошує нині на вимушеності й подальшій небажаності тотальної цифровізації вищої освіти. Близько шести тисяч із приблизно двадцяти шести тисяч викладачів німецьких поставили підписи під відкритим листом, у якому наголошується, що університет є «місцем зустрічі», а навчання у ньому є «життєвою фазою колективу», під час якої між студентами зав'язуються важливі дружні стосунки і будується соціальна мережа. Адже навчання в університеті, стверджують німецькі науковці, базується на «критичному, спільному та основаному на довірі обміні між відповідальними людьми» – і воно потребує безпосередньої розмови між присутніми. Тож «цифровий стрибок у навчанні, який відбувся у часи коронавірусу, загрожує втратою цих важливих елементів» [1].

Вітчизняні науково-педагогічні працівники намагаються докласти максимальних зусиль, аби найбільш значущі чинники освітнього середовища вищої школи бодай частково знайшли відображення в процесі дистанційної взаємодії зі студентами. Адже, як вважає І. Сидорук, «основна мета організації такого середовища полягає в прагненні так побудувати, змодельовати процес, щоб кожен студент опинився в сприятливих для його розвитку умовах, відчував комфортний вплив усього освітньо-виховного середовища, яке, у свою чергу, виступало б основним гарантом особистої успішності в реалізації поставлених студентом завдань, успішності його розвитку в різних аспектах» [4, с. 221], що є незамінним.

Так, спираючись на виокремлені Г. Поляковою [3] функції середовищного підходу, викладачі сьогодні намагаються реалізувати ті з них, що дозволяють виконувати «систему дій із середовищем, спрямованих на перетворення середовища в засіб діагностики... реалізувати особистісно розвивальний потенціал освітніх середовищ і ситуацій» забезпечувати «суб'єктну участь вихованців в їх власній освіті».

Ми розглядаємо наступні перспективні напрями здійснення середовищного підходу в процесі дистанційного навчання при пандемії:

- академічний (створення методичних посібників щодо самостійної роботи з навчальними матеріалами, анотованих переліків джерел, віртуальних бібліотек чи хрестоматій, що відображали б актуальні аспекти навчальної дисципліни в її основних і вибірково-факультативних аспектах);

- комунікативний (забезпечення варіативних можливостей для колективної й індивідуальної, безпосередньої й опосередкованої взаємодії викладача зі студентами);

- інтерактивний (створення умов для дидактичної взаємодії між студентами, обговорення навчальних проблем, творчого самовияву перед аудиторією, взаєморецензування тощо).

Деталізація цих напрямів, їхня методична інтерпретація розглядається нами як перспектива подальших досліджень окресленої проблеми.

Висновки. Середовищний підхід у вищій освіті є на сьогодні загальновизнаним через свої значні можливості в методологічному та методичному плані. Його застосування в умовах пандемії повинне стати важливим інструментом з'ясування можливостей такого способу навчання та його всілякого, максимально оперативного вдосконалення.

Список використаних джерел

1. Вища освіта й коронавірус: досвід університетів у Німеччині. [Електронний ресурс]. URL: <https://www.dw.com/uk/yak-vidbuvaietsia-navchannia-v-nimetskykh-universytetakh-u-chasy-pandemii/a-54962106> (дата звернення: 17.10.2020).
2. Заретдінова Е. Сутнісна характеристика середовищного підходу до сучасної вищої освіти. Естетика і етика педагогічної дії. 2017. Вип. 16. С. 36–44.

3. Полякова Г. Розвиток середовищного підходу у вищій освіті в умовах глобальних змін. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2018, № 4 (78). С. 186–199.
4. Сидорук І. Середовищний підхід у формуванні соціальної компетентності майбутніх соціальних працівників. Актуальні питання гуманітарних наук. Вип. 27, том 4, 2020. С. 218–223.
5. Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 4 (Ч. 1), 2011. С. 105–109.

УДК 379.8

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОЗВІЛЛЯ СТУДЕНСЬКОЇ МОЛОДІ

Я. С. Данилевський, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононець, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник.

Анотація. Проаналізовано теоретичні основи вивчення сутності, структури та особливостей дозвілля студентської молоді. Розглянуто актуальні варіанти корисного проведення вільного часу студентами на прикладі участі в різноманітних громадських рухах як способу самоосвіти, патріотичного виховання, формування практичних навичок і створення позитивного морального вигляду студентів в суспільстві та покращення стану у країні.

Ключові слова: дозвілля, громадські рухи, волонтерство, інформаційно-комунікативні технології, самоосвіта, участь студентів в суспільному житті.

Abstract. The theoretical bases of studying the essence, structure and features of leisure of student's youth are analyzed. Current options for useful leisure time by students are considered. On the example of participation in various social movements as a way of self-education, patriotic education, the formation of practical skills and the creation of a positive moral image of students in society and improving the situation in the country.

Keywords: leisure, social movements, volunteering, information and communication technologies, self-education, student participation in public life.

Постановка проблеми. Тема дозвілля студента нині є надзвичайно актуальною, оскільки поза стінами вишів вони вільні і

надані самі собі. Усвідомлюючи те, що молодь є силою, котра змушує нашу країну рухатись уперед, слід спрямовувати її енергію в позитивне русло. Отже, організація дозвілля студентів дуже важлива. Значну роль у формуванні особистості відіграє коло спілкування, а його, у свою чергу, об'єднують спільні інтереси, у тому числі й спільне дозвілля.

Аналіз основних досліджень і публікацій. А. С. Орлов і В. Т. Шапко вважали, що дозвілля – це соціальний інститут, який потребує чіткого планування і регуляції. Погоджуємося із цим твердженням і вважаємо, що молоді та студентам необхідно навчитися планувати і правильно розставляти пріоритети, оскільки саме під час дозвілля проходить більша частина їх соціальної активності.

Формулювання мети. Метою статті є аналіз дозвілля студентів як засобу формування особистості та моральних цінностей молоді і створення їх позитивного морального вигляду в суспільстві

Виклад основного матеріалу дослідження. Різке підвищення вимог, що висуваються людині за межами виробництва, пов'язані з розширенням і ускладненням соціальних, політичних і духовних відносин у суспільстві, гостро поставило питання про аналіз вільного часу[1]. Інтерес до проблем вільного часу на Заході з'явився ще наприкінці XIX – на початку XX століття. Вважається, що ця галузь почала розвиватись із появою у 1899 році праці Т. Веблена «Теорія бездіяльного класу». Вільний час тісно пов'язувався з індустріальною соціологією.

Емпіричні дослідження дозвілля почались у 20–30-х роках XX століття. З початку XX століття вільним часом зацікавлюються не лише індустріальна соціологія, але й соціологія сім'ї, побуту, освіти, культури. У Радянському Союзі вивчення проблем вільного часу почалося у 20-х роках, проте значно активізувалися лише з 60-х років. Однак і на сьогодні така галузь як соціологія дозвілля не набула у нас достатнього розвитку.

Вільний час – це частина позаробочого часу, що є сферою формування і прояву різних рівнів вільної життєдіяльності, що безпосередньо спрямована на всебічний та гармонійний розвиток трудящих [1].

Що ж таке дозвілля?

Дозвілля – це:

1) час занять, за допомогою яких відбувається в основному відновлення фізичних, розумових та психічних сил людини, витрачених у сфері праці [2];

2) вільний від оплачуваної праці та неодмінних обов'язків час [3];

3) сукупність видів діяльності, що пов'язані головним чином із задоволенням культурних потреб, що відновлюються (різноманітні види відпочинку і розваг) [1].

Вільний час можна класифікувати так:

1) час дозвільної діяльності (дозвілля);

2) час більш піднесеної діяльності – сукупність занять, що найбільш інтенсивно впливають на процес всебічного розвитку особистості (соціально-культурна та науково-технічна творчість, суспільно-політична діяльність, самоосвіта тощо).

Хоча, разом з тим, чіткої межі між дозвільною та більш піднесеною діяльностями немає, вони можуть легко проникати одна в одну [2] і доповнюють одна одну.

Загалом дозвілля – це відображення громадської і духовної сутності людини, яке залежить від культури суспільства та змінюється разом з його системою цінностей.

Дозвілля є соціальним інститутом, який прямо впливає на формування особистості. Саме тому його правильна організація відіграє важливу роль у створенні іміджу покоління в очах суспільства.

Студентська молодь схильна бути емоційною, дуже допитливою й активною. Вона прагне до пізнання нового, незвичайного, і якщо не спрямувати її енергію в позитивне русло, існує небезпека неправильного вибору життєвої діяльності.

У наш час набрали популярності різноманітні громадські організації, участь в яких допомагає студентам реалізувати свій інтерес у різних сферах. Наприклад, громадські організації, що представляють волонтерський рух («Українська Волонтерська Служба»), організації, що зберігають історію та культуру нашої батьківщини («Українське Козацтво»), громадські формування з охорони громадського порядку («Міська спец. дружина»), організації, що займаються військовою підготовкою громадян (ГО «Вороскол») та інші.

Кожна з цих організацій дає можливість студентам та взагалі молоді розвивати себе та свою країну. Так, «Українська Волонтерська Служба» проводить тренінги та курси для своїх агентів,

«Українське Козацтво» передає молоді традиції козаків, навчає єдності та патріотизму, ГФ «Міська спец. дружина» займається громадською безпекою на міських культурних заходах і допомагає органам місцевого самоврядування та правоохоронним органам, ГО «Вороскол» на базі Територіальної оборони міста Полтави та за підтримки військового комісаріату проводить заняття з тактики, польової медицини, мінно-вибухової справи тощо. І це лише кілька з можливих варіантів. Є ще чимало онлайн курсів, вебінарів тощо. На всі ці шляхи мають звернути увагу не тільки студенти, а й молодь загалом.

Висновки. Сучасний спотворений споживацький спосіб мислення не дає молоді побачити перспектив. Її дозвілля формується на безкінечному споживанні розважальної продукції. Тож логічно, що це унеможливорює розвиток молодих людей, адже основне питання у всієї молоді: «А скільки мені за це дадуть?», безкінечно женучись за наметним фінансовим благом, не усвідомлюючи, що саморозвиток так чи інакше призведе їх до набагато більшої вигоди. А інша частина, швидше за все, або вже бере участь у якомусь із громадських рухів чи організацій, або взагалі про них не знає.

Список використаних джерел

1. Трегубов Б. А. Свободное время молодежи: сущность, типология, управление. Санкт-Петербург : Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1991.
2. Піча В. М. Соціологія : навч. посіб. для студентів вузів. Київ : Каравела, 2000.
3. Тихомирова Є. Б. Основи соціології : навч. посіб. Київ : ІЗМН, 1996.
4. Українська волонтерська служба [Електронний ресурс]. URL: <https://volunteer.country/>

УДК 371.3:811

ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

***І. Ф. Дерпач**, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***І. М. Петренко**, д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. Акцентовано увагу на проблемі формування культури спілкування майбутнього фахівця економічної галузі в

процесі навчання в закладі вищої освіти. Розкрито окремі шляхи поліпшення ситуації через застосування викладачем комунікативно зорієнтованих форм навчальної роботи, інтерактивних методів, комунікативного прикладу тощо. Зроблено висновок щодо формування культури мовлення майбутнього економіста як інтердисциплінарного завдання.

Ключові слова: студент, викладач, спілкування, мовлення, культура, економічний ЗВО, майбутній фахівець, інтерактивні методи, творча діяльність.

Abstract. Emphasis is placed on the problem of forming a communication culture of the future specialist in the economic field in the process of studying in a higher education institution. Some ways to improve the situation through the use of communicatively oriented forms of educational work, interactive methods, communicative example, etc. by the teacher are revealed. The conclusion on the formation of the speech culture of the future economist as an interdisciplinary task is made.

Keywords: student, teacher, communication, speech, culture, economic higher education institution, future specialist, interactive methods, creative activity.

Постановка проблеми. Фахівець із вищою освітою – це, насамперед, людина, що має розвинене аналітичне мислення, ерудована, здатна точно і лаконічно сформулювати думку, на високому рівні володіє загальнонавчальною та професійною лексикою. Проте важливо, щоб випускник закладу вищої освіти вже з перших років навчання оволодів культурою спілкування як важливим інструментом входження до професійної спільноти та засобом ефективної комунікації. Юнаки й дівчата мають пам'ятати, що культура спілкування не лише сприяє формуванню продуктивних ділових взаємин, а й відіграє значну роль у формуванні їхнього особистісного та професійного іміджу, підвищуючи шанси на успішне кар'єрне зростання. Тож реалізація акмеологічного підходу в ході засвоєння освітньої програми вимагає від викладача вищої школи уваги до спілкування студентів, здатності виявити його недоліки та посприяти їхньому усуненню.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема, що досліджується, містить у собі принаймні три важливих складники: лінгвістичний, психолого-педагогічний та професійно-комунікативний. Лінгвістичні аспекти культури спілкування

українця розглядали Н. Баби́ч, Л. Барановська, І. Білоді́д, С. Єрмоленко, А. Коваль, Л. Кравець, Л. Мацько та ін.; психолого-педагогічні підходи до формування культури спілкування людей різного віку розкриті у працях А. Богуш, Н. Гавриш, О. Кирильчук, Н. Мордовцевої, Т. Савченко, І. Юсупова та ін.; професійно-комунікативні вимоги до спілкування фахівців різних галузей знайшли відображення в дослідженнях С. Дорошенко, В. Кан-Калика, С. Паршук, М. Пентиліук, Н. Руколянської, В. Синьова, О. Степанової та ін. Проте різні професійні сфери акцентують різні нюанси культури спілкування та шляхів її формування, тож підготовка фахівців економічної галузі до успішного спілкування потребує окремого розгляду.

Формулювання мети. Метою нашої статті є аналіз педагогічних чинників формування культури спілкування майбутнього фахівця та шляхів їхньої реалізації в умовах вищої економічної освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний фахівець уже на етапі професійної підготовки повинен усвідомлювати себе суб'єктом професійної комунікативної взаємодії, за якість якої він несе значну відповідальність, розуміти, що «професійний успіх, професійний рі́ст більшості визначається володінням мовленнєвою культурою. Недостатня мовленнєва культура як писемна, так і усна, знижує рейтинг будь-якого професіонала, чия діяльність пов'язана з мовленнєвим спілкуванням» [1, с. 170].

Характеризуючи комунікативні аспекти професійної діяльності фахівця-економіста, О. Семенов робить наголос на тому, що йому повинне бути притаманне «практичне й усвідомлене володіння вміннями здійснювати усне і писемне, вербальне й невербальне професійно-ділове спілкування з урахуванням норм сучасної української літературної мови, здійснювати взаємобмін набутим досвідом, досягати взаєморозуміння між партнерами. Комунікативна компетентність виступає одним з основних факторів позитивного іміджу фахівця, сприяє його успішній самопрезентації, ефективності вирішення професійних завдань і, таким чином, значною мірою впливає на головний економічний показник розвитку підприємства – прибуток» [4, с. 268–269].

В. Тер-Ованесян та В. Вем'ян також зазначають, що «мовне професійне спілкування – невід'ємна частина майбутньої діяльності фахівця, його іміджу. Мета професійного спілкування –

урегулювання ділових стосунків у державноправовій та виробничо-професійній сферах життя через організацію, стимул, контроль, реакцію, розв'язання професійних завдань через з'ясування відносин між давнім і новим» [3, с. 95]. У контексті нашого дослідження важливим є висновок учених, згідно з яким «успіх мовного професійного спілкування залежить від:

- мовця як особистості з індивідуальними якостями;
- його знання сучасної української літературної мови як основної мови професійного спілкування;
- уміння використовувати ці знання і втілювати інформацію у текст залежно від мети, ситуації тощо» [3, с. 95].

Серед перелічених чинників у закладі вищої економічної освіти педагогічну проблему становлять, насамперед, перший і третій, оскільки знання сучасної української літературної мови на сьогодні з'ясовується засобами зовнішнього незалежного оцінювання і виступає однією з умов вступу на навчання.

Що ж стосується характеристик студента як мовця, суб'єкта спілкування, то доречним видається розподілити їх на дві групи: ті, що пов'язані з його біопсихічними (природними) властивостями, і ті, що набувалися в процесі виховання, навчання, соціальної адаптації. Якщо коригування першої групи вимагає від студента насамперед застосування психоемоційної саморегуляції, то друга група потребує створення певних умов, сприятливих для зміни бачення і оцінки власної комунікативної поведінки.

Проте мотивація самих студентів до підвищення власної мовленнєвої культури залишає бажати кращого. В. Пасинок спирається на дані, зафіксовані в студентській спільноті м. Харкова, пропонуючи розглядати як важливу суспільну проблему так звану «екологію мовленнєвого середовища». Дослідниця зауважує, що сьогодні «можна назвати занадто багато факторів «забруднення» мовлення сучасної людини: а) велика кількість слів-паразитів, ці слова доволі стереотипні – так би мовити, значить, ну, ось, як би; б) забруднення мовлення жаргонізмами: мовлення сучасних людей – це мовлення жаргонізоване... Жаргонізований тип мовленнєвої культури є сьогодні одним з найвпливовіших та експансивних; в) примітивні слова та вирази; г) порушення літературних норм вимови, вживання слів, побудови фраз; д) забруднення мови іноземними словами...; е) уживання ненормативної лексики стало майже нормальним

явищем; ж) катастрофічне звуження об'єму словникового запасу «середньої людини»; з) збіднення виразних засобів мови» [1, с. 170–171]. Зрозуміло, що в середовищі, де всі ці відхилення стали повсякденністю, мимоволі відбувається «зараження», яке спричиняє відчуження пересічної молоді людини від культурних норм ділової комунікації.

Що можна протиставити цим деструктивним тенденціям? На наш погляд, лише актуалізацію іншого мовленнєвого середовища, де майбутній фахівець не просто отримує зразки висококультурного ділового спілкування, а засвоює їх як важливу і особистісно цінну ознаку професійної поведінки.

Як слушно зазначає українська дослідниця М. Пентилюк, формування високого рівня культури професійного спілкування – це не лише філологічна та методична, а й соціальна проблема [2]. Тож У ЗВО, які вирощують майбутню економічну еліту країни, формування культури мовлення шляхом застосування інтерактивних методик, приучування, наслідування, вправляння, творчого комунікативного самовияву тощо має розглядатися як вагоме інтердисциплінарне завдання. Надання студентам якісного комунікативного прикладу повинно відбуватися через включення до освітнього процесу спеціальних курсів, застосування звукових і аудіовізуальних матеріалів професійного змісту, і, що особливо важливо, живим зразком має бути мовленнєва взаємодія з ними викладачів як носіїв професійної мовленнєвої культури.

Висновки. Створення в економічному закладі вищої освіти професійно зорієнтованого комунікативного середовища, що характеризується високою культурою спілкування, бачиться сьогодні одним із важливих завдань, вирішуючи яке, науково-педагогічна інтелігенція не лише закладає підґрунтя для особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців, а й реалізує важливу суспільну місію, докладючи зусиль для інтегрування до широкого загалу норм і правил цивілізованої взаємодії. На часі в педагогічній науки – розробка форм і методів ефективного формування комунікативної культури майбутніх економістів з урахування сучасних реалій професійного та суспільного життя.

Список використаних джерел

1. Пасинок В. Г. Мовленнєва культура сучасного викладача і студента. Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Іноземна філологія. 2016. Вип. 84. С. 168–176.

2. Пентиліук М. І. Культура професійного спілкування майбутніх фахівців. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки. 2015. № 4. С. 144–151.
3. Семенов О. М. Формування комунікативної компетентності майбутніх економістів. Педагогіка вищої та середньої школи : зб. наук. пр. Кривий Ріг, 2013. С. 266–270.
4. Тер-Ованесян В. Г., Вем'ян В. Г. Мовне професійне спілкування – невід'ємна частина майбутньої діяльності фахівця [Електронний ресурс]. URL: http://конференция.com.ua/files/scientific_conference/75/3/75-03_92-96.pdf (дата звернення: 17.09.2020). С. 92–96.

УДК 377.017.4

ГРОМАДСЬКІ ОБ'ЄДНАННЯ ЯК ЧИННИК ВИХОВНОГО ВПЛИВУ НА СТУДЕНТСЬКУ МОЛОДЬ

Р. А. Дрозд, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Розглянуто сутність громадських об'єднань як способу «реалізації суверенітету громадян» (М. Ковалів) та їхню роль у суспільному житті сучасної України. Проаналізовано напрями діяльності громадських об'єднань та її виховний потенціал, що дає змогу формувати в молоді гуманістичні переконання і важливі для громадянина демократичної держави компетентності.

Ключові слова: суспільство, громада, громадське об'єднання, студентська молодь, гуманізм, гуманістична позиція, демократія.

Abstract. The essence of public associations as a way to «realize the sovereignty of citizens» (M. Kovalev) and their role in public life of modern Ukraine. The directions of activity of public associations and its educational potential are analyzed, which allows to form humanistic beliefs and competencies important for a citizen of a democratic state in young people.

Keywords: society, community, public association, student youth, humanism, humanistic position, democracy.

Постановка проблеми. Громадські об'єднання – відносно нові в Україні утворення, характерні для демократичного суспільства. Виконуючи вагомий соціальний місій, громадські об'єднання водночас мають значний виховний потенціал, який реалі-

зується ними по відношенню до шкільної та студентської молоді, що бере добровільну участь у їхній діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Закон України «Про громадські об'єднання», прийнятий Верховною Радою 22 березня 2012 року, характеризує ГО як «добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних, та інших інтересів» указує на дві основні форми їхнього функціонування: громадську організацію (це громадське об'єднання, засновниками та членами (учасниками) якого є фізичні особи.) та громадську спілку (її засновниками є юридичні особи приватного права, а членами (учасниками) можуть бути юридичні особи приватного права та фізичні особи) [6].

Суспільну роль громадських об'єднань, їхню структуру, специфіку діяльності, типові для певних видів організацій проблеми, юридичні засади функціонування, фінансове забезпечення здійснюваних ними проєктів висвітлюють в своїх роботах О. Білик, Ю. Битяк, Г. Калінічева, М. Ковалів, К. Коваль та ін. Проте соціально-педагогічні аспекти діяльності громадського об'єднання як середовища, де його члени (і зокрема, студентська молодь) отримують уроки демократії, гуманістично зорієнтованої соціальної взаємодії, є не досить дослідженими.

Формулювання мети. Метою статті є висвітлення потенціалу громадських об'єднань як суб'єктів виховного впливу на студентську молодь.

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасній Україні громадські об'єднання стають дедалі більш звичною реальією, зростання їхньої кількості відбувається постійно. Так, у оприлюднених звітах [2] (на жаль, за останні 4 роки на загальнодоступних ресурсах таких знайти не вдалося) знаходимо наступні дані: «Про результати своєї діяльності за 2016 р. органам державної статистики прозвітувало 23237 керівних органів громадських організацій (у 2015 р. – 22185). Загальна кількість членів на обліку цих керівних органів громадських організацій, а також їх відокремлених підрозділів нараховує 24,4 млн осіб», що становить істотний відсоток населення нашої країни.

Учені відзначають, що наявність громадських об'єднань є своєрідним індикатором демократичних процесів у державі, які без громадянської ініціативи в своєму повноцінному вигляді існувати не можуть.

«У демократичних країнах громадянське суспільство виступає в ролі партнера держави у вирішенні соціальних і суспільних проблем, – зазначає О. Білик. – Організації громадянського суспільства готові брати на себе виконання тієї соціальної роботи, за яку не береться бізнес через низьку прибутковість соціальних послуг. Державні установи часто неспроможні швидко налагодити надання нових соціальних послуг з причини довгих бюрократичних процедур, а організації громадянського суспільства виявляють високий ступінь мобільності та інноваційності» [1, с. 149–150].

Суспільне значення громадських об'єднань полягає в тому, що їхня діяльність виступає «акумулятором публічно значущих ідей, які формуються в ході перманентного суспільного розвитку з метою їх подальшої ретрансляції на владні державні інститути. Тому форми діяльності громадських організацій безпосередньо зумовлені структурно-часовими обставинами політичної та правової системи держави, які варто розглядати як спосіб реалізації суверенітету громадян задля колективного впливу на інститути державної влади для просування ідей і поглядів, що виникають, а також тих, що набули форми сформованих стійких суспільних відносин» [4, с. 92].

У контексті нашого дослідження громадські об'єднання становлять інтерес як середовище здобуття молоддю досвіду громадської діяльності, формування її громадянських компетентностей, що підтверджено в тому числі й багатьма науковими працями та власними спостереженнями. Дослідники відзначають, що участь студентів у громадських об'єднаннях має значний вплив як чинник громадянського виховання, розвитку громадянської компетентності, суспільної активності тощо. Проаналізувавши діяльність молодіжних громадських організацій студентів, Ю. Івженко відзначає також, що їхня діяльність «здійснюється за різними напрямками, а саме: виховання патріотизму, розвитку творчої особистості, формування здорового способу життя, розвитку підприємницької діяльності, євроінтеграція. Широке використання проектних технологій забезпечують розширення інформаційної обізнаності студентської молоді з питань моральних, соціокультурних цінностей і норм поведінки як основи формування громадянських почуттів» [3, с. 73].

Студентська молодь, зазвичай, може долучатися до діяльності громадських об'єднань двох типів: молодіжних, що можуть утворюватися в самому закладі освіти чи кількох одночасно, або ж поєднувати молодь з різним соціальним статусом (скажімо, за територіальним принципом, за спільними захопленнями тощо); змішаного типу, коли в основу організації ні віковий, ні статусний принцип не покладений.

Загалом же класифікаційних спроб щодо молодіжних ГО, що враховують різні аспекти їхньої діяльності, існує досить багато. Деякі з них наводить А. Половинець, вказуючи, що більшість дослідників вважають головним джерелом утворення молодіжних об'єднань як організованої частини загального молодіжного руху є спільність інтересів та мети, досягнення яких можливе лише в умовах цієї організації. Згідно з цілями, що ставлять перед собою МГО, їх можна поділити на дві великі групи: 1. Організації взаємної вигоди чи об'єднання за інтересами (за американською класифікацією *issue-oriented*). Автор коментує, що «кожна з таких організацій має об'єднуюче начало і корпоративні інтереси. Її діяльність орієнтована на саму себе, тобто на власних членів. 2. Організації суспільної користі (*policy-oriented*). Вони слугують громадським інтересам у широкому сенсі. Їх діяльність спрямована «зовні», тобто на інших» [5].

Саме друга з названих груп у її соціально-позитивному представленні бачиться важливим ресурсом гуманізації суспільства, привнесення в практику його функціонування ідей суспільної самовіддачі, небайдужості до проблем інших людей і суспільства в цілому. В цьому розумінні організації суспільної користі виступають міні-моделлю суспільства, заснованою на конструктивних соціальних ідеях і зорієнтованою на формування у молоді дієвої гуманістичної позиції.

Висновки. Громадські об'єднання в Україні – це важлива форма здійснення причетності до суспільного життя. На наш погляд, на часі нині – підготовка фахових консультантів у царині громадської діяльності, експертів, коучів, інших фахівців, спроможних надати послуги таким утворенням задля підвищення ефективності їхньої діяльності.

Список використаних джерел

1. Білик О. Громадські об'єднання: законодавче регулювання, нові права і можливості [Електронний ресурс]. С. 149–155. URL:

<https://core.ac.uk/download/pdf/197228726.pdf> (дата звернення: 17.09.2020).

2. Діяльність громадських об'єднань в Україні. Статистичний бюлетень [Електронний ресурс]. URL: https://ukrstat.org/uk/druk/publicat/Arhiv_u/15/Arch_go_bl.htm (дата звернення: 16.09.2020).
3. Івженко Ю. В. Педагогічні умови формування почуття громадянськості студентів у діяльності молодіжних громадських організацій. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2016. № 6. С. 70–78.
4. Ковалів М. Форми діяльності громадських об'єднань в Україні [Електронний ресурс]. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/aug/5804/vnulpurn201684515.pdf>. С. 89–93. (дата звернення: 16.09.2020).
5. Половинець А. М. Молодіжні громадські організації: критерії класифікації [Електронний ресурс]. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej12/txts/10ramokk.pdf> (дата звернення: 17.09.2020).
6. Про громадські об'єднання. Закон України від 11 березня 2012 р. [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4572-17> (дата звернення: 16.09.2020).

УДК 37.015.3

ПЕДАГОГІЧНЕ СПІЛКУВАННЯ: СТИЛІ ТА БАР'ЄРИ

К. М. Дубовик, магістр спеціальності «Освітні, педагогічні науки», освітньої програми «Педагогіка вищої школи»

І. В. Усанов, к. філософ. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті аналізуються типи класифікації стилів педагогічного спілкування та перешкоди, які ускладнюють порозуміння і педагогічну взаємодію.

Ключові слова: педагогічне спілкування, авторитарний стиль спілкування, ліберальний стиль спілкування, демократичний стиль спілкування, бар'єри комунікації.

Abstract. The article analyzes the types of classification of styles of pedagogical communication and obstacles that complicate understanding and pedagogical interaction.

Keywords: pedagogical communication, authoritarian style of communication, liberal style of communication, democratic style of communication, barriers to communication.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи освіти все більшого поширення набуває особистісно-орієнтована педагогіка, основою якої є «суб'єкт-суб'єктна» па-

радика. Її втілення вимагає від педагога володіння відповідними компетентностями, важливе значення серед них займає комунікативна компетентність, оскільки спілкування є і суттю, й інструментом професійної педагогічної діяльності. Тому для впровадження нових освітніх практик і реалізації сучасних освітніх стратегій актуальним є вивчення різноманітних практик і етичних принципів педагогічного спілкування, яке є основою педагогічної взаємодії.

Аналіз комунікативного характеру відносини «викладач – студент» виявляє цілий ряд проблемних запитань, відповіді на які мають безпосереднє практичне значення. Оскільки від змістовності спілкування і комфортності комунікативного педагогічного середовища залежить і успіх педагога, і ефективність його діяльності, і подальше становлення вихованців, їх життєвий успіх і пріоритети, тощо. Тому тема даної роботи є актуальною і практично орієнтованою.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що до проблем процесу спілкування, у тому числі педагогічного спілкування, зверталися і звертаються багато вітчизняних і зарубіжних дослідників. Теоретичні основи педагогічного спілкування як форми ділового спілкування розглядалися в роботах Т. Алексіної, В. Арешонкова, Н. Бутенко, Т. Гриценко, Т. Єщенко, М. Філоненко та ін. Етичні проблеми педагогічного спілкування досліджувались В. Андрієвою, О. Бородіною, В. Васянович, Л. Кайдаловою, О. Кубрак, Р. Кушнір, С. Рик, С. Степаненко та ін. Педагогічне спілкування як фактор взаємодії викладача і студента, його стилі та суперечності аналізувались в роботах О. Аніщенко, В. Варецької, Н. Голядник, Л. Дикої, В. Кан-Калика, З. Ковальчук, О. Семенюк, В. Парашук та ін.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясувати підходи до класифікації стилів педагогічного спілкування та бар'єри, що виникають в його процесі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічний процес як спеціально організована динамічна взаємодія викладача та учнів, спрямована на забезпечення їх навчання, виховання та розвитку, може розглядатися як особливий різновид комунікації [6, с. 42]. Спілкування в педагогічній діяльності – це засіб вирішення навчальних задач; соціально-психологічне забезпечення освітнього процесу; спосіб організації взаємовідносин педагога і вихованців, що обумовлюють успішність

навчання і виховання [2, с. 65]. Педагогічне спілкування включає сукупність засобів і методів, які забезпечують реалізацію цілей і завдань навчання і виховання, визначають характер взаємодії педагога і учнів.

Основною метою педагогічного спілкування є передача суспільного і професійного досвіду (знань, умінь, навичків), а також обмін особистісними сенсами, пов'язаними з об'єктами вивчення і життям в цілому. Тобто, педагогічне спілкування створює умови для реалізації потенційних сутнісних сил суб'єктів освітнього процесу [5].

Стиль спілкування проявляється в манері поведінки і особливостях мови, інтенсивності і самому характері спілкування людини. Стиль педагогічного спілкування потрібно розуміти як сталу систему способів і прийомів, яку використовує педагог у взаємодії з учнями/ученицями [1, с. 67]. У стилі спілкування відображаються особливості комунікативних можливостей педагога; наявний характер взаємовідношень педагога і вихованців; творча індивідуальність педагога; особливості учнівства/студентства. Різні стилі комунікативної взаємодії породжують певні моделі поведінки викладача в спілкуванні з учнями/студентами

Серед стилів спілкування виділяють монологічну і діалогічну форми педагогічного спілкування. Найбільш поширеною класифікацією стилів педагогічного спілкування є їх поділ на авторитарний, ліберальний і демократичний. Авторитарний стиль спілкування реалізується за допомогою тактики диктату і опіки. Ліберальний стиль спілкування реалізує тактику невтручання, основою якої є незацікавленість і байдужість до проблем учнів / студентів, педагог прагне мінімально включатися і формально виконує свої функціональні обов'язки, обмежуючись лише викладанням.

Формою співробітництва учасників педагогічної взаємодії є демократичний стиль спілкування. Основною особливістю даного стилю є взаємоприйняття і взаємоорієнтація. Такий стиль спілкування спонукає вихованців до ініціативності, організує умови для самореалізації, що створює можливості взаємної персоналізації педагога і учня/студента. Відомий психолог В.А. Кан-Калик запропонував іншу класифікацію стилів педагогічного спілкування, виділивши п'ять типів спілкування: стиль

«спільна творчість», «дружнє ставлення», «загравання», «спілкування – дистанція», «менторський» стиль [1, с. 69].

Труднощі спілкування виникають в силу як об'єктивних причин, так і суб'єктивних. Проблемність спілкування між вчителем і учнем, викладачем і студентом породжується постійною взаємодією двох різних духовних світів: світ вчителя/викладача (досвід, знання, переконання, ціннісні орієнтації його покоління і т. п.) і світ учня/студента (проблеми і суперечності дорослішання, формування особистості: прагнення все пізнати, спробувати; різнопланові інтереси, бажання, потреби і т. п.). Вміння зіставляти й узгоджувати в спілкуванні ці різні світи визначає рівень майстерності педагога, її складовою є комунікативна компетентність, формування якої передбачає володіння знаннями про структуру і механізми комунікації, умови порозуміння і ефективної комунікації, тощо.

Вивчення і вирішення проблем спілкування має практичне значення, оскільки спрямоване на підвищення ефективності спілкування і спільної діяльності, має на меті суттєво знизити рівень конфліктності в процесі спілкування і взаємодії педагога з учнями/студентами [6, с. 44]. Бар'єри комунікації викликані природними, соціальними і психологічними факторами, які виникають в процесі комунікації. Бар'єри непорозуміння також пов'язані з формою та методами подання інформації. Виходячи з цього, їх поділяють на: семантичні; стилістичні; логічні; вікові і статусно-рольові; психологічні [3, с. 75].

Успіх спілкування залежить від зацікавленості сторін та вміння передбачати і долати бар'єри непорозуміння, від вміння управляти увагою, привертаючи та підтримуючи її. Для подолання бар'єрів непорозуміння необхідно: враховувати культурний рівень, словниковий запас, професію та вік слухача; прогнотувати логіку його розмірковувань; користуватися досягненнями науки риторики.

Педагогічне спілкування як будь-яка взаємодія різних людей (за різними параметрами) в самому собі містить можливість суперечностей і навіть конфліктних ситуацій. Вміння педагога розрізняти види конфліктогенної поведінки, володіння ним різними тактиками комунікативної поведінки уможливорює знижувати рівень конфліктності в процесі спілкування і взаємодії з студентами/учнями. Зокрема, поширеними проявами конфліктогенної поведінки є: відверта недовіра; підкреслювання відмін-

ностей між собою і співрозмовником не на його користь; припущення значимості ролі співрозмовника; перебивання співрозмовника [5].

У літературі з ділового спілкування виділяють різноманітні конфліктогени, які проявляються і в практиці спілкування викладача зі студентами. Зокрема, це демонстрація зверхності, її механізмами є негативна оцінка, звинувачення, іронія, надмірна впевненість у власній правоті і категоричність висловлювання, ігнорування співрозмовника, перебивання співрозмовника.

У комунікативній моделі порозуміння використовується «запрошення до обговорення», апеляція до думки учасників бесіди, використовуються не ствердження, а розмірковування разом з партнером. Змінюються мовні форми, категоричні вислови «завжди» і «ніколи» варто замінити на «дуже часто», «як правило», «інколи», «дуже рідко», «з великою ймовірністю» [4, с. 98].

Висновок. Таким чином в умовах трансформації освітнього простору і вироблення стратегії нової української школи стало очевидним, що ефективне педагогічне спілкування можливе тільки на основі педагогічного співробітництва, яке є двостороннім процесом взаємодії «педагог – вихованець», успішність якої залежить від активності обох сторін. З іншого боку, педагогічна взаємодія має бути адекватною індивідуальним можливостям учня/студента, спонукати їх до проявлення.

Для подолання бар'єрів непорозуміння педагог повинен володіти певними знаннями загальних принципів комунікації та відповідними навичками, зокрема, уміти говорити (чітко формулювати думку, зрозуміло висловлюватися, бути коректним в оцінках і толерантним до іншої позиції) і вміти слухати (уважно вислуховувати, надавати зворотний зв'язок, сприяти створенню комфортного комунікативного простору).

Список використаних джерел

1. Аніщенко О. В. Проблема стилів педагогічного спілкування у психолого-педагогічній науці та практиці. Гендерні дослідження у педагогічній науці та практиці : навч. посіб. ; за ред. Г. М. Лактіонової, Н. І. Яковець. Ніжин : Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. С. 67–98.
2. Голядник Н. А., Дика Л. Л. Педагогічне спілкування як фактор взаємодії викладача і студентів у вищих навчальних закладах.

- Педагогічні науки : зб. наук. пр. Серія «Педагогічні та психологічні науки». 2014. 2 (71). С. 64–73.
3. Миронова О. М., Мазоренко О. В. Конфліктологія : навч. посіб. Х. : Вид. ХНЕУ, 2011. 168 с.
 4. Пантилюх М. І., Маруніч І. І., Гайденок І. В. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2010. 224 с.
 5. Психология и этика делового общения : учебник и практикум для вузов [Електронний ресурс] / В. Н. Лавриненко, Л. И. Чернышова ; под редакцией В. Н. Лавриненко, Л. И. Чернышовой. 7-е изд., перераб. и доп. Москва : Изд-во Юрайт, 2020. 408 с. URL: <https://urait.ru/bcode/449749/p.106>.
 6. Степаненко С., Степаненко Н. Етичний вимір педагогічних комунікацій. Педагогічні науки. 2017. № 70. С. 42–46.

УДК 378.147.002.54:378.014.24(477)

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. Е. Задьор, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник.

Анотація. У статті розглядаються інноваційні методи навчання, які використовуються в системі сучасного освітнього процесу. Визначаються характерні особливості засобів, форм і методів інноваційного навчання, розкривається специфіка їх використання в інтерактивному освітньому середовищі вишів України

Ключові слова: заклади вищої освіти, інновації, освітня інновація, методи навчання, освітні технології, освітній процес, тренінги, ділові ігри, електронне навчання.

Abstract. The article considers innovative teaching methods used in the system of modern educational process. The characteristic features of means, forms and methods of innovative teaching are determined, the specifics of their use in the interactive educational environment of Ukrainian universities are revealed.

Keywords: institutions of higher education, innovations, educational innovation, teaching methods, educational technologies, educational process, trainings, business games, e-learning..

Постановка проблеми. Однією з головних ознак сучасного суспільства є його розвиток на основі інновацій. Цей процес

повною мірою реалізовується й в освітній галузі, оскільки саме ця сфера визначає поступальний рух економіки кожної держави. Традиційна для минулого освіта як система, спрямована на пасивне отримання та відтворення знань, відстає на сьогодні від реальних вимог ринку праці. Вимога переходу до інноваційної освіти, зокрема у вищій школі, зумовлена викликами сьогодення і належить до пріоритетних напрямів державної політики в Україні в контексті інтеграції вітчизняної освітньої галузі до європейського та світового освітнього простору. У зв'язку з цим перед закладами вищої освіти постає завдання постійного підвищення якості освіти, модернізації її змісту, розробка й упровадження освітніх інновацій та інформаційних технологій, створення умов для підготовки фахівця, придатного для ефективного виконання завдань інноваційного характеру відповідно рівня професійної діяльності».

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання впровадження інноваційних підходів у вищій школі розглядаються у працях В. Андрущенко, І. Дичківської, В. Кременя, А. Кузьмінського, В. Лугового, В. Морозова, П. Сауха, Т. Туркот, Д. Чернілевського та ін.

Формулювання мети. Метою даної статті є визначення загальної характеристики освітніх інновацій, уточнення сутності та особливостей окремих інноваційних методів навчання майбутніх фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інновація» хоча й використовується у науковій літературі понад сто років, але актуалізувалося в кінці XX та на початку XXI ст. Великий тлумачний словник сучасної української мови пояснює слово «інновація» як «нововведення» [1, с. 498]. З інших джерел термін «інновація» розглядається як нововведення в галузі техніки, технології, організації праці або управління, засноване на використанні досягнень науки і передового досвіду, кінцевий результат інноваційної діяльності, тобто інновація – це втілення наукового відкриття, технічного винаходу в новій технології або новому виді виробу.

До сучасних психолого-педагогічних інновацій у вітчизняній системі освіти, зокрема і вищої, належать реалізовані нововведення [3] у таких категоріях, як:

– зміст, методи, прийоми і форми навчальної діяльності та виховання особистості (методики і технології);

- зміст і форми організації управління освітньою системою, а також в організаційну структуру закладів освіти;
- засоби навчання і виховання;
- особистісні настанови викладача, оскільки навчальний процес має бути діалогом особистостей викладача і студента, що суттєво покращує мотивацію студентів до навчання. Таким чином, основний критерій інноваційності освіти – зміна цілей, тобто змісту освіти та його результатів як основних складових діяльності педагога і того, хто навчається

Інноваційність у навчальному процесі приводить до зміни взаємовідносин викладачів та студентів. Якщо у традиційному навчанні простежується підсистема «суб'єкт» – «об'єкт», у якій студенту відводиться пасивна та залежна роль, то при інноваційному навчанні студент перетворюється у важливий освітній суб'єкт, залучений до активної, творчої співпраці з викладачем, зацікавлений у здобутті глибоких і актуальних професійних знань. Зосередженість на суб'єкт-суб'єктну, діалогічну взаємодію вимагає реалізовувати навчально-виховний процес через поєднання традиційних та інноваційних методів та форм навчання.

Отже, інновації у змісті освіти мають доповнюватися і реалізовуватися через оволодіння інноваційними методами і формами навчання (діалоговими, діагностичними, активними, інтерактивними, дистанційними, комп'ютерними, мультимедійними, телекомунікаційними, тренінговими, проектними), а також шляхом запровадження альтернативних навчально-виховних технологій, таких як алгоритмізована, індивідуалізована, диференційована, модульна, колективна (у малих групах) тощо [7, с. 107].

Згідно з науковими положеннями загальноприйняті методи викладання можна класифікувати за такими ознаками: види навчальних робіт студентів (усні, письмові; аудиторні, самостійні, позааудиторні); загальні (колективні, групові, індивідуальні та ін.); джерело одержання знань і формування навичок і вмінь (лекція, аналіз документа, робота із законодавчою базою, використання наочних засобів, інтернет-ресурсів тощо); ступінь самостійності та характер участі студентів у освітньому процесі (активні, інтерактивні, пасивні); рівень усталеності та новизни (традиційні, класичні, нестандартні, новаторські), авторство

(оригінальні, авторські, загальні, дидактичні) та ін. У сучасній методиці викладання найбільш прийнятною виявилася класифікація, побудована на дієвому підході до навчання. Згідно з нею існують методи: а) які забезпечують опанування навчального предмета (словесні, візуальні, практичні, репродуктивні, проблемно-пошукові, індуктивні, дедуктивні); б) які стимулюють та мотивують навчально-наукову діяльність (навчальні дискусії, проблемні ситуації, професійно-орієнтовані ділові ігри, творчі завдання, пошук і дослідження, експерименти, конкурси, вікторини тощо); в) методи контролю і самоконтролю у навчальній діяльності (опитування, залік, іспит, контрольна робота, тестові завдання, питання для самоконтролю, у т. ч. через комп'ютерні освітні системи) [2].

У статті 50 Закону України «Про вищу освіту» форми організації навчального процесу визначають як навчальні заняття, самостійну роботу, практичну підготовку та контрольні заходи, а основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти вважають лекції, лабораторне, практичне, семінарське, індивідуальне заняття та консультацію [6]. В. Луговий також розмежовує поняття «види навчальних занять» і «методи/технології викладання», розуміючи під першим терміном специфіку організації освітньої діяльності, а під другим – шляхи і способи опрацювання освітньої (педагогічної) інформації з метою навчання. Учений пропонує для використання дві категорії освітньої діяльності: методи (прийоми, способи) викладання, під якими розуміє види навчальних занять і частково (самостійна робота, практична підготовка) форми організації навчального процесу, та види навчальної діяльності – навчальні завдання, розроблені викладачем для виконання студентом [4, с. 19].

Щодо інноваційних методів навчання, то у науково-методичній літературі є різні підходи до їх класифікації. В. Морозов поділяє їх на проектні, лабораторні та інтегровані [5, с. 37]. Під проектними методами (метод проектів) вчений розуміє таку організацію навчання, за якою ті, що навчаються, набувають умінь і навичок у процесі планування та виконання практичних завдань – проектів. Лабораторна система (дослідна), на його думку, ґрунтується на принципах індивідуалізації навчання, самостійної дослідної роботи в кабінетах-лабораторіях. Інтегровані (комплексні) методи – це здійснення навчання за певними темами-комплексами, що містять матеріали суміжних предме-

тів. Усі ці методи навчання застосовуються у співробітництві, взаєморозумінні, єдності інтересів і прагнень учасників навчального процесу.

Проаналізуємо характерні ознаки деяких методів навчання, які в сучасній науковій та навчально-методичній літературі вважаються інноваційними.

Активні або інтерактивні методи навчання виокремлено на основі зміни ролі викладача (замість ролі інформатора роль менеджера) та ролі студента (інформація не мета, а засіб для засвоєння вмінь і навичок професійної діяльності). Інтерактивне навчання («inter» – взаємний, «act» – діяти) – це спеціальна форма організації пізнавальної діяльності, що передбачає створення комфортних умов навчання, за яких студент відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Характерною ознакою інтерактивного навчання є постійна, активна взаємодія усіх учасників навчального процесу. Аналізуючи свої дії та дії своїх партнерів, кожен може змінювати модель своєї поведінки, більш усвідомлено засвоювати необхідні знання та вміння, відчувати себе в умовах, максимально наближених до майбутньої професійної діяльності. Найпоширенішими серед таких методів є метод проєктів, групові обговорення, «мозковий штурм», ділові та рольові ігри, кейс-метод, тренінг-навчання, практичний експеримент тощо.

У свою чергу, активні (інтерактивні) методи поділяються на імітаційні та неімітаційні. Неімітаційні методи не передбачають створення моделі процесу або діяльності, а активізація досягається за рахунок добору проблемного змісту навчання, що забезпечує діалогічність взаємодії. Зазначені методи дають можливість не тільки надавати студенту певну інформацію, але й сприяти розвитку окремих професійних вмінь та навичок.

Імітаційні методи поділяються на ігрові та неігрові, які передбачають роботу з моделлю ситуації у процесі імітації. Цей метод стимулює аналітичне мислення студентів, формує системний підхід до вирішення проблеми, дозволяє виділити варіанти гіпотез розв'язання проблеми, допомагає налагодити ділові та особисті контакти, усувати конфлікти.

Так, серед інтерактивних методів, форм і прийомів, що найчастіше використовуються в навчальній роботі ЗВО, слід назвати такі: аналіз помилок, колізій, казусів; аудіовізуальний метод навчання; брейнстормінг («мозковий штурм»); діалог

Сократа (сократів діалог); «дерево рішень»; дискусія із запрошенням фахівців; ділова (рольова) гра (студенти перебувають у ролі законодавця, експерта, юрисконсульта, нотаріуса, клієнта, судді, прокурора, адвоката, слідчого); «займи позицію»; коментування, оцінка (або самооцінка) дій учасників; майстер-класи; метод аналізу і діагностики ситуації; метод інтерв'ю (інтерв'ювання); метод проектів; моделювання; навчальний «полігон»; PRESформула (від англ. Position – Reason – Explanation or Example – Summary); проблемний (проблемнопошуковий) метод; публічний виступ; робота в малих групах; тренінги індивідуальні та групові (як окремих, так і комплексних навичок) та ін. Із інноваційних механізмів активізації педагогічного і наукового процесів усе частіше згадується необхідність відродження ідеї змагальності у всіх сферах життя, зокрема, йдеться про метод «гонка за лідером». Автори цієї методики висвітлюють ретроспективу, значення, зміст поняття «змагання», розкривають методологічні аспекти застосування нетрадиційної (штучної) конкуренції, наводять слушні пропозиції щодо нарахування балів за основні види освітньої діяльності, надають конкретні формули для розрахунку загальної кількості балів, акцентують увагу на розробці так званого безмашинного програмного методу контролю знань студентів, застосування якого дозволить перевірку знань необмеженої кількості студентів з окремих питань навчальної дисципліни за короткий проміжок часу.

Щоб спростити застосування окремих інтерактивних методів, викладачеві необхідно враховувати такі моменти:

- інтерактивна взаємодія потребує зміни в організації роботи, значної кількості часу для підготовки, тому доцільно починати із залучення деяких елементів зазначених методів (робота в парах, «мозковий штурм» тощо);

- необхідно провести зі студентами організаційні збори, визначити «правила роботи в аудиторії», налаштувати їх на серйозну підготовку до занять;

- використання інтерактивних методів не самоціль або самореклама, це засіб створення в академічній групі атмосфери співробітництва та взаєморозуміння.

Висновки. Зважаючи на зазначене, можна зробити висновок про те, що підвищенню якості та інтенсивності освітнього про-

цесу у вищій школі сприятиме органічне поєднання інноваційних методик з класичними, традиційними, продумане і гармонійне поєднання різних методів щодо кожної дисципліни та кожного заняття залежно від їх мети та специфіки. Високопродуктивним та перспективним є також синтез аудиторної та позааудиторної роботи, що допомагає утворити сплав професійних умінь та навичок з активною громадською позицією майбутнього фахівця. Для реалізації таких підходів, а також для активного впровадження інноваційних методів навчання викладачеві треба не тільки удосконалювати навчально-методичні комплекси з окремих дисциплін, але й опановувати нові засоби навчання.

З цією метою у навчальному закладів доцільно створити спеціальну науково-методичну структуру для організації та координації зазначеної роботи, обладнати відповідні аудиторії технічними засобами, що дасть можливість реалізовувати інноваційні методи навчання у педагогічному процесі. Вирішальну роль в оволодінні викладачами вітчизняних вишів інноваційними технологіями та методами може відіграти їх стажування у провідних вищих навчальних закладах за кордоном, а також участь у процесі академічної мобільності.

Необхідна зміна стереотипів щодо викладацької діяльності, що має бути стимулом не тільки до ґрунтовного вивчення іноземної мови, а й до використання індивідуальних, дослідницьких, проектних, практичних методів педагогічної взаємодії. Такі підходи оптимально можуть бути реалізованими в межах педагогічної діяльності або стажування за міжнародними програмами, які є складовими процесу інтернаціоналізації вищої освіти України.

Список використаних джерел

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) ; уклад., голов. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1736 с.
2. Галиця І., Галиця О. Інтелектуально-конкурентні ігри як креативний механізм активізації педагогічного, наукового та інноваційного процесів. Вища школа. 2011. № 1. С. 104–107.
3. Дубягін О. Б. Інноваційні технології та методи навчання як фактор удосконалення навчального процесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.geci.cn.ua/uk/home/item/download/446_a657598348b2a6e8c60b5c4f62_a104f0.html.

4. Луговий В. І. Управління якістю викладання у вищій школі: теоретико-методологічний і практичний аспекти. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі : монографія / [авт. кол.: В. Луговий, М. Левшин, О. Бондаренко та ін. ; за ред. В. П. Андрущенко, В. І. Лугового]. Київ : Педагогічна думка, 2011. С. 5–34.
5. Морозов В. Філософія впровадження інновацій у педагогічний процес. Вища освіта України. 2014. № 2. С. 36–39.
6. Про вищу освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 1 липня 2014 року № 1556 – VII. Відомості Верховної Ради України, від 19.09.2014 р. № 37-38. С. 2716, 2004. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
7. Силадій І. Якісна освіта в контексті управління впровадженням інновацій. Вища освіта України. 2011. № 4. С. 105–112.

УДК 371.15+377.112.4+371.13+378.22

МЕТОДИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

Б. І. Кібкало, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. Ж. Верезомська, к. і. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті визначено сутність методичної підготовки майбутніх викладачів в умовах магістратури і принципи побудови її змісту; виявлені основні функції, структура і можливі результати такої підготовки.

Ключові слова: методична підготовка, майбутні викладачі, магістратура, педагогічні дисципліни.

Abstract. The article defines the essence of methodical training of future teachers in the conditions of a magistracy and principles of construction of its maintenance; the main functions, structure and possible results of such training are revealed.

Keywords: methodical training, future teachers, master's degree, pedagogical disciplines.

Постановка проблеми. В умовах модернізації національної системи освіти пріоритетним завданням освітньої політики України є організація цілісного науково-обґрунтованого навчально-виховного процесу. Це висуває підвищенні вимоги до професійної підготовки викладача вищої школи, оскільки саме він впливає на розвиток особистості студента.

Серед вихідних концептуальних положень щодо професійної підготовки майбутніх викладачів вищої школи, закладених у законах України, акцентується увага на пріоритетності компетентнісного підходу. Безперечні переваги цього підходу вже визнано в освітніх системах економічно розвинутих країн, адже саме наявність компетентностей дозволяє особистості, зокрема викладачу вищої школи, практично оперувати здобутими знаннями, творчо застосовувати їх у професійній діяльності. Серед видів професійної компетентності викладача вищої школи особливе місце займає методична компетентність, оскільки вона, інтегруючи в собі ряд ключових професійно-педагогічних компетенцій, значною мірою визначає рівень професіоналізму педагога.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Існує ряд досліджень, які висвітлюють окремі аспекти проблеми формування методичної компетентності та методичної культури (І. Богданова [1], І. Верещагіна [2], Н. Зленко [3], В. Земцова [4], Г. Саранцева [5], Н. Соловова [6], Л. Таланова [7], В. Шаган [8]) педагогів. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури засвідчив, що методична компетентність майбутніх викладачів вищої школи розглядається досить фрагментарно та в сукупності з іншими видами професійної компетентності. Досі не існує єдиного підходу до визначення методичної компетентності викладача вищої школи, її структури, недостатньо дослідженими залишаються питання змісту, форм і методів, умов формування такої компетентності як цілісного феномену.

Формулювання мети. Полягає у виявленні впливу теоретично обґрунтованих й експериментально перевірених педагогічних умов формування методичної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі педагогічної практики на рівні їхньої професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим складником професіоналізму сучасного викладача вищої школи є методична компетентність, яка з позицій цілісності педагогічного процесу є сукупністю знань, вмінь і навичок та особистісних якостей, які функціонують як здатність проектувати, адаптувати, організовувати, вмотивовувати, досліджувати і контролювати навчально-пізнавальний, виховний і розвивальний аспекти освіти студентів у навчальній та виховній роботі.

Структуру методичної компетентності викладача вищої школи складають такі взаємопов'язані компоненти, як: когнітивний, процесуально-діяльнісний, особистісний. Когнітивний компонент методичної компетентності викладача вищої школи характеризується сукупністю знань з загальної педагогіки, психології, фізіології, окремих методик, інноваційної педагогіки. Процесуально-діяльнісний компонент методичної компетентності викладача вищої школи включає групи професійно-педагогічних умінь здійснення професійно-педагогічної діяльності: інтелектуально-творчі; інформаційно-гностичні; дидактико-методичні; виховні; рефлексивно-дослідницькі. Особистісний компонент методичної компетентності викладача вищої школи характеризує його професійну спрямованість, особистісні професійно значущі якості (гуманістична спрямованість, професійно-педагогічний інтерес, професійна мобільність, креативність, соціальна відповідальність, самостійність, ініціативність, тактовність, толерантність, здатність до рефлексії).

Надзвичайно важливу роль у формуванні методичної компетентності викладача вищої школи відіграє педагогічна практика, яка спрямована на закріплення та реалізацію в спеціально створених умовах набутих предметних, психолого-педагогічних, методичних знань, умінь і навичок, необхідних для майбутньої професійної діяльності, а також сприяє творчому розвитку та саморозвитку майбутнього викладача, формуванню в нього професійно-значущих якостей і готовності до інноваційної педагогічної діяльності.

Розроблена на компетентнісному, особистісно-діялісному, системному, цілісному та контекстному підходах модель формування методичної компетентності викладача вищої школи у процесі педагогічної практики передбачає: технологічне забезпечення, що відбиває реалізацію формування методичної компетентності викладача вищої школи на підготовчо-мотиваційному, змістово-діялісному, рефлексивно-корегувальному етапах педагогічної практики; навчально-методичне забезпечення, яке передбачає використання різних форм, методів і засобів; педагогічний моніторинг досліджуваного феномену.

Педагогічними умовами успішного формування методичної компетентності майбутніх викладачів вищої школи у процесі педагогічної практики визначено: 1) забезпечення цілеспрямованої особистісно-орієнтованої психолого-педагогічної підготовки

студентів спеціальності «Педагогіка вищої школи» до педагогічної практики; 2) дієвість методичних знань шляхом виконання студентами завдань навчально-дослідного характеру, вивчення студентами-практикантами педагогічного досвіду (як традиційного, так і інноваційного) та його творчого використання в різних видах педагогічної практики; 3) постійне здійснення студентами-практикантами всебічної рефлексії своєї діяльності та набутого методичного досвіду.

Взаємозв'язок теоретичної і практичної складової методичної компетентності, необхідність особистісно усвідомленого ставлення до методичної діяльності є тими маркерами, що присутні в усіх підходах до визначення даного феномену. Методична компетентність передбачає здатність викладача до усвідомлення закономірностей своєї професійної діяльності і створення моделі переходу теорії в педагогічну практику.

Висновки. Найвищим результатом методичної підготовки майбутніх викладачів є формування і розвиток їхньої методичної культури. Методична підготовка зближує загальнопедагогічний і спеціальний напрями вишівської професійно-педагогічної підготовки майбутніх викладачів, що дозволяє їм поєднувати теоретичні знання з уміннями їх застосовувати для вирішення відповідних практичних завдань, забезпечує розуміння теорії і досвіду навчання та володіння необхідними для його відтворення педагогічними методиками і технологіями, теорію та практику в навчально-виховному процесі вищої педагогічної школи.

Список використаних джерел

1. Богданова І. М. Концепція оновлення процесу професійно-педагогічної підготовки майбутніх вчителів в умовах впровадження інноваційних технологій : матеріали конференції «Образование в современном обществе: проблемы, теория, практика». (Одесса, 25–27 сентября 1996 г.). Одесса, 1996. С. 17–20.
2. Верещагина Н. О. Методическая подготовка бакалавров и магистров в области естественнонаучного образования: методология, теория и перспективы : монография. Санкт-Петербург : Изд-во РГПУ им. А. И. Герцена, 2011. 156 с.
3. Зеленко Н. В. Методическая подготовка учителя технологи. Высшее образование в России. 2006. С. 132–134.
4. Земцова В. И. Система методической подготовки учителя. Наука и школа. 2002. № 3. С. 2–7.

5. Саранцев Г. И. Методическая подготовка будущего учителя в современных условиях. Педагогика. 2006. № 7. С. 61–68.
6. Соловова Н. В. Методическая компетентность преподавателя ВУЗа. Вестник Российского государственного университета им. И. Канта. 2010. Вып. 5. С. 52–59.
7. Таланова Л. Г. Методическая подготовка будущих учителей к методической деятельности : дисс. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.01. Одесса, 1997. 224 с.
8. Шаган В. С. Педагогическое сопровождение процесса развития методической компетентности преподавателя колледжа : автореф. дисс. на соиск. науч. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования». Ижевск, 2010. 24 с.

УДК 37.014.553:378 (477) (045)

ПРОБЛЕМАТИКА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІВ СТУДЕНТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Е. А. Козачок, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті розглянуто важливі аспекти функціонування органів студентського самоврядування та теоретично обґрунтовує сутність та зміст поняття «студентське самоврядування», визначено основні функції та напрями його роботи. Охарактеризовано основні ознаки та принципи студентського самоврядування. Обґрунтовано особливе значення студентського самоврядування у вихованні лідерських якостей студентів, у реалізації їх професійного та творчого потенціалу, у формуванні демократичних відносин, реформуванні системи вищої освіти та модернізації суспільства.

Ключові слова: самоврядування, студенти, громадське самоврядування, органи студентського самоврядування, професійні спілки.

Abstract. The article examines the important aspects of the student government. Explores and theoretically justify the nature and the concept of «student government», defines the basic functions and areas of work. The characteristic features and basic principles of student government. Proved particularly important in the education

of student government leadership qualities of students to realize their professional and creative potential in the formation of democratic relations, reform of higher education and the modernization of society.

Keywords: government, students, public authorities, student government, trade unions.

Постановка проблеми. Сьогодні українське суспільство зазнає докорінних змін, відбувається активне утвердження демократичних засад в усіх сферах його життєдіяльності. Важливу роль у цих процесах відіграє студентське самоврядування. Використовуючи гарантоване державою право самостійно вирішувати проблеми, пов'язані з удосконаленням організації навчально-виховного процесу, підвищенням його якості, студенти розвивають у себе організаторські здібності та здібності лідера, відповідальність за прийняття рішень та результати їх виконання. Вони набувають навичок захищати свої права та інтереси, ефективно організовувати діяльність усіх рівнів студентського самоврядування, користуватися чинним законодавством.

Як вид громадського самоврядування студентське самоврядування визначене пріоритетним для України у сфері управління університетом. Реалізація функцій управління закладу вищої освіти відбувається за самостійної громадської діяльності студентів.

Проте існують певні проблеми у становленні студентського самоврядування, які необхідно вирішувати, щоб забезпечити ефективне функціонування закладів вищої освіти та виховної системи вищої школи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Завдяки своїй значущості тема функціонування самоврядування студентів завжди була об'єктом дослідження науковців і всебічно висвітлювалася у різних вітчизняних виданнях – науково-популярних матеріалах, наукових статтях, посібниках і підручниках. Проблеми діяльності органів студентського самоврядування досліджували В. Астахова, В. Базилевич, І. Бех, В. Бондар, О. Дубасенюк, О. Кричук, В. Кузь, Н. Ніколаєвський, В. Портних, І. Смирнов, М. Стельмахович, Т. Степура, Л. Філінська, О. Якуба та інші. Сучасний стан проблем організації та діяльності студентського самоврядування розкрито у працях таких науков-

ців як Л. Божович, Л. Буєва, А. Капська, В. Караковський, М. Красовицький, Т. Кириленко, В. Семиченко та інших.

Формулювання мети. Метою статті є проведення аналізу понятійного апарату з даної теми та дослідження проблематики функціонування студентського самоврядування в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з базових засад демократичного суспільства є наявність та ефективне функціонування громадського самоврядування. Адже самоврядування – це гарантоване державою право і реальна здатність громади самостійно або під відповідальність органів чи посадових осіб вирішувати питання внутрішнього керівництва в межах визначених законодавством [1].

Невід’ємною частиною громадського самоврядування у закладі вищої освіти виступає студентське самоврядування.

Студентське самоврядування, як зауважує Г. В. Троцько, є формою організації управління студентами різноманітною життєдіяльністю свого колективу на принципах свободи, рівноправності, безпосередньої участі в керівництві його справами [2].

Як самостійна громадська діяльність студентів з реалізації функцій управління ЗВО, студентське самоврядування допомагає максимально виявити і реалізувати творчі здібності студентів, формувати моральні якості, підвищувати ініціативу кожного та відповідати за результати своєї праці. Участь у роботі органів студентського самоврядування зорієнтована на те, щоб майбутній фахівець став гідним громадянином своєї країни, був готовий до компетентної участі в житті суспільства [3].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» (ст. 40): у закладах вищої освіти та їх структурних підрозділах діє студентське самоврядування, яке є невід’ємною частиною громадського самоврядування відповідних навчальних закладів. Студентське самоврядування – це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти.

Студентське самоврядування об’єднує всіх студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) відповідного закладу вищої освіти. Усі студенти (курсанти), які навчаються у закладі вищої освіти, мають рівні права та можуть обиратися та

бути обраними в робочі, дорадчі, виборні та інші органи студентського самоврядування.

Студентське самоврядування забезпечує захист прав та інтересів студентів (курсантів) та їх участь в управлінні закладом вищої освіти. Студентське самоврядування здійснюється студентами (курсантами) безпосередньо і через органи студентського самоврядування, які обираються шляхом прямого таємного голосування студентів (курсантів) [4].

Студентське самоврядування діє на принципах:

- 1) добровільності, колегіальності, відкритості;
- 2) виборності та звітності органів студентського самоврядування;
- 3) рівності права студентів (курсантів) на участь у студентському самоврядуванні;
- 4) незалежності від впливу політичних партій та релігійних організацій (крім вищих духовних навчальних закладів).

Таким чином, студентське самоврядування сприяє задоволенню молодіжних потреб, реалізації студентських інтересів, є середовищем спілкування і взаємодії молоді [5].

Розвиток процесів студентського самоврядування має особливе значення для виховання соціальної відповідальності, лідерських якостей, особистісної самоактуалізації молоді та прояву активної позиції; надає широкі можливості для реалізації її професійного та творчого потенціалу.

Проте в організації діяльності студентського самоврядування існують проблеми, які послаблюють процес становлення студентського самоврядування в цілому. Серед них можна виділити, зокрема, недостатню поінформованість про діяльність органів студентського самоврядування у закладах вищої освіти України, що в свою чергу зумовлює низьку мотивацію студентів до участі в роботі цього інституту [6].

Законодавче закріплення положень організації та діяльності студентського самоврядування ЗВО, безсумнісно є важливим, але, як вважає О. В. Сгорова, не менш важливою є змістовна складова – переміна відношення у свідомості самих студентів щодо їх ролі у житті закладу вищої освіти; щодо сутності, значення і можливостей студентського самоврядування [7].

Засобами вирішення даної проблеми можуть бути: проведення методичних інформаційних кампаній з пропаганди ідеї студентського самоврядування; підвищення рівня зацікавленості

студентів суспільним життям власного закладу вищої освіти за допомогою видання регулярних студентських видань, листівок, брошур, створення відповідних веб-сайтів тощо; ініціювання надання студентському самоврядуванню належної правової, економічної, організаційної та інформаційної підтримки з боку держави, громадських організацій, суспільства [6; 7].

Необхідно також звернути увагу на проблему співіснування у закладах вищої освіти України двох організацій – студентського самоврядування та профспілок. Таке співіснування, вірніше, відсутність розмежування повноважень цих організацій, є дійсно проблемним. На законодавчому рівні визначено особливості правового регулювання, засади створення, права та гарантії діяльності професійних спілок [8]. Але нагальною проблемою залишається чітке закріплення повноважень професійних спілок та органів студентського самоврядування по представництву інтересів студентства, захисту прав студентів тощо.

Комплексний і системний підхід до спільних проблем функціонування студентського самоврядування зможе сприяти об'єднанню студентів у громаду, здатну ефективно управляти своїм життям, захищати свої права й інтереси, брати участь у процесі прийняття рішень.

Висновок. Отже, студентське самоврядування виступає формою рівноправної та відкритої самоорганізації студентів. Участь молоді у діяльності органів студентського самоврядування формує якості лідера, ініціативність, здатність приймати рішення і нести відповідальність.

Список використаних джерел

1. Кін О. М. Передумови розвитку ідей студентського самоврядування в історії вітчизняної освіти. Вісник Севастопольського НТУ : зб. наук. пр. Вип. 124/2011. Серія: педагогіка. Севастополь, 2017. С. 192–197.
2. Троцько Г. В. Студентське самоврядування як засіб розвитку особистості. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Т. 1. Київ : «Педагогічна думка». 2077. С. 296–307.
3. Коваленко І. П., Коваленко А. С. Студентське самоврядування як вадливий чинник формування правової культури студентів [Електронний ресурс]. URL: <http://www.visnik.org/pdf/v2011-01-41-kovalenko.pdf>.
4. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.

5. Добридень А. В. Стратегічні напрямки діяльності органів студентського самоврядування у вищій школі [Електронний ресурс]. URL: <http://dspace.udpu.org.ua:8080/jspui/bitstream/>
6. Галаджун З. Розвиток студентського самоврядування у закладах вищої освіти в контексті вступу України до Європейського співтовариства [Електронний ресурс]. URL: http://ipp.lp.edu.ua/WebRC/issues/Galadzhun_Gavryliuk.htm.
7. Єгорова О. В. З історії студентського самоврядування [Електронний ресурс]. URL: <http://gj.nmu.org.ua/pdf/2009/3-4/Egorova.pdf>.
8. Закон України «про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1045-14>.

УДК 378.1

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЬОЇ РОБОТИ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

А. П. Лучко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононець, д.пед.н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук, Полтавський університет економіки і торгівлі – науковий керівник

Анотація. У статті схарактеризовано особливості культурно-освітньої роботи викладачів закладів вищої освіти. З'ясовано, що культурно-освітня робота викладачів закладів вищої освіти включає: організаційно-педагогічні заходи; виховання національної та духовної свідомості студентів; патріотичне виховання; морально-правове виховання; етичне виховання; фізичне виховання; соціальний захист студентів.

Ключові слова: викладач, заклад вищої школи, професійно-педагогічна діяльність, культурно-освітня робота, виховання.

Abstract. The article characterizes the features of cultural and educational work of teachers of higher education institutions. It was found that the cultural and educational work of teachers of higher education institutions includes: organizational and pedagogical activities; education of national and spiritual consciousness of students; patriotic education; moral and legal education; ethical education; Physical Education; social protection of students.

Keywords: teacher, institution of higher school, professional and pedagogical activity, cultural and educational work, education.

Постановка проблеми. Для сучасного суспільства характерними є швидкоплинні зміни, інновації, інтелектуалізація, глобалізація, що в свою чергу диктує певні умови життя, оновлені цінності та вимоги до особистості. Сучасні тенденції розбудови української державності, становлення громадянського суспільства, інтеграція у європейський та світовий простір передбачають спрямованість на особистість, на людину, її розвиток, професіоналізм, загальну культуру. Все це потребує підходів і вмінь педагога до розвитку особистості молодшої людини в різних напрямках, а особливо в культурно-освітньому. Це призводить до того, що майбутніх педагогів потрібно готувати саме до культурно-освітньої роботи.

Культурно-освітня робота передбачає зміну ставлення суспільства до культурної спадщини та історичного надбання. Велика частина цієї роботи покладається саме на педагогічних працівників. Сучасні реалії потребують нових підходів, форм, методів супроводу культурно-освітньої роботи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. У науковий аналіз теорії і практики культурно-дозвілєвої діяльності значний внесок зробили І. Бестужев-Лада, А. Гордон, А. Жарков, Т. Кисельова, В. Ковшаров, Ю. Красильников, В. Петрушев, В. Піменова, Г. Пруденський, Б. Трушин, Е. Соколов, Ю. Стрільцов. Питання культурно-освітньої роботи розглядають у своїх роботах Л. Абрамов, М. Белік, О. Грищенко, Д. Сиволап. Але аспект культурно-освітньої роботи викладачів закладів вищої освіти мало досліджений у наукових доробках українських вчених. Тому ми у даному дослідженні розкриємо саме цей аспект.

Формулювання мети. Метою статті є розкрити особливості культурно-освітньої роботи викладачів закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Культурно-освітня робота найбільш характерною є у діяльності музеїв, театрів, клубів. Проте, сучасна культурно-освітня робота потребує безпосереднього контакту із населенням, в основу якої покладено організацію вільного часу та дозвілля людей. Найбільше організації дозвілля потребує молодь, тому актуальним стає роль викладача закладу вищої освіти в організації культурно-освітньої діяльності.

Культурно-освітню роботу викладача закладу вищої освіти відносимо до виховного виду робіт зі студентами. Така робота може сприяти розвитку й вихованню моральних якостей молоді,

формує і розвиває гуманізм, спрямованість на українську культуру, мову й національні традиції. Досягнути цього можна за рахунок проведення культурно-масових заходів, відвідування музеїв та театрів, історичних пам'яток тощо.

Термін «культурно-освітня робота» використовується у музеєзнавстві з початку 1990-х років. Доти сутність цього поняття вживалися в іншому формулюванні, а саме: масова політико-освітня робота, науково-освітня робота, які передбачали розуміння сутності роботи з відвідувачами в різні історичні періоди і змінювались швидше, ніж термінологія для позначення інших напрямків культурно-освітньої діяльності. Здійснюваний процес передачі культурних значень, метою якого є сприйняття інформації людьми, визначається як комунікація, в ході якої розкривається інформаційний потенціал культурних предметів, реалізуються освітньо-виховна функції виховання [1].

Культурно-освітню роботу викладача закладу вищої освіти передбачає реалізацію соціальних функцій:

- освітня;
- виховна;
- організація вільного часу.

Освітня робота – це діяльність суб'єкта освітньої діяльності, спрямована на організацію, забезпечення та реалізацію освітнього процесу у формальній або неформальній освіті. Освітня діяльність – процес надання знань, формування вмінь і навичок з різних напрямів освіти, розвитку інтелектуальних і творчих здібностей, фізичних якостей відповідно до задатків та запитів особи. Інноваційною освітньою роботою у системі освіти є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та доробків [3].

Виховна робота – діяльність спрямована на виконання і виховання соціальних інституцій країни. Головною метою виховної роботи є всебічний розвиток молодого людини, що охоплює розумове, моральне, трудове, естетичне й фізичне виховання в їх нерозривному зв'язку, взаємозалежності та взаємозумовленості.

Організація вільного часу є однією зі сфер життєдіяльності людини. У руслі певних інтересів, цілей, які ставить перед собою людина, здійснюється у вільний час діяльність дозвілля. Обсяг вільного часу нині практично подібний обсягу професій-

ної трудової діяльності, а в деяких соціально-демографічних груп, зокрема молоді, навіть і перевищує його. Тому суспільство не повинно бути байдужим щодо того, на що витрачаються години вільного часу, та не бути пасивним щодо того, чим наповнюється життя молодих людей [2].

Культурно-освітня робота викладачів закладів вищої освіти включає:

- організаційно-педагогічні заходи;
- виховання національної та духовної свідомості студентів;
- патріотичне виховання;
- морально-правове виховання;
- етичне виховання;
- фізичне виховання;
- соціальний захист студентів.

Забезпечити реалізацію усіх цих аспектів викладач закладу вищої освіти може за допомогою організації екскурсій історичними пам'ятками, музеями; відвідування театрів; подорожування віртуальними екскурсіями; участі у конкурсах історичного та державного спрямування; організації презентацій цікавих знахідок давнини і сучасності (можна у форматі оф-лайн або он-лайн); організації змагань й ігор.

Культурно-освітня робота викладача закладу вищої освіти потребує втручання у вільний час студентів, який є нерегламентованим, і передбачає: інформування, навчання, розвиток творчих здібностей, спілкування, відпочинок.

Висновки. Таким чином, культурно-освітня робота в діяльності викладача закладу вищої освіти є однією з основних напрямків педагогічної діяльності. Ця діяльність потребує багато часу в підготовці та організації для викладача, який виступає ініціатором та організатором. Важлива ініціативність і активність самого педагога в цьому напрямку. Відповідно, для якісної організації викладачем культурно-освітньої роботи, він має бути підготовленим до такого виду роботи, і підготовку цю потрібно розпочинати під час навчання в педагогічному закладі вищої освіти. Тому для всебічного розкриття зазначеного питання, подальшого вивчення потребує питання формування готовності майбутніх викладачів закладів вищої освіти до культурно-освітньої роботи.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми теорії і практики музейної та пам'яткоохоронної діяльності : зб. наук. пр. (за мат. круглого столу). Київ : НАКККиМ, 2013. 208 с.
2. Бабенко Ю. А. Вільний час і дозволя української молоді в умовах нової соціокультурної реальності [Електронний ресурс] / Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2013. № 2. С. 74–79. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkkm_2013_2_21.
3. Освітня діяльність [Електронний ресурс] // Ліга-Закон. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM057072> (дата звернення: 27.10.2020).

УДК 371.15+33.001

КРИТЕРІЇ ГОТОВНОСТІ ДО ПРОДУКТИВНОГО ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ

Н. В. Мельнічук, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. С. Тодорова, к. пс. н., доцент – науковий керівник

Анотація. Розглянуто сутність готовності майбутніх фахівців економічної галузі до продуктивного професійного спілкування як здатності отримувати такий комунікативний результат, що максимально відповідає поставленій меті і створює необхідне підґрунтя для подальшої успішної взаємодії, та виокремлено його критерії: когнітивно-сутнісний, аксіологічно-комунікативний та регулятивно-вольовий.

Ключові слова: майбутній фахівець економічної галузі, продуктивне професійне спілкування, готовність до продуктивного професійного спілкування, критерії продуктивного професійного спілкування.

Abstract. The essence of readiness of future specialists of economic branch for productive professional communication as ability to receive such communicative result which is as much as possible responsible for placement of the purpose and creates necessary bases for the further successful interaction is considered, and its criteria are allocated: cognitive-essential, axiological-communicative and regulatory-volitional.

Keywords: future specialist of economic branch, productive professional communication, readiness for productive professional communication, criteria of productive professional communication.

Постановка проблеми. Вимоги до професійної комунікації та підготовка майбутнього фахівця економічної галузі до її успішного здійснення – це проблема, що розглядається у практиці професійної освіти досить часто. Адже комунікативні процеси лежать у основі інформаційного забезпечення діяльності, сприяють професійному самовдосконаленню, а також є необхідними при організації взаємодії з іншими суб'єктами, причетними до вирішення професійних завдань. Так, наприклад, за твердженням А. Бичок [1, с. 3], у підготовці економістів все більша роль відводиться культурі професійного спілкування, зважаючи не те, що, її частка у фінансовому успіху фахівця, за даними дослідників, складає від 50 до 85 %. Тож очевидно, що від рівня обізнаності з основами комунікативної взаємодії, професійності спілкування суттєво залежить ефективність діяльності у фінансово-економічній сфері.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Закономірно, що вивчення різних аспектів професійного спілкування фахівця економічної галузі відбувається нині досить активно (Н. Волкова, Р. Горбатюк, І. Горбуліч, У. Дутка, Н. Михайлюк, Т. Тарнавська, О. Тинкалюк, Т. Шепеленко та ін.).

Однак, незважаючи на те, що у спеціальній літературі знаходимо чимало характеристик професійного спілкування, така його риса, як продуктивність, ученими майже не розглядається, імовірно, через складність її доведення. Адже продуктивність стосується співвідношення між запланованим і отриманим, що у сфері спілкування чітко зафіксувати досить важко, як і відповідні характеристики готовності до професійного спілкування фахівців економічної галузі. Водночас, необхідність визначення певних параметрів такої готовності постає щоразу, коли ми вирішуємо завдання комунікативної підготовки майбутнього економіста.

Саме тому **метою** нашої статті є теоретичне обґрунтування критеріїв готовності майбутніх фахівців економічної галузі до продуктивного професійного спілкування як здатності отримувати такий комунікативний результат, що максимально відповідає поставленій меті і створює необхідне підґрунтя для подальшої успішної взаємодії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча така характеристика, як продуктивність, не є загальноприйнятою в комунікативній сфері, ми розглядаємо її насамперед з позицій

співвідношення «мета – результат» і посиляємося при цьому на зміст відповідного синонімічного ряду, зафіксованого в українській мові, куди входять такі слова, як плідний, плідотворний (процес), результативний [4]. Таке ж розуміння продуктивності знаходимо і в багатьох роботах, присвячених педагогічному спілкуванню: про продуктивний стиль спілкування говорив, зокрема, відомий фахівець у галузі педагогічної психології В. Кан-Калик [2], що заклав основи сучасної теорії професійно-педагогічної взаємодії. Тож вважаємо правомірним застосовувати таке означення і щодо спілкування у економічній сфері, де організація плідного співробітництва має не меншу вагу, ніж у педагогічному процесі.

Готовність до тієї чи іншої діяльності розуміється нами насамперед як сформованість високого рівня розвитку системи властивостей особистості, необхідних для якісного виконання цієї діяльності. При визначенні критеріїв готовності майбутніх фахівців економічної галузі до продуктивного професійного спілкування ми повинні враховувати, що вона має розглядатися в контексті більш глобального явища – готовності до професійної діяльності в цілому. У свою чергу, виокремлюють різні види такої готовності (інтелектуальна, емоційно-мотиваційна, операційна, психологічна тощо). З огляду на переважно психологічну сутність досліджуваної нами проблеми готовності фахівця економічної галузі до продуктивного професійного спілкування ми розглядаємо через призму його психологічної готовності до професійної діяльності, відзначаючи водночас як її певну автономність, так і закономірну зрощеність з іншими компонентами психологічної готовності.

Сучасні дослідники (Т. Клибанівська, О. Недбалюк (2019)) радять відносити до цих компонентів наступні:

- професійно-інтелектуальний, що дає можливість фахівцеві адекватно оцінювати себе самого, професійні ситуації, які складаються, реальні можливості розв'язання проблеми та можливі наслідки різних розв'язків;
- комунікативний, що забезпечує здатність до налагодження взаємодії з клієнтами, вміння аргументовано викладати власну точку зору, сприймати вербальну та невербальну інформацію, організовувати діяльність колег та підлеглих;
- вольовий, який дає можливість мобілізації зусиль та продовження здійснення професійної діяльності навіть у складних умовах;

- моральний, яким забезпечується особистісна цілісність молодого фахівця, здатність особи до емпатії тощо;
- динамічний – являє собою сукупність рис та властивостей, що забезпечують готовність особистості до змін та професійного росту відповідно до вимог професії, що постійно підвищуються;
- нервово-психічний, що поєднує в собі професійно важливі психофізіологічні якості та властивості (швидкість процесів збудження та гальмування, гнучкість нервових процесів тощо) [3, с. 70–71].

Готовність майбутнього фахівця економічної галузі до продуктивного професійного спілкування ми розглядаємо з цієї позиції як поліфункціональний складник ієрархічної системи, який являє собою передумову успішної реалізації не лише її комунікативного компонента, а й інших складників, що, відповідно до базових ознак системи, повноцінно проявляють свої властивості лише у взаємозв'язку і взаємозумовленості. Відповідно, всі перелічені компоненти останньої так чи інакше накладають відбиток на предмет нашого вивчення, а отже, окреслюють динамічні орієнтири цього аспекту професійної підготовки. Таким чином, при аналізі її результативності уможливорюється виокремлення системи критеріїв, які в своїй сукупності забезпечують для суб'єкта професійного спілкування можливість здійснювати його продуктивно.

Виокремивши комунікативно зумовлені характеристики перелічених вище компонентів психологічної готовності фахівця економічної галузі до професійної діяльності і інтегрувавши їх за спільністю основоположних чинників, ми виокремили такі критерії готовності фахівця економічної галузі до продуктивного професійного спілкування:

- когнітивно-сутнісний, який пов'язаний з об'єктивною для фахівця необхідністю орієнтуватися у теоретичному підґрунті професійної діяльності і вміти ідентифікувати з його позицій ситуацію, що склалася, давати їй адекватну оцінку та прогнозувати ймовірний розвиток;
- аксіологічний, що передбачає розгляд базових цінностей, важливих для вибору суб'єктом цілей, змісту, засобів спілкування;

– організаційно-комунікативний, що характеризує здатність суб'єкта успішно користуватися мовленнєвими та немовленнєвими засобами спілкування, коригувати умови комунікації та її перебіг найбільш відповідно до поставлених цілей спілкування;

– регулятивно-вольовий, який окреслює специфіку мотивації та саморегулятивні можливості суб'єкта професійної комунікації і його здатність до об'єктивного самоаналізу та самовдосконалення.

У ході дослідження були також обґрунтовані показники, за якими здійснювалася діагностика досліджуваної готовності, та рівні її сформованості (стихийний – низький, репродуктивно-адаптаційний – середній і аналітично-проективний – високий). Отримані емпіричним шляхом результати засвідчили домінування у випускників економічного бакалаврату середнього рівня готовності до продуктивного професійного спілкування, а отже, й необхідність посилення педагогічного забезпечення формування готовності фахівця економічної галузі до продуктивного професійного спілкування, що розглядаємо як перспективи нашого подальшого пошуку.

Висновки. Продуктивне професійне спілкування є на сьогодні важливим інструментом вирішення професійних завдань фахівця економічної галузі і потребує педагогічної уваги до формування в нього відповідної готовності. Критеріями такої готовності пропонується вважати когнітивно-сутнісний, аксіологічно-комунікативний та регулятивно-вольовий, що в своїй сукупності відображають актуальні вимоги до професійного спілкування економіста.

Список використаних джерел

1. Бичок А. В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту: дис. ... к. п. н. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Тернопіль: ТНПУ імені Володимира Гнатюка. 2010. 290 с.
2. Кан-Калик В. А. Учителю о педагогическом общении: кн. для учителя. Москва: Просвещение. 1987. 190 с.
3. Клибанівська Т., Недбалюк О. Психологічна готовність студента-менеджера до майбутньої діяльності. Організаційна психологія. економічна психологія. 2019. Вип. 1 (12), С. 68–76.
4. Продуктивний. Словник синонімів Караванського [Електронний ресурс]. URL: <http://slovopedia.org.ua/41/53407/271871.html> (дата звернення: 06.10.2020).

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ГАЛУЗІ ФАХІВЦЯМИ У СФЕРІ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

О. В. Миколаєнко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Розкрито сутність готовності фахівця економічної галузі до інноваційної діяльності. Розглянуто переваги і недоліки перспектив отримання відповідної підготовки в закордонних закладах освіти. Зроблено висновок щодо необхідності більш ефективного державного регулювання науково-інноваційної сфери, підтримки ризиків інноваційної діяльності в економіці.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, економічна галузь, професійна підготовка, державна підтримка.

Abstract. The essence of readiness of the expert of economic branch for innovative activity is opened. The advantages and disadvantages of prospects for receiving appropriate training in foreign educational institutions are considered. The conclusion is made on the need for more effective state regulation of scientific and innovative sphere, support of risks of innovative activity in economy.

Keywords: innovations, innovative activity, innovative development, economic branch, professional training, state support.

Постановка проблеми. Одним із аспектів підготовки фахівців економічної галузі, що забезпечує успішне виконання ними професійних обов'язків, є формування в них готовності до інноваційної діяльності. Під останньою нині розуміють вид діяльності, пов'язаний із трансформацією наукових досліджень і розробок, інших науково-технологічних досягнень у новий чи покращений продукт, уведений на ринок, в оновлений чи вдосконалений технологічний процес, що використовується у практичній діяльності, чи новий підхід до реалізації соціальних послуг, їхню адаптацію до актуальних вимог суспільства.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Потреба в професіоналах, спроможних повноцінно, на всіх етапах проектування та реалізації, здійснювати інноваційну діяльність, є нині

актуальною для всіх без винятку галузей. Тож проблема підготовки до інноваційної діяльності майбутніх фахівців в останні десятиліття неодноразово підіймалася в практиці організації вищої освіти, знайшла своє теоретичне представлення у працях дослідників (О. Бартків, І. Дичківська, Н. Зубар, О. Коберник, В. Ковальчук, Л. Козак, К. Макогон, О. Огієнко, І. Палагута, В. Уруський, О. Хаустова та ін.). Проте вона не вичерпується з часом, оскільки нові реалії як професійного, так і освітнього плану потребують свого вивчення, узагальнення та екстраполяції до сфери освітньої діяльності загалом та професійної освіти зокрема.

Існують галузі, де здатність інтегрувати нові реалії матеріального і нематеріального типу є обов'язковою умовою готовності фахівця до успішного вирішення професійних завдань. Зокрема, теорія і практика економічної діяльності в сучасному світі нероздільна з поняттям інновації, інноваційності, інноваційного розвитку, який повсюдно визнаний нині основним чинником економічного зростання. Такий підхід пов'язаний з іменами П. Друкера, Н. Кондратьєва, С. Кузнеця, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера, розвинений у працях Дж. Гелбрейта, С. Глазьева, В. Зомбарта, Е. Менсфілда, Р. Нельсона, А. Ромена, К. Фрімена, Ю. Яковця та ін. Водночас, забезпечення економіки кадрами, здатними до успішної інноваційної діяльності, – проблема, вирішення якої потребує залучення насамперед освітніх ресурсів із характеристиками, які в нашій країні не завжди можна зустріти. Тож на сьогодні в Україні склалася досить стійка практика – отримувати економічну освіту за кордоном, що має як істотні переваги, так і певні недоліки.

Формулювання мети. Метою статті є розгляд актуальних проблем підготовки фахівців економічної галузі, готових до ефективного здійснення інноваційної діяльності в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційна діяльність у економіці, попри всі привабливі перспективи в разі її успішності, сьогодні не є в Україні надто широко розвиненою. Далеко не останню роль у цьому відіграє кадрове забезпечення цього процесу.

«Проблема сучасного стану економіки України полягає в повільному введенні інновацій у життя та в малій ролі інноваційного навчання майбутніх економістів, – пояснює ситуацію, що склалася, Л. Потапкіна. – До загальних причин неприйняття

нововведень науковці відносять небажання витратити звичні та набувати нових незвичних і складних функцій; страх утратити високий статус, службове становище, повагу навколишніх, хорошу заробітну платню, пільги або привілеї; побоювання, що виникнуть нові складні проблеми, які неможливо буде розв'язати; прагнення уникнути ситуацій невизначеності, які супроводжують практично всі соціальні нововведення» [3]. Для переважної більшості пересічних фахівців ризики інноваційної діяльності вагоміші, ніж її позитивний потенціал.

Дослідники стверджують, що в сучасній Україні значно менш чисельну, але досить продуктивну категорію фахівців, які демонструють здатність до інноваційної діяльності, становлять ті, хто навчався у закордонних ЗВО, отримав практику роботи в економічній галузі у високорозвинених країнах світу. Цей шлях нині визнається на пострадянському просторі досить ефективним. Як стверджують В. Геєць і А. Гриценко, «усі країни, які в останні десятиріччя вирвалися до числа розвинутих, використували подібний досвід. Казахстан щороку посилає 2–3 тис. студентів для навчання за кордоном. У державному апараті цієї країни працюють багато молодих, креативних, висококваліфікованих спеціалістів, які володіють іноземними мовами. Таким самим шляхом йдуть і багато інших постсоціалістичних країн» [1].

Для України цей шлях нині також відкрито. За даними, що їх оприлюднив Є. Стадний у січні 2019 р., «у 2016/2017 навчальному році було 77 424 особи з українським громадянством, які навчались у закордонних університетах. Якщо врахувати, що в українських ЗВО (університети, академії та інститути усіх форм власності) на денних програмах тоді навчалось приблизно 900 тис. українців, то за кордоном навчалось близько 8 % від загальної кількості тих, хто вчиться на денних програмах вищої освіти. Найчастіше їдуть до Польщі, Росії, Німеччини, Канади, Чехії, Італії, США, Іспанії, Австрії, Франції, Словаччини. Ці країни отримують понад 90 % усіх українців, які навчаються за кордоном. Загалом протягом останніх дев'яти років кількість таких зросла більш ніж утричі – з 24 104 до 77 424 осіб. Найбільший приріст забезпечили Польща, Росія, Чехія, Словаччина, Австрія, Італія, Іспанія, Канада та Болгарія» [4].

За цими ж даними, в зазначений період найбільше наших студентів навчалось в Польщі (33 370 осіб), Німеччині

(9 638 осіб), Канаді (3 495 осіб) та ін. Досить багато наших співвітчизників здобували вищу освіту також і у такій високорозвиненій країні, як США (1 817 осіб). На жаль, ми не маємо інформації, скільки саме з них отримувало економічну освіту, але, безумовно, таких студентів є чимало, оскільки, як показало проведене нами восени 2019 року опитування 52 учнів випускних класів Полтавських ЗОШ №№ 31, 33 та 34, економічні спеціальності належать в українських учнів до пріоритетних.

На перший погляд, такий стан речей є досить позитивним. Фахівці, що отримали вищу освіту за кордоном, не лише опанували досвід інноваційної діяльності як такої – вони самі стали носіями інноваційного змісту, отримавши освіту в країнах з більш розвиненою економікою. Проте не можна не враховувати й низки фактів, що викликають тривогу. Так, ефективна інноваційна діяльність неможлива без чіткого усвідомлення значущих рис ситуації, в якій вона відбувається. Навчання ж за кордоном не передбачає детального ознайомлення з реаліями української економіки і націлює переважно на типові для зарубіжжя обставини, а часто й спонукає до продовження побудови кар'єри у країні, де здобувалася освіта.

Аналізуючи вітчизняні економічні реалії, і зокрема у сфері інноваційної діяльності, бачимо, що для такого вибору є певні підстави. Так, відповідно до аналітичного матеріалу, підготовленого у рамках проекту «Посилення впливу громадськості на євроінтеграційні процеси у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку України», який виконує ГО «Агенція Європейських Інновацій», станом на 2018 рік «державне регулювання розвитку науково-інноваційної сфери здійснюється недостатньо ефективно в таких напрямках, як формування інституційного забезпечення інноваційного розвитку національної економіки, реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності, програмно-цільового фінансування науково-технічної та інноваційної діяльності, підтримка підприємництва у сфері інновацій діяльності та трансферу технологій» [2, с. 11]. Автори вказують також, що «за результатами обстеження інноваційної діяльності підприємств за період 2014–2016 років (за міжнародною методологією), яке проводить Держстат України, частка підприємств, які займались інноваційною діяльністю, за рекомендованими видами економічної діяльності становила 18,4 %, у т. ч. здійснювали технологічні

інновації – 11,8 % (5,7 % – продуктові та 10,3 % – процесові інновації), нетехнологічні – 13,4 % (8,7 % – організаційні та 10,2 % – маркетингові); 34,4 % підприємств із технологічними інноваціями співпрацювали з іншими підприємствами та організаціями, у т. ч. 5,9 % співпрацювали з університетами, 8,4 % – з науково-дослідними інститутами» [2, с. 11–12]. Окрім того, відзначаються й не досить чіткі перспективи кар'єрного зростання молодого фахівця, його фінансового забезпечення. Не відпрацьовані достатньою мірою механізми, що убезпечували б ризики інноваційної діяльності тощо. Ця інформація є загальнодоступною і не сприяє тому, щоб кращі випускники зарубіжних ЗВО – вихідці з України поверталися працювати на рідну землю.

Висновки. Отже, умови, що склалися сьогодні в Україні, не досить сприятливі для того, аби кадровий ресурс економічної галузі поповнювався достатньою кількістю фахівців, готових до успішної інноваційної діяльності. Вочевидь, цю проблему потрібно вирішувати на державному рівні, зважаючи на її багатогранність і важливість для всього подальшого економічного розвитку України.

Список використаних джерел

1. Геєць В., Гриценко А. Економіка та суспільство: непізнані грані взаємовпливу (роздуми над прочитаним) [Електронний ресурс]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/EkUk_2012_3_2.pdf (дата звернення: 04.09.2020).
2. Посилення впливу громадськості на євроінтеграційні процеси у сфері науково-технічного та інноваційного розвитку України [Електронний ресурс]. URL: <https://www.civic-synergy.org.ua/grant-projects/posylennya-vplyvu-gromadskosti-na-yevrointegratsijni-protsesy-u-sferi-naukovo-tehnichnogo-ta-innovatsijnogo-rozvytku-ukrayiny/> (дата звернення: 04.09.2020).
3. Потапкіна Л. Суть та ознаки інноваційної діяльності економіста і роль освіти в цьому процесі [Електронний ресурс]. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Znpkhist_2013_1_46.pdf (дата звернення: 05.09.2020).
4. Стадний Є. Українське студентство за кордоном: дані до 2017-2018 навчального року. URL: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainske-studentstvo-za-kordonom-dani-do-201718-navchalnoho-roku> (дата звернення: 04.09.2020).

ПЕРЕДУМОВИ УСПІШНОЇ ВЗАЄМОДІЇ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА НА ЗАСАДАХ СТУДЕНТОЦЕНТРИЗМУ

М. М. Мінаєв, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Охарактеризовано сутність навчальної взаємодії викладача і студента в умовах сучасного закладу вищої освіти. Тлумачиться сутність студентоцентрованого навчання та місія в ньому педагога. Обґрунтовується думка, що важливим завданням викладача є сприяння тому, аби студент за час навчання не лише на належному рівні опанував основи обраної професії, а сформувався як суб'єкт власного свідомого саморозвитку, визнаючи його цінність та маючи необхідні процесуальні передумови для його здійснення.

Ключові слова: студент, педагог, студентоцентроване навчання, взаємодія, саморозвиток, суб'єкт саморозвитку.

Abstract. The essence of educational interaction of teacher and student in the conditions of modern higher education institution is characterized. The essence of student-centered learning and the mission of the teacher in it are explained. It is argued that the important task of the teacher is to help the student during the study not only at the appropriate level to master the basics of the chosen profession, but formed as a subject of their own conscious self-development, recognizing its value and having the necessary procedural prerequisites for its implementation.

Keywords: student, teacher, student-centered learning, interaction, self-development, subject of self-development.

Постановка проблеми. Згідно з законом України «Про вищу освіту» (2014), для сучасного вітчизняного ЗВО характерне студентоцентроване навчання – «підхід до організації освітнього процесу, що передбачає: заохочення здобувачів вищої освіти до ролі автономних і відповідальних суб'єктів освітнього процесу; створення освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів вищої освіти, зокрема надання можливостей для формування індивідуальної освітньої траєкторії; побудову освітнього процесу на засадах взаємної поваги і партнерства між учасниками освітнього процесу» [2]. З'ясу-

вання практичних аспектів партнерських відносин неминуче приводить нас до поняття взаємодії як основної форми організації ділових взаємин між викладачем і студентом.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Явища взаємодії між суб'єктами в освітньому процесі в його психолого-педагогічному представленні в різні часи розглядали Ш. Амонашвілі, І. Бех, В. Кан-Калик, О. Киричук, Я.-А. Коменський, О. Леонтьєв, О. Мороз, О. Савченко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та багато інших педагогів-практиків і вчених, якими результат навчання і виховання дитини трактується саме як наслідок належним чином організованої інтеракції.

Коли у вітчизняній освіті зріс інтерес до вищої школи як педагогічного середовища (зокрема, значна частина досліджень цієї сфери з'явилася в 70-ті роки минулого століття), впродовж деякого часу постулати шкільної педагогіки з незначними змінами переносилися на цю царину. Проте в останні десятиліття вчені автономізують педагогіку вищої школи як окрему наукову галузь, про що свідчать, у тім числі, й роботи, присвячені дидактичній взаємодії викладача і студента (А. Алексюк, І. Богданова, Л. Бурман, Н. Бутенко, А. Вербицький, О. Гончар, О. Жданова-Неділько, Л. Зінченко, Н. Кононец, І. Прокопенко, З. Слєпкань, Т. Тернавська та ін.). Зростає інтерес до специфіки такої взаємодії, і зокрема – до її здійснення в умовах студентоцентрованого навчання, коли студент виступає в освітньому процесі повноцінним суб'єктом і необхідно забезпечити цей його статус психолого-педагогічними засобами.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування психолого-педагогічних передумов успішної взаємодії викладача і студента сучасного ЗВО в умовах студентоцентризму

Виклад основного матеріалу дослідження. Взаємодія як динамічне явище знаходить вияв у діалозі між тим, хто навчає, і тим, хто навчається, що трактується в контексті педагогіки вищої школи не тільки і не стільки як лінгвістичний феномен, а насамперед як феномен психологічний.

На думку Г. Пономарьової, «основною внутрішньою умовою діалогічного типу взаємин виступають взаємини між викладачем та студентом, які можна кваліфікувати як особистісні. Такий тип взаємин характерний для рівноправних партнерів у спілкуванні, які довіряють і позитивно ставляться один до одного. При цьому викладач сприймає студента як цікаву

інформативну особистість, орієнтується на його неповторну індивідуальність, створює умови для його саморозвитку, а студент вбачає у викладачеві старшого товариша, порадирика, авторитетну особу» [2].

Цілком очевидно, що такі стосунки базуються на засадах особистісної рівності і функціональної нерівнозначності викладача і студента, яка, водночас, не стає на заваді повноцінного дидактичного діалогу на студентоцентричних засадах. Студентоцентризм не передбачає сваволі студента, він націлює на свідоме прийняття обома сторонами такого типу взаємин, коли студент довіряє викладачеві організацію свого особистісно-професійного розвитку, а викладач кваліфіковано і відповідально виконує цю місію, управляючи діяльністю студента як інструментом цього розвитку.

Тож однією з провідних проблем організації освітнього процесу у вищій школі бачиться дотримання оптимального балансу між управлінням і підпорядкуванням у діаді «студент-педагог», коли викладач, відповідаючи за організацію навчання, проектує і координуючи його, володіючи правом оцінювання діяльності студента, все ж забезпечує необхідний паритет і навіть пріоритет останнього як суб'єкта освітньої діяльності.

При цьому викладач повинен насамперед звертати увагу на формування особистості студента як суб'єкта саморозвитку – загалом (рівень умотивованості щодо навчання) та, конкретно, засобами того освітнього середовища, яке він для себе обрав і прийняв як значущий фактор професійного становлення (рівень освітньої суб'єктності).

Мотивація до навчання сприяє тому, що студент сприймає навчальну діяльність як обов'язкову для себе, таку, за результати якої він сам повною мірою відповідає – не внаслідок зовнішнього тиску, а через усвідомлення її віддалених результатів як безумовно цінних для себе і незамінних у контексті обраного життєвого шляху. Одним із основних завдань сучасних педагогів вищої школи називає Н. Черняк «формування у студентів стійкої мотивації до навчання впродовж життя, що допоможе їм визначитися професійно та стати кваліфікованими спеціалістами» [4]. Важливою ознакою навчальної вмотивованості є усвідомлення студентом цільової єдності з викладачем, прийняття пропонованих ним форм і засобів навчання як особистісно значущих і таких, що ніякою мірою не можуть суперечити його інтересам.

Навчання упродовж життя як перманентний процес, у свою чергу, є безпосереднім наслідком того, що студент опанував рівень освітньої суб'єктності, набувши при цьому здатності до об'єктивного самоаналізу в навчанні та свідомого проєктування власного розвитку в змістовому і процесуальному відношенні. Усвідомлений саморозвиток зрілої особистості, озброєної необхідними засобами для його здійснення, повинен розглядатися як закономірна перспектива студентоцентричного навчання і забезпечуватися психолого-педагогічними засобами.

Спираючись на думку Н. Мирончук щодо змісту організаційно-педагогічних умов ефективного формування самоосвіти, як одного з основних засобів саморозвитку майбутніх фахівців, протягом їх професійної підготовки [1, с. 212], обстоюємо необхідність «забезпечення цілісної взаємодії факторів психологічного, педагогічного, соціально-професійного впливу на студентів» упродовж періоду їхнього навчання в ЗВО у напрямі забезпечення їх готовності до самоосвіти і саморозвитку; розвиток у них ціннісного ставлення до власної самоосвіти та самовдосконалення. Бажаним і можливим є також запропоноване дослідницею включення до змісту підготовки майбутніх фахівців спеціальних курсів з особистісно-професійного саморозвитку, навчання проєктуванню самоосвітньої діяльності відповідно до потреб власного самовдосконалення. Додати до цього переліку варто також створення в освітньому закладі умов для професійного зростання викладача, оскільки завдання, які він вирішує, є дуже різноманітними і постійно ускладнюються.

Висновки. Студентоцентроване навчання виступає сьогодні орієнтиром організації освітньої діяльності закладів вищої освіти як підґрунтя навчання майбутнього фахівця упродовж всього подальшого життя. Тож важливим завданням викладача є сприяння тому, щоб студент не лише на належному рівні опанував основи обраної професії, а сформувався як суб'єкт власного свідомого саморозвитку, визнаючи його цінність та маючи необхідні процесуальні передумови для його здійснення.

Список використаних джерел

1. Мирончук Н. М. Професійно-особистісний саморозвиток майбутнього педагога: сутнісні характеристики та шляхи формування. Нові технології навчання : наук.-метод. зб. Київ, 2013. Вип. 76. С. 209–214.

2. Пономарьова Г. Ф. Взаємодія викладача і студента у навчально-виховному процесі педагогічного ВНЗ [Електронний ресурс]. Проблеми інженерно-педагогічної освіти. 2014. № 45. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/problemu45/6.pdf> (дата звернення: 05.10.2020).
3. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 05.10.2020).
4. Черняк Н. О. Формування мотивації студентів до навчання у ВНЗ [Електронний ресурс]. URL: <http://library.uipa.edu.ua/images/data/zbirnik/Chernyak.pdf> (дата звернення: 06.10.2020).

УДК 378.1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОГО ЗРОСТАННЯ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

***І. І. Нагайченко**, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***Н. В. Кононец**, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник*

Анотація. У статті схарактеризовано методологічні підходи до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки. Такими підходами визначено компетентнісний, аксіологічний, діяльнісний, інтегративний, системний, проєктно-модульний та індивідуальний, які у сукупності сприятимуть професійному зростанню магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» як майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки.

Ключові слова викладач, заклад вищої школи, професійно-педагогічна діяльність, фахова підготовка, професійне зростання.

Abstract. The article characterizes the methodological approaches to the professional growth of future teachers of free economic education in the process of professional training. Such approaches define competence, axiological, activity, integrative, systemic, project-modular and individual, which together will promote the professional growth of undergraduates of the educational program “Higher School Pedagogy” as future teachers of free economic education in the process of professional training.

Keywords: teacher, higher school institution, professional and pedagogical activity, professional training, professional growth.

Постановка проблеми. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, законодавство України в освітній галузі декларують необхідність посилення кадрового потенціалу системи освіти, розвиток кожної особистості відповідно до її індивідуальних здібностей, бажань і потреб на основі навчання протягом усього життя, становлення педагогічних кадрів на засадах власного неперервного професійного і творчого зростання, стимулювання високоякісної педагогічної роботи. Вочевидь, це актуалізує проблему безперервного професійного розвитку педагогів, зокрема, майбутніх викладачів закладів вищої освіти (ЗВО).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різні аспекти професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки висвітлювалися у працях таких науковців, як М. Буланова-Топоркова, О. Волобуєва, О. Гура, Р. Гуревич, В. Каплінський, Н. Мукач та ін. Їхні напрацювання свідчать про актуальність проблеми й пошук дієвих механізмів професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки. Ці механізми віддзеркалено й у нормативних документах, як-от: Закон України «Про вищу освіту» зі змінами та доповненнями (2014 р.), Закон України «Про професійний розвиток працівників» (2012 р.), Концепція розвитку освіти України на період 2015–2025 роки (2014 р.), Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2013), Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів (2009 р.), Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України № 522 (2000 р.), Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти (2013 р.) та ін.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика методологічних підходів до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пошуки шляхів вирішення проблеми професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки наводять на думку знайти методологічні підходи до удосконалення цього процесу. Такими підходами, на нашу думку, є: *компетентнісний, аксіологічний, діяльнісний, інтегративний, системний, проєктно-модульний та індивідуальний.*

Аналіз праць науковців дає змогу констатувати, що основу *компетентнісного підходу* (учені І. Бех, А. Хуторський та ін.) до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки становить прагнення науково-педагогічних кадрів, які забезпечують реалізацію освітньої програми «Педагогіка вищої школи», до реалізації двох основних завдань:

1) фахова підготовка повинна формувати у майбутніх викладачів ЗВО якості, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності, готовність до неї, тобто має формувати компетентності, які необхідні роботодавцю – здатність розв’язувати складні завдання та проблеми в галузі освітніх, педагогічних наук, професійній діяльності, в процесі навчання, що передбачає застосування відповідних освітніх, педагогічних інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог (Освітня програма 011 Освітні, педагогічні науки, 2020);

2) критерії та показники оцінювання рівня професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки мають ураховувати перелік компетентностей випускника згідно освітньої програми «Педагогіка вищої школи» спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, бути окремо визначені та застосовувані у межах часової шкали «початок навчання у магістратурі – кінець навчання у магістратурі»; відображати професійне зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки як динамічний рух набуття низки компетентностей для виконання професійно-педагогічної діяльності від «нічого не вмію» – «умію все» – до «прагну більшого».

Аксіологічний підхід (Т. Жигінас, Ї. Подольська та ін.) полягає у залученні майбутніх викладачів ЗВО до методологічних, теоретичних і прикладних знань про цінності, про їх природу, механізми розвитку та способи функціонування, а також, насамперед, про професійно-педагогічні цінності, що характеризують професійне становлення, зростання і самовдосконалення особистості сучасного викладача ЗВО. Суть застосування аксіологічного підходу полягає у формуванні у майбутніх викладачів ЗВО системи професійно-педагогічних та загальнолюдських цінностей як визначальних факторів ставлення особистості до світу, обраної професії викладача і самого себе, визначення відповідних до ціннісних орієнтирів: способів поведінки і життя у світі, у професійно-педагогічній діяльності, заповнених ціннісним смислом.

Діяльнісний підхід (Т. Тихонова та ін.) до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки зорієнтовує цей процес на урахування того факту, що, поєднуючи усі види діяльності (навчальну, методичну, виховну, організаційну, профорієнтаційну, управлінську тощо), викладач ЗВО має забезпечувати запланований результат, що досягається якісним освітнім процесом. Ступінь ефективності, успішності професійно-педагогічної діяльності, який ґрунтується на певному фаховому рівні викладача, його загальній культурі та практичному досвіді, характеризує педагогічна майстерність. Вона передбачає не лише досконалі фахові знання, уміння, навички, а й наявність відповідних особистісних якостей – гуманності, комунікабельності, емпатії, толерантності тощо. Удосконалення професіоналізму та майстерності відображають єдність теоретичної та практичної готовності педагога до виконання діяльності та характеризують її.

Інтегративний підхід (О. Вознюк, О. Дубасенюк та ін.) до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки забезпечує комплексне вивчення проблем навчання, виховання і розвитку студентів, а також уможливорює простежити прогрес магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» у формуванні інтегральної компетентності згідно цієї програми. Тож інтеграція змісту фахової підготовки майбутніх викладачів ЗВО передбачає встановлення структурно-логічних зв'язків між окремими дисциплінами, які об'єднують їх у єдину систему. Організація цієї підготовки з урахуванням спеціально створених педагогічних умов професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО на основі інтеграції може відбуватися на окремих заняттях (узагальнюючих) з певної теми, декількох тем різних курсів, циклу навчальних предметів або встановлювати взаємозв'язок між циклами, у межах чого здійснюється професійна мотивація, стимулювання творчого потенціалу, виявлення особистісних ресурсів магістрантів для досягнення успіху в професійно-педагогічній діяльності.

Системний підхід (М. Прокоф'єва та ін.) сприяє цілісному погляду на проблеми професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки і дозволяє розглядати цей процес, по-перше, як інваріантний етап неперервної освіти, що здійснюється під час навчання магістрантів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» у ЗВО, а по-друге, – забезпечити

єдність і цілісність усіх компонентів змісту фахової підготовки майбутніх викладачів ЗВО з орієнтацією на освіту упродовж усього життя та відкриває можливості для проектування структурно-функціональної моделі професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки.

Проектно-модульний підхід (М. Кононова та ін.) зумовлює збагачення змісту фахової підготовки магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» освітніми проєктами й модулями, які посилюють значущість інформального складника в процесі професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО. Цей підхід передбачає посилення уваги до самоосвіти магістрантів шляхом активізації проєктно-пошукової діяльності, адже саме вона забезпечує набуття магістрантами необхідних знань у контексті самоосвіти викладача ЗВО, мотивації до пошукової, наукової діяльності як важливих складників професійно-педагогічної діяльності успішного викладача, а також особистісні якості, необхідні для проведення педагогічних досліджень, професійного зростання. Саме освітні проєкти відіграють важливу роль у процесі професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки, що ставить можливим акцентування уваги на такі діяльності під час визначення ефективних педагогічних умов.

Індивідуальний підхід (Н. Кононець та ін.) до професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки забезпечує магістрантам освітньої програми «Педагогіка вищої школи» з одного боку можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії навчання у процесі фахової підготовки, а з іншого – сукупністю знань, необхідних для врахування у майбутній професійно-педагогічній діяльності індивідуальних особливостей студентів, уміння їх діагностувати, враховувати і розвивати, прогнозувати їх вплив на успішність навчання.

Висновки. Таким чином, методологічними підходами до процесу професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки є: *компетентнісний підхід*, який зумовлює необхідність орієнтації фахової підготовки майбутніх викладачів ЗВО на розвиток визначених освітньою програмою «Педагогіка вищої школи» компетентностей, на формування здатності оперувати такими знаннями, методами, педагогічними технологіями, що уможливають створення комфортного освітнього середовища для студентів та провадження успішної професійно-педагогічної діяльності; *аксіологічний підхід*, який

передбачає становлення ієрархії цінностей особистості майбутнього викладача ЗВО згідно з пріоритетами професійно-педагогічної діяльності, спрямованості на успіх у ній, наукової самостійності, активності, широти світогляду, методичної компетентності, педагогічної майстерності; *діяльнісний підхід* номінує професійно-педагогічну діяльність майбутнього викладача ЗВО як відкриту соціально-педагогічну систему роботи зі студентами, єдність цілей, мотивів, дій та результату, дає змогу створити практико-орієнтовану модель фахової підготовки та розширити можливості компетентного вибору студентом життєвого шляху і саморозвитку, а також відповідності освітнього процесу інтересам особистості та держави; *інтегративний підхід* базується на ідеї цілісності фахової підготовки майбутніх викладачів ЗВО у межах освітньої програми «Педагогіка вищої школи», що втілює єдність цілей, змісту, форм, методів і засобів, навчання, стимулювання творчого потенціалу, консолідації внутрішніх особистісних ресурсів майбутнього викладача ЗВО та ресурсного забезпечення освітньої програми для досягнення успіху в майбутній професійній діяльності; *системний підхід* забезпечує цілісний погляд на проблему професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки, самовдосконалення студентів і відкриває можливості для проектування структурно-функціональної моделі професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО у процесі фахової підготовки; *проектно-модульний підхід* зумовлює збагачення змісту фахової підготовки магістрів освітньої програми «Педагогіка вищої школи» освітніми проектами й модулями, які посилюють значущість інформального компонента в процесі професійного зростання майбутніх викладачів ЗВО; *індивідуальний підхід* забезпечує магістрантам з одного боку можливість побудови індивідуальної освітньої траєкторії навчання у процесі фахової підготовки, а з іншого – сукупністю знань, необхідних для врахування у майбутній професійно-педагогічній діяльності індивідуальних особливостей студентів, уміння їх діагностувати, враховувати і розвивати, прогнозувати їх вплив на успішність навчання.

Список використаних джерел

1. Бех І. Д. (2009). Теоретико-прикладний сенс компетентнісного підходу у педагогіці. Виховання і культура. № 1–2 (17–18). С. 5–7.

2. Вознюк О. В., Дубасенюк О. А. (2010). Інтегративний підхід до професійного розвитку особистості педагога в умовах цивілізаційних змін. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 12 (22). С. 17–20.
3. Жигінас Т. В. (2016). Аксіологічний підхід у підготовці майбутніх учителів музичного мистецтва до просвітницької роботи. Духовність особистості: методологія, теорія і практика. Вип. 5. С. 85–94.
4. Кононець Н. В. (2013). Особливості організації індивідуальної роботи студента при ресурсно-орієнтованому навчанні у сучасному аграрному коледжі. Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі: матер. міжнар. наук.-практ. конф. Полтава : ПНПУ ім. В. Г. Короленка. С. 70–71.
5. Кононець Н. В. (2014). Технологія освітнього проекту як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання. Витоки пед. майстерності : зб. наук. пр. Вип. 14. Полтава. С. 136–144.
6. Кононова М. М. (2018f). Формування дослідницьких компетентностей через проектно-модульне навчання у процесі професійного зростання майбутніх дефектологів : матеріали IV-ї Міжнар. наук.-практ. конф. «Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи». Конін ; Ужгород ; Дрогобич : Просвіт.
7. Подольская Е. А. (1991). Ценностные ориентации и проблема активности личности. Харьков : Изд-во «Основа» при Харьковском гос. ун-те. 165 с.
8. Прокоф'єва М. Системний підхід у підготовці майбутнього педагога до реалізації диференційованого навчання. Проблеми підготовки сучасного вчителя. № 4 (2). С. 315–322.
9. Тихонова Т. В. Особистісно-діяльнісний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя інформатики. Наукові праці : зб. Миколаїв : Вид-во МФ НаУКМА. С. 92–95.

УДК 378:504(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

***І. Ю. Насирова**, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***І. М. Петренко**, д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розкрито окремі теоретичні аспекти проблеми формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. Розглядаються різні підходи до визначення поняття екологічної компетентності як інтегрованої категорії, цілісного утворення, що складається із взаємопов'я-

заних компонентів, функціонування яких приводить до виникнення нових якостей студентів: екологічних знань і вмінь, навичок екологічної діяльності.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологічна підготовка майбутніх викладачів вищої школи, екологічна відповідальність.

Abstract. The article reveals some theoretical aspects of the problem of formation of ecological competence of future teachers of higher education. Different approaches to defining the concept of environmental competence as an integrated category, a holistic education consisting of interconnected components, the functioning of which leads to the emergence of new qualities of students: environmental knowledge and skills, environmental skills.

Keywords: ecological competence, ecological training of future teachers of higher school, ecological responsibility.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації всіх сфер життя, використання інформаційних технологій, безперервних екологічних катастроф техногенного походження, висувуються досить високі вимоги до професійної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Підготовка майбутнього фахівця для вищої школи, здатного до ефективного здійснення професійної діяльності, пов'язана з формуванням його екологічної компетентності, що передбачає спроможність особистості брати активну участь у подоланні перманентної екологічної кризи, дає можливість не лише ліквідувати, а й успішно запобігати надзвичайні ситуації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз джерел засвідчує, що проблема формування екологічної компетентності майбутніх фахівців розглядалася в працях дослідників: О. Герасимчука [1], Я. Логвінова [2], А. Львовчікіна [3], С. Совгіра [4], Л. Титаренко [5], В. Рибальського [6]), М. Хроленка [7].

Формулювання мети. Метою статті є визначення обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково обґрунтовано, що екологічна компетентність майбутнього спеціаліста як ключова професійна компетентність є інтегрованим особистісним утворенням фахівця, що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності ефективно здійснювати екологічно-орієнтовану професійну діяльність (контролювати еколо-

гічно безпечну роботу промислових об'єктів, проводити інженерний захист навколишнього середовища, ліквідовувати екологічні надзвичайні ситуації техногенного та природного походження).

Екологічна компетентність майбутнього фахівця для закладів вищої освіти вимагає професійної спрямованості на здійснення екологічно-орієнтованої діяльності, сформованості сукупності особистісно-професійних якостей (гуманізму, громадянськості, відповідальності, вимогливості, принциповості, ініціативності, толерантності), позитивної мотивації зростання професійної майстерності, оволодіння системою загальних технічних і спеціальних екологічних знань, сукупністю вмінь (регулятивних, проєктувальних, організаційно-виконавських), розвиненості рефлексивних здібностей.

Теоретично обґрунтовано та впроваджено технологію формування екологічної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, яка включала: підготовку відповідного науково-методичного забезпечення процесу формування екологічної компетентності студентів; стимулювання позитивної мотивації набуття екологічної компетентності майбутніми фахівцями; розвиток усіх компонентів екологічної компетентності через використання різноманітних форм і методів навчання (діалогових, проєктних, тренінгових, тестових, ігрових та ін.), організацію спеціальної діяльності практично-екологічної спрямованості; аналіз й оцінку отриманих результатів з метою їх коригування.

Важливою педагогічною умовою формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи є посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх викладачів шляхом залучення студентів до екологічної діяльності.

Задля ефективного формування екологічної грамотності, яку складають: знання у сфері екологічних дисциплін; усвідомлення того, що екологічні проблеми стосуються кожного і вирішувати їх може і повинен кожен член суспільства а також еколого-орієнтовані установки, потрібно створити такі умови, щоб студенти реально відчували свою причетність до розв'язання проблем довкілля.

Екологічна компетентність майбутнього фахівця для закладів вищої освіти вимагає професійної спрямованості на здійснення

екологічно-орієнтованої діяльності, сформованості сукупності особистісно-професійних якостей (гуманізму, громадянськості, відповідальності, вимогливості, принциповості, ініціативності, толерантності), позитивної мотивації зростання професійної майстерності, оволодіння системою загальних технічних і спеціальних екологічних знань, сукупністю вмінь (регулятивних, проектувальних, організаційно-виконавських), розвиненості рефлексивних здібностей.

Екологічна компетентність майбутніх викладачів вищої школи є важливою особистісною якістю, складовою їхньої професійної компетентності, включаючи сукупність екологічних знань, уявлень, поглядів, переконань, ідеалів, моральних оцінок студентів відносно навколишнього середовища, природи загалом, які інтегруються в особистісну систему екологічних цінностей, що визначають напрям життя і діяльності особистості майбутнього викладача вищої школи.

Підготовка майбутніх викладачів до реалізації завдань екологічної освіти і виховання повинна здійснюватися з урахуванням принципів дієвого та особистісно-орієнтованого засвоєння знань, адже важливо не лише володіти певною сумою екологічних знань, умінь і навичок, а й уміти передати їх студентам.

Отже, тільки через глибоке осмислення й усвідомлення на особистому досвіді змісту екологічної освіти та її методики майбутні викладачі вищої школи можуть бути морально і психологічно готові до її здійснення. Формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи здійснюється за рахунок екологізації змісту навчальних предметів та організації позааудиторної роботи екологічного спрямування, використання сучасних активних та інтерактивних технологій навчання та інноваційних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти.

Висновки. У статті визначені і обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності студентів закладів вищої освіти, з-поміж яких посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх викладачів вищої школи шляхом залучення студентів до екологічної діяльності; зорієнтованість (педагогічного керівництва цим процесом) на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до екологічної діяльності; використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення природничих

дисциплін й формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Список використаних джерел

1. Герасимчук О. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 ; Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2015. 22 с.
2. Логвінова Я. О. Активізація творчого потенціалу особистості майбутнього викладача біології в процесі екологічної діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014. № 4 (38). С. 264–271.
3. Львовичкіна А. М. Моделювання розвитку екологічної культури студентської молоді [Електронний ресурс]. URL: file:///C:/Users/zlobina1/Desktop/Nvmdups_2014_2.13_23.pdf.
4. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 40 с.
5. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 210 с.
6. Хроленко М. В. Формування екологічної свідомості майбутніх вчителів початкових класів: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 ; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2007. 20 с.

УДК 378.1

ТРЕНІНГ ЯК ОДНА З ЕФЕКТИВНИХ ФОРМ ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНИХ ЗАНЯТЬ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

М. О. Негода, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононець, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник

Анотація. Нині питання впровадження тренінгових технологій в навчальний процес вищої школи досліджується багатьма науковцями та є досить актуальним. У статті досліджуються методи проведення тренінгових занять в закладах вищої освіти та їх роль при формуванні майбутніх педагогічних кадрів. Висвітлюються приклади реалізації тренінгових програм у вищому навчальному закладі Укоопспілки «Полтавський уні-

верситет економіки і торгівлі» для здобувачів вищої освіти. За допомогою застосування в навчальному процесі тренінгів та інших інноваційних технік, педагог розвиває у студента додаткові вектори його особистості, такі як ефективна комунікація, робота в команді, організація роботи, вміння критично мислити та виходити з зони комфорту.

Ключові слова тренінгова програма, інноваційні техніки, педагог, студент, професійна підготовка.

Abstract. For today, the introduction of training technologies in the educational process of higher education is studied by many scientists and is quite relevant. The article investigates the methods of conducting training sessions in higher education institutions and their role in the formation of future teachers. Examples of implementation of training programs in the higher educational institution of Ukoopspilka “Poltava University of Economics and Trade” for applicants for higher education are covered. Through the use of training and other innovative techniques in the educational process, the teacher develops in the student additional vectors of his personality, such as effective communication, teamwork, work organization, the ability to think critically and get out of the comfort zone.

Keywords: training program, innovative techniques, teacher, student, professional preparation.

Постановка проблеми. Педагог ХХІ століття – це не просто людина котра несе певні знання, а і фахівець, котрий здатен пристосовуватись до всіх змін освітнього процесу. Критичне мислення, креативність, інноваційність, вміння виходити з зони комфорту, комунікативність, мобільність – фактори, котрі є необхідними у вищій школі. Саме через розвиток та удосконалення дидактичних принципів педагог зможе знайти контакт з будь якою аудиторією та дійсно зацікавити своїм предметом. На сьогоднішній день однією з найбільш затребуваних форм проведення навчальних занять є тренінги. Роблячи акцент на інтенсивну практичну спрямованість, тренінги спонукають майбутніх фахівців на постійний саморозвиток та самопізнання, що дозволяє швидко пристосовуватись та мобілізуватись під час будь-яких змін освітнього процесу.

Аналіз основних досліджень та публікацій. Багато науковців у своїх працях окрему увагу приділяють саме тренінговим формам проведення навчальних занять як найбільш ефективних та перспективних у процесі формування інтегральної компе-

тентності майбутніх висококваліфікованих спеціалістів. Учені А. Алексюк, В. Безпалько, Л. Бондарева, О. Кукліна, С. Нестуля, О. Падалко, Т. Поясок, С. Сисоєва, О. Щербак у своїх працях підтверджують думку, що тренінги є однією з найпотужніших форм організації навчання у сучасній дидактиці.

Формулювання мети. Розкрити значення тренінгових форм проведення навчальних занять у вищій школі та їх вплив на всебічний розвиток майбутніх педагогічних працівників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Актуальним на сьогодні залишається питання ефективності застосування в навчальному процесі тренінгових технологій в освітній процес закладу вищої освіти, які набувають в наш час усе більшої поширеності. Враховуючи сучасні тенденції в освіті, актуальним є позиція О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонової, які наголошують на необхідності зміни статусу студента, тобто перетворенні його у суб'єкта пізнавальної діяльності та створенні стимулюючого середовища для розвитку його здібностей, інтересів, нахилів, потреб. Отримання всіх професійних навичок має бути відображено у програмах навчальних тренінгів, що вже знайшло своє місце у навчальних планах нашого навчального закладу. ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі» активно практикує проведення тренінгів серед здобувачів вищої освіти всіх рівнів та спеціальностей.

Концепція реалізації тренінгів у ПУЕТ базується на тому, що максимально ефективне засвоєння матеріалу забезпечується лише в разі практичного здійснення учасником певних дій. За тематикою тренінги умовно поділяються на такі групи:

- спрямовані на розвиток професійних навичок учасників (тренінги самоорганізації);
- командотворні (тренінги командної роботи);
- такі, що формують навички ефективного управління;
- тренінги особистісного зростання.

На важливості використання тренінгів у професійній підготовці фахівців акцентовано увагу у ряді досліджень. Зокрема, М. Дзейтова [1] відмітила спрямованість тренінгів на засвоєння знань, розвиток умінь і навичок та формування установок, підвищення компетентності у визначеній сфері життєдіяльності. Як активну навчальну діяльність студентів у ході якої виконуються тренінгові вправи адаптовані до майбутньої професійної діяльності під керівництвом викладача-тренера розглядає

тренінги Л. Бондарева. Дослідниця наголошує, правильна побудова і постановка тренінгів дозволяє відобразити логіку практичної діяльності фахівця [2]. Наголосимо, що правильність цієї побудови та постановки переважним чином залежить від викладача. Тому виникає потреба формувати відповідні уміння у викладачів вищої школи щодо проведення тренінгових занять. Однак це не можливо без активного їх включення у різні види тренінгів під час професійної підготовки. Як і не можливо навчити взаємодіяти майбутнього викладача без його залучення до конструктивної взаємодії під час навчання.

Розширення функцій тренінгів за Р. Чалабієвим [3] дозволяє визначити ряд завдань, вирішення яких забезпечує використання тренінгової технології. По-перше, вони сприяють створенню позитивної атмосфери в освітньому процесі. Адже про високий рівень професійної підготовки майбутнього викладача можна стверджувати при відповідних умовах для творчої самореалізації особистості, усунені передумови дискомфорту, спричиненого різницею соціальних і вікових статусів викладача та студента. По-друге, тренінг покликаний формувати в студентів уміння та навички вільно, але толерантно висловлювати власні судження, не боячись осуду. Це уміння є особливо важливим для майбутніх викладачів, так як вони взаємодіючи зі студентами мають толерантно відноситись до них, поважати кожного як особистість, не принижувати їх гідності. Тому головним правилом застосування цієї технології має стати те, що кожна думка має право на існування. По-третє, саме тренінгові технології якнайкраще навчають працювати в команді, зберігаючи при цьому свою індивідуальність.

Висновки. Таким чином, використання тренінгів у підготовці майбутніх викладачів до педагогічної взаємодії сприяє не лише підвищенню ефективності освітнього процесу, а й формуванню здатності позитивно міжособистісно взаємодіяти; професійно здійснювати різні види діяльності у стандартних і надзвичайних ситуаціях; творчо мислити та приймати конструктивні рішення у процесі вирішення педагогічних ситуацій. Тому важливо навчити викладача бути активним учасником педагогічної взаємодії, здійснювати педагогічне співробітництво у всіх його проявах. Це можливо за умови його активного включення в цей процес на етапі його професійної підготовки та становлення як майбутнього педагога.

Список використаних джерел

1. Дзейтова М. Х. Мировотворча освіта в умовах сучасного навчального закладу : автореф. дис. канд. пед. наук. Майкоп, 2007. 23 с
2. Бондарева Л. І. Методичні аспекти розробки та проведення навчального тренінгу студентів у вищій професійній школі. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2005. № 6. С. 48–58.
3. Чалабієв Р. Проектна технологія та метод тренінгу. Відкритий урок : розробки, технології, досвід. 2008. № 1. С. 26–28.

УДК 316.621-057.875

ГРОМАДЯНСЬКЕ ВИХОВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА

Н. А. Несват, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Автор торкається проблеми громадянського виховання сучасного українського студентства, аналізує його значення в житті як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Спираючись на дослідження вчених, доводиться думка про важливість вивчення виховного потенціалу громадських об'єднань як контексту громадянського становлення молодшої людини.

Ключові слова: студент, особистість, громадянське виховання, громадська активність, громадське об'єднання, соціальний досвід.

Abstract. The author touches upon the problem of civic education of modern Ukrainian students, analyzes its importance in the life of both the individual and society as a whole. Based on the research of scientists, the idea of the importance of studying the educational potential of public associations as a context of civic development of young people is argued.

Keywords: student, personality, civic education, public activity, public association, social experience.

Постановка проблеми. Сучасне суспільство, озброєне високорозвиненими інформаційними технологіями, невпинно прогресує в технічному сенсі. Проте на цьому тлі поступово вирізняється низка проблем, пов'язаних із нечітким самовизначенням

у соціумі окремої людини, недостатньою сформованістю суспільної та громадянської компетентності в масштабах цілих чисельних соціальних груп, прогресуванням пасивного ставлення до проблем держави і суспільства. Однією з причин такого стану речей бачиться обмеження практики набуття людиною соціального досвіду, що, на наш погляд, повинне враховуватися системою освіти – зокрема, вищої, в контексті якої містяться значні ресурси для запобігання зазначеним проблемам.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Усунення з діяльності вищої школи яскраво виражених ідеологічних вкраплень, що були характерні для радянських часів, дозволили позбутися одновекторного тиску на особистість майбутнього фахівця, проте поставило науково-педагогічну спільноту перед проблемою пошуку нових шляхів і форм виховання студентської молоді. В останні роки з'явилася низка досліджень, що висвітлюють процес згаданого пошуку і презентують напрями та засоби впливу на формування особистісних якостей юнаків та дівчат – причому, переважно з орієнтацією на вимоги майбутньої професії або, що відзначаємо сьогодні досить часто, на проблеми здоров'язбереження та фізичного розвитку (О. Блашкова, Н. Довгань, А. Домашенко, О. Кошелева, І. Кривошاپка, А. Ржевська та ін.). Проте водночас активізувалися й дослідження, що торкаються формування особистості молодшої людини, її моральних якостей і, що особливо важливо, громадянського виховання (В. Бутенко, Ю. Вінтюк, Т. Гребеник, О. Дубасенюк, В. Іванчук, Ю. Івженко, О. Козлова, О. Лісовець, М. Павленко, І. Сопівник та ін.).

Водночас нині не досить ґрунтовно висвітлено виховні можливості в зазначеній сфері громадських об'єднань, що, на наш погляд, мають значний потенціал для громадянського виховання студентської молоді. Тому **метою** нашої статті є аналіз виховних ресурсів громадських об'єднань щодо студентства як значної за чисельністю частини українського суспільства, його майбутньої інтелектуальної еліти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Громадянське виховання молоді – та царина впливу на наймолодшу частину суспільства, яка не повинна залишатися поза увагою держави, оскільки має надто велике значення для всіх сфер життя нашого суспільства як сьогодні, так і в майбутньому.

Концепція громадянського виховання особистості АПН України розглядає його результатом громадянськості – інтегровану якість особистості, її світоглядна характеристика особистості, яка «має культурологічні засади і зумовлена її державною самоідентифікацією, усвідомленням належності до конкретної країни» [2, с. 10]. У свою чергу, як зазначає Ю. Івженко, громадянськість є основою відповідального ставлення людини до сформованих традицій у державі, законів, забезпечення прав людини, чеснот громадянського суспільства, готовності виконувати обов'язки та відстоювати власні права [2, с. 10].

Серед найважливіших напрямків громадянського виховання студентської молоді, що передбачають спрямування навчально-виховного процесу вищої школи на формування громадянськості в студентів, розглядаються «збагачення духовної, національної, мовної культури особистості, широке залучення молоді до громадянських цінностей та їх пізнання в процесі професійної освіти, розвиток у студентів свідомого та відповідального ставлення до питань розбудови українського суспільства, реалізації власного духовного і творчого потенціалу, зміцнення зв'язку між особистими та суспільними інтересами» [1, с. 18].

Громадянськість громадянська позиція молоді є також визначним чинником її соціальної активності. При цьому, за даними дослідження С. Чолій, «у мотиваційно потребовій сфері соціально активних людей переважають прагнення саморозвитку, реалізації себе у суспільно корисній діяльності, досягненні успіху та соціального престижу, пошуку нового, орієнтації на створення. Натомість соціально пасивні люди характеризуються домінуванням матеріальних потреб, орієнтації на гроші, потреб у безпеці та комфорті й орієнтації на споживання» [5, с. 821].

Перелічені якості розглядаються нами значною мірою як наслідок виховання дитини в умовах егоцентрованості, ізоляції від широкої соціальної взаємодії в реальному світі, зануреності у штучні, віртуальні контакти. Водночас сучасна молодь часто позбавлена достатньої кількості варіантів соціальної взаємодії, де вона могла б само реалізуватися, належним чином самоствердитися, більш повно розвивати свої здібності.

Як соціально зорієнтоване поле діяльності, де сучасна молода людина може формуватися як свідомий громадянин своєї держави, відповідальний член суспільства, ми розглядаємо громадські об'єднання, зокрема ті, що створюються студентами вищих

закладів освіти для обстоювання своїх прав, упорядкування різних сторін навчальної та дозвілєвої діяльності тощо. Значною перевагою таких об'єднань є, на наш погляд, можливість надання кваліфікованої педагогічної допомоги, залучення до здійснення різноманітних проєктів викладачів – фахівців відповідної галузі тощо.

Б. Марушкевич перелічує функції молодіжних громадських організацій в Україні, відносячи до них організаційну, виховну, комунікативну, господарську. «Організаційна функція здебільшого пов'язана з навчанням вмінню жити в колективі, звіряючи свої інтереси з інтересами і потребами інших людей, всього колективу в цілому. Виховна виявляється у тому, що в організації не нівелюються інтереси конкретної особистості, а поширюється вплив людей одне на одного. Комунікативна ж пов'язана з безпосереднім спілкуванням людей, які перебувають в одній організації. Господарська функція передбачає участь молодіжних організацій у вирішенні як особистих так і народногосподарських завдань» [3]. Безумовно, ці функції є взаємопов'язаними і взаємозумовленими, а громадські організації являють собою систему цілісного і водночас різностороннього особистісно-формувального впливу.

Студентські об'єднання нині незамінні при вирішенні основних завдань вищої школи. Доповнюючи думку Л. Петренко щодо змісту цих завдань (збереження, примноження і трансляція культурного і науково-технічного здобутку суспільства і цивілізації в цілому та соціалізація особистості на відповідальному етапі її формування, пов'язаного з отриманням професійної підготовки, яка вимагає вищого професійного рівня) [4], вважаємо за необхідне додати, що заклад освіти може виконати свою місію щодо держави лише тоді, коли студент буде характеризуватися сформованою громадянськістю, здатністю докладати належні зусилля на благо свого народу.

Висновки. Патріот України, свідомий громадянин – це не природжені якості. Вони мають бути сформовані на певних етапах особистісного становлення людини й у відповідному соціальному контексті. Саме таким контекстом можуть стати для сучасного студента громадські об'єднання, які є на сьогодні актуальним об'єктом педагогічних досліджень.

Список використаних джерел

1. Бутенко В. Громадянське виховання студентів як пріоритетний напрям діяльності вищого технічного навчального закладу. Витоки педагогічної майстерності. 2012. Вип. 9. С. 18–26.
2. Ївженко Ю. Теоретичні аспекти формування почуття громадянськості студентської молоді : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. «Соціально-педагогічні засади формування громадянської відповідальності у студентів» (24–25 квітня 2018 року). Конотоп: Політехнічний технікум Конотопського інституту Сумського державного університету. 2018. С. 8–15.
3. Марушкевич Б. Характер функціонування молодіжних громадських організацій в Україні в умовах трансформації суспільства [Електронний ресурс]. URL: https://www.soc.univ.kiev.ua/sites/default/files/library/elopen/actprob16_54-60.pdf (дата звернення: 20.09.2020).
4. Петренко Л. П. Роль викладача вищої школи у громадянському вихованні студентів. Теоретико-практичні аспекти виховної роботи в закладах інтернатного типу : зб. наук. пр. Книга 5. Хмельницький : ХмЦНП, 2012. 115с.
5. Чолій С. Мотиваційно-ціннісний аспект соціальної активності молоді. Проблеми сучасної психології : зб. наук. пр. КІПУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 10. С. 809–822.

УДК 378.1

ПРОЄКТУВАННЯ ВИКЛАДАЧЕМ ІНТЕРАКТИВНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

О. Н. Нурмагомедов, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*
С. Ж. Верезомська, *к. і. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглянуто можливості проєктування викладачем вищої школи інтерактивних інформаційних технологій навчання: автоматизованих навчальних систем, гіпертекстових технологій, електронних видань, мережевої технології.

Ключові слова: викладач, проєкт, проєктування, інтерактивні інформаційні технології навчання, автоматизовані навчальні системи, гіпертекстові технології, електронні видання, мережева технологія.

Abstract. The article considers the possibilities of designing higher education teacher of interactive information technologies of

learning: automated educational systems, hypertext technologies, electronic publications, network technology.

Keywords: teacher, project, design, interactive information technologies of training, automated educational systems, hypertext technologies, electronic editions, network technology.

Постановка проблеми. Із входженням України в глобальний економічний, інформаційний, культурно-освітній простір перед системою вищої освіти постає завдання підготовки студентів до конкурентоспроможного професійного життя в ньому, з'являється замовлення на високоефективні технології навчання, запровадження інтерактивних інформаційних технологій навчання. Саме проєктуванню інтерактивних інформаційних технологій навчання належить ключова роль у адаптації вищої школи України до Болонського процесу, і на цей своєрідний дидактичний виклик вона має дати адекватну відповідь.

Аналіз останніх публікацій показує, що дослідники звертають увагу на необхідність проєктування інтерактивних інформаційних технологій навчання (В. Биков, І. Булах, Л. Ворона [7], І. Калініченко [7], Г. Козлакова, Н. Кононець, Л. Лебедик [1–2; 7], Л. Панченко, В. Стрельников [2–6], С. Шара [7] та ін.). Поняття «інформаційна технологія» (як науковий напрям і як спосіб роботи з інформацією) розглядається дослідниками як: 1) спосіб збору, переробки й передачі інформації для одержання нових даних про досліджуваний об'єкт; 2) сукупність знань про способи і засоби роботи з інформаційними ресурсами; не стосуються власне навчального процесу.

Формулювання мети. Метою статті є розгляд інтерактивних інформаційних технологій навчання та можливостей їхнього проєктування викладачем вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження є описом суті інтерактивних інформаційних технологій навчання – автоматизованих навчальних систем, гіпертекстової технології, електронних видань, мережевої технології тощо.

Термін «інтерактивні технології» часто використовується для позначення комп'ютерних і відео-комп'ютерних засобів навчання [1, с. 117–123; 2, с. 102]. Однак, в одному дидактичному циклі можуть реалізуватися різні види технологій, це залежить від характеристик окремих його етапів. Ми погоджуємося з авторами навчально-методичного посібника [2, с. 103–104], що «інтерактивні технології навчання» не можна зводити лише до

комунікацій (від англ. interaction – спілкування), які, через їхню спонтанність, важко технологізувати. Оскільки прикладка «інтер» (з лат. inter – зовні) означає, що активність суб'єкта навчання викликана зовнішніми чинниками (організацією навчального процесу), тому «інтерактивними технологіями на-вчання» є саме інформаційні (а також модульні й комунікативні технології навчання). Вони є й інноваційними, бо є найбільш актуальними в сучасних умовах, заперечують домінуючі лекційно-семінарську і класно-урочну системи навчання [2, с. 103–104].

Серед важливих компонентів інтерактивних інформаційних технологій навчання є розроблення програмного забезпечення. Означені програми поділяється на: навчальні, діагностичні (тестові), тренувальні, бази даних, імітаційні, моделюючі, програми типу «мікросвіт», інструментальні програмні засоби.

Основні принципи інформаційних технологій: пріоритетності психолого-педагогічних підходів до всіх аспектів технології; модульного підходу до відбору та конструюванню змісту технології, її програмно-методичного забезпечення та організації навчального процесу; максимально можливої інтеграції змісту; формування інформаційного середовища (web-середовища) відповідно до цілей, завдань та моделей технології; підготовленості студента до технології (принцип стартового рівня); активного зворотного зв'язку [2, с. 94].

Автоматизовані навчальні системи є комплексом навчально-методичних матеріалів (демонстраційних, теоретичних, практичних, контролюючих) та комп'ютерних програм, що керують процесом навчання. Програмними продуктами є електронні варіанти навчально-методичних матеріалів: комп'ютерні презентації ілюстративного характеру; електронні словники-довідники і підручники; лабораторні практикуми з можливістю моделювання реальних процесів; програми-тренажери; тестові системи [2, с. 94; 3, с. 40–47].

Гіпертекстова технологія (від англ. hyper-text – надтекст) є сукупністю різноманітної інформації, яка може розміщуватися не тільки в різних файлах, а й на різних комп'ютерах. Основна риса гіпертексту – можливість переходів гіперпосиланнями, які подані у вигляді спеціально оформленого тексту або певного графічного зображення. В основі гіпертексту лежить розширена модель енциклопедії, яка, крім фотографій, має звукозапис, музичний супровід і відеофрагменти. Модель енциклопедії перед-

бачає дотримання таких принципів: вільне переміщення текстом; стислий (реферативний) виклад інформації; необов'язковість суцільного читання тексту; довідковий характер інформації; використання перехресних посилань.

Вдале поєднання динаміки з допустимими обсягами переданої інформації дають комп'ютерні слайди-фільми (програма Power Point), призначену для розробки комп'ютерних слайдів-фільмів, причому її версія 7.0 є мережною. Розробка моделі комп'ютерних слайдів-фільмів передбачає дотримання ряду принципів: динаміка і логіка пред'явлення тексту задається педагогом; допускаються перехресні посилання; комп'ютерний слайд-фільм призначений для суцільного перегляду, нав'язує студенту свою логіку вивчення матеріалу; програма дає студенту можливість самому розробляти комп'ютерний слайд-фільм – це технічно просте завдання, доступна їм; тим самим забезпечується гарна технічна база для застосування проектного методу навчання [2, с. 92–93; 3, с. 40–47; 4, с. 200–206].

Сьогодні на компакт-дисках є різноманітні *електронні видання*: підручники, довідники, словники, енциклопедії. Електронний підручник є автоматизованою навчальною системою, у якій поєднуються основні компоненти звичайного підручника (навчальні матеріали, списки літератури, наочність тощо), навчально-методичного посібника (програму, тематичний план навчальної дисципліни, конкретні методики проведення різних форм занять, плани і методичні рекомендації до кожної теми), інформаційно-довідкової системи (нормативні документи, глосарій, витяги зі звичайних підручників тощо), а також автоматизована контролююча програма. Перевагами електронного підручника є: висока технологічність створення й експлуатації; високий рівень системності подання навчально-методичних матеріалів; різноманітні функції, а отже, і можливості в процесі навчання [2, с. 93; 4, с. 205; 6, с. 125–131].

Мережева технологія на сьогодні є технологією високого класу та рівня. Її основним принципом є застосування у навчанні телекомунікаційних мереж, у тому числі й Інтернет, найсучасніших інтерактивних інформаційних технологій пред'явлення, відображення, корекції, оновлення та зберігання навчальної інформації [2, с. 93–94; 6, с. 125–131].

Проектуючи інтерактивні інформаційні технології навчання слід мати на увазі їх відповідність таким вимогам: науковості

(має базуватись на положеннях теорії пізнання, закономірностях дидактики, психології), безпеки (компоненти технології не повинні негативно впливати на психіку та здоров'я студентів), ефективності (гарантоване досягнення результатів відповідно до стандартів освіти), поліфункціональності (технологія виконує такі функції: організаційну, контролюючу, коректуючу, комунікативну, рефлексивну та прогнозуючу), відтворюваності (застосування в навчальних закладах веде до набагато вищих результатів), керованості (забезпечуються контроль, перевірка, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій) [2, с. 94].

Висновок. Інтерактивні інформаційні технології навчання студентів мають великі можливості для удосконалення лекційних, практичних і семінарських занять, забезпечують якісну підготовку майбутніх фахівців, підвищують якість процесу навчання, створюють нові засоби впливу, дають змогу ефективніше взаємодіяти педагогу зі студентами, тому їх слід використовувати у вищих закладах освіти. Впровадження інформаційних технологій збільшує обсяг самостійної роботи студентів, а це потребує з боку викладачів постійної підтримки навчального процесу.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. Інтерактивне модульне навчання як чинник формування педагогічної компетентності майбутнього викладача економіки : зб. наук. пр. Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини. Умань : ПП Жовтий О. О., 2009. Ч. 3. С. 117–123.
2. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
3. Стрельніков В. Підготовка викладачів до проектування системи інтенсивного навчання. Вісник Львівського університету. Серія педагогічна. 2009. Вип. 25. Ч. 1. С. 40–47.
4. Стрельніков В. Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки : монографія Полтава : ПУСКУ, 2006. 335 с.
5. Стрельніков В. Розвиток проектувальної майстерності викладача як складової його професійної культури. Молодь і ринок. 2009. № 2 (49). С. 20–24.

6. Стрельников В. Ю. Принципы построения содержательных модулей в системе интенсивного обучения. *Вісник Черкаського університету. Серія : Педагогічні науки.* 2016. № 5. С. 125–131.

УДК 378.026:004.9(045)

СИСТЕМНИЙ АНАЛІЗ ВІТЧИЗНЯНОГО ДОСВІДУ ПРИ ВИЗНАЧЕНІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

О. О. Ольшанцев, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті проаналізовано чинні нормативно-правові документи та нормативні документи Міністерства освіти і науки України. Здійснено структурно-системний аналіз досвіду України у визначенні ключових компетентностей для імплементації світової практики та практики краї Європейського Союзу в освітній процес вітчизняних закладів освіти. Порівняльний аналіз ключових компетентностей нормативно-правових документів підтвердив майже повну їхню ідентичність, що підкреслює послідовність і наступність цих документів у сучасних умовах реформування системи освіти в Україні.

Ключові слова: ключові компетентності, введення європейських стандартів і принципів, компетенція освіти, цифровізація освітніх процесів.

Abstract. The article analyzes the normative legal documents and regulations of the Ministry of Education and Science of Ukraine. The research provides grounds for confirming purposeful progress of the national education to European Union and international standards and practice of determining key competencies. Comparative analysis of the key competencies of legal documents confirmed their almost complete identity, which emphasizes the consistency and continuity of these documents in the current context of reforming the education system in Ukraine.

Keywords: key competences, introduction of European standards and principles, competization of education, digitalization of educational processes.

Постановка проблеми. У зв'язку з модернізацією освітньо-наукових систем на глобальному, регіональному та національному рівнях, зумовленою трансформацією правового регулю-

вання в державах-партнерах Болонського процесу для формування академічного простору освіти, науки та інноватики та з метою здійснення ефективного забезпечення професійної підготовки висококваліфікованих кадрів у закладах вищої освіти (ЗВО) зростають вимоги до знань, умінь і компетентностей фахівців – випускників ЗВО, а відтак і педагогічних, науково-педагогічних працівників або само зайнятих осіб, науково-педагогічного персоналу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Актуальними є дослідження компетентнісного підходу як парадигми сучасної вітчизняної освіти (І. Бех, Л. Ващенко, О. Матвієнко, О. Овчарук); компетентнісного підходу в позашкільній, вищій та освіті дорослих (О. Биковська, В. Бобрицька, Л. Вікторова, І. Волощук, І. Драч, В. Лунячек, О. Малихін, Н. Побірченко, Г. Сазненко, О. Семеног, Л. Сущенко); компетентнісного підходу до підготовки педагога в контексті порівняльної педагогіки (Н. Авшенюк, Н. Бібік, М. Бойченко, В. Гаманюк, М. Голубева, Т. Григор'єва, Л. Пуховська, І. П'янківська, А. Сбруєва, Ж. Таланова).

Формулювання мети. Метою статті є системний аналіз вітчизняного досвіду при визначенні ключових компетентностей для імплементації світової практики та практики країн Європейського Союзу в освітній процес вітчизняних закладів освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чинні нормативно-правові документи містять основні положення щодо вимог до освітнього процесу та визначення й аналізу ключових компетентностей, а саме:

- Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII [1];
- Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII [2];
- Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття») від 03 листопада 1993р. № 896 [3];
- Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. від 25 червня 2013 р. № 344/2013 [4];
- Національна рамка кваліфікацій від 23 листопада 2011 р. № 1341 [5];

- Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. від 17 січня 2018 р. № 67-р [7];
- Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти від 14 серпня 2013 р. № 1176 [8];
- нормативні документи Міністерства освіти і науки України: Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти від 15 січня 2018 р. № 36 [9];
- Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) від 23 березня 2016 р. № 261 [10].

Закон України «Про вищу освіту» встановлює основні правові, організаційні, фінансові засади функціонування системи вищої освіти, створює умови для посилення співпраці державних органів і бізнесу із закладами вищої освіти на принципах автономії закладів вищої освіти, поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та державну кваліфікованих фахівців [2].

Державна національна програма «Освіта» («Україна ХХІ століття») (1993) головною метою вбачає визначення стратегії розвитку освіти в Україні на найближчі роки та перспективу ХХІ ст., створення життєздатної системи неперервного навчання і виховання для досягнення високих рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального й культурного потенціалу як найвищої цінності нації. Серед основних шляхів реформування програма визначає підготовку нової генерації педагогічних кадрів, підвищення їх професійного та загальнокультурного рівня [3].

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. акцентує увагу на забезпеченні особистісного розвитку людини згідно з її індивідуальними задатками, здібностями, потребами на основі навчання впродовж життя [4, с. 3].

Національна рамка кваліфікацій розроблена з метою введення європейських стандартів і принципів забезпечення якості освіти з урахуванням вимог ринку праці до компетентностей

фахівців; забезпечення гармонізації норм законодавства у сфері освіти та соціально-трудових відносин; сприяння національному і міжнародному визнанню кваліфікацій, здобутих в Україні; налагодження ефективної взаємодії сфери освітніх послуг і ринку праці [5].

Закон України «Про освіту» стверджує: «Метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству, збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу Українського народу, підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору».

Для досягнення мети цим Законом виокремлено 12 ключових компетентностей, необхідних сучасній людині для успішної життєдіяльності.

Спільними для всіх компетентностей є такі вміння: читання з розумінням, вміння висловлювати думку усно й письмово, критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати позицію, творчість, ініціативність, вміння конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв'язувати проблеми, здатність співпрацювати з іншими людьми [1].

Особливої значимості нині набуває інформаційно-цифрова компетентність, оскільки 17 січня 2018 р. Кабінет Міністрів України схвалив Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. У цьому документі засвідчено, що рушійною силою цифрової економіки є людський капітал, тобто знання, таланти, навички, вміння, досвід, інтелект людей. [7].

Вітчизняна Галузева концепція розвитку неперервної педагогічної освіти визначила шляхи її забезпечення, до яких віднесено:

- наступність змісту освіти та координація навчально-виховної діяльності на різних рівнях педагогічної освіти;
- установа творчих і професійних зв'язків між закладами вищої освіти, післядипломної педагогічної освіти, науковими

установами Національної академії педагогічних наук України, громадськими педагогічними організаціями тощо:

- розроблення багатоваріантних, різномірних, диверсифікованих за профілем освітніх програм післядипломної педагогічної освіти з урахуванням наявного професійного досвіду й освітнього рівня працівника, що забезпечують йому свободу вибору місця, термінів, змісту й форми педагогічної освіти;

- створення єдиної бази даних видів освітніх послуг, що надаються педагогічними закладами вищої освіти та закладами післядипломної педагогічної освіти;

- запровадження інноваційних форм організації професійної підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема: центрів педагогічної майстерності, педагогічних майстерень, майстер-класів, у тому числі в режимі відеоконференцз'язку, корпоративного навчання, дистанційного, ситуаційного і контекстного навчання, проектних методів, партнерського навчання тощо;

- постійний моніторинг якості розвитку неперервної педагогічної освіти; організація міжнародної співпраці з проблем розвитку неперервної педагогічної освіти, зокрема обмін досвідом, реалізація спільних освітніх і наукових проектів [8].

Однак ці положення реалізовано частково через недостатнє фінансування, неналежний професіоналізм науково-педагогічних працівників закладів системи післядипломної освіти, відсутність постійного моніторингу якості розвитку неперервної педагогічної освіти.

Світова освітня криза, підсилена вітчизняними проблемами в освіті, вимагає нових шляхів її подолання, і початися це має з педагогічних і науково-педагогічних працівників. Індивідуальна працездатність і винаходи, створені однією людиною, поступилися місцем колективному розуму, спільному знанню й вирішенню командних завдань. Справді, сталий розвиток та економічна конкурентоспроможність вимагають більшого фокусування на формуванні міжособистісних навичок та інтелектуального капіталу протягом усього циклу освіти.

Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти (наказ МОН України від 15 січня 2018 р. № 36) для втілення проекту нової школи здійснює перепідготовку викладачів нової формації. Такі педагоги повинні

виконувати в освітньому процесі ролі наставника, фасилітатора, консультанта, менеджера, мати академічну свободу, володіти навичками випереджувального проектного менеджменту (планування й організації навчання, розроблення навчально-методичного забезпечення, оцінювання та ін.), самостійно й творчо здобувати інформацію, організовувати дитиноцентрований процес.

Нова місія педагога розглядається в контексті європейського професіоналізму зі збереженням кращих ментальних українських характеристик, європейського виміру педагогічних якостей.

Типова освітня програма подає базові компетентності педагогічних працівників нової української школи, а саме:

- професійно-педагогічна;
- соціально-громадянська компетентність;
- загальнокультурна компетентність;
- мовно-комунікативна компетентність;
- психологічно-фасилітативна компетентність;
- інформаційно-цифрова компетентність [9, с. 2-4].

Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах освіти також подає основні вимоги суспільства до високоосвіченого наукового й науково-педагогічного працівника.

Освітньо-наукова програма аспірантури (ад'юнктури) закладу вищої освіти (наукової установи) має включати не менше чотирьох складових частин, що передбачають набуття аспірантом (ад'юнктом) таких компетентностей відповідно до Національної рамки кваліфікацій:

- здобуття глибинних знань зі спеціальності (групи спеціальностей);
- оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями;
- набуття універсальних навичок дослідника;
- здобуття мовних компетентностей [10].

Виконання положень і вимог вищезазначених нормативно-правових документів покладено на Міністерство освіти і науки, Національну академію педагогічних наук, Державну наукову установу «Інститут модернізації змісту освіти», органи управління освітою обласних, Київської міської державних адміністрацій за участю органів місцевого самоврядування, заклади

післядипломної педагогічної освіти та громадські організації, в установчих документах яких зазначена освітня діяльність.

Співпраця Міністерства освіти й науки з недержавними інституціями із залученням представників вітчизняних громадських і міжнародних організацій запроваджується досить активно в останні роки. Із проблем інклюзивної освіти щодо забезпечення права на освіту дітей з особливими потребами МОН України співпрацює із Всеукраїнським громадським об'єднанням «Національна асамблея інвалідів України».

Міністерство освіти і науки також є головним партнером у міжнародних проєктах із громадянської освіти, які фінансуються Радою Європи з 2008 р. за участю різних громадських об'єднань. Так, програма «Демократична школа» проводиться Європейським центром імені Вергеланда і зосереджується на запровадженні Хартії Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і прав людини.

Для підвищення кваліфікації викладачів МОН співпрацює з онлайн-медіа про освіту та виховання дітей в Україні «Освіторія», інтерактивною платформою ET-Ega (Український освітній проєкт, студія онлайн-освіти, що створює повноцінні онлайн-курси та супроводжувальні матеріали широкого профілю).

У березні 2018 р. укладено угоду між Україною та Фінляндією, що передбачає допомогу в підвищенні кваліфікації українських педагогів, популяризацію освіти, а також покращення освітнього середовища.

Висновок. Отже, послідовний рух України до впровадження загальносвітових і європейських освітніх інновацій уможливив визначення ключових компетентностей як на рівні загальноосвітніх навчальних закладів, так і в системі післядипломної освіти та підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

- 1 Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. № 2145-УІІІ. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
- 2 Закон України «Про вищу освіту» від 01 липня 2014 р. № 1556-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
- 3 Державна національна програма «Освіта» («Україна XXI століття»). Київ, 1993. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93>.

- 4 Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. Київ, 2013. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/344/2013/page>.
- 5 Національна рамка кваліфікацій від 23 листопада 2011 р. № 1341. Київ, 2011. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%B0%BE/-para12#p12>.
- 6 Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. Київ, 2016. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%B1%80>.
- 7 Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018–2020 рр. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/page>.
- 8 Концепція розвитку неперервної педагогічної освіти. URL: <http://osvita.ua/legislation/Ser osv/36816/>.
- 9 Типова освітня програма організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти. Київ, 2018. URL: <http://imzo.gov.ua/2018/01/16/>.
- 10 Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах). Київ, 2016 URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/-cardnpd?docid=248945529>.

УДК 378.147

ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАСОБІВ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ФІНАНСИСТІВ

В. В. Плоцька-Яковенко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»
І. С. Тодорова, к. психол. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник

Анотація. У статті схарактеризовано засоби неформальної освіти майбутніх фінансистів. Авторкою з'ясовна, що основною характеристикою засобів неформальної освіти майбутніх фінансистів є залучення студентів до навчання протягом життя.

Ключові слова: неформальна освіта, майбутні фінансисти, освіта протягом життя, навчання.

Abstract. The article describes the means of non-formal education of future financiers. The author clarifies that the main

characteristic of non-formal education for future financiers is the involvement of students in lifelong learning.

Keywords: non-formal education, future financiers, lifelong learning, training.

Постановка проблеми. Фахівці фінансової галузі у сучасному світі потребують особливих професійних компетентностей. Але це можливо, коли майбутній фінансист зрозумів потребу і відчув мотив до набуття нових знань і навичок, які можна здобути за межами навчального закладу або іншими засобами. Це призводить до необхідності використання засобів неформальної освіти для майбутніх фінансистів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання неформальної освіти висвітлено в роботах зарубіжних вчених Ф. Кумбса, Р. Барта, Г. Коля, Д. Свіфта, Дж. Дьюї, А. Маслоу, К. Роджерса, А. Кроплі, Р. Дейва, М. Ноулза, П. Вільямса, Е. Хьюмела та ін. Вітчизняні науковці також розглядали питання неформальної освіти. Це В. Давидовою, С. Коваленко, Л. Лукьяновою, Н. Ничкало, О. Огієнко, О. Парашук, Л. Сігаєвою, Г. Усатенко та ін. Дослідженню сутності та змісту професійної компетенції студентів фінансових та економічних спеціальностей присвячено праці І. Демури, Н. Уйсімбаєвої, Ю. Осічнюка та ін.

Формулювання мети. Метою статті є характеристика засобів неформальної освіти майбутніх фінансистів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Неформальна освіта передбачає здобуття певної професії через систему соціальних і професійних зв'язків, підходів, ідей, норм і дій, які виникли спонтанно і є результатом отримання професійних знань, навичок і компетентностей. Засоби неформальної освіти виникли поза межами традиційних засобів навчання фахівців.

Неформальна освіта (Non-formal education) – це будь-яка організована освітня діяльність, що відбувається за межами встановленої формальної системи. Вона функціонує або як самостійна навчальна структура, або як окрема частина більш широкого виду діяльності, під час якої індивід має змогу оволодівати новими знаннями (Р. Coombs [2]).

Для засобів неформальної освіти відсутні жорстко структурований зміст, часовий регламент, загальноприйнятий поділ на численні навчальні дисципліни. Засоби неформальної освіти для майбутніх фінансистів обираються без врахування існуючих

програм, і виявляються не цілісною системою, а сукупністю різних елементів, які можуть доповнювати один одного.

Для майбутніх фінансистів у сучасному світі характерними є нетрадиційні й нестандартні засоби навчання з метою оволодіння новими знаннями і вміннями.

Основні ознаки неформальної освіти [3, с. 54]:

- добровільність участі;
- доступність для всіх охочих;
- відсутність системи оцінок;
- різноманітність і гнучкість у методах та підходах;
- інтерактивність, творча й демократична атмосфера;
- активність учнів, рівноправність учня та вчителя;
- сприймання групи як важливого джерела знань;
- опора на осмислення та аналіз особистісного досвіду учнів;
- побудова навчальних програм на основі інтересів і потреб учнів;
- навчальна діяльність відбувається у різних формах і різними темпами;
- встановлення зв'язку між досвідом учасників і теорією, що вивчається;
- залучення емоцій та інтелекту.

Основними засобами отримання неформальної освіти для фахівців фінансової сфери можна вважати професійні гуртки, курси, тренінги та стажування, для підвищення їх компетентності у фінансових питаннях, отримання нових навичок і, як результат, підвищення кваліфікації.

Майбутні фахівці фінансової сфери повинні бути готовими до швидких галузевих змін та викликів, які постійно виникають, особливо у роботі фінансиста. І для забезпечення професійної компетентності майбутніх фінансистів потрібно готувати до характеристик неформальної освіти та освіти впродовж життя – тренінги, семінари, вебінари. Саме це допомагає сучасному фінансисту швидко вдосконалювати професійні вміння та навички, й отримувати нові знання.

Неформальна освіта, згідно з визначенням ЮНЕСКО, характеризується систематизованим навчанням та цілеспрямованою діяльністю тих, хто навчається, спрямованістю на задоволення освітніх потреб громадян, окремих соціальних, професійних

груп, суспільства, її результатом є зростання освітнього потенціалу суспільства. На відміну від формальної, неформальна освіта здійснюється не тільки навчальними закладами, а різними іншими організаціями та установами і не завжди професійними педагогами чи викладачами. Вона менш структурована і не обов'язково завершується отриманням загальновизнаного документа про освіту (Н. Бичкова [1]).

Професійні компетентності майбутніх фінансистів включають не тільки знання, уміння і навички, але й готові приймати ключові й відповідальні рішення, розкриті й готові до співробітництва, динамічні, мобільні, й конструктивні у своїй роботі.

Для формування професійної компетентності майбутніх фінансистів передбачає реалізацію певних особливостей:

1) створення моделі фахівця-фінансиста, який володіє професійними компетентностями;

2) встановлення мети, цілей та завдань етапів навчання, орієнтованих на моделі фахівця-фінансиста, який володіє професійними компетентностями;

3) розробка програм основних фахових курсів, де до кожної теми подано список компетенцій, які формуються в результаті його засвоєння та визначення достатньої кількості годин, достатніх для його засвоєння;

4) створення педагогом навчального матеріалу (лекцій, семінарів, практичних) для самостійної роботи студентів;

5) створення викладачем завдань, що виконуються на практичних заняттях, навчальних завдань, ситуацій та проектів проблемного характеру, орієнтованих на практичне застосування;

6) застосування форм і методів навчання, які наближують студента-фінансиста до професійної діяльності й моделюють зміст його професійної діяльності: дискусії, обговорення, рольові та імітаційні ігри;

7) проектування діяльності майбутніх фінансистів у процесі навчання на поетапну самостійну роботу, спрямовану на розв'язування проблемних ситуацій самостійно й у групах;

8) залучення особистості студента в процес навчання та його безпосереднє включення в навчальну діяльність;

9) орієнтація на освіту впродовж життя [4].

Висновки. Отже, важливою характеристикою засобів неформальної освіти майбутніх фінансистів вважаємо залучення їх до

навчання протягом життя, постійного формування у них професійних компетентностей. Тому, для широкого розкриття зазначеного питання, детального вивчення потребує питання формування професійної компетентності майбутніх фінансистів засобами неформальної освіти.

Список використаних джерел

1. Бычкова Н. И. Социальное обучение взрослых в условиях неформального образования : дисс. доктора пед. наук. Пятигорск, 2004. 322 с.
2. Coombs P. H. World Educational Crisis: a systems approach, New York : Oxford University Press. 1968.
3. Lifelong Learning in the Global Knowledge Economy: Challenges for Developing Countries / A World Bank Report Washington, D.C. 2003 The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. 110 p.
4. Kononets N., Ilchenko O., Mokliak V. Future teachers resource-based learning system: experience of higher education institutions in Poltava city, Ukraine. Turkish Online Journal of Distance Education-TOJDE. July 2020. ISSN 1302-6488 Volume: 21 Number: 3 Article 14. P. 199–220.

УДК 378.147:373.31

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД У ПРАКТИЦІ ВИВЧЕННЯ СТУДЕНТАМИ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

А. С. Половина, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

В. В. Сарапин, *к. філол. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. Обґрунтовано доцільність застосування синергетичного підходу з метою вирішення актуальних завдань гуманітарної підготовки майбутнього фахівця. Проаналізовано чинники, що здатні сприятливо вплинути на розвиток особистості майбутнього фахівця в контексті вивчення гуманітарних дисциплін. Окреслено також вимоги до викладача, який повинен характеризуватися широтою мислення, соціально-перцептивними здібностями, умінням конструювати нестандартні елементи навчального змісту, втілювати їх через творчі дидактичні прийоми.

Ключові слова: викладач, студент, методологія викладання, синергетичний підхід, гуманітарні дисципліни, самоорганізація, саморозвиток, творчий потенціал.

Abstract. The expediency of application of the synergetic approach for the purpose of the decision of actual problems of humanitarian preparation of the future expert is proved. The factors that can favorably influence the development of the personality of the future specialist in the context of the study of the humanities are analyzed. The requirements to the teacher are also outlined, which should be characterized by breadth of thinking, social and perceptual abilities, ability to construct non-standard elements of educational content, to embody them through creative didactic techniques.

Keywords: teacher, student, teaching methodology, synergetic approach, humanities, self-organization, self-development, creative potential.

Постановка проблеми. Останніми десятиліттями серед провідних підходів до організації навчання все частіше зустрічаємо синергетичний підхід (від «синергія» – дослівно «енергія сумісної дії»), що позиціонується як інноваційна методологія викладання у вищій школі. Як зазначала одна із перших дослідниць синергетичного підходу в українській педагогіці О. Робуль, синергетика сьогодні «впевнено й активно входить до усіх сфер життєтворчості сучасної людини», стаючи в сучасному полі логічному просторі «універсальним міждисциплінарним засобом спілкування, здатним долати різногалузовість наукового знання, виходити за межі конкретної наукової галузі, встановлювати нові міжпредметні зв'язки, забезпечувати «комунікативний місток» між різногалузевими знаннями для створення єдиного інформаційного простору й ефективного цілісного загальнонаукового розвитку» [5, с. 35–36]. Швидше за все, впровадження синергетичного підходу має значні перспективи, у тому числі і в реалізації гуманітарного складника вищої освіти, який нині саме і зорієнтований на координацію й об'єднання зусиль тих, хто навчається.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Синергетичний підхід у його загальному і конкретно-методичному представленні став предметом розгляду багатьох вітчизняних дослідників. Йому присвятили свої наукові пошуки Л. Бевзенко, В. Буданов, Н. Гречана, С. Женжера, С. Клепко, Ю. Козловський, С. Масич, О. Олексюк, Р. Попов, А. Рідкодубська, В. Харито-

нова, О. Чалий та чимало інших. Однак застосування синергетичного підходу при вивченні студентами гуманітарних дисциплін є досить різнолікою проблемою, специфіка проявів якої залежить від характеристик не лише навчального змісту, а й освітнього середовища, напряду професійної підготовки, майстерності педагогів; і при цьому неминуче впливає на якість взаємодії, залишаючись значною мірою випадковим і непередбачуваним, контингент тих, хто навчається, у своєму загально-груповому й індивідуальному представленні. Тож, зважаючи на відносну новизну синергетичного підходу у вітчизняній і світовій освітній практиці (термін уперше введено до наукового обігу в 1972 р.) і його значний потенціал у демократичному суспільстві, накопичення інформації, пов'язаної з синергетикою в освіті та її методичним втіленням, має розглядатися сьогодні як вагоме завдання науково-педагогічної спільноти.

Формулювання мети. Мета статті полягає в обґрунтуванні доцільності застосування синергетичного підходу для вирішення актуальних завдань гуманітарної підготовки майбутнього фахівця.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний фахівець – це не лише високоосвічена людина, а й особистість, налаштована на перманентне самовдосконалення впродовж усього життя, творчу самоорганізацію і самореалізацію. Проте особливістю чималої частини студентства, яка спричиняє занепокоєння науково-педагогічної спільноти, є навчальна пасивність, схильність до некритичного прийняття навчальної інформації, репродуктивного сприйняття навчального змісту тощо (Н. Гречаник, 2014). Для подолання означених проблем науковці вважають необхідною переорієнтацію технологій навчання «згідно зі стимулюванням навичок самокерування, саморегулювання, самонавчання та самовиховання» [1, с. 269]. І саме синергетичний підхід видається сучасній педагогічній науці «ефективним і дієвим шляхом виховання у молодій особистості здатності до творчості, самостійного оціночного ставлення до дійсності, вмотивованого особистісного росту протягом всього професійного життя» [1, с. 269].

Особливий інтерес становить застосування синергетичного підходу при опануванні гуманітарних дисциплін, сама сутність яких вимагає творчого осмислення реалій сьогодення, творення «не лише книжної, а й повсякденної культури». Сенс цього

міркування А. Рідкодубської розкривається вченою через положення, що «в кожному суспільстві діють немовби два рівні або способи передачі соціокультурного досвіду. Перший – через спеціально організовану освітню систему, що в професійно підготовленій і соціально організованій формі концентровано визначає і виражає ієрархії цінностей даного суспільства та систему знань, необхідних для виконання соціально значущих функцій за допомогою мови науки й мистецтва. Другий спосіб «освіти людини» утворюється стихійно в її повсякденному житті, фіксується і передається завдяки системі традицій, звичаїв, обрядових дій або за посередництва мови, засвоюючись у спілкуванні. У такий спосіб передаються повсякденні форми культури, відтворюються архетипи, нагромаджується життєвий досвід, повідомляється досить складна система позанаукових способів пізнання, оцінки та звичок поведінки» [4, с. 93–94]. Людина ж виступає посередником між цими формами, акумулюючи й інтегруючи те важливе, що вона всотує завдяки кожному способу, і збагачуючи кожен зі згаданих рівнів у активному творчому процесі.

Аналізуючи ресурси синергізації, що здатні сприятливо вплинути на розвиток особистості майбутнього фахівця в контексті гуманітарної підготовки, дослідники наводять досить обсяжний перелік чинників. Серед них: суб'єкт-суб'єктний характер взаємин у навчально-виховному процесі; гуманізація; фасилітація; природовідповідність; міжпредметність; утвердження учнівського та студентського самоврядування; обмін педагогічної системи інформацією й енергією з навколишнім середовищем. Важливими є «відкритість педагогічної системи до педагогічних новацій, до інших предметних галузей сучасної науки, глобалізаційних процесів; відкритість світу на особистісному рівні кожного учасника навчально-виховного процесу, його самоорганізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення; активність, самодетермінованість педагогічної системи; єдність навчання та виховання; «відкритий», дистанційний тип освіти впродовж життя; формування в системі освіти активного, багатогранного навчально-педагогічного середовища; широта та різнобічність психолого-педагогічних впливів на вихованця, спрямованість виховних впливів на цілісну людину у всьому розмаїтті її соціально-психологічного, соматичного, духовного аспектів; кооперативні дії великої кількості числа

елементів та чинників навчально-виховного середовища; багатогранність шляхів розвитку людини; можливість педагогічної системи обирати шляхи своєї еволюції, виявляючи такі її синергетичні особливості, як резонанси, невизначеність, імовірність, випадковість тощо» [3, с. 277].

Реалізація синергетичного підходу в освіті накладає відбиток на особистість не лише студента, а й викладача, чий творчий потенціал спонукається до інтенсивного розвитку. Виникає необхідність у «відновленні змісту, методів і форм навчання з урахуванням таких чинників, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення, управління, самоврядування тощо» [2, с. 277]. Для актуалізації перелічених вище чинників синергізації він сам повинен бути людиною, що характеризується широтою осмислення явищ дійсності, соціально-перцептивними здібностями, вмінням конструювати нестандартні елементи навчального змісту, втілювати їх через творчі дидактичні прийоми.

Розробку напрямів професійного самовдосконалення викладача – суб'єкта впровадження синергетичного підходу при вивченні гуманітарних дисциплін ми розглядаємо як перспективу подальшого наукового пошуку.

Висновки. Оновлення методологічних засад вивчення гуманітарних дисциплін є сьогодні вимогою часу, оскільки український ринок праці очікує конкурентоспроможних, творчих, самоактуалізованих спеціалістів, здатних до постійної ефективної самоорганізації, самовдосконалення. Забезпечити необхідні для формування особистості такого типу чинники спроможне навчання на засадах синергетичного підходу, що, у свою чергу, спонукає до актуального переосмислення складників професійної компетентності викладача, осучаснення й розширення арсеналу засобів дидактичної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Гречаник Н. Синергетичний підхід методичної підготовки майбутнього вчителя музики до творчої самореалізації у процесі диригентсько-хорової діяльності [Електронний ресурс]. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21C OM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image file name=PDF/znppo_2014_16_52.pdf (дата звернення: 02.10..2020).

2. Масич С. Ю. Синергетичний підхід до підготовки викладача вищого навчального закладу. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2014. Вип. 35 (88). С. 276–276.
3. Попов Р. А. Реалізація положень синергетичного та компетентнісного підходу в контексті дослідження розвитку автономності студентів. Молодий вчений. 2017. № 8. С. 275–279.
4. Рідкодубська А. А. Синергетичний підхід у підготовці до професійної мобільності майбутніх фахівців Фізикоматематична освіта : науковий журнал. 2017. Вип. 1(11). С. 93–96.
5. Робуль О. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти. Філософія освіти. 2006. № 1(3). С. 35–42.

УДК 376.5

АДАПТАЦІЯ ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО УМОВ ВНЗ У ПРОЦЕСІ ПОЗНАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В. В. Руденко, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньої програми «Педагогіка вищої школи»*

І. В. Усанов, *к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються питання адаптації студентів-першокурсників до умов навчання у ВНЗ. Визначено рівні адаптації та фактори, що впливають на процес адаптації студентів першого курсу.

Ключові слова: адаптація, система неперервної підготовки, рівні адаптації, фактори адаптації.

Abstract. The article deals with the adaptation of first-year students to the conditions of study in universities. The levels of adaptation and factors influencing the process of adaptation of first-year students are determined.

Keywords: adaptation, continuing education, levels of adaptation, the factors of adaptation.

Постановка проблеми. У сучасних умовах життя людини можна охарактеризувати як процес, що відбувається під впливом великої кількості соціально-економічних, технологічних, політичних змін. Стикатися з труднощами і долати їх, уміння адаптуватися до обставин і знайти свою нішу в життєвому просторі – це вирішальний фактор успішного саморозвитку молодої людини, а надалі – фахівця вищої категорії. Питання адаптації студентів-першокурсників до освітньої системи закладу вищої освіти актуальні. У сфері психолого-педагогічних

досліджень проблема адаптації першокурсників є однією з пріоритетних, оскільки розташована на перетині різних галузей знання, що мають визначальне значення в сучасних умовах ЗВО.

Адаптацію особистості першокурсника вишу до нового освітнього процесу і нового освітнього середовища можна уявити, як тривалий, важкий і досить болючий процес. Він являє собою необхідну умову успішної адаптації [1, с. 17].

Навчання на перших курсах складне тим, що студентам необхідно:

- пристосовуватися до нового типу навчального колективу, звичаїв і традицій, що існують у рамках даної соціальної групи;
- швидко освоювати навчальні норми, систему оцінок, способів і прийомів організації навчального процесу;
- адаптуватися в нових умовах побуту, брати участь у нових формах позанавчальної діяльності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Адаптаційні процеси першокурсників до нового освітнього середовища вузу порушені в численних працях зарубіжних і вітчизняних дослідників (В. Н. Дружиніна, А. В. Карпова, В. І. Ковальова, В. І. Медведева, Є. І. Муратової, Є. А. Осипова, Ю. П. Поваренкова, А. А. Виноградової, Є. О. Леонтьєвої, Л. Фестингера, А. Маслоу).

Питаннями адаптації учнів у сучасному суспільстві і особистісним самовизначенням займався велика кількість дослідників: (А. Г. Асмолов, А. В. Мудрик, М. П. Гур'янова, Л. С. Виготський, В. Т. Лісовський).

У теоретичному аспекті, не менш важлива проблема адаптації першокурсників до нових умов навчання у виші (П. С. Герулев, Н. Г. Єршова). Наскільки буде успішний цей процес, настільки ефективним буде занурення студентів-першокурсників у нове навчальне й соціальне середовище, що спричинить особистісний і професійний розвиток першокурсника і визначить, як його майбутнє, так і майбутнє країни.

Формулювання мети. Метою статті є вивчення адаптації першокурсників до умов вишу в процесі позанавчальної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «адаптація» – багатоаспектне. Учені, що займаються дослідженнями у сфері педагогіки, психології, філософії, соціології, по-різному

підходять до розуміння сутності поняття «адаптація». Різні точки зору на розкриття сутності процесів адаптації студентів не суперечать одна одній. У даному дослідженні ми дотримуємося визначення терміна «адаптація», висунуте А.Н. Суховою, Отже, це процес входження індивіда в соціальне, академічне, культурне середовища, що супроводжується активним застосуванням наявних ресурсів з метою нарощування, використання, трансляції соціального, інтелектуального, культурного капіталів [3, с. 14].

Позанавчальна діяльність студентів у ЗВО включає різні структури: управлінсько-організаційні, методичні, технологічні, кадрові, правові, фінансові, матеріальні. Важливим фактором оптимального функціонування системи позанавчальної діяльності є збалансованість навчальної та виховної сфери вишів. У свою чергу, виявлення різних труднощів, що постають перед студентами першокурсниками в новому освітньому середовищі вищого освітнього закладу, знаходження шляхів подолання труднощів уможливить підвищення академічної активності, якість знань і успішність.

Вирішення цієї проблеми важливе й необхідне, оскільки це прискорює процес входження першокурсників в академічне середовище ЗВО, що сприяє визначенню реально посилюючого навантаження студентів першого року навчання, а зниженню цього навантаження допомагає їх залучення до заходів позанавчальної діяльності. Являючи собою найважливішу частину виховної роботи вишу, позанавчальна діяльність може сприяти створенню умов для успішної адаптації студентів першого курсу до освітньо-виховного середовища, при цьому необхідно дотримуватися принципів практико- й особистісно-орієнтованої спрямованості організованих заходів.

Дослідження показало, що процес поліпшення показників адаптації у студентів пов'язаний із цілеспрямованою діяльністю з розвитку вмінь працювати в команді, встановлювати і підтримувати ділові та міжособистісні відносини, створювати сприятливий психологічний клімат у колективі, брати на себе відповідальність, оперативно приймати рішення в нестандартних або кризових ситуаціях, а також щодо формування готовності до саморозвитку й самореалізації [4, с. 92].

У ході дослідно-експериментальної роботи підтверджені змістовні характеристики рівнів адаптації майбутніх бакалаврів:

Низький рівень: студент зазнає труднощів у спілкуванні з однокурсниками. Студент тримається осторонь, виявляє стриманість у стосунках. Він не поділяє прийняті в групі норми і правила, не зустрічає розуміння і прийняття своїх поглядів з боку однокурсників, не може звернутися до них за допомогою, із значними зусиллями освоює навчальні предмети і виконує навчальні завдання; йому важко виступати на заняттях, висловлювати свої думки. За необхідності студент не може поставити питання викладачеві. Із багатьох предметів, що вивчаються, він потребує додаткових консультацій, не може проявити свою індивідуальність і здібності на навчальних заняттях.

Студент досить закритий, не прагне себе проявити. Йому важко знайти спільну мову з однокурсниками.

Середній рівень: студент прагне підтримувати з усіма одногрупниками доброзичливі стосунки, але не бере на себе роль лідера, відвідує заняття, досить активний на навчальних заняттях, іноді відчуває труднощі в засвоєнні нового матеріалу, намагається не вступати в дискусії з викладачами, не завжди відкрито висловлює власну точку зору, відмінну від загальноприйнятої. Студент не відчуває особливого дискомфорту при спілкуванні з викладачами та однолітками, хоча не завжди може звернутися за допомогою в скрутних ситуаціях і не повною мірою володіє знаннями про обрану професію, проте цікавиться інформацією з даного питання, а також проявляє інтерес до ознайомлення з нормативно-правовою документацією вишу.

Високий рівень: студент почувається в групі комфортно, легко знаходить спільну мову з однокурсниками, дотримується прийнятих у групі норм і правил. За необхідності може звернутися до однокурсників за допомогою, здатний проявити активність і взяти ініціативу на себе. Однокурсники також приймають і підтримують його погляди та інтереси. Студент легко освоює навчальні предмети, успішно і вчасно виконує навчальні завдання; за необхідності може звернутися за допомогою до викладача, вільно висловлює свої думки, може проявити свою індивідуальність і здібності на заняттях. Він активно проявляє позитивні особистісні якості, бере участь у позанавчальних заходах, активно налагоджує позитивні взаємини з однолітками і з викладачами і має достатній обсяг теоретичних знань про майбутню професійну діяльність, виявляє інтерес до нормативно-правової документації ЗВО [2, с. 86].

Висновки. Проведений аналіз системи заходів ЗВО показав наявність у кожному з представлених вищів власної системи, що сприяє оптимізації процесів адаптації в першокурсників, що говорить про особливу значущість даної проблеми для вітчизняної системи вищої освіти загалом.

Проведене дослідження не вичерпує дану багатоаспектну проблему, відкриваючи нові можливості її вивчення. Надалі можлива розробка програми адаптації студентів із використанням позанавчальних заходів.

Список використаних джерел

1. Виноградова А. А. Адаптация студентов младших курсов к обучению в вузе в процессе изучения математических и естественно-научных дисциплин : автореф. дис. на соискание учен. степени канд пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования». Тюмень, 2008. 27 с.
2. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. Київ : Знання, 2005. 486 с.
3. Кучерук О. Я. Факторний аналіз підготовки фахівців з прикладної математики у вищій школі. Теорія та методика вивчення природничо-математичних і технічних дисциплін : зб.наук.-метод. пр. ; гол. ред. В. І. Тищук. Рівне : РВВ РДГУ, 2008. Вип. 11. С. 14–17.
4. Маригодов В. К., Моторная В. К. Педагогика и психология: аспекты активизации творчества и готовности к профессиональной деятельности : учеб. пособие. Київ : ИД «Профессионал», 2005. 192 с.

УДК 378.147

ІННОВАЦІЙНІ ОСВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ФОРМУВАННІ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

***Д. В. Рушенко**, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньої програми «Педагогіка вищої школи»*

***І. В. Усанов**, к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розглядаються різні підходи до визначення сутності управлінської компетентності викладача та інноваційні підходи її формування як невід’ємного складника професійної підготовки педагога.

Ключові слова: управлінська компетентність, інноваційні підходи, управлінські вміння, управлінські компетенції.

Abstract. The article considers different approaches to defining the essence of managerial competence of a teacher and innovative approaches to its formation as an integral part of teacher training.

Keywords: managerial competence, innovative approaches, managerial skills, managerial competencies.

Постановка проблеми. Компетентнісний підхід забезпечує поступову переорієнтацію процесу навчання, освітньої системи з передавання статичних знань і формування єдиної картини світу (ідея «знання на все життя») до створення умов для забезпечення здатності управління знаннями і психологічної готовності до засвоєння нової інформації (ідея «навчання протягом життя»). Нові вимоги до якості знань, зміна організаційних форм, засобів та методів навчання – усе це вимагає інноваційних підходів до формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що на рубежі ХХ–ХХІ ст. компетентність стала концептуальним орієнтиром та основою формування змісту освіти, її методів, критеріїв тощо. Проблемам професійної компетентності присвячені праці Ю. Варданяна, І. Зимньої, А. Маркової, В. Сластьоніна, Т. Шамової, А. Щербакова та ін. Дослідження щодо формування управлінської компетентності спеціалістів різних сфер розглядали В. Андрущенко, Г. Єльников, І. Зязюн, А. Калінін, Д. Козлов, В. Кремень, А. Новіков, Є. Павлютенков. Науковці О. Абдалова, Н. Андрущенко, Ю. Бистрова, О. Євсюков, А. Новіков, Л. Сергєєва присвятили свої розвідки дослідженню інноваційних технологій навчання.

Проте проблема застосування інноваційних підходів до формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи ще недостатньо вивчена.

Формулювання мети. Мета статті – проаналізувати інноваційні підходи до формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна культура системи управління освітою тісно пов'язана з рефлексією тих соціально-цивілізаційних змін, що відбуваються і трактуються як постіндустріальне суспільство, інформаційна цивілізація, глобалізація, громадянське суспільство тощо. Специфіка діяльності викладача вимагає від нього відповідного рівня управлінської компетентності, яка проявляється в готовності до

вирішення педагогічних завдань і здійснення управління навчально-виховним процесом.

Питання сутності та змісту поняття «управлінська компетентність викладача вищої школи» є предметом аналізу багатьох теоретиків, тож виокремимо кілька підходів. До структури управлінської компетентності дослідник В. Носков включає знання іноземних мов, володіння комп'ютером, екологічні та економічні знання, а також такі якості особистості, як самостійність дій, творчий підхід до будь-якої справи, готовність постійно оновлювати знання, гнучкість розуму, уміння вести діалог, співпрацювати в колективі [5].

На думку Д. Козлова, під управлінською компетентністю викладача вищої школи, слід розуміти інтегративну сукупність професійно-особистісних здібностей і операційно-технологічних характеристик управлінських умінь, що забезпечують прийняття управлінських рішень [2].

Щодо основних компонентів управлінської компетентності цілком погоджуємось із думкою дослідника Д. Козлова, який виділяє такі компоненти:

- когнітивний, який включає систему знань про управління, способи і форми професійного самовдосконалення, педагогічний менеджмент, узагальнення і трансляцію досвіду та ін.;
- операційно-технологічний, передбачає наявність умінь здійснювати педагогічний аналіз ресурсів; уміння планувати, організовувати та здійснювати навчальний процес; здатність до постійного професійного вдосконалення; уміння вибрати потрібний напрямок і форми діяльності для професійного зростання;
- позиційно-ціннісний, сформованість інтегральних, професійно значущих особистісних якостей: професійно-педагогічна спрямованість, професійна мотивація, професійно-ціннісна орієнтація і педагогічні здібності [2].

Первинне набуття майбутніми педагогами вищої школи базових знань та вмінь щодо управлінської діяльності здійснюється через традиційні форми організації освітнього процесу у ЗВО: лекції, практичні, семінарські, лабораторні та практичні за рахунок вивчення цілого ряду дисциплін, а саме:

- психології (психології особистості, діяльності, спілкування, міжособистісних стосунків, розвитку пізнавальної та емоційно-вольової сфери)
- педагогіки (характеристики систем освіти, змісту освіти, сутності та організації процесів навчання і виховання),
- теорії управління.

Практична діяльність також допомагає майбутньому педагогу одержати знання про принципи, зміст, форми та методи управління.

Проте вищезазначені способи є традиційними формами отримання знань, умінь та навичок щодо управлінської діяльності, які не завжди відповідають підготовці фахівця в умовах стрімких змін. До того ж вони впливають на розвиток мислення та пам'яті студентів, орієнтуючи лише на заучування інформації, а не на повноцінне формування управлінської компетентності, яка, окрім теоретичної, передбачає ще й практичну та психологічну підготовленість спеціалістів до здійснення управлінської діяльності. Використання інноваційних підходів в освітньому процесі сприяє більш якісній підготовці випускників вишів.

Аналіз наукових джерел виявив, що до основних інноваційних форм організації навчального процесу з формування управлінської компетентності відносять: тренінги з розвитку управлінської майстерності; онлайн семінари-практикуми з управлінської діяльності (вебінари); школи управлінської майстерності; нестандартні лекційно-практичні та семінарські заняття; науково-експериментальне навчання; навчання з використанням комп'ютерних та мультимедійних технологій; інтерактивне навчання; ділові ігри [6].

Правильний вибір інноваційних та традиційних підходів формує і розвиває в майбутніх фахівців практичні професійні, управлінські та комунікативні вміння ефективної управлінської діяльності.

Зміна педагогічної системи і трансформація освітнього процесу потребують відповідного фахівця, здатного до управлінської діяльності і критичного мислення, готового приймати рішення і вміти адаптуватися до умов життя; здатного до самоуправління й управління навчальним процесом. Реалізація управлінських рішень, розв'язання педагогічних завдань, кон-

кретні управлінські дії вимагають від викладача управлінського мислення як здатності реалізації цілей, мотивів і цінностей.

Формування управлінської компетентності передбачає оволодіння знаннями з теорії і методології управління взагалі та знань принципів і правил управління навчальним процесом і самоуправління; оволодіння методиками вирішення педагогічних ситуацій та проблемних питань [1, с. 142].

Висновок. У результаті проведеного аналізу наукових джерел виявлено, що управлінська компетентність майбутніх викладачів вищої школи в сучасній науці розглядається як сукупність особистісних якостей і здібностей викладача, його професійні знання, компетенції та досвід, що дають йому змогу ефективно здійснювати управління освітнім процесом.

Управлінсько-педагогічна діяльність викладача має багатоаспектний характер і зумовлює необхідність формування управлінської компетентності викладача як обов'язкового складника його фахової підготовки. Управлінська компетентність є інтегрованою якістю викладача, синтезом управлінських знань, компетенцій і вмінь та виступає детермінантом формування управлінської культури як професійно-особистісної якісної характеристики педагогічної діяльності, що проявляється у рівні його професіоналізму.

Викоростання інноваційних підходів до формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої школи сприяють розвитку нового типу професіоналів, здатних організувати навчальний процес відповідно до вимог нового часу.

Список використаних джерел

1. Александрова Н. Взаємозв'язок управлінської компетентності та управлінської культури викладача. Проблеми підготовки сучасного вчителя. 2012. № 5 (Ч. 1). С. 138–143.
2. Козлов Д. О. Сутнісні складові сформованості управлінської компетентності викладача вищої школи у процесі магістерської підготовки. Наукові записки кафедри педагогіки. 2014. № 37. С. 158–167.
3. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи / [за заг. ред. О. В. Овчарук]. Київ : К.У.С., 2004. 112 с.
4. Маслов В. І. Концептуальні засади розробки орієнтовних стандартів змісту компетентності фахівців [Електронний ресурс] / Освіто-

логічний дискурс. 2010. № 2. URL: http://innovations.kmpu.edu.ua/ENFV/2011_2/11mvizkf.p.

5. Носков В., Кальянов А., Єфросініна О. Компетентність як складова підготовки фахівців у гуманітарному вищому навчальному закладі [Електронний ресурс] / Український центр політичного менеджменту. URL: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=6&n=62&c=1376&setcss=1&ncss=big>.
6. Тулімова О. Г. Інноваційні підходи до формування управлінської компетентності майбутніх викладачів вищої освіти. Науковий огляд. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2015. № 11 (21).

УДК 378.015.31:111.852]:37.013:069.12

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ ЗАСОБАМИ МУЗЕЙНОЇ ПЕДАГОГІКИ

Л. І. Синявська, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. Розглядаються потенційні можливості музейної педагогіки щодо розвитку особистісно-професійних якостей майбутнього фахівця гуманітарної сфери. Порівнюється сучасний стан використання освітньо-виховного ресурсу музеїв в Україні та за кордоном, обґрунтовується необхідність його подальших досліджень у контексті вирішення особистісно-розвивальних завдань вищої школи.

Ключові слова: майбутній фахівець гуманітарної сфери, студент, особистісний розвиток, професійне самовиховання, музей, музейна педагогіка, освітньо-виховний потенціал музею.

Abstract. Potential opportunities of museum pedagogy for the development of personal and professional qualities of the future specialist in the humanities are considered. The current state of use of educational resources of museums in Ukraine and abroad is compared, the necessity of its further researches in the context of the decision of personal and developmental tasks of higher school is substantiated.

Keywords: future specialist in the humanities, student, personal development, professional self-education, museum, museum pedagogy, educational potential of the museum.

Постановка проблеми. Професії гуманітарної сфери в будь-якому суспільстві є затребуваними як з об'єктивних, так і з суб'єктивних причин. Побудовані на засадах міжособистісної взаємодії, вони є дуже різноманітними за змістом, і водночас спорідненими, оскільки мають своєю загальною метою впорядкування тих чи інших сфер людського життя, надання йому нової якості – зазвичай, більш високої, ніж досі. Удосконалення реалій гуманітарної сфери повинне бути обов'язковим супутником науково-технічного прогресу, становити з ним єдине ціле, а певною мірою – і надавати йому єдино логічного сенсу: служіння людині і людству.

Водночас гуманітарна сфера висуває перед фахівцем досить високі вимоги, пов'язані з його особистісними якостями. Впливаючи на життєорганізацію інших людей, спонукаючи їх до прийняття тих чи інших важливих рішень, зміни чи коригування поглядів, принципів, формуючи аксіологічну складову суспільного буття, необхідно мати не лише відповідні здібності, а й бути досконалою особистістю, розвинутою в інтелектуальному та емоційному відношенні. І цю специфіку так чи інакше повинні враховувати заклади вищої освіти, здійснюючи підготовку бакалаврів та магістрів медичних, педагогічних, юридичних, філологічних та інших професій гуманітарної сфери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Традиції вітчизняної вищої освіти багато в чому суголосні сказаному. Насамперед слід відзначити досвід педагогічних ЗВО, де особистісно-розвивальний складник був і залишається вагомим у загальній системі професійної підготовки. Слід віддати належне, зокрема, ідеям І. А. Зязюна щодо впливу на особистість майбутнього вчителя засобами мистецтва, залучення до творчої діяльності, естетизації освітнього середовища. Виховні аспекти підготовки фахівців гуманітарної сфери досліджували також І. Бех, Г. Васянович, С. Вітвицька, О. Дубасенюк, О. Кочерга, Л. Москальова, В. Радул, Ю. Шалівська, О. Шостак та ін. (педагогічна освіта), М. Асламова, Л. Примачок, Р. Слухенська, Т. Шутько та ін. (медична освіта), Т. Артерчук, С. Гусарев, О. Денищик, О. Макеєва, С. Сливка, О. Сокаль, О. Тихомиров та ін. (юридична освіта), С. Барилко, Н. Білоус, Н. Левицька та ін. (філологічна освіта) тощо. При цьому практично завжди автори, враховуючи напрацювання попередніх поколінь, торкалися ретроспективи проблеми в її теоретичному представленні, розглядали засто-

сування науково-дослідницького, методичного спадку, і значно рідше зверталися до виховного потенціалу краєзнавчих, мистецьких та локально-галузових скарбниць – музеїв і похідної від них музейної педагогіки.

З прагненням розширити коло застосування музейних ресурсів у практиці підготовки фахівців гуманітарної сфери пов'язана **мета** цієї статті – здійснити теоретичний аналіз можливостей музейної педагогіки щодо розвитку особистісних якостей зазначеного контингенту студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність музейної педагогіки в її цільовому і функціональному призначенні дослідники (О. Валенкевич, Н. Кардаш, Р. Силко, І. Червінська та ін.) визначають з деякими відмінностями, акцентуючи насамперед аспекти, що безпосередньо стосуються предмета їхнього вивчення. Так, досить об'єктивно характеризує її Р. Силко, позиціонуючи термін «музейна педагогіка» як «поняття, що відображає новий етап у реалізації освітньо-виховного потенціалу музею та розглядається вітчизняними вченими як нова галузь педагогічної науки, що має міждисциплінарний характер, перебуваючи на «перехресті» музеєзнавства, соціальної педагогіки та педагогіки дозвілля» і зазначаючи, що вона «побудована на основі науково-практичної діяльності й орієнтована на передачу культурно-освітнього досвіду в умовах музейного середовища» [3]. Проте, на нашу думку, варто було б наголосити: музейна педагогіка унікальна також тим, що має в своєму розпорядженні потужні ресурси впливу на емоційну сферу особистості і сприяє формуванню досвіду естетичного сприйняття дійсності в її безпосередньому та опосередкованому представленні, який є одним з інструментів гуманістично спрямованого самовиховання.

Розглядаючи професійне самовиховання як цілеспрямоване, свідоме перетворення власної особистості і спираючись на численні судження дослідників, Ю. Шалівська бачить у ньому «соціально обумовлений процес, що є результатом і умовою професійного виховання, особливою стороною виховного процесу; специфічною діяльністю, що передбачає формування у людини потреби свідомого професійного саморозвитку»; «свідомий, цілеспрямований процес підвищення рівня власної професійної компетенції та розвитку професійно значущих якостей відповідно до соціальних вимог, умов професійної діяльності та

власної програми розвитку» [5, с. 282–283]. Разом із тим, слід ураховувати, що прагнення до змін, потреба в саморозвитку виникає у людини лише тоді, коли вона усвідомлює розбіжність між власним рівнем розвитку і рівнем більш високим, але потенційно досяжним за умови докладання певних зусиль.

Вочевидь, слушним є припущення, що у більшості вчорашніх школярів досвід сприйняття професійної реальності та дотичних до неї явищ дійсності є недостатнім для того, щоб спричинити особистісний саморух до зразка, який, ймовірно, через брак цього самого досвіду ще й не усвідомлюється, не ідентифікується саме як особистісний і професійний зразок. Багатолітні викладацькі спостереження автора свідчать, що навіть той, хто близько знайомий з обраною професією (колишній учень, пацієнт тощо) далеко не завжди усвідомлює логіку дій майстра своєї справи в певних обставинах, завважає у них закономірність, систему, здатен простежити розвиток задуму в часі тощо. Тож можемо стверджувати, що лише факти деякої обізнаності з професійною сферою та вибору відповідної професії ще не роблять молодшу людину активним суб'єктом самовиховання, творцем досконалого варіанту власної особистості. Студент повинен мати змогу постійно нарощувати чутливість до обставин свого буття, його значущих рис, поступово формуючи здатність відкривати властиві йому причинно-наслідкові зв'язки, прогнозувати і проектувати професійну дійсність, усвідомлюючи себе суб'єктом перетворення цієї дійсності і водночас перетворення власної особистості задля успішного втілення осмисленого і обґрунтованого наміру.

Не вдаючись до більш розлогого опису притаманних музейному закладу психолого-педагогічних чинників описаного процесу, зазначимо все ж, що середовище музею, його «обличчя» саме по собі є інструментом впливу на особистість, носієм певного психологічного імпульсу. Не можна не погодитися з Р. Силко, що музейний експонат, який «володіє інформаційними, експресивними функціями, в умовах музейного середовища має унікальні можливості впливати на інтелектуальні та емоційні процеси особистості відвідувача одночасно, а кожна експозиція є своєрідною програмою передавання через експонати знань, навичок, суджень, оцінок та почуттів» [3].

Цікаву особливість музею підкреслює Н. Кардаш, стверджуючи, що, поруч з іншим, він «може служити місцем зустрічі

та діалогу різних поколінь, де чітко проілюстровано підходи до проблем, пов'язаних з вибором добра або зла, мудрості або безумства, істини чи брехні, дії або неробства» [2, с. 49]. Історії, пов'язані з окремими експонатами та відповідними їм персоналіями, сприяють формуванню ставлень до тих чи інших людських якостей, диференціації прекрасного і потворного, істинного і хибного, спонукають до філософських роздумів, необхідних для вироблення навичок із гуманістичних позицій оцінювати явища дійсності і адекватно реагувати на них.

Практика застосування музейної педагогіки на різних рівнях освіти зустрічається сьогодні майже повсюдно. Зокрема, О. Валенкевич повідомляє, що «у багатьох європейських країнах розроблено комплексні програми діяльності музею і школи та інших освітніх закладів. Так, статистика свідчить, що в музеях Голандії, Данії, Англії, Німеччини, Польщі найбільш потенційні групи відвідувачів – це учнівська молодь і студенти (понад 70 %), які приходять до музею разом зі своїми педагогами. У музеях не лише презентуються виставки, тут проходять уроки історії, образотворчого мистецтва, малювання, пластики тощо» [1].

На жаль, в Україні багаті можливості музейної педагогіки сьогодні реалізуються недостатньо. Аналізуючи стан використання музейних ресурсів з педагогічною метою школами рідного їй Прикарпаття, вчений-педагог і краєзнавець І. Червінська з сумом говорить, що «освітньо-виховний потенціал музеїв залишається сьогодні ще недостатньо затребуваним... Можна констатувати наявність низки суперечностей між накопиченим у педагогіці великим досвідом освоєння культурно-освітнього простору музею щодо виховання учнів і відсутністю відповідних інноваційних педагогічних технологій, що забезпечують їх продуктивне застосування; необхідністю художньо-естетичного виховання учнів у процесі взаємодії школи та художнього музею і недостатньою розробкою змісту та способів його реалізації» [4, с. 17]. З великою мірою вірогідності можемо припустити, що недооцінка музею як багатогранного культурно-освітнього і виховного простору притаманна сьогодні і вищій школі, що змушує замислитися над необхідністю усунути цю прогалину.

Висновки. Можливості музейної педагогіки як засобу розвитку особистості майбутнього фахівця гуманітарної сфери на

сьогодні вже не викликають сумнівів. Тому перспективи подальших досліджень бачимо у більш повному обґрунтуванні і систематизації виховних і дидактичних чинників, притаманних музейним закладам, і виявленні закономірностей їхнього впливу на гуманізацію орієнтирів особистісного становлення дітей та молоді.

Список використаних джерел

1. Валенкевич О. В. Становлення та розвиток музейної педагогіки. Проблеми освіти : наук-метод. зб. / Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 48–52.
2. Кардаш Н. В. Музейна педагогіка: ретроспективний аналіз. Педагогічні науки. 2015. Вип. 125. С. 46–58.
3. Силко Р. М. Особливості естетичного виховання студентів засобами музейної педагогіки [Електронний ресурс]. – URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=956 (дата звернення: 26.09.2020).
4. Червінська І. Музейна педагогіка як інструмент взаємодії закладів освіти і музеїв у сучасному соціокультурному просторі. Освітні обрії. 2019. № 2 (49). С. 16–21.
5. Шалівська Ю. В. Професійне самовиховання майбутнього вчителя: теоретичні аспекти проблеми. Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. 2019. № 10. С. 281–288.

УДК 378.148

ПРОБЛЕМНЕ НАВЧАННЯ ЯК ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ МЕТОДІВ ПОШУКОВОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

М. М. Скриннік, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

І. М. Петренко, д. і. н., професор – науковий керівник

Анотація. У статті висвітлено роль проблемного навчання як одного з ефективних методів пошукової роботи студентів. Розглянуто способи і прийоми створення проблемних ситуацій, а також процес засвоєння знань проблемним шляхом.

Ключові слова: проблемне навчання, проблемна активність, способи та прийоми створення проблемних ситуацій, засвоєння знань проблемним шляхом.

Abstract. The article highlights problem-based learning as one of the effective methods of students' search work. Methods and

techniques of creating problem situations, as well as the process of learning knowledge in a problematic way are considered.

Keywords: problem-based learning, problem-based activity, methods and techniques of creating problem situations, learning knowledge in a problem-based way.

Постановка проблеми. Одним із стратегічних завдань сучасної освіти є оволодіння фахівців методологією творчого перетворення світу. Процес творчості включає в себе передовсім відкриття чогось нового. У зв'язку з цим проблемне навчання як творчий процес репрезентується у вигляді вирішення нестандартних науково-навчальних завдань із залученням нестандартних методів. Формування професійного мислення студентів – це не що інше, як вироблення творчого, проблемного підходу. Вища освіта має за мету сформувати у фахівця необхідні творчі здібності: можливість самостійно побачити і сформулювати проблему; здатність висунути гіпотезу, знайти або винайти спосіб її перевірки; зібрати дані, проаналізувати їх, запропонувати методику їхньої обробки; здатність сформулювати висновки і побачити можливості практичного застосування отриманих результатів; можливість побачити проблему в цілому, усі аспекти й етапи її вирішення, а при колективній роботі – визначити міру особистої участі у вирішенні поставленої проблеми.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Важливість упровадження проблемного навчання у вищу освіту підтверджено в роботах цілого ряду радянських науковців (Т. Кудрявцева [1–2], М. Махмутова [3–6], В. Оконя [7–8]) та сучасних (В. Манько [9], Л. Шуршиної [10], Ю. Караван [11]). Безперечно, вони заклали теоретичні підвалини проблемного навчання, своїми працями привернули увагу практиків до його розвивальних можливостей, а також визначили оптимальні шляхи та методи реалізації проблемного навчання в освітньому процесі. Однак, незважаючи на наявні досягнення в дослідженні цієї надзвичайно важливої проблеми, окремі її аспекти залишаються недостатньо висвітленими. Зокрема, це стосується розробки ефективної методики викладання проблемного навчання у сучасних вищих навчальних закладах, що й підтверджує актуальність нашого дослідження.

Формулювання мети. Полягає у виявленні сутності й аналізу проблемного навчання у вищих закладах освіти та розкритті ефективної методики його впровадження в освітній процес.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність проблемного навчання ґрунтується не на передаванні готової інформації, а на отриманні студентами певних знань та вмінь шляхом вирішення теоретичних та практичних проблем. Суттєвою характеристикою цього викладання є дослідницька діяльність студента, яка з'являється в певній ситуації і змушує його ставити питання-проблеми, формулювати гіпотези та перевіряти їх під час розумових і практичних дій. Основні переваги проблемного навчання полягають у тому, що воно розвиває розумові здібності студентів як суб'єктів навчання; викликає у них інтерес до учіння і відповідно сприяє виробленню мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; пробуджує їхні творчі нахили; має різнобічний характер; виховує самостійність, активність і креативність студентів; сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, спроможної вирішувати майбутні професійні та життєві проблеми.

Основна мета та завдання впровадження проблемного навчання у вищих закладах освіти полягає в тому, що його застосування сприяє розвитку інтелекту, формуванню всесторонньо розвиненої особистості, виховання навиків творчого засвоєння знань (застосування окремих логічних прийомів і способів творчої діяльності), виховання навиків творчого застосування знань (застосування засвоєних знань в новій ситуації) і уміння вирішувати навчальні проблеми, формування і накопичення досвіду творчої діяльності (оволодіння методами наукового дослідження і творчого відображення дійсності), формування мотивів навчання, соціальних, етичних і пізнавальних потреб.

Проблемні ситуації обов'язково повинні містити посилене пізнавальне утруднення. Вони повинні викликати інтерес студентів своєю незвичністю, несподіванкою, нестандартністю. Суттєвий бік проблемної ситуації становить пошукова пізнавальна активність студента, яка є внутрішнім критерієм міри його участі у пізнавальній творчості, виступає якісною характеристикою пізнавальної діяльності, її внутрішнім моментом. Визначається кілька способів створення проблемних ситуацій: при зіткненні студентів з життєвими явищами фактами, які потребують теоретичного осмислення; при організації практичної роботи студента; при необхідності аналізу життєвих явищ, які приводять до зіткнення їх з попереднім життєвим уявленням про ці явища; реформуванні гіпотез; при проведенні порівняння,

зіставленні і протиставленні; при необхідності узагальнення нових фактів; при дослідницьких завданнях. Отже, становленням проблемної ситуації можна назвати той відрізок навчально-пізнавального процесу, в ході якого проблемна ситуація виникає, або складається як цілісне утворення, але яке ще не склалося і не сформувалось остаточно, не обрало своїх дійсних рис.

У сучасних навчальних закладах професійної освіти необхідна така система навчання, яка має за мету навчити майбутнього фахівця не тільки сумі знань та вмінь, а й принципам самого процесу здобуття нових знань, вироблення вмінь, вирішення нестереотипних задач, закласти засади творчого мислення, розвитку професійних якостей. Дидактичною системою, що забезпечує такі вміння, є система проблемного навчання. Навчальне проблемне завдання має відповідати таким вимогам: містити певні пізнавальні утруднення, пов'язані з об'єктивними суперечностями, властивими досліджуваному предмету, процесу; зумовлюватися логікою пізнавального процесу; передбачати можливість послідовного розподілу проблеми, формулювання часткових проблемних запитань, кожне з яких може бути сходинкою у вирішенні проблеми; спрямовувати студентів на актуалізацію знань, необхідних для вирішення проблеми; спонукати студентів до активного пізнавального пошуку, викликати позитивне емоційне ставлення до процесу пошуку істини, зацікавленість змістом, бути посиленням для студентів.

Для створення проблемних ситуацій або управління ними доцільно керуватися такими правилами: під час виконання проблемного завдання має бути визначене головне з того, що підлягає засвоєнню; у завданні має бути одне невідоме, що є закономірністю; завдання має відповідати інтелектуальним можливостям студентів за ступенем складності, новизни, узагальненості й базуватися на знаннях, що вже засвоєні самими студентами; проблемне завдання має передувати вивченню нового навчального матеріалу, перед постановкою проблемного запитання можуть бути повідомлені тільки необхідні для вирішення проблеми нові факти; формулюючи проблему, необхідно вказувати причину її виникнення («не з'ясовано..., не вирішено..., не пояснено...»); одна й та сама проблемна ситуація може бути створена різними способами: за допомогою теоретичних проблемних запитань (пояснити, узагальнити, передбачити) або практичних проблемних завдань (знайти новий спосіб дії); управління процесом розв'язання

проблеми може здійснюватися за допомогою окремих запитань-підказок або поділу проблеми на послідовний ряд часткових проблемних завдань.

Висновки. У статті вказано, що актуальність проблеми розвитку творчого мислення у студентів визначається тим, що сучасні інноваційні технології дозволяють реалізувати принципово нові форми та методи навчання, що підвищують ефективність засвоєння навчального матеріалу. Отже, проблемне навчання – основна організація навчальних занять, яка сприяє створенню під керівництвом викладача у вищих навчальних закладах проблемних ситуацій і активну самостійну діяльність студентів з їх вирішенням, в наслідок чого і відбувається розвиток розумових здібностей та творче оволодіння професійними знаннями, навичками, вміннями. Пізнавальна самостійність студентів у навчанні визначається як властивість особистості – готовність до оволодіння знаннями своїми силами.

Список використаних джерел

1. Кудрявцев В. Т. Проблемное обучение: истоки, сущности, перспективы. Москва : Знание, 1991. 79 с.
2. Кудрявцев В. Т. Психология технического мышления. Москва, 1981, 200 с.
3. Махмутов М. И. Организация проблемного обучения в школе. Москва : Педагогика. 1977. 435 с.
4. Махмутов М. И. Принципы проблемности в обучении. Вопросы психологии. 1984. № 5. С. 30–36.
5. Махмутов М. И. Проблемное обучение: основные вопросы теории. Москва, 1975. 67 с.
6. Махмутов М. И. Проблемное обучение. Москва, 1975. 240 с.
7. Оконь В. Введение в общую дидактику. Москва, 1990. С. 218–237.
8. Оконь В. Основы проблемного обучения. Москва, 1968. С. 204–208.
9. Манько В. А. Проблемне навчання як актуальна науково-педагогічна проблема. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Х., 2006. Вип. 25. С. 102–106.
10. Шуришина Л. В. Проблемне навчання та інформаційні технології як засоби підвищення мотивації студентів. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Чернівці : ЧТЕІ КНТУ, 2012. Вип. II (46). Економічні науки. С. 45–67.
11. Караван Ю. В., Саницька А. О., Ташак М. С. Нетрадиційні форми лекцій у вищій школі. Україна, м. Львів, Львівський інститут економіки і туризму [Електронний ресурс]. URL: <http://nauka.zinet.info/15/karavan.php>.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА НА ЗАСАДАХ АКМЕОЛОГІЇ

Я. О. Смаглий, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук, Полтавський університет економіки і торгівлі – науковий керівник

Анотація. Досліджено теоретичний аспект трактування поняття «професіоналізм майбутнього викладача». Розглянуто акмеологічні засади формування професіоналізму майбутнього викладача.

Ключові слова: акмеологія, професіоналізм, професійна компетентність, професіоналізм майбутнього викладача, механізми акмеології.

Abstract. The theoretical aspect of the interpretation of the concept “professionalism of the future teacher” is investigated. The acmeological bases of formation of professionalism of the future teacher are considered.

Keywords: acmeology, professionalism, professional competence, professionalism of the future teacher, mechanisms of acmeology.

Постановка проблеми. Сьогодні, коли перед суспільством постала необхідність приведення до нових умов розвитку усієї системи освіти, зняття тих суперечностей, що склалися між наявним рівнем функціонування освіти і завданнями, які їй необхідно вирішувати, особливого значення набуває проблема професіоналізму педагогічної діяльності.

Відповідно актуальним є завдання наукового обґрунтування змісту та умов ефективного формування професіоналізму майбутнього викладача, як інтегрованого утворення, що зумовлює продуктивність педагогічної діяльності, містить спрямованість на роботу в умовах змінного соціокультурного середовища, готовність до наукової співпраці в європейських масштабах, ціннісні орієнтації на основі поєднання досягнень національної і світової вищої школи та розвиненість особистості педагога-професіонала у діалектичній єдності культуровідповідної професійно-педагогічної позиції, компетентності та культури педагогічного мислення, емоційно-почуттєвої та поведінкової сфери.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вітчизняними й зарубіжними науковцями досліджено різні аспекти соціально-

професійного становлення особистості викладача вищої школи, а саме: проблеми формування соціальної та професійної зрілості педагога (І. А. Зязюн., М. П. Лебедик., В. В. Радул та ін.); професійної майстерності вчителя (В. І. Авершин, І. А. Зязюн, І. Т. Федоренко, І. І. Чернокозов, Л. Л. Хоружая, С. О. Шмаков та ін.); професійно-педагогічної культури (Ж. Л. Вітлін, І. А. Зязюн, І. Ф. Ісаєв, Н. Г. Ничкало, С. О. Сисоєва, Н. Б. Крилова, В. О. Сластьонін та ін.), умови становлення професійної мотивації майбутнього педагога (В. К. Буряк, В. М. Галузинський, Н. В. Кічук, Н. Г. Ничкало та ін.); проблеми його професійної освіти (В. П. Андрущенко, В. І. Бондарь, О. А. Дубасенюк, І. А. Зязюн, С. Б. Єлканов, Л. В. Кондрашова, А. І. Кузьмінський, В. І. Луговий, Н. Г. Ничкало, О. М. Пехота, О. Я. Савченко, С. О. Сисоєва та ін.). Проте професіоналізм викладача – поняття багатогранне, яке потребує багатокритеріального комплексного вивчення, що визначає необхідність подальших досліджень

Формулювання мети. Метою статті є визначення теоретичних засади формування професіоналізму майбутнього викладача на засадах акмеології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування змісту категорії «професіоналізм майбутнього викладача» звернімося до аналізу базових понять. Що стосується енциклопедичних словників, то вони трактують феномен «професіонал» як «фахівець своєї справи», «людина, яка обрала певне заняття своєю професією». У соціолого-педагогічному словнику за редакцією В. В. Радула професіоналізм педагога визначається як «сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються у людині в процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності, що забезпечують якісно новий, вищий рівень розв'язання складних професійних завдань» [5, с. 203]. У короткому акмеологічному словнику за редакцією А. О. Деркача та В. Г. Зазикіна професіонал розглядається як суб'єкт професійної діяльності, який володіє високими показниками професіоналізму особистості та діяльності, само ефективності; такий, що має високий професійний і соціальний статус, систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції, що динамічно розвивається; є постійно спрямованим на саморозвиток та самовдосконалення, що мають соціально-позитивне значення [1, с. 227].

Ми враховуємо думку В. О. Сластьоніна, що слід розрізняти професіоналізм діяльності та професіоналізм особистості

[4, с. 5]. Учений зазначає, що первинним було розуміння професіоналізму як характеристики діяльності людини. Проте згодом, з розумінням того, що професійні досягнення можуть зумовлюватися не лише організацією праці та професійною підготовкою, але й розвитком особистісних якостей і характеристик, дослідники усвідомили необхідність цілісної інтерпретації феномену професіоналізму у діяльнісному та особистісному проявах. Зокрема, таку позицію підтримує відома дослідниця Н. В. Кузьміна, яка виокремлює поняття «професіоналізм діяльності» і «професіоналізм особистості педагога» як сукупність двох взаємопов'язаних підсистем, які входять в єдине поняття «педагогічний професіоналізм» [2, с. 216]. Під професіоналізмом діяльності педагога учена розуміє кількісну характеристику суб'єкта педагогічної праці, що відображає високу кваліфікацію і компетентність, різноманітність ефективних професійних умінь і навичок, в тому числі професійних завдань, що дозволяє здійснити педагогічну діяльність з високою і стабільною продуктивністю.

Професіоналізмом особистості викладача інтерпретується як якісна характеристика суб'єкта педагогічної праці, що відображає високий рівень креативності, професійно важливих й особистісно-ділових якостей, акмеологічних інваріантів професіонала, адекватний рівень домагань, а також мотиваційну сферу і ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток спеціаліста. Професіоналізм у педагогічній діяльності проявляється в умінні розв'язувати практичні педагогічні задачі, спираючись на педагогічну теорію [2, с. 216].

Вперше термін «акмеологія» був введений до наукового обігу М. О. Рибниковим ще в 1928 року для позначення науки про розвиток дорослих (зрілих) людей. Інший напрямок в розвитку акмеології являють собою роботи Н. В. Кузьміної, яка вивчає вплив здатностей дорослої людини на продуктивність діяльності при досягненні результатів. «Акмеологія – нова галузь наукових знань в системі наук про людину – досліджує фундаментальні закономірності творчості і самосвідомості в людини» [2, с. 184]. На етапі розвитку акмеології як галузі наукового знання і комплексу дисциплін про людину можна говорити про таку її класифікацію (за Н. В. Кузьміною): класична, фундаментальна і прикладна (галузева)». Акмеологія («акме» – вершина, «логос» – наука) – напрям соціальних наук, що інтегрує знання про людину на етапі її зрілості, що вивчає

закономірності досягнення дорослою людиною «акме» (вершин) в різних видах життєдіяльності, в тому числі в освіті, самоосвіті і в професійній діяльності.

Фундаментальна акмеологія розглядає людину як цілісну систему. Її предметом є закономірності, умови, фактори, стимули самореалізації творчих потенціалів зрілих людей на шляху до умов продуктивності і професіоналізму, що вимагає професійної освіти, що забезпечує його суб'єктам вдосконалення, корекцію і реорганізацію діяльності протягом життя і професійної діяльності (О. О. Бодальов, Н. В. Кузьміна, А. О. Деркач).

Прикладна (галузева) акмеологія розглядає шляхи досягнення результату в галузях наукового знання, зокрема таких, як професійна, політична, педагогічна, управлінська акмеологія тощо.

Зазначимо, що педагогічна акмеологія виникла на межі природничих, суспільних та гуманітарних дисциплін і вивчає феноменологію, закономірності і механізми розвитку людини на ступені її зрілості і особливо при досягненні нею найбільш високого рівня у цьому розвитку, а також, у більш вузькому розумінні – процесу оволодіння людиною професією.

Педагогічна акмеологія – наука про шляхи досягнення професіоналізму в праці педагога. Головним результатом роботи педагога є наявність позитивних якісних змін в: оволодінні вміннями, знаннями та навичками, що відповідають освітнім стандартам, які прийняті в суспільстві; формування якостей особистості, які необхідні для активної життєдіяльності особистості в суспільстві.

Сутність професіоналізму педагогічної діяльності полягає у тому, що, з одного боку, це інтегральна якість, властивість особистості, і, як будь-яка інша якість, вона формується з діяльності; з іншого боку – це процес і результат діяльності. Експериментально підтверджено, що професіоналізм педагогічної діяльності характеризується особистісною і діяльнісною сутністю. *Особистісну* суть професіоналізму складають знання, необхідні для виконання професійної діяльності, специфічне ставлення педагога до об'єкта, процесу, умов фахової діяльності і необхідність самовдосконалення як професіонала.

Діяльнісну (процесуальну) сутність професіоналізму складає комплекс умінь: гностичних, самовдосконалення, спілкування, вміння перебудовувати діяльність своєю і студентів, реконструювати навчально-виховну інформацію з метою отримання очікуваного результату своєї праці.

Так, узагальнюючи результати вищеназваних досліджень припустимо, що професіоналізм майбутнього викладача можна розглядати як складне особистісне утворення, що характеризує особистісно-діяльнісний розвиток фахівця і характеризується сформованістю комплексу професійноважливих якостей і характеристик, що складають зміст його професійної культури, майстерності та компетентності.

На наше переконання, що важливою складовою професіоналізму майбутнього викладача є готовність і спрямованість до самовдосконалення, що забезпечує динамічність, розвиток професійних якостей і характеристик шляхом адекватної самооцінки і оперативного усунення виявлених у процесі педагогічної діяльності особистісних недоліків, вдосконалювати професійний рівень викладача відповідно до вимог часу.

Професіоналізм майбутнього викладача можна розглядати як акмеологічний феномен професійної організації, що виникає при поєднанні умов, що характеризують процес професійної підготовки як акмеологічне середовище.

До провідних акмеологічних механізмів формування професіоналізму майбутнього викладача на нашу думку слід віднести:

- адаптацію у професійному середовищі з компенсаторним ефектом;
- ідентифікацію сенсу й стратегії життя з професійним ідеалом;
- спонукання внутрішньої активності майбутнього педагога в його взаємодії з середовищем ЗВО.

Слід відзначити, що більшість науковців становлення професіоналізму фахівця пов'язують з процесами професіоналізації особистості і контекстом професійної діяльності. Зокрема, акмеологічна концепція Е. Зеєра дозволяє говорити про «життєвий шлях» професіонала, оскільки вона включає основні етапи від її початку і до вершини і включає п'ять стадій професіоналізації:

1. Оптацію – вибір професії з урахуванням індивідуально-особистісних і ситуативних особливостей.
2. Професійну підготовку – набуття професійних знань, умінь і навичок.
3. Професійну адаптацію – входження в професію, освоєння соціальної ролі, професійне самовизначення, формування якостей і досвіду.

4. Професіоналізацію – формування професійної позиції, інтеграція особистісних і професійних якостей, виконання обов'язків.

5. Професійну самореалізацію [3, с. 136].

Висновки. Таким чином, професіоналізм – це інтегральна характеристика діяльності та особистісно-професійного розвитку майбутнього викладача. Професіоналізм як якісна характеристика особистості відображає високий рівень розвитку професійно важливих і особистісно-ділових якостей, креативності, мотиваційної сфери і ціннісних орієнтацій, спрямованих на прогресивний професійний саморозвиток, потребує ґрунтовного вивчення та цілеспрямованого розвитку у процесі професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Деркач А., Зазыкин В. Акмеология : учеб. пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 256 с.
2. Кузьмина Н. В. Профессионализм деятельности преподавателя и мастера производственного обучения профтехучилища. Москва : Высшая школа, 1989.
3. Радул В. В., Кравцов В. О., Михайліченко М. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. 252 с.
4. Сластенин В. А. Профессионализм учителя как явление педагогической культуры. *Педагогическое образование и наука*. 2008. № 12. С. 4–16.
5. Соціолого-педагогічний словник / за ред. В. В. Радула. Київ : Екс. Об, 2004. 304 с.

УДК 378.1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

А. А. Сорокіна, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук, Полтавський університет економіки і торгівлі – науковий керівник

Анотація. Сучасний майбутній фахівець з обліку та аудиту повинен володіти певним рівнем цифрової компетентності. Аналіз робіт в області цифрової компетентності показав, що

дане поняття є маловивченим. Тому, автором запропоновано уточнення терміну «цифрова компетентність», описуються рівні сформованості цифрової компетентності та теоретичні засади формування цифрової компетентності майбутніх фахівців обліку та аудиту.

Ключові слова: інформаційно-комунікативна компетентність, цифрова компетентність, облік та аудит.

Abstract. The modern future specialist in accounting and auditing must have a certain level of digital competence. Analysis of work in the field of digital competence has shown that this concept is poorly understood. Therefore, the author proposes to clarify the term “digital competence”, describes the levels of formation of digital competence and theoretical and methodological principles of formation of digital competence of future accounting and auditing professionals.

Keywords: information and communicative competence, digital competence, accounting and audit.

Постановка проблеми. У сучасному світі, коли стрімка еволюція інформаційних технологій призводить до змін в економіці, освіті, бізнесі, соціумі; коли фактично відбувається об'єднання технологій та послуг мережі Інтернет з повсякденним життям, з'являються нові поняття, необхідні для осмислення. Загальна цифровізація більшості сфер життєдіяльності стає поштовхом до вироблення нових патернів поведінки у цифровому просторі, і в зв'язку з цим трансформує поняття «інформаційно-комунікативна компетентність» (надалі – ІКК) до поняття «цифрова компетентність» (надалі – ЦК).

Цифрова компетентність є важливим аспектом соціальної адаптації особистості в актуальних умовах цифровізації суспільства. До недавнього часу широке застосування мало поняття «інформаційно-комунікативна компетентність». Дослідники, які займаються ІКК, дають різні трактування цього поняття. Так, А. А. Єлізаров [1] та А. В. Богданова [2] вважають, що сенс даного терміну ґрунтується «на технічному компоненті та являє собою вміння застосовувати технічні засоби для пошуку, зберігання й обробки інформації в будь-якій діяльності суб'єкта». Підхід А. М. Семибратова [3], та Є. Г. П'яних [4] у визначенні ІКК орієнтований на терміни «інформація» та «комунікація» і в сутність даного поняття вкладається сприйняття інформації суб'єктом шляхом комунікації, яка спрямована на дії з інфор-

мацією у професійній та практичній діяльності. Нині формування в Україні цифрового суспільства та цифрової економіки вимагає відповідної трансформації системи освіти, яка націлена на підготовку професіонала, що використовує у своїй діяльності новітні цифрові технології.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз останніх досліджень і публікацій в області цифрової компетентності показує, що дане поняття є актуальним, але маловивченим. Найвагомішим є дослідження з питання цифрової компетентності, яке проведене Г. У. Солдатовим, який під цифровою компетентністю розуміють «засновану на безперервному оволодінні компетенціями (системою відповідних знань, умінь, мотивації та відповідальності) здатність індивіда впевнено, ефективно, критично й безпечно вибирати, застосовувати інфо-комунікаційні технології в різних сферах життєдіяльності (робота з контентом, комунікації, споживання, техносфера), а також його готовність до такої діяльності» [5, с. 44]. Знання, вміння, мотивація та відповідальність як складві ЦК у перерахованих сферах поділять її на такі підвиди: а) інформаційна та медіакомпетентність – знання, вміння, мотивація і відповідальність, які пов'язані з пошуком, розумінням, організацією цифрової інформації з використанням цифрових ресурсів та її критичним осмисленням; б) комунікативна компетентність – знання, вміння, мотивація і відповідальність, які необхідні для різних форм комунікації (електронна пошта, чати, блоги, форуми, соціальні мережі тощо); в) технічна компетентність – знання, вміння, мотивація і відповідальність, які дозволяють ефективно та безпечно використовувати технічні й програмні засоби для вирішення різних завдань, у тому числі, використання комп'ютерних мереж, хмарних сервісів тощо; д) споживча компетентність – знання, вміння, мотивація і відповідальність, які дозволяють вирішувати за допомогою цифрових пристроїв та мережі Інтернет різні повсякденні завдання, які пов'язані з конкретними життєвими ситуаціями, що передбачають задоволення різних потреб.

Дослідники Н. П. Ячина та Г. Г. Фернандез вважають, що у поняття «цифрова компетентність» включається «впевнене та критичне використання студентами комп'ютера, мобільного телефону, планшетного комп'ютера, інтерактивної дошки. Ця компетентність заснована на логічному мисленні, високому

рівні володіння управлінням інформацією і високорозвиненій майстерності оволодіння цифровою технікою» [6, с. 135]. У цифрову компетентність вони пропонують включити: розуміння загальної структури і взаємодії пристроїв ЕОМ; розуміння потенціалу цифрових технологій для інноваційної діяльності; базове розуміння надійності та достовірності одержуваної інформації, вміння користуватися програмами для проектування навчального заняття. Отже, принципова відмінність ЦК від ІКК полягає у інтеграції відповідальності та мотивації, що означає необхідність розвитку в суб'єкта критичного мислення.

Формулювання мети. Метою статті є узагальнення теоретико-методологічних засад формування цифрової компетентності майбутніх фахівців обліку та аудиту

Виклад основного матеріалу дослідження. У нашому розумінні ЦК являє собою володіння методами пошуку, структурування, систематизування та критичної оцінки інформації за допомогою цифрових технологій та мережі Інтернет для вирішення практичних, освітніх й професійних завдань. Виходячи із запропонованого трактування поняття «цифрова компетентність», у її структурі виділимо наступні рівні сформованості: а) гносеологічний рівень – необхідний набір знань для обробки інформації у потрібних цілях, комунікації, володіння термінологією; б) мотиваційно-ціннісний – формується ставлення до використання цифрових технологій, готовність до придбання нових знань, ставлення до інформаційного поля Інтернет як до інструменту, в тому числі, освітньому, розвивається критичне мислення; в) діяльнісно-технологічний – придбання навичок роботи з мережею Інтернет з потрібною метою, застосування алгоритмів обробки інформації, оволодіння методами комунікації для вирішення практичних, освітніх та професійних завдань; д) результативно-рефлексивний – оцінка власного рівня володіння цифровими технологіями, розуміння себе як частини цифрового середовища. Отже, перераховані рівні, будучи компонентами однієї інтегративної якості особистості, в той же час виявляються взаємопов'язаними та взаємозалежними. При цьому, розвиток кожного рівня – це формування його змісту як частини цілісної системи.

Перехід на державні освітні стандарти третього покоління дає широкі повноваження вищим навчальним закладам при розробці навчального плану і робочих програм з дисциплін

професійного модуля, в яких необхідно передбачити і забезпечити належний рівень формування ЦК майбутніх фахівців з обліку та аудиту, що забезпечує застосування інформаційних та цифрових технологій у їх професійній діяльності. Цифрова компетентність майбутніх фахівців обліку та аудиту – це інтеграційна характеристика особистості, яка включає в себе спрямованість студентів на використання цифрових технологій в обліково-аналітичній діяльності; потреби, мотиви, прагнення, інтерес до освіти та самоосвіти в області цифрових технологій; знання можливостей цифрових технологій і використання базового та спеціалізованого програмного забезпечення у своїй професійній діяльності, що дозволяє відбирати, знаходити, аналізувати, зберігати, передавати інформацію та вирішувати професійні завдання засобами цифрових технологій в обліку та аудиті.

Значним потенціалом у формуванні цифрової компетентності у майбутніх фахівців з обліку та аудиту володіють дисципліни професійного модуля: «Основи бухгалтерського обліку та аудиту», лабораторний практикум «Навчальна бухгалтерія та аудит» тощо. Тематика курсів представлена практичними роботами, які проводяться у комп'ютерному класі з використанням довідкових систем, електронних таблиць Excel, 1С-Бухгалтерія та іншого спеціалізованого програмного обладнання.

Висновки. Отже, процес формування цифрової компетентності при вивченні професійного модуля (дисципліна «Основи бухгалтерського обліку та аудиту» і лабораторний практикум «Навчальна бухгалтерія») відбувається в умовах постійного розвитку засобів цифрових технологій. Усе це є суттєвою передумовою для підвищення цифрової компетентності майбутніх фахівців з обліку та аудиту.

Список використаних джерел

1. Єлізаров А. А. Базова ІКТ-компетенція як основа інтернет-освіти вчителя [Електронний ресурс] : тези доповіді Міжнар. наук.-практ. конф. URL: http://www.relarn.ru/conf/conf2004/section3/3_11.html.
2. Богданова А. В. Формування інформаційно-комунікативної компетентності студентів ВНЗ із застосуванням технології навчальних полів як наукова проблема. Балтійський гуманітарний журнал. 2014. № 4. С. 46–50.
3. Горбунова Л. М., Семибратов А. М. Освоєння інформаційних та комунікаційних технологій педагогами в контексті орієнтації на

професійно особистісний розвиток. Інформатика й освіта. № 7. 2014. С. 91–96.

4. П'яних Є. Г. Організаційно-педагогічні умови формування інформаційної компетентності менеджера освіти. Вісті РГПУ ім. А. І. Герцена. № 11 (32). 2017. С. 375–379.
5. Солдатова Г. У., Нестік Т. А., Рассказова О. І. Цифрова компетентність підлітків і батьків. Результати всеросійського дослідження. Москва : Фонд Розвитку Інтернет, 2013. 144 с.
6. Ячина Н. П., Фернандез Г. Г. Розвиток цифрового компетентності майбутнього педагога в освітньому просторі вузу. Вісник ВДУ, Серія : Проблеми вищої освіти. № 1. 2018. С. 134–138.

УДК 378:504(477)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ

***І. Ю. Насирова**, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

***І. М. Петренко**, д. і. н., професор – науковий керівник*

Анотація. У статті розкрито окремі теоретичні аспекти проблеми формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи. Розглядаються різні підходи до визначення поняття екологічної компетентності як інтегрованої категорії, цілісного утворення, що складається із взаємопов'язаних компонентів, функціонування яких приводить до виникнення нових якостей студентів: екологічних знань і вмінь, навичок екологічної діяльності.

Ключові слова: екологічна компетентність, екологічна підготовка майбутніх викладачів вищої школи, екологічна відповідальність.

Abstract. The article reveals some theoretical aspects of the problem of formation of ecological competence of future teachers of higher education. Different approaches to defining the concept of environmental competence as an integrated category, a holistic education consisting of interconnected components, the functioning of which leads to the emergence of new qualities of students: environmental knowledge and skills, environmental skills.

Keywords: ecological competence, ecological training of future teachers of higher school, ecological responsibility.

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації всіх сфер життя, використання інформаційних технологій, безперервних екологічних катастроф техногенного походження, висуваються досить високі вимоги до професійної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Підготовка майбутнього фахівця для вищої школи, здатного до ефективного здійснення професійної діяльності, пов'язана з формуванням його екологічної компетентності, що передбачає спроможність особистості брати активну участь у подоланні перманентної екологічної кризи, дає можливість не лише ліквідовувати, а й успішно запобігати надзвичайні ситуації.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Аналіз джерел засвідчує, що проблема формування екологічної компетентності майбутніх фахівців розглядалася в працях дослідників: О. Герасимчука [1], Я. Логвінова [2], А. Льовочкіна [3], С. Совгіра [4], Л. Титаренко [5], В. Рибальського [6]), М. Хроленка [7].

Формулювання мети. Метою статті є визначення обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Науково обґрунтовано, що екологічна компетентність майбутнього спеціаліста як ключова професійна компетентність є інтегрованим особистісним утворенням фахівця, що відображає єдність його теоретичної та практичної готовності ефективно здійснювати екологічно-орієнтовану професійну діяльність (контролювати екологічно безпечну роботу промислових об'єктів, проводити інженерний захист навколишнього середовища, ліквідовувати екологічні надзвичайні ситуації техногенного та природного походження).

Екологічна компетентність майбутнього фахівця для закладів вищої освіти вимагає професійної спрямованості на здійснення екологічно-орієнтованої діяльності, сформованості сукупності особистісно-професійних якостей (гуманізму, громадянськості, відповідальності, вимогливості, принциповості, ініціативності, толерантності), позитивної мотивації зростання професійної майстерності, оволодіння системою загальних технічних і спеціальних екологічних знань, сукупністю вмінь (регулятивних, проєктувальних, організаційно-виконавських), розвиненості рефлексивних здібностей.

Теоретично обґрунтовано та впроваджено технологію формування екологічної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти, яка включала: підготовку відповідного науково-методичного забезпечення процесу формування екологічної компетентності студентів; стимулювання позитивної мотивації набуття екологічної компетентності майбутніми фахівцями; розвиток усіх компонентів екологічної компетентності через використання різноманітних форм і методів навчання (діалогових, проектних, тренінгових, тестових, ігрових та ін.), організацію спеціальної діяльності практично-екологічної спрямованості; аналіз й оцінку отриманих результатів з метою їх коригування.

Важливою педагогічною умовою формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи є посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх викладачів шляхом залучення студентів до екологічної діяльності.

Задля ефективного формування екологічної грамотності, яку складають: знання у сфері екологічних дисциплін; усвідомлення того, що екологічні проблеми стосуються кожного і вирішувати їх може і повинен кожен член суспільства а також еколого-орієнтовані установки, потрібно створити такі умови, щоб студенти реально відчули свою причетність до розв'язання проблем довкілля.

Екологічна компетентність майбутнього фахівця для закладів вищої освіти вимагає професійної спрямованості на здійснення екологічно-орієнтованої діяльності, сформованості сукупності особистісно-професійних якостей (гуманізму, громадянськості, відповідальності, вимогливості, принциповості, ініціативності, толерантності), позитивної мотивації зростання професійної майстерності, оволодіння системою загальних технічних і спеціальних екологічних знань, сукупністю вмінь (регулятивних, проєктувальних, організаційно-виконавських), розвиненості рефлексивних здібностей.

Екологічна компетентність майбутніх викладачів вищої школи є важливою особистісною якістю, складовою їхньої професійної компетентності, включаючи сукупність екологічних знань, уявлень, поглядів, переконань, ідеалів, моральних оцінок студентів відносно навколишнього середовища, природи загалом, які інтегруються в особистісну систему екологічних цінностей, що визначають напрям життя і діяльності особистості майбутнього викладача вищої школи.

Підготовка майбутніх викладачів до реалізації завдань екологічної освіти і виховання повинна здійснюватися з урахуванням принципів дієвого та особистісно-орієнтованого засвоєння знань, адже важливо не лише володіти певною сумою екологічних знань, умінь і навичок, а й уміти передати їх студентам.

Таким чином, тільки через глибоке осмислення й усвідомлення на особистому досвіді змісту екологічної освіти та її методики майбутні викладачі вищої школи можуть бути морально і психологічно готові до її здійснення. Формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи здійснюється за рахунок екологізації змісту навчальних предметів та організації позааудиторної роботи екологічного спрямування, використання сучасних активних та інтерактивних технологій навчання та інноваційних форм і методів організації навчально-пізнавальної діяльності студентів закладів вищої освіти.

Висновки. У статті визначені і обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування екологічної компетентності студентів закладів вищої освіти, з-поміж яких посилення прикладної спрямованості змісту фахової підготовки майбутніх викладачів вищої школи шляхом залучення студентів до екологічної діяльності; зорієнтованість (педагогічного керівництва цим процесом) на розвиток у студентів потреби та практичної готовності до екологічної діяльності; використання інформаційно-комунікаційних технологій у процесі вивчення природничих дисциплін й формування екологічної компетентності майбутніх викладачів вищої школи.

Список використаних джерел

1. Герасимчук О. Л. Формування екологічної компетентності майбутніх гірничих інженерів у процесі професійної підготовки: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04; Житомирський державний університет імені Івана Франка. Житомир, 2015. 22 с.
2. Логвінова Я. О. Активізація творчого потенціалу особистості майбутнього викладача біології в процесі екологічної діяльності. Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2014, № 4 (38). С. 264–271.
3. Львовичкіна А. М. Моделювання розвитку екологічної культури студентської молоді [Електронний ресурс]. URL: file:///C:/Users/zlobina1/Desktop/Nvmdups_2014_2.13_23.pdf.
4. Совгіра С. В. Теоретико-методичні основи формування екологічного світогляду майбутніх учителів у вищих педагогічних на-

- вчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 ; Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Луганськ, 2009. 40 с.
5. Титаренко Л. М. Формування екологічної компетентності студентів біологічних спеціальностей університету : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Київ, 2007. 210 с.
 6. Хроленко М. В. Формування екологічної свідомості майбутніх вчителів початкових класів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 ; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. Київ, 2007. 20 с.

УДК 378.091.12:316.444.5

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА ВИЩОЇ ШКОЛИ

Ю. Стародуб, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

Н. В. Кононец, д. пед. н., доцент кафедри педагогіки та суспільних наук – науковий керівник

Анотація. У статті розкрито особливості педагогічної діяльності викладача вищої школи. На матеріалі вивчення психологічної літератури конкретизовано теоретичний і практичний внесок науковців із означеної проблематики. Розкрито специфіку педагогічної діяльності викладача вищої школи, яка вирізняє її з-поміж інших видів діяльності.

Ключові слова: викладач вищої школи, педагогічна діяльність, професійно мобільний викладач вищої школи.

Abstract. The article reveals the peculiarities of pedagogical activity of a high school teacher. The theoretical and practical contribution of scientists on this issue is specified on the material of studying the psychological literature. The specifics of pedagogical activity of a higher school teacher, which distinguishes it from other types of activity, are revealed.

Keywords: high school teacher, pedagogical activity, professionally mobile high school teacher.

Постановка проблеми. Розбудова української держави, соціальна відкритість ринкових відносин детермінували пошук нової стратегії розвитку системи освіти, зумовили суттєві зміни її пріоритетів і цінностей у напрямку поєднання традицій, досвіду й інновацій. Окрім цього, це стимулювало також подальший пошук засобів, способів і шляхів професійного становлення майбутніх фахівців.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Різноманітні аспекти здійснення професійно-педагогічної діяльності у вищій школі і вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх викладачів розкрито в працях В. А. Адольфа, А. І. Кузьмінського, А. К. Маркова, Л. М. Мітіна, В. А. Сластьоніна та ін. (концепції професійної освіти й формування особистості викладача); Е. В. Бондарьовская (основи особистісно орієнтованого навчання, освіти, педагогічного процесу); В. П. Беспалько та М. М. Левина та ін. (педагогічні технології, їхні ознаки, рівні, класифікації); Ю. В. Сенько (гуманітарні основи педагогічної освіти); А. А. Вербицкий, В. М. Галузінський, М. Б. Євтух (можливість використання активних форм навчання в педагогічному процесі) тощо.

Формулювання мети. Метою даної статті є аналіз педагогічної діяльності викладача вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасному педагогу вищої школи для ефективного виконання педагогічних функцій важливо усвідомлювати структуру педагогічної діяльності та її основні компоненти, уміти вдосконалювати свої педагогічні дії та професійно важливі вміння, розвивати психологічні якості, необхідні для своєї професійної реалізації. Цей аспект педагогічної діяльності привертав увагу чималої кількості науковців.

На думку В. М. Галузінського, кожен компонент педагогічної діяльності у своїй внутрішній основі містить творчий елемент, що відображає комбінування методів і засобів навчання й вибір форм його організації. Щоб отримати новий результат – навчити студентів – кожен викладач спочатку здійснює пошук матеріалу, накопичує знання, що можуть стати основою для визначення тенденції, закономірності або переформулювання проблеми, узагальнює їх, а потім приймає рішення щодо реалізації в конкретній формі та здійснює контроль (перевірку). Даючи нові знання студенту, викладач посилює його віру у свою здатність до відкриттів.

Викладач навчає студентів висловлювати здогадку або припущення, перевіряти свою інтуїцію, спрямовує на подальший логічний аналіз висунутої ідеї. Він формує у студентів впевненість у своїх силах, віру у свою здатність вирішувати задачі через демонстрацію в процесі навчання позитивних емоцій (здивування, радості, симпатії, переживання успіху тощо). Викладач

тренує у виробленні можливих рішень (припущень), результатом чого стає суттєве підвищення показників швидкості (кількісна характеристика продуктивності – число продуманих варіантів), гнучкості (кількість якісно різних категорій, до яких може бути віднесена кожна відповідь) й оригінальності (показник, протилежний частоті цієї відповіді у стандартній вибірці досліджуваних) мислення. Він усіляко стимулює прагнення студента до самостійного вибору цілей, задач і засобів їхнього вирішення.

За З. Ф. Ссаревою, Н. В. Кузьміною та ін., структуру педагогічної діяльності викладача вищої школи становлять: конструктивний, організаційний, комунікативний і дослідницький (гностичний) компоненти. Визначені компоненти автори характеризують таким чином.

Гностичний компонент передбачає систему знань та умінь викладача, спрямовані на реалізацію пізнавальної діяльності, що є основою його професійної діяльності. Цей компонент пронизує дослідницьку діяльність викладача, оскільки спрямований на діагностування, аналіз, самоаналіз результатів власної педагогічної діяльності, навчально-виховного процесу, рівня навчальних досягнень студентів. Він є стрижнем усіх інших компонентів, оскільки впливає на рівень творчості при здійсненні викладачем педагогічної діяльності.

Конструктивний компонент педагогічної діяльності викладача вищої школи забезпечує реалізацію важливих завдань у діяльності педагога, а саме: структурування курсів, які він читає; підбір конкретного навчального матеріалу до теми; вибір методів, форм, прийомів, що є найефективнішими для конкретної ситуації; планування навчальної, виховної й дослідницької роботи.

Організаційний компонент слугує упорядкуванню, самоорганізації власної педагогічної діяльності, процесу навчання й виховання студентів.

Комунікативний компонент забезпечує здійснення всіх видів педагогічної діяльності викладача вищої школи. Саме від рівня комунікативності, стилю спілкування викладача залежить легкість встановлення контактів із студентами, викладачами-колегами, адміністрацією, батьками тощо. Завдяки комунікативним здібностям викладач передає навчальну інформацію студентам, активізує їхню навчально-пізнавальну діяльність, налагоджує

наукові контакти з іншими науковцями, висвітлює різні наукові положення, погляди, думки з досліджуваної наукової проблеми у власних публікаціях. Втім, автори зазначають, що кожен компонент педагогічної діяльності вимагає від викладача вищої школи ще й спеціальних знань, умінь і навичок.

Інші науковці вивчали педагогічну діяльність в аспекті вмінь, які потрібні викладачеві вищої школи для здійснення своєї діяльності. Шляхом емпіричного дослідження Н. В. Кухарєв виокремив такі вміння: конструювання інформації (конструктивний компонент); залучення тих, хто навчається до корисного для них виду діяльності (організаторський компонент); забезпечення зустрічних бажань учитися (стимулюючо-мотиваційний компонент); створення здорового мікроклімату в навчальному процесі (комунікативний компонент); здійснення зворотного зв'язку (комунікативно-дослідницький компонент); когнітивно-модельючі й конструктивно-модельючі.

Неважко помітити як розмаїття визначень педагогічної діяльності, так і безліч наукових підходів, у межах яких відбувається дослідження її структури. Беручи до уваги зазначені погляди, принагідно зазначимо, що специфіка педагогічної діяльності викладача вищої школи, яка вирізняє її з-поміж інших видів діяльності, полягає в тому, що це:

1) особливий вид діяльності, об'єктом якого виступає людина з притаманними їй якостями. При цьому об'єкт виступає суб'єктом своєї власної діяльності з саморозвитку, самовдосконалення, самонавчання: без звернення до внутрішніх сил, потенцій і потреб студента педагогічний процес не може бути ефективним;

2) для неї характерна висока автономність професії; підвищений ступінь професійної відповідальності (від рівня професійної підготовки фахівців залежить розвиток економіки країни, особистісне зростання людини);

3) поліфункціональна за характером діяльність (викладач постійно виконує декілька функцій – викладача, вихователя, дослідника, менеджера тощо): спрямованість не лише на засвоєння студентами знань і способів діяльності, а й на розвиток і становлення особистості, на побудову стосунків у групі, що створюють умови для реалізації цих цілей, на організацію позааудиторної виховної діяльності студентів, на створення у вищій школі освітнього й розвивального середовища тощо.

Відтак, викладач вищої школи увесь час організовує активну пізнавальну діяльність студентів, спрямовану на вирішення ними все нових і нових завдань. При цьому вирішення цих завдань не є самоціллю навчання, а виступає засобом реалізації його основних освітніх функцій – забезпечення рівня підготовки майбутніх фахівців відповідно до вимог державного освітнього стандарту, що передбачає формування компетентності в обраній галузі й водночас їхній особистісний розвиток і становлення;

4) діяльність, яка потребує (усвідомлена необхідність) неперервного саморозвитку на основі педагогічної діяльності й наукових досліджень;

5) залежність ефективності освітньої діяльності як від тих, хто вчить, так і від тих, кого вчать;

6) неоднозначність критеріїв ефективності педагогічної діяльності;

7) підвищені соціальні вимоги до суб'єкту діяльності та його особистісних якостей;

8) виконання нескінченної кількості педагогічних завдань, кожне з яких передбачає усвідомлення кінцевої мети діяльності, способів її досягнення шляхом вирішення багатьох стратегічних і тактичних завдань професійного навчання, виховання й розвитку, що співвідносяться між собою й розв'язуються під час навчально-виховного процесу студентів.

Специфіка педагогічної діяльності вимагає від викладача вищої школи частоті зміни видів роботи і, водночас, періодичне повернення до одних і тих же робіт.

Діяльність викладача впродовж багатьох століть була спрямована на збереження й передачу існуючих знань, духовних і культурних цінностей, вищих зразків діяльності, розвитку інтелекту заради вищої культури. Донедавна викладач був єдиним джерелом знань, а система професійної підготовки виконувала соціальне замовлення суспільства на формування гармонійно розвиненої особистості, але з переважанням якостей, що вимагав час та умови життя країни. Демократизація суспільства зумовила перехід до нової моделі вищої освіти, яка орієнтована на диверсифікацію освітніх програм вищої освіти, активізацію інноваційних процесів в освітянській галузі, індивідуалізацію навчального процесу, міждисциплінарну інтеграцію, зміну запитів ринку праці тощо. Відтак, постала необхідність адаптації вузів до ринкового середовища через запровадження системи

професійної підготовки і професійної мобільності конкурентоспроможних фахівців. Це, у свою чергу, докорінно змінює функції викладача вищої школи, орієнтує його діяльність на створення умов для формування в них потреб і здібностей суб'єкта навчального процесу, забезпечення норм усіх форм суспільної свідомості, вимагає від викладача високої кваліфікації не лише за спеціальністю, а й педагогічної.

Добре відомо, що педагогічна діяльність у вищій школі – це діяльність, спрямована на реалізацію педагогічної (спеціально організованої) взаємодії (взаємних дій) викладача та студентів. У навчальному закладі, зазначає М. Т. Громкова, штучно створюються умови для оволодіння технологією усвідомленої дії, що засвоюється як соціокультурна модель поведінки в реальній практиці. Кожен студент (слухач) вбудовується в цю модель та оволодіває технологією усвідомленої дії. При цьому особистим результатом його участі в педагогічному процесі стають зміни у свідомості: професійних потреб (самовизначення), професійних норм (критеріїв діяльності) і професійних здібностей (засобів діяльності). Чим більшою мірою він сприяє вирішенню професійних проблем, тим вище результативність педагогічної діяльності викладача, тим вище якість його праці, кваліфікація.

Діяльність викладача вищої школи має високу соціальну значущість і займає одне з центральних місць у державотворенні, формуванні національної свідомості й духовної культури українського суспільства. У сучасну епоху викладач вищої школи повинен одночасно бути: викладачем (передає знання, стимулює активність студентів, формує навички та вміння); вихователем (здійснює всебічний розвиток особистості студента, формує професійні й психологічні якості); ученим (здійснює наукові пошуки в галузі дисципліни, яку викладає); менеджером (організовує аудиторні заняття, стимулює й контролює самостійну роботу студентів); експертом і консультантом (допомагає студенту орієнтуватися у світі наукової інформації). Тому, нині викладач вищої школи виконує чимало функцій, серед яких:

- організаторську (керівник, провідник у лабіринті знань, умінь, навичок);
- інформаційну (носіє найновішої інформації, новітніх технологій);
- трансформаційну (перетворення суспільно значущого змісту знань в акт індивідуального пізнання);

– орієнтовно-регулятивну (структура знань викладача визначає структуру знань студента);

– мобілізуючу (переведення об'єкту виховання в суб'єкт, самовиховання, саморух, самоствердження).

У процесі реалізації функцій педагогічної діяльності вирішуються такі завдання:

1) проектування (формування й конкретизація цілей навчального курсу з урахуванням вимог, що висуваються до педагогічної діяльності; планування навчального курсу з урахуванням поставлених цілей; урахування етапів формування розумових цілей; передбачення можливих перешкод у студентів під час вивчення курсу та шляхів їхнього подолання);

2) конструювання (відбір матеріалу для заняття з урахуванням здібностей студентської аудиторії до його сприйняття; підбір і розробка системи завдань, виходячи з поставлених цілей; вибір раціональної структури занять залежно від цілі, змісту й рівня розвитку студентів; планування змісту занять з урахуванням міжпредметних зв'язків; розробка завдань для самостійної роботи студентів; вибір системи оцінки й контролю знань студентів);

3) організація (використання педагогічних методів, адекватних ситуації; організація активних форм навчання й самостійного вивчення навчального предмету студентами; застосування технічних засобів навчання під час передачі інформації; зрозумілий виклад матеріалу, виокремлення ключових понять, закономірностей, побудова узагальнюючих висновків; створення тестів за курсом тощо);

4) соціально-психологічне регулювання (стимулювання студентів до постановки запитань, проведення дискусій; дисциплінування студентів; створення обстановки співпраці; оцінка рівня розвитку групи, визначення лідерів і неформальної структури групи; конструктивне вирішення конфліктів; управління психологічним станом суб'єктів педагогічного впливу; активізація пізнавальної діяльності студентів; саморегуляція психічних станів; встановлення й підтримка ділових взаємин із колегами, студентами, адміністрацією);

5) рефлексія (оцінка результативності, продуктивності розвитку й саморозвитку здійснюється суб'єктом через самоспостереження, самоіркування, самоаналіз). Таким чином, рефлексію в педагогічному процесі можна визначити як процес і результат

фіксації суб'єктами (учасниками педагогічного процесу) стану свого розвитку, саморозвитку та причин цього.

Рефлексивний характер педагогічної діяльності проявляється в тому, що викладач, організовуючи діяльність студентів, прагне поглянути на себе і свої дії очима своїх студентів, врахувати їхні думки, погляди, уявити їхній внутрішній світ, намагається зрозуміти відчуття та їхній емоційний стан. Прогнозуючи взаємодію, викладач оцінює себе як учасника цієї взаємодії, учасника діалогу. При цьому саме викладач створює умови для виникнення міжсуб'єктних стосунків учасників педагогічного процесу. У процесі педагогічної рефлексії викладач ідентифікує себе з педагогічною ситуацією, що склалася, із тим або іншим змістом педагогічної взаємодії, зі студентами, зі своїми колегами, із різними моделями педагогічної діяльності, із різними педагогічними технологіями тощо.

Педагогічна рефлексія передбачає «взаємовідображення», взаємооцінку учасників педагогічного процесу, «проникнення» викладача у внутрішній світ студентів, виявлення стану їхнього розвитку. Рефлексія в педагогічному процесі – це процес самоідентифікації суб'єкта педагогічної взаємодії з педагогічною ситуацією, що склалася, із тим, що становить педагогічну ситуацію: студентами, викладачем, умовами розвитку учасників педагогічного процесу, середовищем, змістом, педагогічними технологіями.

Виходячи з наведеного, перцептивно-рефлексивні здібності викладача вищої школи такі:

1) відчуття об'єкту (особлива чутливість викладача до того, який відгук об'єкти реальної дійсності знаходять у студентів, у якій мірі інтереси і потреби студентів виявляються при цьому, «співпадають» із вимогами педагогічної системи й викладача в навчально-виховному процесі. Ця чутливість подібна до емпатії та проявляється у швидкому, легкому та глибокому проникненні в психологію студентів, в емоційній ідентифікації педагога зі студентами та їхній активній цілеспрямованій спільній діяльності);

2) відчуття міри й такту (чутливість до міри змін, що відбуваються в особистості й діяльності студентів під впливом різних засобів педагогічного впливу, які зміни відбуваються – позитивні чи негативні, за якими ознаками можна про них говорити);

3) відчуття причетності (чутливість педагога до недоліків власної діяльності, критичність і відповідальність за навчально-науково-виховний процес).

Висновки. Завдання, висунуті перед університетом більше ста років тому, не втратили актуальності й сьогодні. Перед сучасною вищою школою стоїть нове соціальне замовлення: підготовка фахівця, здатного швидко реагувати на зміни в соціально-економічному середовищі, швидко адаптувати до нових умов свою професійну діяльність. Виконати таке замовлення може професійно-мобільний професорсько-викладацький склад вищої школи.

Відтак, від освіти, як одного з інститутів соціалізації людини, очікують підготовку трудових ресурсів, які володіють високим ступенем професійної мобільності, й у кожного працівника виникає необхідність оновлення своїх професійних знань або зміни кваліфікації, а також культурою міжособистісних взаємин у полікультурному середовищі, що сприяє визнанню культурної самобутності народів, розвитку політолерантної свідомості, і є показником сприйняття розмаїття світу, розвиває особистість, здатну до творчого саморозвитку в полікультурному суспільстві.

Сучасний викладач вищої школи має володіти сукупністю знань, що дозволяють йому по-новому подивитися на педагогічну діяльність у вищому навчальному закладі. Сьогодні відбувається зниження ролі викладача як єдиного «держателя» наукових знань і натомість зростає його роль як експерта й консультанта, який допомагає студенту орієнтуватись у світі наукової інформації.

Як результат, актуалізується проблема розвитку професійної мобільності самих педагогічних кадрів, обґрунтування умов її розвитку у викладачів.

Список використаних джерел

1. Галузинський В. М., Євтух М. Б. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні : навч. посіб. Київ : ІНТЕЛ, 1995. 168 с.
2. Есарева З. Ф. Взаимодействие научной и педагогической деятельности преподавателя университета : (автореф. дис. ... д-ра пед. н.). Л., 1975. 20 с.
3. Кирдянкина С. В. Научно-методическое сопровождение профессионального роста учителя : автореф. дис. ... канд. пед. н. Хабаровск, 2011. 27 с.

4. Кухарев Н. В. На пути к профессиональному совершенству. Москва : Просвещение, 1990. 159 с.
5. Крягжде П. Психологическое формирование профессиональных интересов. Вильнюс : Мокслас, 1981. 196 с.

УДК 378

УДОСКОНАЛЕННЯ СУБ'ЄКТНИХ ВІДНОСИН СТУДЕНТІВ У ЗАКЛАДІ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

О. О. Стеценко, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»*

С. О. Шара, *к. пед. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті розкрито суть принципів навчання студентів у закладі фахової передвищої освіти, які сприяють розвитку суб'єктних відносин. Виокремлено принципи діалогічності, відкритості, кооперації, взаємодії самоорганізації і організації.

Ключові слова: суб'єктні відносини, принципи навчання, студент, заклад фахової передвищої освіти, діалогічність, відкритість, кооперація, взаємодія самоорганізації і організації.

Abstract. The article reveals the essence of the principles of teaching students in higher education, which contribute to the development of subjective relations. The principles of dialogicity, openness, cooperation, interaction of self-organization and organization are singled out.

Keywords: subjective relations, principles of teaching, student, institution of professional higher education, dialogicity, openness, cooperation, interaction of self-organization and organization.

Постановка проблеми. Соціально-економічні зміни, які відбуваються в Україні, потребують докорінного реформування системи підготовки майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти. Для забезпечення їхньої якісної підготовки важливо подолати відсторонений характер міжособистісних взаємин. Вважається, що студент у закладі фахової передвищої освіти є об'єктом педагогічного впливу, другорядним учасником навчального процесу, йому слід виконати незначні дії для усунення незнання. Але процес навчання – не стільки педагогічний вплив, скільки педагогічна взаємодія, тобто цілеспрямований контакт викладача і студента, результатом якого є взаємні зміни їх якостей [1–7]. Будь-яка індивідуальна діяльність є скла-

довою спільної діяльності, а для майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти у сучасних умовах неможливою стає ізолювана діяльність.

Аналіз основних джерел і публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показує інтерес дослідників до розвитку суб'єктних відносин студентів різних закладів освіти (Л. Ворона [7], І. Калініченко [7], Л. Лебедик [1; 7], Л. Оліфіра [7], В. Пироженко [2], В. Стрельников [1–6], С. Шара [7] та ін.). Відзначаючи велику роль суб'єктних відносин в навчальному процесі, дослідники підкреслюють, що студент, стаючи суб'єктом власної життєдіяльності, для себе визначає співвідношення різних моральних цінностей, цілеспрямовано досліджує основні життєві суперечності.

Особливо доречними у підготовці студентів закладів фахової передвищої освіти стали виділені дослідниками дефініції «колективна діяльність» і «колективний суб'єкт» [6, с. 200]. Зважаючи на те, що розвиток студента як суб'єкта діяльності є метою сучасної освіти, проблему формування колективного суб'єкта у процесі підготовки майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти вважаємо надзвичайно актуальною.

Формулювання мети. Метою статті є, зважаючи на вищезазначене, розкриття суті принципів навчання майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти, які сприяють розвитку суб'єктних відносин – діалогічності, відкритості, кооперації, взаємодії самоорганізації і організації.

Виклад основного матеріалу дослідження розпочнемо з орієнтування на відносини у системі «викладач-студент» і на взаємини у системі «студент-студент». У відокремленому структурному підрозділі «Хорольський агропромисловий фаховий коледж Полтавської державної аграрної академії» нами витримувалися три стадії формування суб'єктних відносин студентів: 1) адаптаційний період, коли першокурсники засвоюють норми поведінки й організації освітнього процесу у закладі фахової передвищої освіти, коли закладається підґрунтя майбутніх стосунків; 2) стадія забезпечення формування того чи іншого типу стосунків у колективі, тобто суб'єктні чи суб'єкт-об'єктні; 3) кінцева стадія, коли кожен член студентського колективу не тільки сприймає норми взаємодії й установлені поведінки, а є виразником поглядів групи.

У коледжі застосовано такі принципи навчання:

1) *принцип діалогічності* (передбачає побудову суб'єкт-суб'єктних відносин на різних рівнях взаємодії в процесі підготовки майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти; діалог створює оптимальний психологічний режим для повноцінних і відкритих взаємин, з його допомогою запускаються глибинні механізми становлення суб'єктності, що забезпечує можливість особистісного та професійного розвитку студента, його творчих можливостей);

2) *принцип відкритості* (передбачає необхідність оволодіння студентом культурою вибору та організацію ним до його індивідуальної освітньої програми різних освітніх пропозицій; відкритою освітою є нова якість освіти, для якої характерні такі ціннісні й технологічні домінанти: орієнтація на життя у мінливому і відкритому світі; толерантність і діалог як цінності демократичної свідомості; цінність в освітньому процесі емоційно забарвлених подій; освіта як засіб досягнення соціального успіху і особистісної самореалізації; ціннісна рівність суб'єктів освіти; освіта як засіб творчості за рахунок творчої активності; цінність спільної діяльності, спілкування; гарантія підтримки студентів у проблемних ситуаціях);

3) *принцип кооперації* (взаємний і спільний розвиток майбутніх фахівців у закладі фахової передвищої освіти на заняттях в аудиторії, роботі на практиці, дружних відносинах; кооперативне мислення з'являється, коли студенти разом розвиваються, взаємно збагачуються новими ідеями в особистісному і професійному сенсі; вибір позицій є важливим елементом кооперації, у центрі яких система норм і цінностей, колективно прийнята всіма чи більшістю майбутніх фахівців закладу фахової передвищої освіти);

4) *принцип взаємодії самоорганізації і організації* (означає необхідність врахування механізмів взаємозв'язку і взаємодії самоорганізації і організації у формуванні колективу студентів закладу фахової передвищої освіти; самоорганізація – об'єктивна підстава для активізації діяльності студента у коледжі, організація – спосіб її упорядкування; спонтанність самоорганізації може призвести до негативних наслідків, тому вона потребує підтримки й корегування викладачем, організуюча роль якого спрямована на ініціювання і підтримку процесів розвитку, упорядкування зовнішніх чинників).

Означені принципи склали концептуальну основу навчання майбутніх фахівців у ВСП «Хорольський агропромисловий фаховий коледж Полтавської державної аграрної академії». Такого навчання потребує суб'єктний досвід майбутніх фахівців, яке актуалізує прояв суб'єктних якостей.

Командна організація навчальної діяльності у коледжі дозволила стимулювати професійні погляди групи, індивідуальні думки, породжувала повагу до «малого» внеску кожного до «великої» традиції підготовки студентів із наукової дисципліни, підтримує як індивідуальну творчість, так і роботу команди, поважає як мовчання, так і активну позицію [6, с. 204], сприяє підвищенню успішності, задоволеності навчальним процесом і навчальною мотивацією майбутніх фахівців у Хорольському агропромисловому фаховому коледжі..

Комунікативні колективні ситуації у навчальному процесі в коледжі моделювалися на основі різних методик: методи «Проекти», «Дебати», «Огляд ситуації», «Мозковий штурм», «За і проти», «Тріада», «Незавершене речення» тощо, де пропонувалася взаємодія студентів на всіх етапах навчальної діяльності: формулювання мети, планування, розподілення функцій, реалізація створених планів, підведення підсумків і аналіз [1–5; 6, с. 204].

У підготовці майбутніх фахівців у ВСП ХАФК ПДАА складалися специфічні соціально-дидактичні відносини між студентами, студентами і викладачем, які, замість ортодоксальних суб'єкта і об'єкта, відображалися у формуванні колективного суб'єкта навчання; внесок в результативність навчання викладача і студента була однаковою; принцип паритетності зусиль викладача і студента вела до перегляду домінуючих уявлень про їхні функції (роль викладача зростала у здійсненні педагогічної діагностики, чіткому формулюванні мети, визначенні межі і структури навчально-інформаційного поля, вибору адекватних форм і методів активізації навчально-пізнавальної діяльності, мотиваційної стимуляції навчального процесу; однак мала місце певна децентралізація процесу навчання, передача частини управлінських дій студентові як суб'єкту процесу навчання, який самостійно вибирав стратегію і рівень навчання відповідно до степеню індивідуальної інтелектуальної активності, брав участь у виборі форм просторової і часової організації навчального процесу, формуванні навчально-інформаційного поля, самостійно здобував необхідні знання) [6, с. 204–205].

Висновки. Практика підготовки майбутніх фахівців у ВСП «Хорольський агропромисловий фаховий коледж Полтавської державної аграрної академії» показала ефективність формування в учасників процесу: відсутності агресії, доброзичливості; емпатії – вміння відчувати психологічний стан іншого, співчуття; вільного прояву почуттів, який значно підвищував здатність до творчості; способів ненасильницького спілкування – поваги до свободи вибору, довіру, акцент на позитивному, обмеження чи зняття заборон, заохочення співрозмовника, терпимість під час вивчення нового матеріалу до помилок інших, авансування похвали; вміння визнавати, приймати й розуміти думку іншого, установку децентрації – здатність стати на позицію іншого, навіть по суті проблеми не погоджуючись з ним [6, с. 205]; вміння сприймати навчальні ситуації (пропозиції, відповіді) як проблемні, не як погані чи гарні, які вимагають роздумів.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В., Стрельніков В. Ю., Стрельніков М. В. Сучасні технології навчання і методики викладання дисциплін : навч.-метод. посіб. для слухачів курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Полтава : АСМІ, 2020. 303 с.
2. Пироженко В. В., Стрельніков В. Ю. Формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх фахівців : зб. наук. ст. магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи» ПУЕТ за результатами наукових досліджень 2014–2015 навч. року. Полтава : ПУЕТ, 2015. С. 65–70.
3. Стрельніков В. Ю. Дослідження розвитку суб'єктності студента в процесі професійної підготовки. Педагогічний процес : теорія і практика : зб. наук. пр. 2004. № 4. С. 112–121.
4. Стрельніков В. Ю. Управління професійним розвитком педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти в умовах короткотермінових курсів підвищення кваліфікації : актуальні проблеми управління освітою і навчальними закладами: зб. наук. пр. ; за заг. ред. Л. А. Мартинець. Вип. 3. Ч. 1. Особливості управління навчальним закладом у сучасній системі освіти. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2020. С. 101–104.
5. Стрельніков В. Ю. Формування здоров'язбережувального навчального середовища університету шляхом регулювання емоційних станів його суб'єктів. Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості : зб. ст. за

матеріалами IV Міжн. наук.-практ. онлайн-конф. (Слов'янськ, Україна, 23–24 березня 2017 р.) у 2 т. / гол. ред. В. М. Пристинський. Слов'янськ : ДВНЗ Донбаський державний педагогічний університет, 2017. Т. 1. С. 520–527.

6. Стрельников В. Ю. Формування колективного суб'єкта у інтенсивному кооперативному навчанні майбутніх економістів // Науковий вісник ПУЕТ. Серія : Економічні науки. 2012. № 6 (51). С. 200–205.
7. Svitlana O. Shara, Larisa I. Vorona, Iryna O. Kalinichenko, Lesya V. Lebedyk and Larisa M. Olifira. The formation of the humanistic position of the student in the educational process. Journal of Intellectual Disability. Diagnosis and Treatment. 2020. Volume 8. № 3. P. 472–484.

УДК 378.07.091.59

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ – ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ВИЩОЇ ОСВІТИ

С. В. Черненко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітня програма «Педагогіка вищої школи»

С. О. Шара, к. пед. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті доведено, що студентське самоврядування – важливий складник управління закладом вищої освіти, що сприяє його демократизації й гуманізації, побудові паритетних відносин з дотриманням принципів демократичності, законності, гласності, рівноправності, підзвітності, відповідальності тощо. Розглянуто тлумачення поняття «студентське самоврядування» у наукових розвідках деяких дослідників. Висвітлено права й можливості студентських представницьких органів відповідно до чинної нормативно-правової бази. Показано потужний виховний ефект участі молоді внаслідок діяльності в органах студентського самоврядування. Розкрито основні труднощі, пов'язані з низькою соціальною активністю молоді.

Ключові слова: студентське самоврядування, управління закладом вищої освіти, принцип, нормативно-правова база, виховний ефект, соціальна активність.

Abstract. The article proves that student self-government is an important component of higher educational establishment management, which contributes to its democratization and humanization, building parity relations in compliance with the principles of democracy, legality, transparency, equality, accountability, responsibility, etc. The definition of the concept of “student self-government” in the scientific research of some researchers is considered. The rights and possibilities of student representative bodies in accordance

with the current legal framework are highlighted. The powerful educational effect of youth participation as a result of activity in student self-government bodies is shown. The main difficulties associated with low social activity of young people are revealed.

Keywords: student self-government, higher educational establishment management, principle, regulatory framework, educational effect, social activity.

Постановка проблеми. Шляхом участі в діяльності органів студентського самоврядування у молоді максимально виявляються і реалізуються креативні здібності, розвиваються моральні якості, ініціатива, підвищується відповідальність за навчальну діяльність, стверджується громадянська позиція. Співпраця органів студентського самоврядування з адміністраціями закладів вищої освіти допомагає своєчасно і правильно реагувати на нові соціальні виклики, забезпечувати ефективність навчально-виховного процесу, надавати матеріальну підтримку студентам, формувати в них лідерські й організаторські якості.

Безумовно, основними завданнями соціального становлення студентської молоді є набуття життєво важливих компетентностей, здобуття повноцінної освіти, конкурентоздатність на ринку праці, подальше працевлаштування, розвиток і реалізація творчих та інтелектуальних здібностей, формування активної громадянської позиції. Саме тому актуальною вимогою часу є розвиток студентського самоврядування як повноцінного партнера державних органів і керівництва закладів вищої освіти у розв'язанні найважливіших студентських проблем, яким необхідно приділити особливу увагу. Тому студентське самоврядування й виступає одним із основних чинників демократизації й гуманізації суспільства з точки зору формування ініціативної, здатної приймати нестандартні рішення молоді.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Дослідження студентського самоврядування відбувалося у контексті: розвитку прогресивних тенденцій філософії освіти (В. Андрущенко, Л. Ваховський, Б. Год, В. Луговий, С. Курбатов та ін.); накопичення історико-педагогічного знання (О. Адаменко, Н. Дем'яненко, Н. Дічек, О. Дубасенюк, М. Євтух, В. Липинський, О. Любар, В. Мокляк, О. Сухомлинська, К. Трибулькевич та ін.); вивчення досягнень студентського самоврядування у сучасних закладах вищої освіти (І. Зайченко, С. Калашнікова, Ю. Кращенко, Т. Левченко, Н. Ничкало, К. Потопа, І. Прокопенко, О. Слюсаренко, Ж. Таланова, О. Ярошенко та ін.);

висвітлення актуальних проблем виховання у вищій школі (І. Бех, А. Бойко, В. Борисов, О. Пехота, В. Радул, М. Сметанський, Т. Сущенко, Г. Троцько та ін.).

Формулювання мети. Метою статті є вивчення діяльності органів студентського самоврядування у контексті співробітництва з колегіальними органами управління закладів вищої освіти.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні вітчизняні дослідники по-різному трактують цю педагогічну категорію: так, за Г. Троцько – це форма організації управління студентами різноманітною життєдіяльністю свого колективу на принципах свободи, безпосередньої участі в керівництві [6]; оригінальне тлумачення подає А. Мануйленко: студентське самоврядування – це шлях до громадянського суспільства, коли університетська спільнота висуває своїх лідерів і намагається контролювати їх дії, можливість спробувати себе у різних якостях: виконавця, керівника тощо [2, с. 95]. У словнику-довіднику з педагогіки зустрічаємо таку дефініцію: студентське самоврядування – метод самоорганізації колективу, який забезпечує формування у його членів стосунків взаємної відповідальності, організаторських здібностей, коли управління справами колективу здійснюють працездатні органи, які мають реальні права та повноваження [5, с. 332].

У процесі наукового пошуку зустрічаємо розширені визначення, які дають сучасні дослідники: так, В. Мокляк говорить, що студентське самоврядування – одна із форм організації середовища, що базується на добровільних виборних засадах. Основними ознаками самоврядування є: належність влади всьому колективу, її здійснення колективом безпосередньо або через обрані органи; партнерська участь у навчально-виховному процесі та внутрішньому керівництві закладом освіти; самоконтроль та саморегуляція завдяки прийнятим нормам моралі; обстоювання та захист спільних різнобічних інтересів на основі самодіяльності та самовідповідальності [3, с. 20].

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту», «студентське самоврядування – це право і можливість студентів (курсантів, крім курсантів-військовослужбовців) вирішувати питання навчання і побуту, захисту прав та інтересів студентів, а також брати участь в управлінні закладом вищої освіти» [1]. Студентське самоврядування здійснюється на рівні академічної групи, факультету (відділення), гуртожитку закладу вищої освіти. У

діючих нормативних документах прописано основні завдання органів студентського самоврядування (захист прав та інтересів здобувачів вищої освіти, забезпечення виконання ними своїх обов'язків, сприяння розвитку особистості, допомога у створенні й функціонуванні колегіальних органів, працевлаштування, академічна мобільність тощо). Оскільки функціонування органів студентського самоврядування охоплює всі сфери життєдіяльності молоді у закладі вищої освіти (навчальну, виховну, наукову, дозвілєву, спортивну), то воно (*студентське самоврядування*) є важливим складником управління навчальним закладом. Нормативно-правовими документами легітимізовано права і можливості органів студентського самоврядування в управлінні ЗВО: участь у засіданні Вчених рад університету й факультетів, проведення різноманітних заходів; погодження з органами студентського самоврядування питань поселення, відрядування, переведення, поновлення тощо [4].

Безумовно, участь студентів у діяльності представницьких органів сприяє їхньому саморозвитку, формуванню активної громадської позиції й розвитку лідерських якостей. Активна співпраця колегіальних органів управління закладом вищої освіти з студентськими об'єднаннями передбачає і зростання вимог до навчального закладу, і більшу відповідальність перед здобувачами вищої освіти, стейкхолдерами й суспільством за результати своєї діяльності.

Варто зауважити, що участь студентів у діяльності колегіальних органів самоврядування має потужний виховний ефект: молодь має змогу формувати необхідні управлінські й лідерські компетентності. Співпраця ж здобувачів вищої освіти і навчального закладу сприяє демократизації й гуманізації організації освітнього процесу, побудові паритетних відносин з дотриманням принципів демократичності, законності, гласності, рівноправності, підзвітності, відповідальності тощо [3].

Незважаючи на чимало переваг, сучасні вітчизняні заклади вищої освіти у своїй діяльності зустрічаються і з певними труднощами, пов'язаними зі студентським самоврядуванням: залишається недостатньою соціальна активність молоді. Це проявляється в небажанні: 1) глибоко вникати тонкощі управління закладом вищої освіти, організацію навчально-виховного процесу; 2) брати участь у діяльності органів студентського самоврядування; 3) знайомитися і відвідувати заходи, що стосуються спільного управління; 4) забезпечувати захист своїх прав тощо.

Висновки. Отже, студентське самоврядування – важливий складник управління закладом вищої освіти; здійснюється воно на рівні академічної групи, факультету (відділення), гуртожитку. Сьогодні легітимізовано права і можливості органів студентського самоврядування в управлінні ЗВО. Незважаючи на потужний виховний ефект і чимало переваг участі молоді в діяльності органів студентського самоврядування, існують певні труднощі, пов'язані з низькою соціальною активністю студентів. Перспективами подальших розвідок можуть бути педагогічні технології студентського самоврядування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 01.07.2014 р. [Електронний ресурс]. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 10.10.2020).
2. Мануйленко А. М. Студентське самоврядування у сучасному освітньо-виховному просторі. Дидаскал : часопис : спецвипуск : «Студентське та учнівське самоврядування: досвід, проблеми та перспективи розвитку» : матеріали Всеукр. наук. семінару (28–29 жовтня 2008 р., м. Полтава) / кафедра педагогіки ПДПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2008. № 6. С. 94–95.
3. Мокляк В. М. Студентське самоврядування в історії розвитку вищої школи України (XIX – початок XX століття) : дис. ... канд. пед. н. : 13.00.01. Полтава, 2017. 254 с.
4. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах. Інформаційний вісник вищої освіти. 2012. № 7. С. 98–100.
5. Словарь-справочник по педагогике ; [авт.-сост. В. А. Мижериков; под общ. ред. П. И. Пидкасистого]. Москва : ТЦ Сфера, 2004. 448 с.
6. Троцько Г. В. Студентське самоврядування. Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України]; головн. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2018. С. 880–881.

УДК 147:333(8)

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТИ ПОСТМОДЕРНУ

К. О. Юрченко, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньої програми «Педагогіка вищої школи»

І. В. Усанов, к. філософ. н., доцент – науковий керівник

Анотація. В статті розглядаються питання впливу загальних принципів постмодернізму на сучасну освіту. Головним поворотом є ризоматичне навчання орієнтоване на суб'єкт. Орієнтація змін спрямована на індивідуальний досвід студента та особистий шлях у навчальному процесі.

Ключові слова: ризома, децентрація, картографічність, антибінаризм, зміст освіти.

Abstract. The article considers the influence of general principles of postmodernism on contemporary education. The main twist is subject-oriented rhizomatic learning. Orientation of changes is aimed at individual student experience and personal path in the learning process.

Keywords: rhizome, multiplicity, decentralization, cartography, antibinarism, curriculum.

Постановка проблеми. Сучасна вища школа переживає складні трансформації у зв'язку з глобальними тенденціями, що пронизують усі сфери життя. Яким чином доба постмодерну змінює освітню галузь, які загальні тенденції спонукають дидактичні зміни та у яких формах – на ці важливі питання має відповідати наше дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Особливості освіти постмодерну активно обговорюються, як у світовій так і у вітчизняній педагогіці. Загальні аспекти становлення освіти в контексті постмодернізму вивчали такі українські науковці, як В. Вихрова, В. Загороднюк, К. Корсак, Г. Меднікова, М. Романенко, А. Ярошенко й російські – О. Ізвеков, О. Огурцов, О. Петров та ін.

Метою пошуку стали інноваційні принципи освіти постмодерну.

Виклад основного матеріалу дослідження. Із загальних принципів постмодерну в методологію освіти входить поняття ризоми (від фр. Rhizome – «кореневище»), введене Ж. Дельозом і Ф. Гватарі. Ризоматичне навчання створює освітнє середовище, побудоване за принципом мережевого навчання. Цей принцип передбачає постійне конструювання, множинність суб'єктів взаємодії, нелінійний спосіб організації освітнього простору, що залишає можливість для постійної рухливості. Тут важливо відповісти на питання, чому відбувається такий перехід у дидактичній системі?

Коли система освітніх можливостей сягає довершеності інституційних форм, разом з нею максимуму набуває формалізація, бюрократизація і вихолощена імітація цієї самої освіти. З одного боку вона стає масовою, а з іншого, її ефективність починає спадати і навіть працювати проти самої системи через втрату самого суб'єкту освітнього процесу, який стає об'єктом

конвеєрного форматування. Подальший розвиток освітнього середовища скоріше буде обумовлений становленням у внутрішньому світі людини уже не системними, а мережевими засобами. Вочевидь, що мережі як раз і виникають в улаштованому, освоєному середовищі. Але їх методи інші, й цільові причини також інші. Якщо система реалізує владу, то мережа відтворює життя [4, с. 62].

Ризома прямо протиставляється поняттю структури як систематизованої і ієрархічно впорядкованої організації. У порівнянні – стрижневого кореню, що вибудовується довкола центрального відростку і кореневої сітки, як наприклад улаштовані грибниці. Облік цього принципу взаємодії дозволяє побачити освіту як складний динамічний процес, мета якого – вказати учневі шлях пізнання, сформувати міждисциплінарне бачення світу, а не наповнювати його свідомість конкретними знаннями і вміннями [1].

Ризоматичне навчання є складною багатокомпонентною системою, яка реалізується альтернативними освітніми продуктами в плані навчання при виборі навчального закладу, множинності вибору, зв'язності і гетерогенності частин в цілому при наявності великої варіативної академічної програми навчання, подієвого конструювання освітнього процесу, що враховує потреби і запити самого учня, децентрації навчання як активного включення в освітній процес додаткових суб'єктів і відмови від бінарізма, так як викладач стає активним учасником процесу навчання студентів і творцем власних (стихійних) форм навчання.

І біологічна, і громадська ризома постійно зростає, дає нові «коріння» з наростів. Приєднання здійснюється у всіх напрямках, з'єднуючи області, які, здавалося б, зв'язати неможливо. Все пов'язано, але пагони практично незалежні, вони не йдуть якоюсь єдиною схемою зростання: будь-який елемент ризоми може, а, швидше за все, і повинен бути пов'язаний з будь-яким іншим елементом. Парадоксальним є те, що ризоматична система передбачає невизначеність, а це риса, яка не може бути властива навчанню в традиційному його розумінні. У цій невизначеності в першу чергу полягає секрет однорідності, в якій не може проявитися ієрархічних порядків. Цей принцип в освітній практиці знаходить прояв у можливості для студентів самотійно організовувати траєкторію навчання, у вибірковості дисцип-

лін, участі в укладенні навчальної програми, можливості в середині курсу обирати індивідуальні теми спеціалізації, змінювати викладача, переривати і продовжувати навчальний процес [2].

Множинність (multiplicity) – в певному сенсі продовження (якщо не сказати, розвиток) рис децентрації і гетерогенності (від грец. ἕτερος – інший + γένω – рід) – різноманітність, інеродність; наявність неоднакових частин в структурі).

Немає єдиного центру, але є безліч вузлів і зв'язків, є гетерогенність, але немає ієрархічності і різниці. У результаті фокус полягає в тому, що система без причини відрізняється сама від себе, перевершує саму себе, переходить свої кордони, постійно змінює форму. Кожен суб'єкт як ризома, а суб'єктів безліч, відбувається безліч перетинів, обмінів знаннями, конструктами, постійно ідуть зміни, але вже не у вигляді чистого знання, чистого досягнення, освоєння і засвоєння привнесеного і пов'язаного, можливо, вже не знання, інформації та досвіду. Результат навчання вимірюється не кількісними показниками «скільки (одиниць знання та ін.)» І «в які терміни», а за допомогою моделей «я вмію» і «я усвідомлюю». Якщо отримана інформація розцінюється як корисна суспільству або виправдовує себе як прикладна, вона вважається знанням і засвоюється як досвід. Суспільство, таким чином, отримує можливість створювати знання поза межею наявних можливостей і усталених традицій.

Картографічність (cartography) полягає в тому, що ризома не вкладається в якусь структурну модель. Кореневище є картою, що не відтворюється без усвідомлення тісного контакту з реальністю. Тоді виникає необхідність в новій фігурі – не зовнішнього гіда, духовного наставника, а внутрішнього самонавігатора. Ця фігура більш екзотична, рідкісна, але все ж зустрічається в культурі. Це фігури особистого керманіча, особистого Сталкера, Піонера, Лідера, якого ти сам в собі виробляєш. Складність такої внутрішньої самонавігації полягає в тому, що людина, що здійснює особистісну самонавігацію, і карту шляху, яку вона встановить, як би поєднуються в одному носії – особистості навігатора [4]. Результатом навчання має бути – і це головне в постмодерністському розумінні освіти – вміння розуміти. Навчання є особисте соціальне конструювання змісту з величезного масиву особистісного досвіду, який сам по собі не має якого-небудь єдиного порядку або структури. Ключову роль грають не знання, а відносини, демонстрація і легітимізація їх

побудови, конструювання. Тому дійсність і освітнє середовище як її частина є умовами людських відносин, які постійно конструюються і змінюються.

Антибінарізм або відмова від бінарізму як принципу, що додає реальності структурність, ієрархічність, також необхідно розглянути в зв'язку з навчанням в його наступному розумінні: як рівноправної взаємодії, зміст якої безперервно змінюється і переструктурується. Якщо в модерністській моделі освіти навчання здійснювалося через жорстку ієрархічну систему «викладач-студент», якій презумпцією влади була наділена одна складова – учитель, то в постмодернізмі подібний бінарізм вчителя і учня пропонується зруйнувати.

У цьому сенсі в освітньому середовищі важливий **не кінцевий результат, а сам процес**. Учитель повинен володіти вмінням знаходити індивідуальний підхід до різних учнів, мати уявлення про індивідуалізацію та гуманізацію освіти, пов'язаних з епохою постмодерну. Багато що нове, необхідне для втілення в навчанні при такому підході, не існує в традиційній технології підготовки викладачів, тому гострою є проблема професійного розвитку, яка виходить за рамки придбання викладачем нових навичок або знань [5, с. 214].

Так що ж таке зміст освіти для постмодерністів? Якщо повернутися до первісного значення слова «*cursiculum*» в його давньогрецькому значенні (*cursere* – напрямок), то зміст освіти має вести студента.

Американський дослідник У. Пінар передбачає, що цей термін можна розглядати як синонім навчального плану, який є підсумком переосмислення освітнього досвіду, тому може часто зазнавати змін: «Можна сказати, що “*cursere*” представляє собою поточний *проект саморозуміння*, в якому людина стає активним співавтором педагогічного впливу як інтелектуала [6, с. 4]. Так, постмодернізм запрошує викладачів відмовитися від набору загальних і конкретних цілей, планів занять і результатів навчання і подивитися на нього як на щось невизначене, естетичне, автобіографічний, інтуїтивне, еклектичне і містичне.

Висновок. У постмодерністського освіти немає ні заздалегідь визначених загальних цілей і стандартів, зміст постійно (аж до кожного заняття) оновлюється, народжується, виникає і змінюється як явище життя. Освіта почала шлях у індивідуальну

глибину людського існування, прагне знайти шляхи розбудови внутрішнього світу людини.

Список використаних джерел

1. Бокова Т. Н. Ризоматические принципы обучения в альтернативных школах США [Електронний ресурс]. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/rizomaticheskie-printsipy-obucheniya-v-alternativnyh-shkolah-ssha>.
2. Мілова О. Є. Тенденції постмодернізму в педагогічній теорії та практиці США (60–90-ті роки XX століття) : автореф. дис. ... канд. пед. н. : 13.00.01 ; Луган. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. Луганськ, 2009. 20 с.
3. Смирнов С. А. Карта личности [Електронний ресурс]. URL: <http://www.antropolog.ru/doc/persons/smironov/smironov28>.
4. Усанов І. В. Система і мережа: зміна технологій управління [Електронний ресурс] // Філософські обрії. Київ, Полтава, 2017. № 38. С. 61–70. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/8977>.
5. Wayne J. American Education. Gaither. – 6th Edition, Routledge [Електронний ресурс]. – New York, 22 January 2019. 400 p. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/9780429426179>.
6. William F. What Is Curriculum Theory? Pinar. – 6th Edition, Routledge [Електронний ресурс]. New York, 22 January 2019. P. 224. URL: <https://www.taylorfrancis.com/books/9781315625683>.

УДК 371.134

ГЕНДЕРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ: ЗМІСТ І ЗАВДАННЯ

Ю. Д. Ярова, *магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки*, освітньої програми «Педагогіка вищої школи»

І. В. Усанов, *к. філософ. н., доцент – науковий керівник*

Анотація. У статті аналізується зміст гендерної компетентності педагога, її компоненти та значення для реалізації гендерночутливих педагогічних практик.

Ключові слова: гендерна педагогіка, гендерна компетентність, гендерна чутливість, освітній процес, педагогічні гендерні стереотипи.

Abstract. The article analyzes the content of gender competence of a teacher, its components and significance for the implementation of gender-sensitive pedagogical practices.

Keywords: gender pedagogy, gender competence, gender sensitivity, educational process, pedagogical gender stereotypes.

Постановка проблеми. За останні роки політика гендерної рівності стала одним із пріоритетних напрямів розвитку суспільства. Відтак поширення гендерних знань, формування гендерно-чутливого світогляду і практик гендерно паритетних суспільних відношень є актуальним завданням сьогодення. Одним із інструментів його виконання є освітній процес, педагогічні практики, орієнтовані на індивідуальний розвиток кожного учня / учениці (студента/ студентки).

Нормативним підґрунтям вивчення цих питань та розв'язання проблем гендерної стратифікації українського суспільства є цілий ряд міжнародних та вітчизняних документів, зокрема постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення стратегії впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020» (2018) [6]. В ній наголошується на необхідності «здійснення заходів гендерночутливого виховання дітей, юнацтва і молоді задля формування гендерної культури, розвитку критичного і аналітичного мислення, як важливого компоненту розвитку особистості» [6]. Тому визначення змісту гендерної компетентності педагога, її компонентів та механізмів формування є важливим питанням для реалізації освітніх підходів гендерної педагогіки.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що проблема гендерного аналізу гендерного виміру освітніх процесів в останні роки перебуває в центрі уваги багатьох зарубіжних та вітчизняних науковців. Зокрема, теоретичні та методичні засади гендерної педагогіки та формування нових педагогічних практик: Л. Бут, Т. Бендас, Т. Говорун, О. Кікінежді, І. Кльоциної, Я. Кічук, І. Мунтян, О. Суслова, Л. Смоляр, С. Харченко та ін., схарактеризовано специфіку гендерної соціалізації людини на різних вікових етапах (В. Байдала, О. Вороніна, І. Іванова, Л. Яценко та ін.), проаналізовано окремі аспекти реалізації гендерної експертизи навчальної літератури для школярів (Г. Жирська, Т. Говорун, О. Кікінежді, Т. Рябова, О. Ярська-Смирнова та ін.).

Науковому осмисленню проблеми реалізації принципів гендерної освіти та формування гендерної компетентності майбутнього викладача сприяють наукові розвідки вітчизняних і зарубіжних учених: В. П. Андрущенко, Н. Б. Болотіної, М. В. Буро-

менського, І. Лебідь, Т. М. Мельник, А. С. Олійник, З. В. Ромовської та ін.

Формулювання мети. Метою статті є обґрунтування необхідності формування гендерної компетентності викладача / викладачки та визначення її основних критеріїв.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освіта – важливий інститут соціалізації взагалі і гендерної соціалізації зокрема. Важливо підкреслити, що залежно від того, які цінності прищеплює школа учнівству (студентству), формуються ті чи інші гендерні ролі, гендерні сценарії чи інші моделі гендерної поведінки або стосунків статей. Як будь-який інший соціальний інститут, освіта «гендерує» людей: «Навчальні заклади схожі на фабрики старих часів, і виробляють вони гендерованих індивідів [1, с. 232]. Розбудова громадянського суспільства і демократичних інституцій передбачає досягнення гендерної рівності, що є маркером рівня розвитку суспільства, його людського потенціалу. Світоглядні цінності вчителя мають відповідати цим постулатам. Формування гендерної компетентності фахівців та фахівчинь є одним із напрямків реалізації Гендерної стратегії в освіті.

Використання нових педагогічних практик, гендерночутливих зокрема, обумовлює трансформацію освітнього процесу, формування нової школи, яка суттєво переорієнтовує педагогічну діяльність, роль і місце викладача/викладачки і студента/студентки, характеру їх відносин і мети їхньої взаємодії. Однією з головних відмінностей між концепціями традиційної школи і адаптивної є принципово різний характер стосунків між викладачами і студентами (вчителями і учнями), де переважає не авторитарний, а демократичний стиль відносин, заснований на співпраці, кооперації, партнерській комунікації [5, с.20]. Це особистісний підхід до студентки/студента (учениці/учня), врахування їх індивідуальних особливостей та гендерночутливе ставлення до них.

Реалізація гендерного підходу в освіті не можлива без гендерної освіти педагогів, яка передбачає оволодіння ними знаннями основ гендерної теорії та змістом гендерних досліджень; інструментарієм аналізу власних гендерних стереотипів, настанов, моделей поведінки; методикою аналізу методичного супроводу освітнього процесу – програм, навчальних планів, методичних і навчальних посібників, тощо; критичне пере-

осмислення змісту і форм позакласної роботи і подолання стереотипних моделей діяльності («Лицарський турнір», «Конкурс краси»); аналіз моделей взаємодії та стилів спілкування педагога з дітьми різної статі.

Як визначає Л. Сінельникова, «компетентність – володіння відповідною властивістю, обізнаність; це особистісний ресурс людини, який дозволяє їй ефективно взаємодіяти з навколишнім світом» [7, с. 355]. Іншими словами, це самостійно реалізована здатність до практичної діяльності, до вирішення життєвих проблем, відповідальність за отримані результати. Набір компетенцій представляють собою цілісну ієрархізовану систему світоглядних переконань, універсальних знань, навичок, досвіду самостійної діяльності й особистої відповідальності. Все це формує так звану компетентнісну модель особистості вчителя чи вчительки [5, с. 7].

Гендерна компетентність передбачає сформованість розуміння ролі жінки/чоловіка в суспільстві, їх статусу і взаємовідносин, здатність критичного аналізу своєї діяльності, а також знання про гендерні особливості суб'єктів освітнього процесу та інших аспектів гендерної педагогіки. Однією з основних складових даної компетенції є гендерна чутливість, тобто переконання в тому, що «будь-які дослідження чи аналіз, будь-яка інформація мають враховувати існуюче становище жінок і чоловіків та сприяти встановленню гендерного балансу», зазначають авторки О. М. Кікінеджі, О. Б. Кізь [4, с. 109].

Гендерна компетентність включає три напрямки: педагогічну діяльність, педагогічне спілкування та особистісно-індивідуальну гендерне компетентність. Гендерна компетентність в педагогічній діяльності включає в себе: знання про гендерні психологічні і вікові особливості учнів, про вплив змісту шкільних програм, навчальних посібників та інших методичних матеріалів на формування гендерної самосвідомості учнів. Така діяльність передбачає певний набір педагогічних вмінь: вміння відбирати, групувати і оновлювати навчальний матеріал з врахуванням позитивного впливу на формування гендерної ідентичності учнів, вміння враховувати гендерні особливості та рівень сформованості гендерної ідентичності учнів для прогнозування напрямку їх розвитку, індивідуальність учнів та сприяння їх самовдосконаленню через розширення моделей гендерної поведінки.

Гендерна компетентність у педагогічному спілкуванні містить: вміння враховувати гендерні особливості і позицію учасників спілкування; толерантність до позиції іншої людини; уникання гендерних стереотипів та гендерно маркованого мовлення, оскільки мова є одним із основних джерел гендерної соціалізації особистості [5, с. 21].

Важливим компонентом гендерної компетентності педагога є не тільки розуміння гендерної специфіки своїх підопічних та розвиток їх гендерної самосвідомості, але й здатність до самоаналізу і рефлексії щодо власних гендерних характеристик. Самодіагностика передбачає визначення професійних, особистісних, психологічних якостей з позиції гендерного чинника діяльності самого педагога.

Гендерна чутливість є однією з основних складових гендерної компетенції. Вона полягає у здатності педагога сприймати, усвідомлювати і моделювати вплив вербальних, невербальних і предметних явищ соціального середовища, методів і форм роботи з дітьми на формування гендерної ідентичності дитини, здатність відчувати і реагувати на будь-які прояви дискримінації за статевими ознаками [2]. Реалізація таких вимог включає відповідні методи і прийоми педагогічної діяльності, зокрема: діалогічність; діяльно-творчий характер; спрямованість на підтримку індивідуального розвитку дитини; надання учню / учениці простору для прийняття самостійних рішень, свободи вибору змісту і способів навчання і поведінки, тощо.

Гендерна компетентність включає кілька компонентів, серед яких мотиваційно-ціннісний, когнітивний (змістовний), світоглядний і діяльний (поведінковий). Мотиваційно-ціннісний компонент включає в сформульоване уявлення про власний гендерний стиль і свою гендерну роль в межах педагогічної діяльності; подолання стереотипізованих уявлень про гендерні особливості дітей різних статевих груп; формулювання цілей навчання з врахуванням гендерного підходу. Змістовний (когнітивний) компонент включає знання про гендерні особливості суб'єктів освітнього процесу; уявлення про статус жінки/чоловіка в суспільстві, розуміння змісту «прихованого навчального плану» і технологій гендерного аналізу змісту підручників та навчально-методичних матеріалів. Світоглядний компонент передбачає особистісну оцінку різних гендерним проблем та наявність власної позиції що до них, прагнення до самоосвіти та самооцінки професійних суджень і педагогічної діяльності.

Діяльний (поведінковий) компонент відображає практичну спрямованість гендерної компетентності, що передбачає вміння керувати процесами гендерної соціалізації учнівства/студентства, вміння створювати гендернокомфортне освітнє середовище. Важливо наголосити, що «організація освітнього простору, зміст навчального матеріалу, методика навчально – виховного процесу, стиль спілкування вчителя і учня є орієнтирами розвитку гендерної свідомості дівчини/хлопця, формують психологічну основу утвердження ідеології гендерної рівності або закріплення гендерної нерівності» [3, с. 154].

Висновок. Гендерний підхід співзвучний цінностям та ідеям гуманізму, толерантності до різноманітності і світової практики ненасильницької педагогіки. Розвиток гендерної компетентності педагога є умовою інтеграції гендерного підходу в педагогічну практику та реалізації особистісного підходу в освіті, що орієнтується на індивідуальні особливості (включаючи і гендерні) суб'єктів освітнього процесу, їх стиль життя, особливості самоідентифікації і самоактуалізації, сприятиме зниженню гендерної сегрегації і гендерної нерівності не тільки в освітній сфері, але в суспільстві в цілому.

Список використаних джерел

- 1 Кімелл Майкл С. Гендероване суспільство. Київ : Сфера, 2003. 490 с.
- 2 Гендерна чутливість [Електронний ресурс] : навч. посіб. / Підрозділ базової освіти – ЮНЕСКО, 1997 р. URL: <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001091/109112eo.pdf>.
- 3 Говорун Т. В., Кікінежді О. М. Гендерна психологія : навч. посіб. Київ : Видав. центр «Академія», 2004. 308 с.
- 4 Кікінежді О. М., Кізь О. Б. Формування гендерної культури молоді: науково-методичні матеріали до тренінгової програми : навч. посіб. Тернопіль : ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2009. 160 с.
- 5 Навчально-методичні матеріали до уроків гендерної грамотності: «Ми – різні, ми – рівні» ; за заг. ред. О. Семиколенової. Запоріжжя : Друкарський світ, 2011. 128 с.
- 6 Розпорядження Кабінету міністрів України про Стратегію впровадження гендерної рівності та недискримінації у сфері освіти «Освіта: гендерний вимір – 2020».
- 7 Синельникова Л. Н. Компетенции как критерии идентичности языковой личности. Ученые записки ТНУ. Т. 23 (62). – 2010. № 2. Ч. 2: Филология. Социальные коммуникации.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ІННОВАЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ

С. Ф. Яровий, магістр спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, освітньої програми «Педагогіка вищої школи»

І. В. Усанов, к. філософ. н., доцент – науковий керівник

Анотація. У статті розглядаються суб'єктивні чинники інноваційного процесу та психологічні типи людей за їх відношенням до інновацій.

Ключові слова: педагогічні інновації, нововведення, розвиваючі технології навчання, суб'єктивні чинники, психологічні типи.

Abstract. The article considers the subjective factors of the innovation process and the psychological types of people in their attitude to innovation.

Keywords: pedagogical innovations, innovations, developing learning technologies, subjective factors, psychological types.

Постановка проблеми. Нова ідея освіти виходить не лише з ідеї підготовки молоді, яка передбачає засвоєння знань, скільки з ідеї залучення людини до активного процесу навчання і перенавчання, самоосвіти, яка відповідає цілям особистісного зростання і вдосконалення, стає моментом психічної активності людини, формою її культурного буття [2, с. 5].

Тому формування інноваційної освітньої системи постає в сьогодні як сучасна освітня революція інформаційного суспільства, в ході якої формується інноваційна освітня діяльність. Аналіз психологічних чинників такої діяльності та перешкод є важливою складовою формування компетентного викладача, здатного до нестандартного мислення і вирішення складних педагогічних ситуацій.

Аналіз останніх джерел і публікацій показав, що до проблем інноваційної діяльності, у тому числі педагогічної інноваційної діяльності, зверталися і звертаються багато вітчизняних і зарубіжних дослідників. Теоретичним основам дослідження інновацій присвячені роботи О. А. Дубасенюк, Т. О. Костюкова, В. І. Слобідського, Г. О. Сиротенко, трактуючи педагогічні інновації як «зміни, спрямовані на розвиток і поліпшення якості освіти майбутніх вчителів».

Психологічними проблемами впровадження інновацій у вітчизняній науці займаються Є. Т. Гребньов, В. І. Добриніна, Т. Н. Кухтевич, Н. І. Лапін, Н. О. Ільїна, В. І. Шуванов, у зарубіжній – К. Девіс, Т. Пітерс, Р. Уотерман, Н. Тичі, М. Девані та ін. Зокрема, причини опору персоналу організаційним нововведенням розглядають К. Девіс, Р. Л. Кричевський.

Формулювання мети. Метою статті є з'ясувати чинники інноваційної діяльності та підходи до типологізації ставлення людини до нововведень.

Виклад основного матеріалу дослідження. Педагогічна інновація – нововведення в педагогічну діяльність, зміна в змісті і технології навчання і виховання, яке має на меті підвищення їх ефективності [5, с. 8]. На кожному етапі інноваційного процесу є соціально-психологічні чинники, які гальмують, стимулюють чи якимось чином змінюють цей процес. Перша група чинників – це об'єктивні фактори середовища, інша група – суб'єктивні чинники (освітній рівень, проінформованість, мотивація до нововведення, тощо). Інновації будь-якого типу зачіпають інтереси багатьох працівників організації, кожен з яких повинен зайняти певну рольову позицію. Обов'язковими бувають дві позиції: організатор і користувач. Особливістю освітньої сфери є те, що часто багато позицій збігаються в одній особі педагога-новатора [3, с. 56].

Головною перешкодою для впровадження освітніх інновацій у вищій освіті є якісний стан викладацького корпусу та рівень професіоналізму. Наприклад, нові технології навчання вимагають від викладача (крім професійної компетентності в своїй предметній області) педагогічної майстерності. Ось перелік нових педагогічних знань і умінь, які вимагають від викладача розвиваючі технології навчання:

- умінь діагностувати цілі навчання та виховання;
- більш глибокого, системного знання навчального предмету та його наукових основ;
- умінь переструктурувати навчальний матеріал з індуктивного викладу в логіку індуктивно-дедуктивного проблемного викладу цілої теми, а не одного заняття;
- умінь моделювати в навчальному процесі (у його цілях, змісті, формах, методах і засобах навчання) професійну діяльність майбутнього фахівця;

- уміння організувати самостійну роботу студентів для підготовки до семінару, ділової гри, мозкового штурму тощо;
- уміння вільно володіти активними методами навчання;
- уміння забезпечити сприятливий психологічний клімат, співпраця викладача і студента [4].

У дослідженні Н. О. Ільїної показано, що конкретне відношення працівників до нововведення складається з трьох компонентів: пізнавального, емоційного і поведінкового. Нею виділені п'ять типів ставлення до нововведення: активно-позитивне, пасивно-позитивне, нейтральне, пасивно-негативне і активно-негативне [4]. Соціальні психологи ділять людей за їх відношенням до інновацій на наступні типи [6, с. 226].

1. Новатори – люди, для яких характерний постійний пошук можливостей вдосконалення організації і управління; вони розробляють технологічні, організаційні та інші новинки, вносять ініціативні пропозиції та домагаються їх впровадження.

2. Ентузіасти – люди, які приймають нове незалежно від його опрацювання, обґрунтованості, можливостей використання, корисності. Для ентузіастів новинка цінна сама по собі, як продукт творчої думки. Вони вважають її корисною хоча б тому, що вона відрізняється від старого, розбурхує свідомість. Ентузіасти, як правило, беруть на себе нелегку працю з пропаганди ще незміцнених, слабо обґрунтованих ідей.

3. Раціоналізатори – це працівники, які беруть новаторські пропозиції лише після ретельного аналізу їх корисності, можливостей використання, економічного та соціального ефекту, ймовірних труднощів на шляху впровадження. Цей тип людей є найбільш оптимальним у роботі з інноваціями.

4. Нейтрали – це ті люди, які діють в залежності від того, що їм наказали або як на них вплинули. Ставлення нейтрала до новинок обережне, ініціативи він не проявляє. Але якщо йому накажуть, він зробить те, чого від нього зажадають.

5. Скептики – люди, які не схильні на слово вірити жодній корисній пропозиції, навіть очевидній для всіх. Скептик може стати хорошим контролером проектів і пропозицій як людина, що сумнівається у всьому, з чим йому доводиться працювати.

6. Консерватори – в принципі такі ж, як і скептики. Але лише їх скептицизм практично не має меж. Навіть якщо інновація продумана до дрібниць і прорахована до копійки, вони її відкинуть.

7. Ретрогради – дуже схожі на консерваторів. Різниця в ступені нігілізму. Відкидання новинок без аналізу і до аналізу – характерна риса ретроградів. Ретроград звернений до минулого, але не заради вивчення досвіду, а для пошуку підстав своїм принципам – «старе очевидно краще за нове», «нове – це добре забуте старе», «усі велосипеди давно винайдені» тощо. Він активний, як новатор, але його активність витрачається на те, щоб повернути все назад, у минуле [4]. Результати наукових досліджень свідчать про те, що в свідомості консерваторів, ретроградів і скептиків виникають так звані психологічні бар'єри, а у нейтралів можна спостерігати передбар'єрні стани.

Ці суб'єктивні бар'єри формуються ментальністю, укладом і традиціями. Серед них виділяють орієнтація багатьох працівників не на досягнення успіху, а на уникнення невдачі; страх ризику і труднощів; відсутність інтересу до саморозвитку і самореалізації, відсутність навичок паритетного спілкування; прихильність до стереотипів і низька здатність до імпровізацій; нерозуміння свого професійного призначення (своїї вчительської місії) і, як наслідок, неповнота самоактуалізації у праці [1, с. 124].

Саме ці компоненти в структурі професійної праці педагога обумовлюють оптимальний творчий потенціал і стиль професійної діяльності.

Висновок. Узагальнюючи, зазначимо, що інноваційна діяльність в освіті передбачає відповідну компетентнісну підготовку викладача, його готовність і вміння долати упередження і стереотипи стосовно організації навчального процесу, методик викладання тощо. Застосування інноваційних технологій у галузі освіти має стати інструментом активізації пізнавальної діяльності студентів за умови їх попередньої мотивації до навчання, напрацювання відповідних психологічно-професійних якостей: творчості, оригінальності та гнучкості мислення, самостійності думки та здатності до адаптації, відповідальності та вміння працювати в команді; створення середовища, близького до майбутнього професійного (проте, це не стосується всіх спеціальностей); розширення меж і персональне зростання і викладача, і студента. Усе це сприятиме створенню сприятливого освітнього середовища та можливостей для академічної мобільності, що стає актуальною проблемою сучасної вищої школи.

Список використаних джерел

1. Кичук Н. В. Інтерактивні педагогічні технології як фактор трансформації традиційної моделі університетської підготовки магістрів. Історико-педагогічні студії : [науковий часопис] ; [гол. ред. Н. М. Дем'яненко]. Київ : Вид-во НПУ ім. М. Драгоманова, 2011. Вип. 5. С. 123–125.
2. Коновальчук І. І. Креативний потенціал інноваційної педагогічної діяльності. Інноваційна діяльність педагогів Житомирщини. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012. С. 4–7.
3. Крюкова Є. С., Америкдзе О. С. Впровадження інноваційних педагогічних технологій у вищих навчальних закладах // Вісник національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут». Серія. Філологія. Педагогіка; збірник наукових праць. Київ, 2017. № 10. С. 54–57.
4. Лаврентьев Г. В., Лаврентьева Н. Б. Инновационные обучающие технологии в профессиональной подготовке специалистов [Электронный ресурс]. Барнаул : Изд-во Алтайского гос. университета, 2002. 146 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/384026/66>.
5. Сафіулін В. І. Інноваційний пошук нових технологій навчання. Інноваційні пошуки в сучасній освіті ; за ред. Л.І. Даниленко, В. Ф. Паламарчук. Київ : Логос, 2004. С. 53–64.
6. Чудакова В. П. Психологічні засоби управління процесом самовдосконалення педагогічних працівників. Освітня система сільсько-го регіону: проблеми і перспективи розвитку : зб наук. пр. ; уклад. Н. І. Клокар, М. С. Солодуха. Київ : КП ВД «Педагогіка», 2008. С. 224–227.

Наукове видання

ЗБІРНИК НАУКОВИХ СТАТЕЙ МАГІСТРІВ

**НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ, ГОТЕЛЬНО-
РЕСТОРАННОГО ТА ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ**

Головна редакторка *М. П. Гречук*
Комп'ютерне верстання *О. С. Корніліч*

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 19,2.
Зам. № ____/____.

Видавець і виготовлювач
Вищий навчальний заклад Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»,
к. 115, вул. Коваля, 3, м. Полтава, 36014; ☎(0532) 50-24-81

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції ДК № 3827 від 08.07.2010 р.